

ECONOMICA

Nr. 4 (126) / 2023

revistă științifico-didactică

**„Nu-ți fie frică să faci un pas mare.
Nu poți trece o prăpastie din două sărituri mici.”
(David Lloyd George)**

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

An. XXXI, nr.4 (126), decembrie 2023

© Serviciul Editorial-Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof. univ. dr., acad. **Anatolii MAZARAKI**, Universitatea Națională de Comerț și Economie din Kiev, Ucraina
Prof. univ. dr., acad. **Lucian-Liviu ALBU**, Institutul de Prognoză Economică al Academiei Române, România
Prof. univ. dr. hab. **Victor MORARU**, membru corespondent al AȘM, Republica Moldova
Prof. univ. dr. hab. **Alexandru STRATAN**, membru corespondent al AȘM, Republica Moldova
Prof. univ. dr. Dr. H. c. **Valeriu IOAN-FRANC**, membru corespondent al Academiei Române, România
Prof. univ. dr. hab. **Ion BOLUN**, Universitatea Tehnică a Moldovei, Republica Moldova
Prof. univ. dr. hab. **Vasile BUCUR**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Prof. univ. dr. hab. **Eugenia FEURAS**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Prof. univ. dr. hab. **Rodica HÎNCU**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Prof. dr., Dr. H. c. **Zoran ĆEKEREVAC**, Facultatea de Business și Drept din cadrul Universității din Belgrad, Serbia
Prof. univ. dr. **Sergii KAVUN**, Academia interregională de gestionare a personalului din Kiev, Ucraina
Prof. univ. dr. **Ion PĂRȚACHI**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Prof. univ. dr. **Dimiter VELEV**, Universitatea de Economie Națională și Mondială din Sofia, Bulgaria
Prof. univ. dr. **Oleg STRATULAT**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Prof. univ. dr. Dr. H. c. **Piotr BULA**, Universitatea de Economie din Cracovia, Polonia
Prof. univ. dr. **Valentina VASILE**, Institutul de Economie Națională al Academiei Române, România
Conf. univ. dr. **Nadejda BOTNARI**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Conf. univ. dr. **Natalia ALTUKHOVA**, Universitatea de Finanțe de pe lângă Guvernul Federației Ruse, Rusia
Conf. univ. dr. **Veselin POPOV**, Academia de Economie „D. A. Ţenov” din Sviștov, Bulgaria
Conf. univ. dr. **Oxana SAVCIUC**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Conf. cercet. dr. **Corneliu GUȚU**, Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova
Conf. univ. dr. **Olga PUGACIOVA**, Universitatea de Stat „Francisk Skorina” din Gomel, Republica Belarus

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Redactor-șef: **Grigore BELOSTECINIC**,
prof. univ. dr. hab., academician al AȘM
Redactor șef-adjunct: **Valentina NAMOLOVAN**
Secretar de redacție: **Vera CHIRUȚĂ**
Redactor literar: **Lia NICOV**
Redactor tehnic: **Natalia IVANOVA**
Designer copertă: **Maria BUDAN**

ADRESA REDACȚIEI:

Cod: MD 2005, Chișinău, Republica Moldova
Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59, ASEM, bloc B, b.502,
tel: 022-402-936; 022-402-886
E-mail: economica@ase.md

Revista este acreditată de Consiliul Național
pentru Acreditare și Atestare al RM, categoria „B”
Revista este indexată în următoarele Baze de date și Cataloage internaționale:

DOAJ <https://doaj.org/>
Index Copernicus <https://journals.indexcopernicus.com/>
Electronic Journals Library <http://ezb.uni-regensburg.de/>
Open Academic Journals Index (OAJI) <http://oaji.net/>
General Impact Factor <http://generalif.com/>
Global Impact Factor <http://globalimpactfactor.com/>
EBSCO <http://ebSCO.com/products/research-databases>

Indexarea și editarea bibliografică: **Silvia HABAȘESCU, Alla IAROVAIA, Svetlana STUDZINSCHI,**
Biblioteca Științifică ASEM

Preluarea textelor editate în revista „Economica” este posibilă doar cu acordul autorilor.
Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Autorii declară pe propria răspundere că articolele
sunt autentice și nu există niciun conflict de interese, totodată, transmit dreptul de autor și editorului.
Opinia redacției nu coincide întotdeauna cu opinia autorilor.

Certificat de înregistrare nr.058 din 04.11.2022
Index poștal: PM-31627
ISSN 1810-9136
<https://doi.org/10.53486/econ.2023.126>

Editura ASEM, Chișinău-2023

ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES OF MOLDOVA

ECONOMICA

Scientific and didactic journal

Year XXXI, No.4 (126), December 2023

© Editorial-Polygraphic Service of ASEM

EDITORIAL BOARD:

Professor PhD Acad. **Anatolii MAZARAKI**, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
Professor PhD Acad. **Lucian-Liviu ALBU**, Institute of Economic Forecasting of Romanian Academy, Romania
Professor Dr. Hab. **Victor MORARU**, corresponding member of the ASM, Republic of Moldova
Professor Dr. Hab. **Alexandru STRATAN**, corresponding member of the ASM, Republic of Moldova
Professor PhD Dr. h. c. **Valeriu IOAN-FRANC**, corresponding member of Romanian Academy, Romania
Professor Dr. Hab. **Ion BOLUN**, Technical University of Moldova, Republic of Moldova
Professor Dr. Hab. **Vasile BUCUR**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Professor Dr. Hab. **Eugenia FEURAS**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Professor Dr. Hab. **Rodica HINCUI**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Professor Dr., Dr. h. c. **Zoran ĆEKEREVAC**, Faculty of Business and Law, University of Belgrade, Serbia
Professor PhD **Sergii KAVUN**, Interregional Academy of Personnel Management, Kiev, Ukraine
Professor PhD **Ion PARTACHI**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Professor PhD **Dimitar VELEV**, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria
Professor PhD **Oleg STRATULAT**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Professor PhD Dr. h. c. **Piotr BULA**, Cracow University of Economics, Poland
Professor PhD **Valentina VASILE**, Institute of National Economy, Romanian Academy
Assoc. Professor PhD **Nadejda BOTNARI**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Assoc. Professor PhD **Natalia ALTUKHOVA**, Finance University under Government of the Russian Federation, Russia
Assoc. Professor PhD **Veselin POPOV**, "D. A. Tsenov" Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria
Assoc. Professor PhD **Oxana SAVCIUC**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Assoc. Researcher PhD **Corneliu GUTU**, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Assoc. Professor PhD **Olga PUGACHEVA**, "Francisk Skorina" Gomel State University, Republic of Belarus

EDITORIAL STAFF:

Editor-in-chief: **Grigore BELOSTECINIC**
Professor, Dr. Hab., Academician
Vice-Editor-in-chief: **Valentina NAMOLOVAN**
Editorial Secretary: **Vera CHIRUTA**
Editor (English): **Ludmila RURAC**
Technical editor: **Natalia IVANOVA**
Designer of cover: **Maria BUDAN**

ADDRESS OF PUBLISHING HOUSE:

Postcode: MD 2005, Chisinau, Republic of Moldova
59, Mitropolit G. Banulescu-Bodoni street, ASEM, block B, office 502,
tel: 022-402-936; 022-402-886
E-mail: economica@ase.md

The journal is accredited by the National
Certification and Accreditation Council of RM, Category "B"
The journal is indexed in the following International Data Bases and Catalogues:

DOAJ <https://doaj.org/>
Index COPERNICUS <https://journals.indexcopernicus.com/>
Electronic Journals Library <http://rzblx1.uni-regensburg.de/>
Open Academic Journals Index (OAJI) <http://oaji.net/>
General Impact Factor <http://generalif.com/>
Global Impact Factor <http://globalimpactfactor.com/>
EBSCO <http://ebSCO.com/products/research-databases>

Indexing and bibliographic editing: Silvia HABASESCU, Alla IAROVAIA, Svetlana STUDZINSCHI,
ASEM Scientific Library

The taking over of the texts that are published in the journal "Economica" is possible only with the author's agreement. Responsibility for each published text belongs to the authors. The authors declare on their own responsibility that the articles are authentic and there is no conflict of interest and also transmit the copyright to the publisher.

Authors views do not always coincide with the editorial board's opinion.

Registration certificate nr.058 of 04.11.2022

Postcode: PM-31627

ISSN 1810-9136

<https://doi.org/10.53486/econ.2023.126>

Publishing house of ASEM, Chisinau-2023

SUMAR

ECONOMIE, BUSINESS ȘI ADMINISTRARE

Impactul zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova.....	7
<i>Prof. univ. dr. hab. Boris Chistruga, ASEM</i>	
<i>Drd. Diana Bragoi, ASEM</i>	
Nivelul de bunăstare a populației în contextul evoluției prețurilor în Republica Moldova.....	18
<i>Conf. univ. dr. Ana Gumovschi, ASEM</i>	
Valorificarea analizei creanțelor și datoriilor comerciale în procesul decizional.....	32
<i>Conf. univ. dr. Svetlana Mihaila, ASEM</i>	
<i>Drd. Violeta Codrean, ASEM</i>	
<i>Drd. Nicolai Jieri, ASEM</i>	
Impactul migrației asupra binomului țară-abandonată – țară-gazdă.....	44
<i>Conf. univ. dr. Maria Grigoraș, UTM</i>	
Analiza instruirii funcționarilor publici – parte integrantă a managementului dezvoltării resurselor umane în instituțiile publice.....	56
<i>Drd. Igor Matveiciuc, ASEM</i>	

FINANȚE, CONTABILITATE, ANALIZĂ ȘI INFORMATICĂ ECONOMICĂ

Provocări în procesul de armonizare a legislației fiscale din Republica Moldova cu cea a Uniunii Europene.....	64
<i>Prof. univ. dr. hab. Ludmila Cobzari, ASEM</i>	
<i>Drd. Dorel Noroc, ASEM</i>	
Sporirea inegalității sociale din Republica Moldova prin prisma inechității impunerii fiscale....	74
<i>Conf. univ. dr. Serghei Serduni, ASEM</i>	
Rolul asistenței financiare nerambursabile asupra atingerii obiectivelor de dezvoltare durabilă.....	87
<i>Drd. Mihaela Grumeza, ASEM</i>	
<i>Conf. univ. dr., expert proiect ECOCONS Rodica Crudu, ASEM</i>	
Mecanismul de transmisie a deciziilor de politică monetară și efectele acestora asupra economiei reale.....	99
<i>Drd. Mariana Hîncu, ASEM</i>	
Perfecționarea auditului datoriilor financiare prin dezvoltarea relației dintre pragul de semnificație și procedurile de audit.....	105
<i>Drd. Nicolai Russu, ASEM</i>	

RECENZII

Recenzie asupra monografiei „Managementul schimbării și al inovării în condițiile celei de-a patra revoluții industriale”, autor: conf.univ.dr. Irina Dorogaia.....	116
<i>Recenzent: conf. univ., dr. hab. Lilia Covaș</i>	

CONTENT

ECONOMICS, BUSINESS AND ADMINISTRATION

Impact of the Deep and Comprehensive Free Trade Zone on the Economic Development of the Republic of Moldova	7
<i>Professor Dr. Hab. Boris Chistruga, ASEM</i> <i>PhD candidate Diana Bragoi, ASEM</i>	
Welfare Level of Population in the Context of Prices Evolution in the Republic of Moldova	18
<i>Assoc. Prof. PhD Ana Gumovschi, ASEM</i>	
Use of Trade Receivables and Payables Analysis in the Decision-Making Process	32
<i>Assoc. Prof. PhD Svetlana Mihaila, ASEM</i> <i>PhD candidate Violeta Codrean, ASEM</i> <i>PhD candidate Nicolai Jieri, ASEM</i>	
Impact of Migration on the Binom Abandoned Country – Host Country	44
<i>Assoc. Prof. PhD Maria Grigoras, TUM</i>	
Analysis of Civil Servants Training – an Integral Part of Human Resource Development Management in Public Institutions	56
<i>PhD candidate Igor Matveiciuc, ASEM</i>	

FINANCE, ACCOUNTING, ECONOMIC ANALYSIS AND INFORMATICS

Challenges in Harmonising the Tax Legislation of the Republic of Moldova with that of the European Union	64
<i>Professor Dr. Hab. Ludmila Cobzari, ASEM</i> <i>PhD candidate Dorel Noroc, ASEM</i>	
Increasing Social Inequality in the Republic of Moldova Through the Lens of Tax Inequity	74
<i>Assoc. Prof. PhD Serghei Serduni, ASEM</i>	
Role of Non-Reimbursable Financial Assistance on the Sustainable Development Goals	87
<i>PhD candidate Mihaela Grumeza, ASEM</i> <i>Assoc. Prof. PhD, ECOCONS project expert, Rodica Crudu, ASEM</i>	
Transmission Mechanism of Monetary Policy Decisions and the Effects on the Real Economy	99
<i>PhD candidate Mariana Hincu, ASEM</i>	
Improving the Audit of Financial Liabilities by Developing the Relationship between the Materiality and the Audit Procedures	105
<i>PhD candidate Nicolai Russu, ASEM</i>	

REVIEW

Review on the monograph “Change and Innovation Management in the Conditions of the Fourth Industrial Revolution”, author: Assoc. Prof. PhD, Irina Dorogaia	116
<i>Reviewer: Assoc. Prof., Dr. Hab. Lilia Covas</i>	

CZU: 339.54:338.1(478)

UDC: 339.54:338.1(478)

IMPACTUL ZONEI DE LIBER SCHIMB APROFUNDAT ȘI CUPRINZĂTOR ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA

Prof. univ. dr. hab. Boris CHISTRUGA, ASEM
bchistruga@ase.md
ORCID: 0000-0001-7312-9946
Drd. Diana BRAGOI, ASEM
diana.bragoi@ase.md
ORCID: 0000-0003-2474-6408
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.007>

Fiind un stat cu o economie mică, Republica Moldova și-a diversificat considerabil piețele de desfacere, orientându-se, în primul rând, spre piața Uniunii Europene, care absoarbe la etapa actuală mai mult de jumătate din exporturile sale. Prezentul studiu încearcă să scoată în evidență beneficiile implementării Acordului de Asociere și, în mod special, a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC), care contribuie la creșterea competitivității companiilor autohtone pe piețele europene de desfacere și la liberalizarea schimburilor comerciale cu bunuri și servicii. În concluzie, sunt identificate măsurile la care Republica Moldova trebuie să apeleze, pentru a asigura reorientarea economiei spre export, prin: diversificarea atât a structurii geografice, cât și a produselor în special; îmbunătățirea reglementărilor politicii comerciale, dar și a calității produselor, atragerea investițiilor străine directe; eliminarea corupției.

***Cuvinte-cheie:** politică comercială, comerț exterior, dezvoltare economică, export, competitivitate.*

JEL: F1, F13, F18, C15.

Introducere

Acordul de Asociere (AA) și Acordul de creare a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) între Republica Moldova și Uniunea Europeană a avut un impact semnificativ asupra economiei Republicii Moldova, chiar de la semnarea acestuia în 2014. Cel mai vizibil rezultat este creșterea exporturilor către Uniunea Europeană. Acordul a deschis piața europeană pentru produsele moldovenești, ceea ce a dus la o creștere semnificativă a exporturilor. Acest lucru a contribuit la diversificarea piețelor de export ale Republicii Moldova și la reducerea dependenței de Rusia, care a fost anterior principalul partener comercial al țării. Astăzi, Moldova fiind o piață deschisă, are o structură geografică mai diversificată. Direcțiile principale ale exporturilor fiind UE și țările CSI, partenerul de bază în dezvoltarea comercială a Republicii Moldova rămâne a fi Uni-

IMPACT OF THE DEEP AND COMPREHENSIVE FREE TRADE ZONE ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Professor Dr. Hab. Boris CHISTRUGA, ASEM
bchistruga@ase.md
ORCID: 0000-0001-7312-9946
PhD candidate Diana BRAGOI, ASEM
diana.bragoi@ase.md
ORCID: 0000-0003-2474-6408
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.007>

The Republic of Moldova, being a state with a small economy, has considerably diversified its sales markets, focusing primarily on the European Union market, which currently absorbs more than half of its exports. The present study tries to highlight the benefits of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) implementation, which contributes to increasing the competitiveness of domestic companies on European markets and the liberalization of trade in goods and services. In conclusion, some measures are highlighted that are necessary to be implemented by the Republic of Moldova, in order to ensure the economy reorientation towards export by diversifying both the geographical structure and products in particular, improving commercial policy regulations, product quality, attracting investments foreign direct, the elimination of corruption.

***Keywords:** commercial policy, foreign trade, economic development, export, competitiveness.*

JEL: F1, F13, F18, C15.

Introduction

The Association Agreement (AA) and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between the Republic of Moldova and the European Union has had a significant impact on Moldova's economy since its signing in 2014. The most obvious result is the increase in exports to the European Union. The agreement has opened up the European market for Moldovan products, leading to a significant increase in exports. This fact has contributed to the diversification of Moldova's export markets and reduce the dependence on Russia, which was previously the country's main trading partner. Today, as an open market, Moldova has a relatively more diversified geographical structure. The main export directions being the EU and CIS countries, the main partner in Moldova's trade development remains the European Union, which accounted for about 58.8% of the country's foreign trade in 2022 [9].

nea Europeană, care a înregistrat în anul 2022 circa 58,8% din comerțul extern al țării [9].

De asemenea, ZLSAC a avut un impact pozitiv asupra atragerii investițiilor străine directe în Republica Moldova. Acordul a creat un mediu mai favorabil pentru investițiile europene în țară, ceea ce a contribuit la creșterea economică și la crearea de noi locuri de muncă. Suplimentar, ZLSAC a contribuit substanțial la modernizarea și implementarea reformelor economice în Republica Moldova. Acordul a impus standarde și reglementări europene în domenii precum sănătatea, siguranța alimentară, protecția mediului și drepturile angajaților, determinând guvernul să implementeze reforme în cadrul acestor sectoare. Totodată, trebuie de menționat că, dezvoltarea comercială a țării rămâne încă a fi dependentă de remitențele din străinătate, de investițiile ce urmează cu greu a fi atrase în unele sectoare și de exporturile limitate la anumite categorii de produse [6].

Există și unele provocări asociate cu implementarea ZLSAC în Republica Moldova. Unele sectoare ale economiei, cum ar fi agricultura, au avut dificultăți în a se conforma standardelor europene și în a concura pe piața europeană. De asemenea, există preocupări cu privire la impactul asupra industriei locale și a locurilor de muncă, pe măsură ce concurența cu produsele europene a crescut [4].

Metode de cercetare aplicate

Rezultatele expuse în articolul respectiv au fost obținute prin utilizarea studiilor longitudinale, care presupune măsurarea evoluției în timp, prin documentarea științifică, prin aplicarea metodei analizei cantitative, metodei de prelucrare și interpretare a informațiilor și metodei cercetării predictive, realizată prin studiul corelațional, fapt ce a determinat relevanța cercetării propuse.

Rezultatele cercetării

În general, ZLSAC este acordul care susține deschiderea reciprocă a piețelor de desfacere și alinierea etapizată la normele și standardele UE pentru comerț, pentru condițiile sanitare și fitosanitare, pentru respectarea și protejarea proprietății intelectuale, favorizarea comerțului și diminuarea concurenței neloiale. În particular, una din stipulările ZLSAC este eliminarea în totalitate a taxelor de import și prohibirea taxelor de export la toate produsele Uniunii Europene [7].

Cea mai mare deschidere a Republicii Moldova spre comerț este determinată de importuri. Din figurile 1 și 2 (vezi mai jos) este vizibil că importurile au crescut evolutiv, cu ritmuri rapide, atât cele de pe piața Uniunii Europene, cât și de pe piața țărilor CSI. Unul dintre factorii care influențează deschiderea către comerț este însuși regimul comercial al Republicii Moldova, prin aplicarea unor reglementări oportune, eliminarea corupției din sistem, subvenționarea afacerilor mici și mijlocii, creșterea calității produselor etc.

The DCFTA has also had a positive impact on attracting foreign direct investments in Moldova. The agreement has created a more favourable environment for European investment in the country, which has contributed to economic growth and job creation. In addition, the DCFTA has contributed substantially to the modernization and implementation of economic reforms in the Republic of Moldova. The agreement has imposed European standards and regulations in areas such as health, food safety, environmental protection and employee rights, prompting the government to implement reforms in these areas. It should also be noted that the country's trade development is still dependent on remittances from abroad, on investments that are difficult to attract in some sectors and on exports limited to certain product categories [6].

There are also some challenges associated with the implementation of the DCFTA in the Republic of Moldova. Some sectors of the economy, such as agriculture, have found it difficult to meet European standards and compete in the European market. There are also concerns about the impact on local industry and jobs as competition with European products has increased [4].

Applied research methods

The results presented in this article were obtained through the use of longitudinal studies, which involves measuring the evolution over time, through scientific documentation, by applying the method of quantitative analysis, the method of processing and interpretation of information and the method of predictive research carried out through the correlational study, which determined the relevance of the proposed research.

Research results

Generally, the DCFTA is the agreement that supports the mutual opening of trade markets and the gradual alignment with EU rules and standards for trade, sanitary and phytosanitary conditions, respect and protection of intellectual property, facilitation of trade and reduction of unfair competition. In particular, one of the stipulations of the DCFTA is the total elimination of import duties and the prohibition of export duties on all EU products [7].

Moldova's greatest openness to trade is driven by imports. Figures 1 and 2 given below show that imports have been growing at a fast pace, both from the EU market and from the CIS market. One of the factors influencing openness to trade is the trade regime of the Republic of Moldova itself, through the application of appropriate regulations, the elimination of corruption from the system, subsidizing small and medium-sized businesses, increasing the quality of products, etc.

The tariff aspect of Moldova's own trade fundamentally affects the efficiency and competitiveness of domestic producers and exporters, especially as production processes are increasingly fragmented and firms participate in global value

Însuși aspectul tarifar al Republicii Moldova afectează în mod esențial eficiența și competitivitatea producătorilor și exportatorilor autohtoni, în special, deoarece procesele de producție sunt din ce în ce mai fragmentate, iar firmele participă la lanțurile valorice globale, în care trebuie să importe inputuri pentru a le procesa pe plan intern și, ulterior, pentru a le exporta pe piețele externe [9].

Exportul realizat de către Republica Moldova în anul 2022, a crescut și datorită importurilor produselor din Ucraina de la începutul declanșării războiului în care aceasta este implicată direct.

chains where they have to import inputs to process them domestically and export to foreign markets [9].

Moldova's exports in 2022 also increased due to imports of products from Ukraine since since the beginning of the war in which it is directly involved.

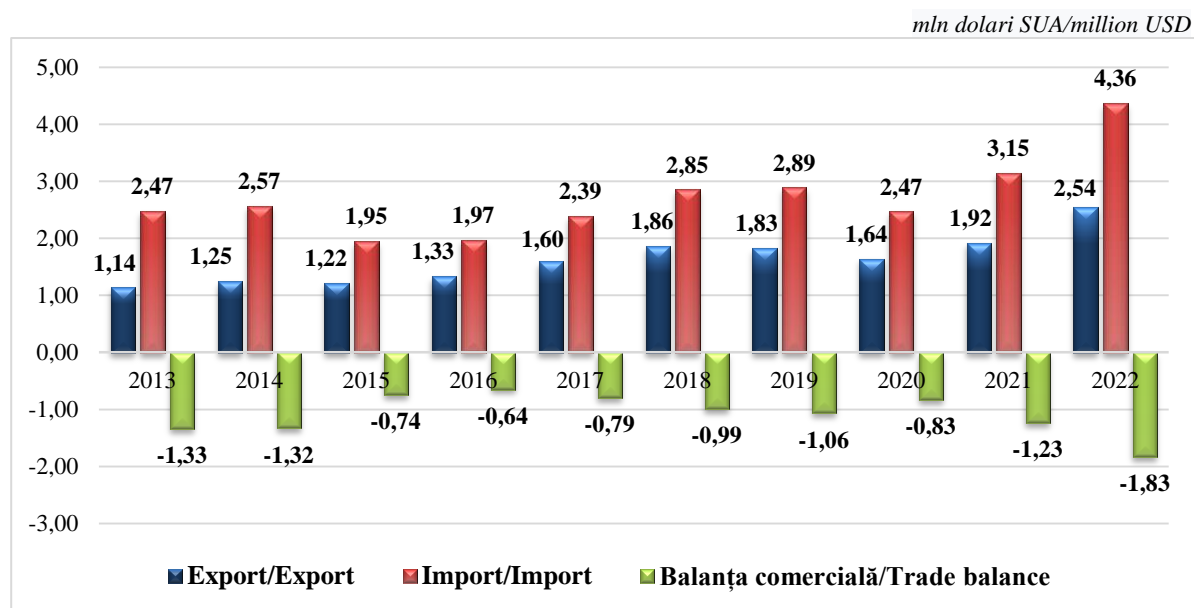

Figura 1. Comerțul exterior al Republicii Moldova cu țările UE, în perioada anilor 2014-2022/
Figure 1. Foreign trade of the Republic of Moldova with EU countries in the period of 2014-2022
Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/ Source: developed by the authors based on the data [12]

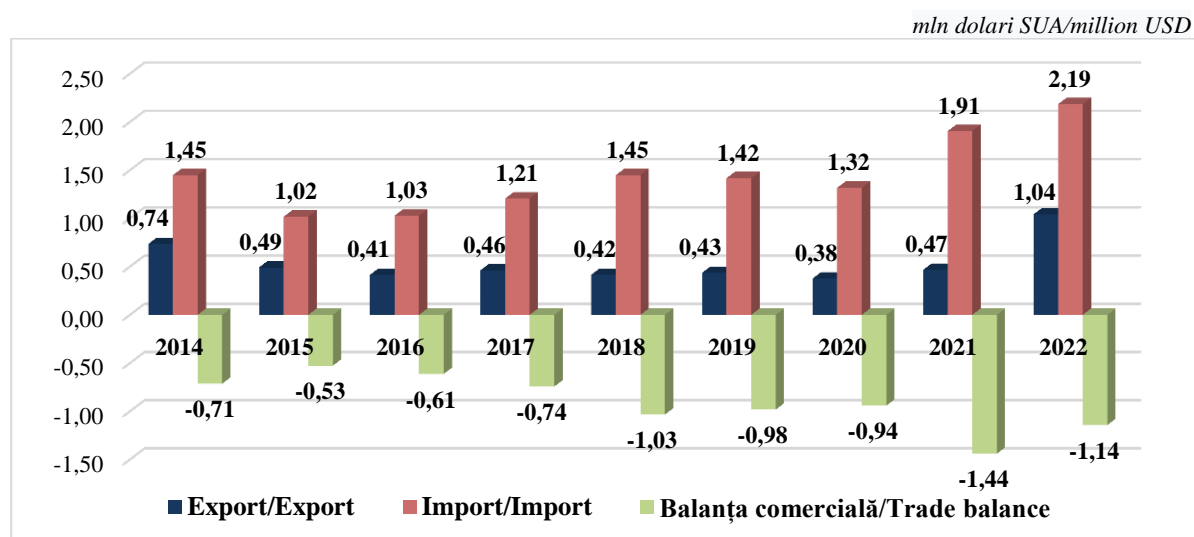

Figura 2. Comerțul exterior al Republicii Moldova cu țările CSI, în perioada anilor 2014-2022/
Figure 2. Foreign trade of the Republic of Moldova with CIS countries in the period of 2014-2022
Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/ Source: developed by the authors based on the data [12]

Analizând dezvoltarea comerțului exterior al Republicii Moldova cu țările Uniunii Europene și țările CSI, în perioada anilor 2014-2022 (figura 1 și figura 2), se observă o tendință clară de creștere a indicatorilor de bază ai comerțului exterior cu țările Uniunii Europene, înregistrând la importuri 4,36 mln dolari SUA și circa 2,54 mln dolari SUA la exporturi [12]. Aceasta denotă faptul că, deși importurile cu țările UE au înregistrat o creștere lentă, este evident că impactul ZLSAC asupra dezvoltării comerciale a Republicii Moldova este cu o dinamică pozitivă în creștere.

În acest context, după intrarea în vigoare a ZLSAC, exportul în țările UE a înregistrat o creștere pozitivă, în timp ce importurile au înregistrat o dinamică practic uniformă, timp de trei ani. Moldova a încercat să-și diversifice piețele de export pentru a reduce dependența de anumite piețe, în plus, față de UE, țara a căutat noi parteneriate comerciale și a explorat oportunități în alte regiuni.

Sectoarele cheie, cum ar fi cel agricol și cel al produselor alimentare, au fost influențate semnificativ de ZLSAC. Acțiunile de standardizare și aliniere la cerințele europene au avut un impact asupra structurii și calității produselor.

Evoluția comerțului exterior este influențată și de anumiți factori globali, cum ar fi situația economică mondială, schimbările în cerere și ofertă, politicile comerciale internaționale și alți factori.

Un indicator distinctiv este raportul dintre comerț și PIB, prin care este reflectată semnificația combinată a exporturilor și importurilor de bunuri și servicii într-o economie, și care denotă gradul integrării comerciale pe piața internațională. Importanța acestui indicator este determinată și de amplasarea geografică, și dimensiunea economică, care pentru Republica Moldova are o semnificație deosebită, dat fiind faptul că, majoritatea schimburilor comerciale ale țării sunt realizate cu țările vecine, cum ar fi România, Ucraina [1,5].

Analysing the development of Moldova's foreign trade with the European Union and CIS countries in the period 2014-2022 (figure 1 and figure 2), there is a clear trend of growth in the basic indicators of foreign trade with the European Union countries, recording USD 4.36 million in imports and about USD 2.54 million in exports [12]. This denotes that, although imports with EU countries have shown a slow growth, it is evident that the impact of DCFTA on the trade development of the Republic of Moldova is with an increasing positive dynamic.

In this context, after the entry into force of the DCFTA, exports with EU countries have shown a positive growth, while imports for three years have shown an almost uniform dynamic. Moldova has sought to diversify its export markets to reduce dependence on certain markets. In addition to the EU, the country has sought new trade partnerships and explored opportunities in other regions.

Key sectors such as agriculture and food have been significantly influenced by the DCFTA. Standardizations and alignment with European requirements have had an impact on product structure and quality.

External trade developments are also influenced by global factors such as the world economic situation, changes in supply and demand, international trade policies and other factors.

A distinctive indicator is the ratio of trade to GDP, which reflects the combined significance of exports and imports of goods and services in an economy, and denotes the degree of trade integration in the international market. The importance of this indicator is also determined by the geographical location and economic size, which for the Republic of Moldova is of particular significance, given the fact that most of the country's trade is conducted with neighbouring countries such as Romania, Ukraine [1,5].

Tabelul 1/ Table 1

Dinamica indicatorului PIB/cap de locuitor și a exporturilor în UE, în anii 2014-2022/Dynamics of the GDP/capita indicator and exports in the EU, in the years 2014-2022

Anul/ The year	PIB/cap de locuitor prețuri curente (\$ SUA)/GDP/Capita current prices (USD)	Indicele de creștere a PIB/cap de locuitor față de anul precedent %/ Capita growth index compared to the previous year (%)	Exportul produselor în țările UE (mii \$ SUA)/Export of products to EU countries (thousand USD)
2014	3289	-	1245980,00
2015	2750	99,3	1217587,10
2016	2847	104,6	1331898,45
2017	3455	104,2	1596839,60
2018	4156	104,1	1861863,96
2019	4405	103,6	1830548,39
2020	4376	91,7	1640367,53
2021	5235	113,9	1919531,97
2022	5562,6	95,0	2537508,51

Sursa: sistematizat de autori în baza datelor [12]/Source: systematized by the authors based on the data [12]

Republica Moldova a demarat schimbări semnificative în comerțul său exterior, în perioada anilor 2014-2022, în special prin implementarea Acordului de Asociere și Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană. Această inițiativă a avut un impact semnificativ asupra structurii comerțului exterior al Moldovei și a facilitat accesul la piața europeană.

Astfel, de la punerea în aplicare a ZLSAC, cantitatea bunurilor exportate pe piețele UE s-a dublat, ceea ce a jucat un rol semnificativ în dezvoltarea economică a Republicii Moldova. În categoria celor mai exportate bunuri s-au inclus: produsele alimentare și băuturile, produsele cerealiere, uleiurile, fructele și legumele, mașinile, aparatele electrice și piesele de mobilier [11].

The Republic of Moldova has initiated significant changes in its foreign trade during 2014-2022, in particular through the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) with the European Union. This initiative has had a significant impact on the structure of Moldova's foreign trade and facilitated access to the European market.

Thus, since the implementation of the DCFTA, the quantity of goods exported to EU markets has doubled, which has played a significant role in Moldova's economic development. The category of the most exported goods were food and beverages, cereal products, oils, fruits and vegetables, machines and electrical appliances and furniture [11].

Tabelul 2/ Table 2
Exportul de bunuri, conform Clasificării Standard de Comerț Internațional (CSCD), pe piețele țărilor UE, în perioada anilor 2014-2022/Export of goods, according to the International Trade Standard Classification (ITSC) on the markets of EU countries, during the years 2014-2022

mii dolari SUA/ thousand USD

Grupa de produse/ Product groupe	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
10 ... Cereale/ 10 ... Cereals	81233,80	113738,73	131414,06	155681,34	113223,12	61079,45	132003,11	253937,04
07 ... Legume, plante, rădăcini și tuberculi alimentari/ 07 ... Edible vegetables, plants, roots and tubers	132893,90	115451,00	179173,96	148637,35	157536,77	155238,11	131071,71	143740,55
22 ... Băuturi, lichide alcoolice și oțet/ 22 ... Beverages, alcoholic liquids and vinegar	35873,30	42508,35	49665,32	60687,19	60199,60	62645,61	67114,69	61436,81
12 ... Semințe și fructe oleaginoase; semințe și fructe diverse/ 12 ... Oil seeds and fruits; various seeds and fruits	139654,40	151574,89	176585,95	159460,23	150946,73	150045,80	153088,01	317852,41
15 ... Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală/ 15 ... Fats and oils of animal or vegetable origin	68036,80	36658,52	47284,18	57919,59	66595,77	84366,90	106697,24	285863,81
XVI. Mașini și aparate electrice și părți ale acestora/ XVI. Electrical machines and appliances and their parts	229986,30	243342,02	326488,05	504698,01	550741,31	457367,23	503438,19	510121,46
61 ... Îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, tricotate sau croșetate/ 61 ... Clothing and clothing accessories, knitted or crocheted	200242,00	208704,12	234352,04	263322,38	235306,13	162048,54	170474,89	194310,90

Sursa: sistematizat de autori în baza datelor [12]/Source: systematized by the authors based on the data [12]

Cunoaștem că Acordul de Asociere și Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, cu Uniunea Europeană este un sistem preferențial, care a permis țărilor noastre să beneficieze de eliminarea barierelor

We know that the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) with the European Union is the preferential system that allowed the Republic of Moldova to

tarifare, adică a taxelor vamale la exportul tuturor produselor către piața UE, cu excepția a 7 produse agricole: tomate, mere, struguri de masă, usturoi, prune, cireșe și suc de struguri. Cu toate acestea, în iunie 2022, Comisia Europeană a pus în discuție facilitarea creșterii exporturilor pe piața UE a produselor agricole, fiind propus un regulament care să permită accesul temporar a celor șapte produse agricole pe piețele de desfacere ale Uniunii Europene. Astfel, regulamentul menționat permite și dublarea cantitativă a produselor respective, pe durata unui an. Această măsură va ajuta și va susține producătorii din Republica Moldova prin reducerea pierderilor de piață, care au fost înregistrate odată cu declanșarea războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei [7].

benefit from the elimination of tariff barriers, i.e. customs duties on exports of all products to the EU market, except for 7 agricultural products (tomatoes, apples, table grapes, garlic, plums, cherries and grape juice). However, in June 2022, the European Commission put forward the idea of facilitating increased exports of agricultural products to the EU market, and a regulation was proposed to allow the seven agricultural products temporary access to the EU markets. This regulation would also allow the products in question to be doubled in quantity for one year. This measure will help and support Moldovan producers by reducing market losses, which have been recorded since the outbreak of the Russian Federation's war against Ukraine [7].

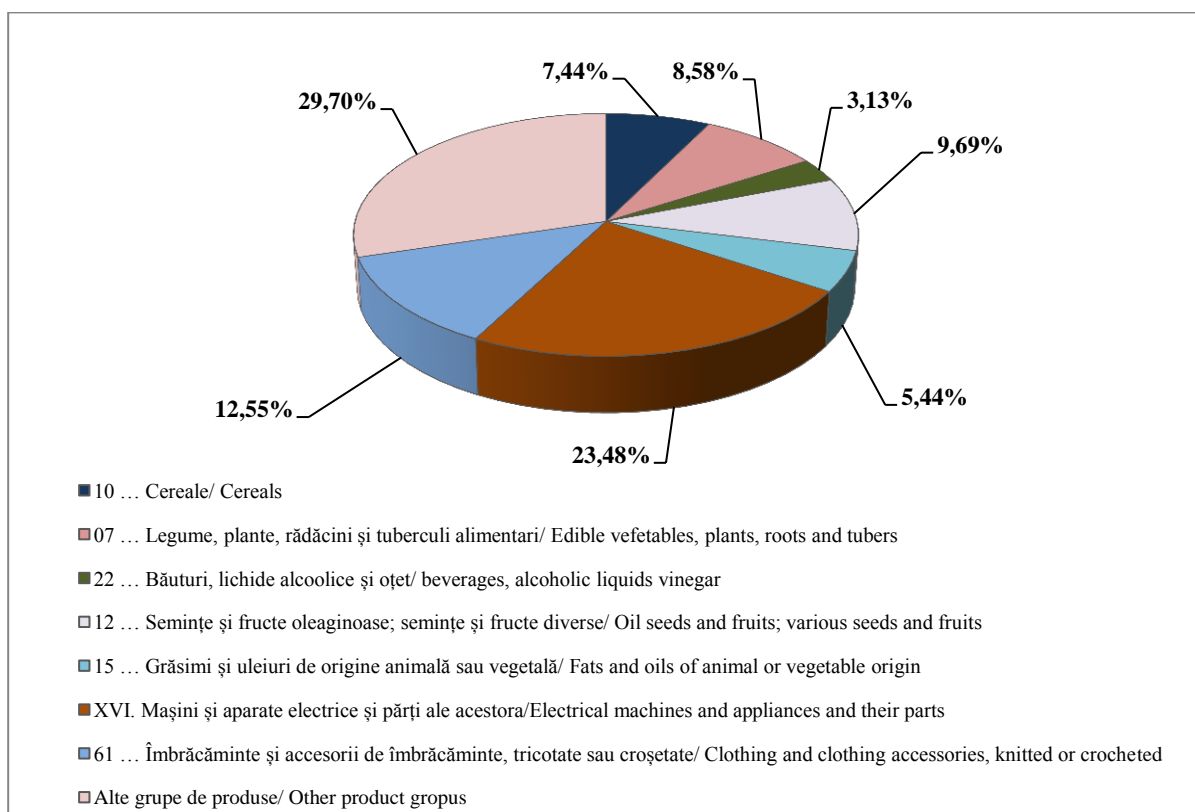

Figura 3. Ponderea valorică a bunurilor exportate din Republica Moldova către piețele UE, în perioada anilor 2014-2022/ Figure 3. Value share of goods exported from the Republic of Moldova to EU markets in the period 2014-2022

Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/ Source: developed by the authors based on the data [12]

Din figura 3 se observă că, cea mai mare cotă parte din bunurile exportate pe piețele UE, în perioada anilor 2014-2022, o deține grupa de produse: mașini și aparate electrice și părți ale acestora, cu o pondere valorică de 23,48%, ceea ce constituie circa 3.564.901,07 mii dolari SUA. Factorul cel mai important, care a impulsionează creșterea ponderii valorice a exporturilor în anul 2022, a fost intensificarea activității întreprinderilor din domeniul industriei auto-motive și domeniul agricol [12].

Figure 3 shows that the largest share of goods exported to EU markets during 2014-2022 is the product group machinery and electrical appliances and parts thereof, with a value share of 23.48%, which is about USD 3.564.901,07 thousand. The most important factor driving the increase in the value share of exports in the year 2022, was the increase in the activity of the automotive industry enterprises, as well as in those of the agricultural sector [12].

Evoluția importurilor în perioada 2014-2022 a fost influențată de importurile de mașini și echipamente pentru transport, înregistrând o pondere totală de 24,52%, urmată de grupa de produse petrol, produse petroliere și produse înrudite, cu o pondere valorică de 17,74%.

The development of imports in 2014-2022 was influenced by imports of machinery and transport equipment, registering a total share of 24.52%, followed by the group of petroleum, petroleum products and related products with a value share of 17.74%.

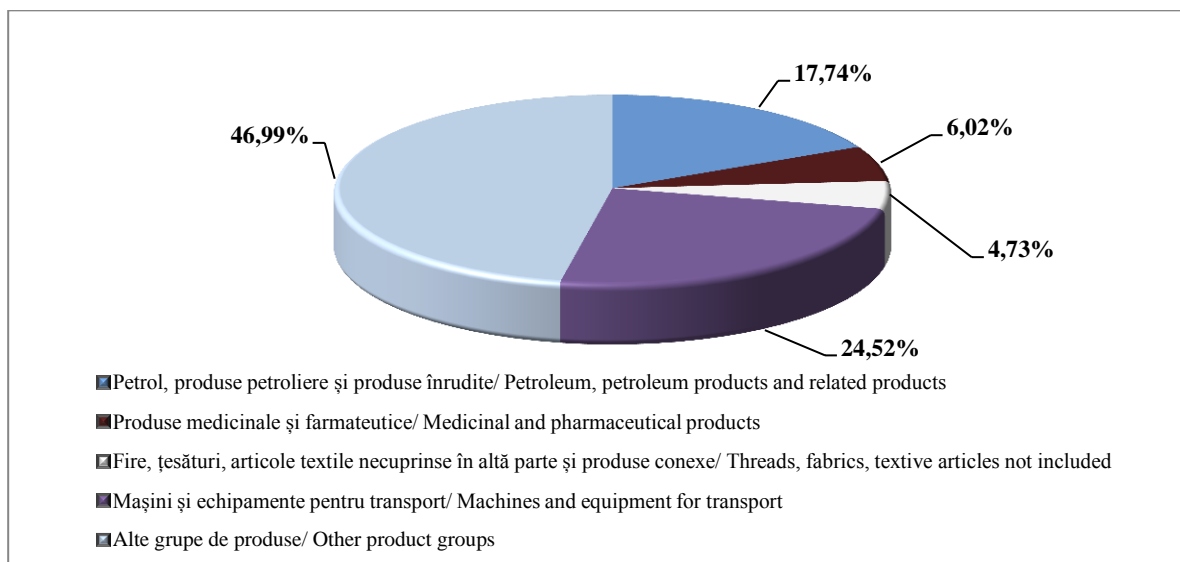

Figura 4. Ponderea valorică a bunurilor importate de pe piețele UE către Republica Moldova, în perioada anilor 2014-2022/ Figure 4. Value share of goods imported from EU markets to the Republic of Moldova during 2014-2022

Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/Source: developed by the authors based on the data [12]

Dezvoltarea economică durabilă este una din prioritățile de bază ale Republicii Moldova, astfel încât, implementarea în practică a Acordului de Asocierie și Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător ar contribui semnificativ la extinderea pieței de desfacere a produselor autohtone pe piața UE, ceea ce ar asigura la rândul său o creștere sporită a prosperității țării noastre.

Acordul ZLSAC oferă oportunități nu numai companiilor mari, ci și întreprinderilor mici și mijlocii (IMM). Astfel, acest acord ajută întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova să profite de noi oportunități de cooperare comercială cu țările UE, dar și cu regiunile care au fost deschise datorită Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător; îmbunătățește accesul IMM-urilor la finanțare, permițându-le acestora să facă investițiile necesare pentru a-și crește competitivitatea; permite IMM-urilor să se integreze în lanțurile valorice globale, devenind parteneri de afaceri ai investitorilor străini direcți; permite IMM-urilor să respecte noile standarde sanitare, fitosanitare, tehnice și de calitate, precum și pe cele ce vizează protecția mediului [10].

Prin utilizarea modelului de regresie liniară în analiza corelației dintre Produsul Intern Brut și exportul produselor în țările UE, încercăm să demonstrăm creșterea economică a Republicii Moldova. Modelul de regresie liniară este un instrument care arată relația

Sustainable economic development is one of the basic priorities of the Republic of Moldova, so, the implementation of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) would significantly contribute to the expansion of the market for domestic products on the EU market, which would in turn ensure increased growth of our country's prosperity.

The DCFTA offers opportunities not only to large companies but also to small and medium-sized enterprises (SMEs). Thus, this agreement helps Small and Medium Enterprises (SMEs) to take advantage of new trade opportunities with the EU and in the region that have been opened up thanks to the DCFTA; it improves SMEs' access to finance, allowing them to make the necessary investments to increase their competitiveness; it allows SMEs to integrate into global value chains by becoming business partners of foreign direct investors; it allows SMEs to comply with new sanitary, phytosanitary, technical and quality standards, as well as with environmental protection [10].

By using linear regression model in analysing the correlation between Gross Domestic Product and export of products to EU countries, we intend to show the economic growth of our country. The linear regression model is a tool that shows the dependence relationship between two variables. Thus, in order to

de dependență între două variabile. Astfel, în vederea realizării modelului de regresie liniară simplă, stabilind corelarea dintre PIB și exportul produselor în țările UE, am efectuat o analiză a acestor indicatori, pentru perioada 2014-2022 (tabelul 3).

Însăși regresia este o evaluare statistică, care ne dă posibilitatea de a determina modelul și de a face o analiză relațională între variabilele dependente și variabilele independente. Scopul de bază este de a examina nivelul relațional dintre două sau mai multe variabile, iar acest lucru poate fi realizat prin intermediul ipotezelor.

În acest context, ipoteza noastră este de a demonstra că PIB-ul Republicii Moldova este direct dependent de exportul produselor pe piața Uniunii Europene.

perform the simple linear regression model showing the correlation between GDP and export of products to EU countries, an analysis of these indicators for the period 2014-2022 is necessary (table 3).

However, regression itself is a statistical evaluation, which gives us the possibility to determine the pattern and make a relational analysis between dependent variables and independent variables. The basic aim is to examine the relational level between two or more variables, and this can be done through hypotheses.

In this context, our hypothesis is to show that the GDP of the Republic of Moldova is directly dependent on the export of products to the European Union market.

Tabelul 3/Table 3

**Evoluția PIB al Republicii Moldova și a exporturilor pe piața UE, în perioada anilor 2014-2022/
Evolution of Moldova's GDP and exports to the EU market during 2014-2022**

mii \$ SUA/thousands USD

Anul/ The year	Produsul Intern Brut (PIB)/ Gross Domestic Product (GDP)	Exportul pe piața țărilor UE/ Export to EU countries
2014	9399967	1245980,00
2015	7798648	1217587,10
2016	7980938	1331898,45
2017	9518976	1596839,60
2018	11252641	1861863,96
2019	11735722	1830548,39
2020	11531922	1640367,53
2021	13690980	1919531,97
2022	14505896	2537508,51

Sursa: sistematizat de autori în baza datelor [12]/Source: systematized by the authors based on the data [12]

În urma analizei datelor din tabelul 3, am determinat că PIB-ul este o variabilă dependentă de variabila independentă – ExportUE^b. Astfel, vom demonstra că, cu cât vor crește exporturile pe piața UE, cu atât PIB-ul țării va crește, și invers.

Following the analysis of the data in Table 3, we determined that GDP is a dependent variable of the independent variable ExportUE^b. Thus, we show, that as exports to the EU market increase, the GDP of the country will increase, and vice versa.

Rezumatul modelului^a/Model Summary^a

Modelul/ Model	Variabile introduse/ Variables introduced	Variabile eliminate/ Variable deleted	Metoda/Method
1	ExportUE ^b /ExportUE ^b	.	Enter/Enter

a. Variabilă dependentă: PIB/a. Dependent variable: GDP;

b. Toate variabilele necesare au fost introduse/b. All necessary variables have been entered.

Înainte de a interpreta rezultatele analizei, vom verifica una din condițiile de bază, și anume cea a independenței erorilor, pentru care s-a calculat testul Durbin-Watson [2]. Modelul Durbin-Watson este numit după profesorul James Durbin, un statistician și econometrician britanic, și Geoffrey Stuart Watson, un statistician australian. Acest test ne ajută în a determina autocorelarea reziduurilor dintr-o analiză de regresie. Corelația în serie, numită și autocorelație, se referă la gradul de corelare dintre valorile variabilelor din diferite seturi de date. De obicei este utili-

Before interpreting the results of the analysis, we shall check one of the basic conditions, namely, that of independence of errors for which the Durbin-Watson test was calculated [2]. The Durbin-Watson model is named after Professor James Durbin, a British statistician and econometrician, and Geoffrey Stuart Watson, an Australian statistician. This test helps us to determine the autocorrelation of residuals in a regression analysis. Serial correlation, also called autocorrelation, refers to the degree of correlation between the values of variables in different data sets.

zată atunci când se lucrează cu date din seria temporală, în care observațiile apar în momente diferite [9].

O modalitate importantă de utilizare a testului este de a prezice evoluția valorii unui anumit indicator, evolutiv pe ani, semestre, trimestre. Dacă testul este utilizat pe o acțiune și afișează o corelație serială pozitivă, atunci aceasta denotă că valoarea indicatorului din anul precedent indică o corelație pozitivă cu valoarea indicatorului din anul curent.

Valoarea statistică a indicatorului Durbin-Watson se calculează după formula:

$$DW = \frac{\sum_{t=2}^T (e_t - e_{t-1})^2}{\sum_{t=1}^T e_t^2}$$

unde: e_t – cifra reziduală;

T – numărul de observații ale experimentului.

It is usually used when working with time-series data in which observations occur at different points in time [9].

An important way of using the test is to forecast the evolution of the value of a given indicator, evolving over years, semesters, quarters. If the test is used on a stock and shows a positive serial correlation, this denotes that the indicator value in the previous year shows a positive correlation with the indicator value in the current year.

The Durbin-Watson model statistic is calculated according to the formula:

where: e_t – residual number

T – number of observations of the experiment.

Rezumatul modelului^b/Model summary^b

Modelul/ Model	R	R-pătrat/ R- square	R-pătrat ajustat/ R- square adjusted	Eroarea standard de estimare/Standard error of estimation	Indicatorul Durbin- Watson/Durbin-Watson indicator
1	,914 ^a	,836	,813	1017526,497	1,534

a. Predictorii: (constant), ExportUE/a. Predictors: (constant), ExportUE;

b. Variabilă dependentă: PIB/b. Dependent variable: GDP.

Astfel, în baza prelucrării datelor din tabelul 3, prin aplicarea testului Durbin-Watson, am obținut un rezultat care constituie 1,534.

Înșuși testul Durbin-Watson ia valori cuprinse între 0 și 4:

- 2 – nu este autocorelație;
- 0 până la < 2 – există autocorelația pozitivă (frecvent în datele din seria de timp);
- > 2 – până la 4 există autocorelația negativă (mai puțin frecventă în datele din seria temporală).

O regulă generală este că valorile statistice de testare în intervalul de la 1,5 la 2,5 sunt relativ normale. Valorile în afara acestui interval ar putea fi motiv de îngrijorare. Astfel, în cazul nostru, indicatorul înregistrează o valoare de 1,534, ceea ce înseamnă că erorile sunt corelate și există o corelație serială a erorilor.

Field A. menționează că dacă indicatorul Durbin-Watson ia valorile sub 1 sau mai mult de 3 există motiv sigur de îngrijorare [2].

Demonstrarea ipotezei distribuției variabilelor reziduale va fi efectuată prin aplicarea histogrammei [8].

Histogramele ne ajută să vedem cu ușurință câteva caracteristici foarte importante cu privire la datele utilizate, abaterile de la modelul utilizat. În figura 5 putem analiza histograma variabilei PIB, din care se observă că distribuția ei se apropie foarte mult de curba normală. Această analiză de regresie estimează statistic relația dintre variabila PIB și variabila ExportUE.

Thus, based on the processing of the data in table 3, by applying the Durbin-Watson test we obtained a result which is 1.534.

The Durbin-Watson test itself takes values between 0 and 4:

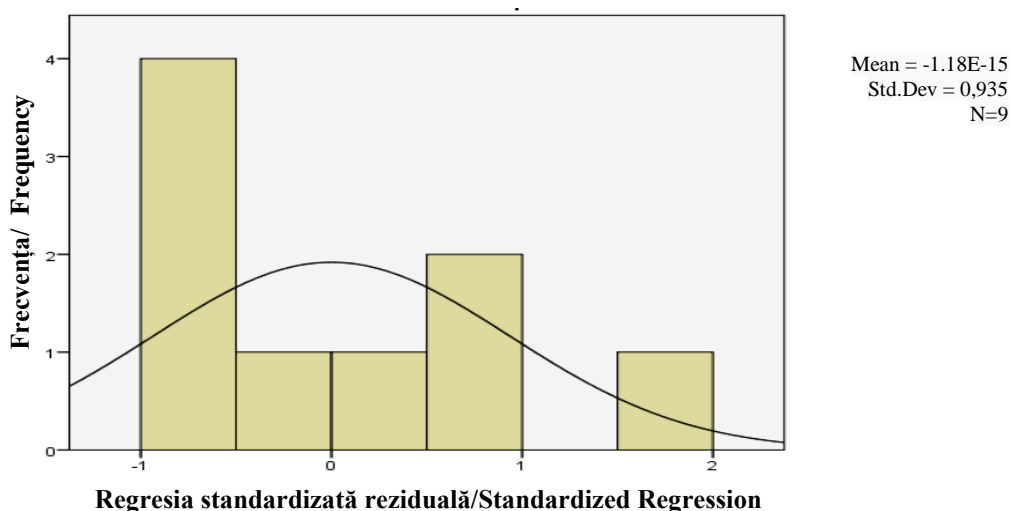
- 2 is not autocorrelation.
- 0 to < 2 there is positive autocorrelation (common in time series data).
- > 2 to 4 there is negative autocorrelation (less common in time series data).

A general rule is that test statistic values in the range 1.5 to 2.5 are relatively normal. Values outside this range may be cause for concern. Thus, in our case, the indicator registers a value of 1.534 which means that the errors are correlated and there is a serial correlation of errors.

Field A. mentions that if the Durbin-Watson indicator takes values below 1 or more than 3 there is definite cause for concern [2].

Demonstration of the residual variable distribution hypothesis will be carried out by applying the histogram [8].

Histograms help us to easily see some very important features about the data used, the deviations from the model used. In figure 5, we can analyse the histogram of the GDP variable, from which we can see that its distribution is very close to the normal curve. This regression analysis statistically estimates the relationship between the GDP variable and the ExportUE variable.

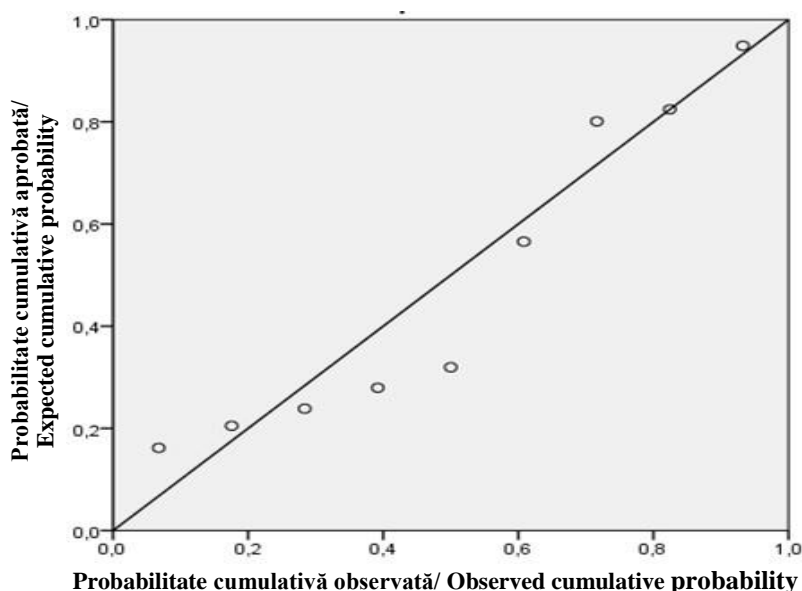

**Figura 5. Histograma normalității distribuției variabilei dependente PIB/
Figure 5. Histogram of normality of the distribution of the dependent variable GDP**

Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/Source: developed by the authors based on the data [12]

În figura 6 este reflectată regresia liniară simplă, prin variabila dependentă PIB, care ne permite să observăm că punctele sunt mai apropiate de diagonala graficului, fapt ce indică o distribuție aproximativ normală a PIB-ului. Astfel, putem spune că avem o corelație puternic pozitivă între PIB și ExportUE. Aceasta evidențiază că trebuie să se depună efort maxim pentru a impulsiona exporturile către țările Uniunii Europene, prin racordarea la cerințele pieței UE, ceea ce relatează un efect pozitiv al aplicabilității Acordului de Asociere și Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător [3].

Figure 6 shows the simple linear regression through the dependent variable GDP, which allows us to see that the points are closer to the diagonal of the graph, indicating an approximately normal distribution of GDP. Thus, we can say that we have a strong positive correlation between GDP and ExportUE. This explains that maximum effort should be made to boost exports to EU countries by catching up with the EU market requirements, which relates a positive effect of the applicability of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) [3].

**Figura 6. Diagrama de regresie P-P normală. Reziduu standardizat. Variabilă dependentă: PIB/
Figure 6. Normal P-P regression plot. Standardized residual Dependent variable: GDP**

Sursa: elaborată de autori în baza datelor [12]/Source: developed by the authors based on the data [12]

Concluzii

În concluzie, putem menționa faptul că, liberalizarea comercială prin intensificarea exporturilor pe piețele țărilor Uniunii Europene este benefică pentru dezvoltarea comercială și economică a Republicii Moldova. Devine evident faptul că Acordul de Asocierie și Acordul de creare a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător are un impact pozitiv asupra liberalizării comerciale a Republicii Moldova, prin impulsivitatea fluxurilor de bunuri pe piețele țărilor Uniunii Europene. Acordul ZLSAC cuprinde o serie de măsuri, precum ridicarea barierei tehnice în calea comerțului, reducerea tarifelor, a cotelor pentru comerț, îmbunătățirea măsurilor sanitare și fitosanitare, asigurarea drepturilor de proprietate intelectuală, asigurarea concurenței tarifare, achizițiile publice transparente, precum și alte aspecte, cu scopul de a ne alinia regulilor de operațiuni caracteristice întreprinderilor comerciale din țările partenere.

Republica Moldova, pentru a fi mai competitivă pe piața de desfacere a Uniunii Europene, trebuie să perfecționeze produsele, sub dimensiunea preț-calitate, ambalare, etichetare, îmbunătățire a condițiilor tehnice, ajustare a cadrului normativ și regulamentul din domeniu.

Conclusions

In conclusion, we can mention that trade liberalization through increased exports to the markets of the European Union countries are beneficial for the commercial and economic development of the Republic of Moldova. It becomes obvious that the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) has a positive impact on the trade liberalization of the Republic of Moldova by boosting the flow of goods on the markets of the European Union countries. The DCFTA Agreement includes a number of measures, such as lifting technical barriers to trade, reducing tariffs, trade quotas, improving sanitary and phytosanitary measures, securing intellectual property rights, ensuring tariff competition, transparent public procurement, and other issues with the aim of aligning with the rules of operations for businesses in trading partner countries.

In order to be more competitive on the European Union's market, the Republic of Moldova needs to improve its products in terms of price-quality, packaging, labelling, improving technical conditions and adjusting the legal and regulatory framework in this area.

Bibliografie/Bibliography:

1. EMERSON, Michael, CENUSA, Denis. *Deepening EU-Moldovan Relations: What, Why and How?* Brussels: Centre for European Policy Studies (CEPS), 2018, 256 p. ISBN 978-1-78660-174-2.
2. FIELD, A. *Discovering statistics using SPSS*. 3rd ed. London: Sage Publications, 2009. ISBN 978-1-84787-906-6.
3. GIUCCI, Ricardo. WALTER Woldemar *Moldovan exports and the impact of the DCFTA*. Berlin, Chișinău: GETM, 2017. 19 p.
4. LUPUȘOR, Adrian, GUMENE, Vadim. *The impact of DCFTA after 4 years of implementation: The case of the Republic of Moldova*. Chișinău: Expert-Grup, 2018.
5. POPA, Ana. *DCFTA between Moldova and EU after one year*. Chișinău: Expert-Grup, 2014.
6. PĂRȚACHI, Ion, MOTELICA, Vitalie. Methods of measuring core inflation in inflation targeting countries. *Journal of Applied Quantitative Methods*. 2015, vol. 10, no. 1.
7. SOLOVIOVA, Marina. *8 ani de implementare a DCFTA: oportunități valorificate și nevalorificate și cum putem maximiza beneficiile acestuia*. Chișinău: Expert-Grup, 2023.
8. STANCU, Stelian. *Econometrie. Teorie și aplicații utilizând EWViews*. București: Editura A.S.E., 2011. ISBN 978-606-505-462-2.
9. WORLD BANK. *Republic of Moldova: Policy Priorities for a Private Sector Development* [online]: Report No: ACS4414. 2014, vol. 1 [accesat 20.01.2024]. Disponibil: <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/720051468275127219/pdf/ACS44140v10REV0es0for0PSD0June02013.pdf>
10. *International Trade in Resources: A Biophysical Assessment* [online]. UNEP, 2015. [accesat 20.01.2024]. ISBN 978-92-807-3486-7. Disponibil: www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/-international_trade_in_resources_full_report_english_0.pdf
11. *AA/DCFTA in the Republic of Moldova: Free trade agreement with EU* [site]. [accesat 20.01.2024]. Disponibil: www.dcfta.md
12. *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova* [site]. [accesat 20.01.2024]. Disponibil: www.statistica.md

CZU: 330.59:338.532(478)

UDC: 330.59:338.532(478)

NIVELUL DE BUNĂSTARE A POPULAȚIEI ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI PREȚURILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr. Ana GUMOVSKI, ASEM
gumovschi.ana@ase.md
ORCID: 0000-0003-1076-0305
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.018>

Evoluțiile recente ale prețurilor la resursele energetice și la bunurile de consum au determinat presiuni majore asupra veniturilor gospodăriilor casnice. Astfel, ponderea cheltuielilor pentru produse alimentare și plata facturilor pentru resursele energetice consumate constituie mai mult de jumătate din bugetul familiilor din Republica Moldova. Cheltuielile reale pentru bunurile și serviciile menționate ar fi fost substanțial mai mari, dacă instituțiile de stat nu ar fi intervenit în suportul populației prin: plafonarea adaosului comercial la produsele social importante, stabilirea cotelor reduce ale Taxei pe Valoare Adăugată, acordarea compensațiilor la achitarea facturilor pentru utilizarea gazelor naturale, energiei electrice și termice. Prin această politică, statul urmărește minimizarea impactului inflației asupra veniturilor reale și, respectiv, asupra capacității de cumpărare și a nivelului de bunăstare a populației.

Cuvinte-cheie: bunăstare, protecție socială, venituri, cheltuieli, prețuri.

JEL: E30, I32, Q41.

Introducere

Trendul prețurilor pe piața internă a Republicii Moldova reflectă o tendință vizibilă și pronunțată de majorare, cel mai mare șoc fiind înregistrat în perioada anilor 2021-2023. Creșterile extreme au vizat prețurile la gazele naturale și produsele petroliere, care au condus la apariția efectului de „bulgăre de zăpadă”, având repercusiuni asupra prețurilor la energia electrică, termică, produsele alimentare și alte bunuri de consum. În contextul fenomenelor menționate, este important de analizat influența asupra nivelului de bunăstare a populației, utilizând indicatori, precum: veniturile disponibile, cheltuielile de consum, corelația acestora cu evoluția Indicelui Prețurilor de Consum și minimul de existență ș.a.

Analizele efectuate au evidențiat un impact major al evoluției prețurilor asupra bunăstării populației, care alocă mai mult de jumătate din venitul disponibil pentru cheltuielile privind produsele alimentare și plata facturilor la utilități. În acest context, devine imperativ suportul social al indivizilor din partea instituțiilor de stat, în special al păturilor vulne-

WELFARE LEVEL OF POPULATION IN THE CONTEXT OF PRICES EVOLUTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Assoc. Prof. PhD Ana GUMOVSKI, ASEM
gumovschi.ana@ase.md
ORCID: 0000-0003-1076-0305
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.018>

Recent evolutions in the prices of energy resources and consumer goods have caused major pressures on household incomes. Thus, the share of expenses for food products and the payment of bills for consumed energy resources constitute more than half of the families' budget in the Republic of Moldova. The real expenses for the mentioned goods and services would have been substantially higher if the state institutions had not intervened in the support of the population by: capping the commercial addition to socially important products, establishing reduced rates of Value Added Tax, granting compensations when paying invoices for the use natural gas, electric and thermal energy. Through this policy, the state aims to minimize the impact of inflation on real incomes and, respectively, on the purchasing power and the level of well-being of the population.

Keywords: welfare, social protection, income, expenses, prices.

JEL: E30, I32, Q41.

Introduction

The price trend on the internal market of the Republic of Moldova reflects a visible and pronounced upward trend, with the biggest shock being recorded in the period 2021-2023. The extreme increases targeted the prices of natural gas and petroleum products, which caused the “snowball” effect, having repercussions on the prices of electricity, heat, food and other consumer goods. In the context of the mentioned phenomena, it is important to reflect the influence on the level of welfare of the population, using indicators such as: disposable income, consumption expenses, their correlation with the evolution of the Consumer Price Index, the subsistence minimum, etc.

The analyses carried out have highlighted a major impact of the evolution of prices on the well-being of the population, which allocates more than half of the disposable income to spending on food products and paying utility bills. In this context, the social support of individuals on the part of state institutions, in particular, of the vulnerable strata of the population, through support tools, becomes imperative. The instruments used aim at: administrative

rabile ale populației, prin instrumente de susținere. Instrumentele utilizate vizează: pârghii de ordin administrativ (stabilirea plafoanelor de prețuri, a limitei cotelor adaosului comercial), fiscal (cote reduse a Taxei pe Valoarea Adăugată) și de acordare a suportului financiar pentru compensarea cheltuielilor la utilizarea gazelor naturale, a energiei electrice și termice.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” prevede minimizarea impactului inflației asupra veniturilor reale ale populației și, respectiv, asupra capacității de cumpărare și a nivelului de bunăstare, fiind necesare mecanisme de compensare a creșterii prețurilor la cele mai sensibile produse (tarifele pentru resursele energetice și pentru produsele alimentare de bază), bine țintite pe cele mai vulnerabile categorii de populație (OG1). Potrivit obiectivului de dezvoltare durabilă ODD 1.2, reducerea cu 50% a nivelului de sărăcie absolută și de sărăcie în toate dimensiunile sale este una dintre țintele strategice stabilite pentru a fi atinse până în anul 2030 [1].

Metodologia cercetării

Baza metodologică de cercetare s-a axat atât pe abordări generale, cât și specifice, în ceea ce privește identificarea corelației dintre evoluția prețurilor pe piața internă și nivelul de bunăstare a populației din Republica Moldova. Drept suport al cercetării au servit elaborările autorilor autohtoni, actele legislative și normative din domeniul fiscalității, stabilirii prețurilor la produsele social importante și produsele energetice, precum și informațiile oficiale publicate de Biroul Național de Statistică și Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică. La elaborarea prezentului articol, au fost consultate studii teoretice și analitice, utilizând metode de cercetare, precum: observația, sinteza și sistematizarea, inducția și deducția, analiza comparativă statică și dinamică, corelația, abordarea critică și reprezentarea grafică a fenomenelor studiate.

Rezultate obținute și discuții

Nivelul de trai al populației este tratat ca fiind gradul de asigurare a acesteia cu beneficiile și serviciile materiale și nemateriale necesare, nivelul atins al consumului de bunuri și gradul de satisfacție a consumatorilor ce se bucură de aceste beneficii. Principalii indicatori ce reflectă nivelul de trai al populației sunt veniturile disponibile și cheltuielile de consum. Venitul asigură consumul curent, soldul fiind direcționat spre economii și investiții [2].

Creșterea sau micșorarea prețurilor de consum, neapărat, se reflectă asupra bunăstării populației, deoarece nivelul prețurilor influențează puterea de cumpărare. Cu toate acestea, puterea de cumpărare a populației este influențată nu doar de dinamica prețurilor de consum, dar și de dinamica veniturilor. Pentru a evalua obiectiv influența prețurilor asupra bunăstării, este obligatoriu de a lua în considerare influența veniturilor populației. Acești doi factori determină concomitent nivelul și dinamica bunăstării.

levers (establishment of price ceilings, the limit of commercial addition quotas), fiscal (reduced value added tax quotas) and financial support for compensating expenses for the use of natural gas, electricity and thermal energy .

The national development strategy “European Moldova 2030” provides for the minimization of the impact of inflation on the real incomes of the population and, respectively, on the purchasing power and the level of welfare, as mechanisms are needed to compensate for the increase in the prices of the most sensitive products (tariffs for energy resources and for basic food products), well targeted at the most vulnerable population categories (OG1). According to the sustainable development objective ODD 1.2, the reduction by 50% of the level of absolute poverty and poverty in all its dimensions is one of the strategic targets set to be achieved by 2030 [1].

Research methodology

The methodological research base is focused on both general and specific approaches regarding the identification of the correlation between the evolution of prices on the domestic market and the level of welfare of the population of the Republic of Moldova. The research was supported by the works of local authors, the legislative and normative acts in the field of taxation, the establishment of prices for socially important products and energy products, as well as the official information published by the National Bureau of Statistics and the National Agency for Energy Regulation. When preparing this article, theoretical and analytical studies were consulted, using research methods, such as: observation, synthesis and systematization, induction and deduction, static and dynamic comparative analysis, correlation, critical approach and graphic representation of the studied phenomena.

Obtained results and discussions

The standard of living of the population is treated as the degree of providing it with the necessary material and non-material benefits and services, the achieved level of consumption of goods and the degree of satisfaction of people’s needs for these benefits. The main indicators that reflect the standard of living of the population are disposable income and consumption expenses. The income ensures current consumption, the balance being directed towards savings and investments [2].

The increase or decrease in consumer prices necessarily reflects on the welfare of the population, because the price level influences the purchasing power. However, the purchasing power of the population is influenced not only by the dynamics of consumer prices, but also by the dynamics of incomes. Without taking into account the influence of the population’s income, it is impossible to objectively evaluate the influence of prices on welfare. These two factors simultaneously determine the level and dynamics of welfare.

Dacă ritmul de creștere a prețurilor este mai mare decât ritmul de creștere a veniturilor, atunci inflația anihilează creșterea veniturilor și, de regulă, duce la micșorarea volumului de consum, diminuând astfel și efectele politicii de stat în domeniul respectiv [3].

În corespundere cu Metodologia Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), *venitul disponibil* reprezintă totalitatea mijloacelor bănești și a celor materiale, provenite din: activitatea salarială și cea pe cont propriu; diverse beneficii sociale; din realizarea producției agricole de către gospodăriile țărănești (de fermier) și gospodăriile casnice auxiliare; venituri din dreptul de proprietate; alte transferuri curente (inclusiv mărfurile și sumele bănești primite cu titlu gratuit). *Cheltuielile de consum* – corespund cheltuielilor în bani și în natură pentru necesitățile de consum ale gospodăriei: produse alimentare consumate, procurarea mărfurilor nealimentare și plata serviciilor [4].

Un alt indicator în evaluarea bunăstării populației este coraportul dintre veniturile medii lunare disponibile pe o persoană și valoarea medie a minimumului de existență, fiind importantă și aprecierea ratei de creștere a indicatorilor nominalizați în corelare cu rata de creștere a Indicelui Prețurilor de Consum (IPC).

În continuare, vom analiza indicatorii respectivi pentru perioada 2020-2022.

If the rate of price growth is higher than the rate of income growth, then inflation annihilates income growth and, as a rule, leads to a decrease in the volume of consumption, thus diminishing the effects of state policy in the respective field [3].

In accordance with the Household Budget Research Methodology (CBGC), *disposable income* represents the totality of monetary and in-kind means: from salary activity and self-employment; various social benefits; from the realization of agricultural production from the auxiliary household, income from property, other current transfers (including goods and money received for free). *Consumption expenses* – correspond to expenses in money and in kind for the consumption needs of the household: food products consumed, procurement of non-food goods and payment of services [4].

Another indicator in the assessment of the population welfare is the co-ratio between the average monthly income available per person and the average value of the subsistence minimum, being also important the appreciation of the growth rate of the nominated indicators in correlation with the growth rate of the Consumer Price Index (CPI).

Next, we will analyse the respective indicators for the period 2020-2022.

Tabelul 1/ Table 1

**Evoluția indicatorilor de bunăstare în Republica Moldova/
The evolution of welfare indicators in the Republic of Moldova**

Indicatori/Indicators	Ani/Years		
	2020	2021	2022
Venitul mediu lunar disponibil (nominal), lei/ Average monthly disposable income (nominal), MDL	3096,6	3510,1	4252,7
Cheltuielile de consum (nominal), lei/ Consumption expenses (nominal), MDL	2791,2	3039,5	3711,9
Indicele Prețurilor de Consum, % față de anul precedent/ Consumer Price Index, % compared to the previous year	103,77	105,11	128,74
Venitul mediu lunar disponibil (real), lei/ Average monthly disposable income (real), MDL	2983,2	3339,8	3296,7
Cheltuielile de consum (real), lei/ Consumption expenses (real), MDL	2683,9	2894,8	2877,4
Minimul de existență, lei/ The subsistence minimum, MDL	2088,4	2154	2628,4
Coraportul dintre veniturile medii disponibile și valoarea minimumului de existență, %/ The co-ratio between the average disposable income and the value of the subsistence minimum, %	148,3	163	161,8
Coșul alimentară, lei/ Food basket, MDL	1002,4	1044,7	1287,9
Ponderea coșului alimentară în cuantumul minimumului de existență, %/ The weight of the food basket in the amount of the subsistence minimum, %	47,8	48,5	49,4

Sursa: elaborat de autor în baza [5]/**Source:** elaborated by the author based on [5]

Veniturile disponibile medii lunare, pe o persoană din Republica Moldova în anul 2022, estimate în valori nominale, au fost în mărime de 4252,7 lei, majorându-se de 1,2 ori față de anul 2021 și de 1,4 ori față de anul 2020. Însă, în termeni reali, raportate la IPC, veniturile populației au înregistrat o creștere de 12% în 2021 și o diminuare cu 1% în anul 2022.

Average monthly disposable income per person in the Republic of Moldova in 2022, estimated in nominal values, was MDL 4252.7, increasing 1.2 times compared to 2021 and 1.4 times compared to 2020. In real terms, but related to the CPI, the incomes of the population registered an increase of 12% in 2021 and a decrease of 1% in the year 2022.

Coraportul dintre veniturile medii disponibile și valoarea minimumului de existență a atins 162% în ultimul an de analiză.

Plățile salariale au reprezentat cea mai semnificativă sursă de venit, fiind urmate de prestațiile sociale și alte categorii de venituri (figura 1).

The co-ratio between the average disposable incomes and the value of the subsistence minimum reached 162% in the last year of analysis.

Salary payments represented the most significant source of income, followed by social benefits and other income categories (figure 1).

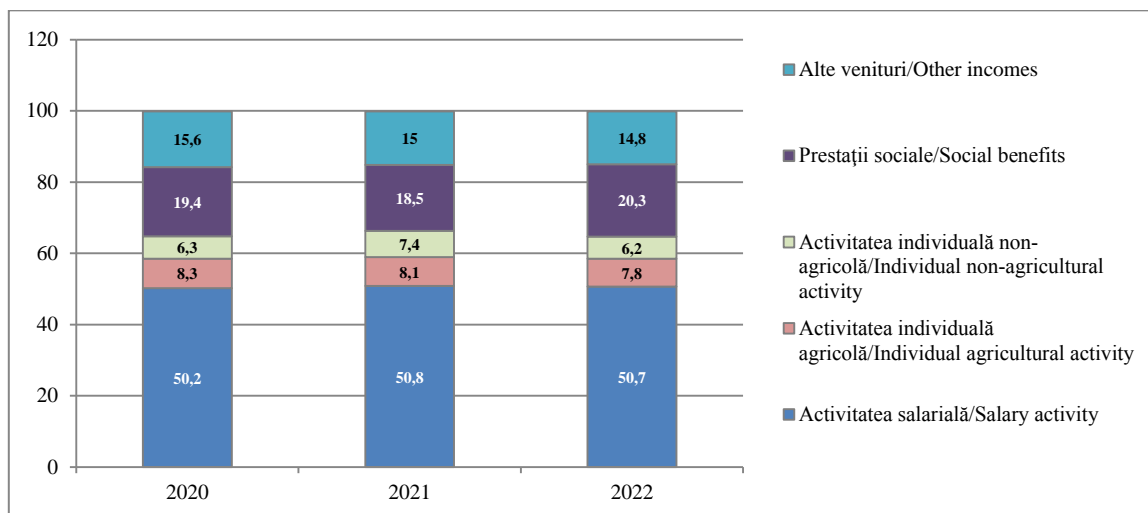

Figura 1. Structura veniturilor disponibile medii lunare în anii 2020-2022, %/ Figure 1. Average monthly disposable income structure in 2020-2022, %

Sursa: elaborată de autor în baza [5]/Source: elaborated by the author based on [5]

Cheltuielile medii lunare de consum au crescut față de anii precedenți cu 248,3 lei în anul 2021 și cu 672,4 lei în anul 2022. Ponderea categoriilor de cheltuieli în valoarea totală a cheltuielilor de consum, de la an la an, nu diferă substanțial (figura 2).

The average monthly consumption expenses increased compared to previous years by MDL 248.3 in 2021 and by MDL 672.4 in 2022. The weight of the categories of expenses in the total value of consumption expenses does not differ substantially, from year to year (figure 2).

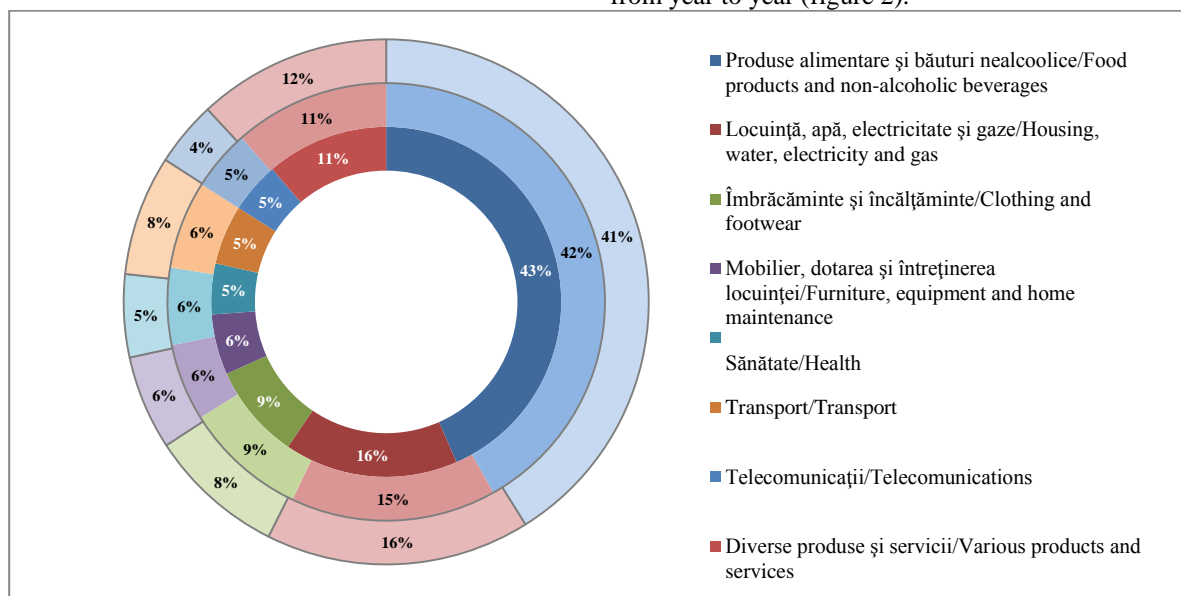

Figura 2. Ponderea categoriilor de cheltuieli în valoarea totală a cheltuielilor de consum în anii 2020-2022, %/ Figure 2. Share of expenditure categories in the total amount of consumer spending in 2020-2022, %

Sursa: elaborată de autor în baza [5]/Source: elaborated by the author based on [5]

Însă, examinând evoluția valorii absolute, atestăm o diferență vizibilă. Dacă în anul 2021 valoarea cheltuielilor pentru produse alimentare a constituit 1277 lei lunar, în anul 2022 aceasta a atins cifra de 1521,9 lei (+245 lei). Potrivit datelor prezentate în tabelul 1, constatăm că ponderea coșului alimentar (necesarul minim de consum al produselor alimentare, ce asigură funcționarea normală a organismului omului și păstrarea sănătății lui), în cuantumul minimului de existență, a evoluat de la 47,8% la 48,5%, astfel, ca în anul 2022 să înregistreze mărimea de 49,4%.

În vederea reglementării prețurilor la majoritatea produselor ce formează coșul alimentar, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 774/2016 din 20.06.2016, este stabilit Regulamentul de formare a prețurilor de comercializare a produselor social importante, ce include lista acestor produse, pentru care este limitată mărimea adaosului comercial [6]. Lista inițială a inclus 16 poziții, fiind completată, ulterior, cu încă 10 poziții, în conformitate cu Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale nr. 2 din 25.02.2022 [7].

Pe lângă plafonarea mărimii adaosului comercial, în conformitate cu prevederile art. 96(b), Titlul III al Codului fiscal, la unele produse sociale se aplică cota redusă a Taxei pe Valoare Adăugată, în mărime de 8% față de cota standard de 20% [8].

În tabelul 2 vom urmări evoluția prețurilor la unele produse social importante, în perioada 2022-2023.

However, examining the evolution of the absolute value, we see a visible difference. If in 2021 the amount of expenses for food products was MDL 1277 per month, in 2022 it reached MDL 1521.9 (+245 MDL). According to the data presented in table 1, we find that the weight of the food basket (the minimum consumption of food products that ensures the normal functioning of the human body and the preservation of his health) in the amount of the subsistence minimum has evolved from 47.8% to 48.5%, so that in 2022 it will register the size of 49.4%.

In order to regulate the prices of most of the products that make up the food basket, through the Decision of the Government of the Republic of Moldova no. 774/2016 of 20.06.2016 was established the Regulation on the formation of the sale prices of socially important products, which includes the list of these products, for which the size of the commercial addition is limited [6]. The initial list included 16 positions, being later supplemented with 10 more positions, in accordance with the Provision of the Commission for Extraordinary Situations no. 2 of 25.02.2022 [7].

In addition to capping the size of the commercial allowance, in accordance with the provisions of art. 96(b), Title III of the Fiscal Code, a reduced rate of Value Added Tax of 8% is applied to some social products compared to the standard rate of 20% [8].

In table 2 we will follow the price evolution of some socially important products in the period 2022-2023.

Tabelul 2/ Table 2

**Evoluția prețurilor la unele produse social importante/
The evolution of prices for some socially important products**

Categoriile de produse/ Product categories	Unitatea de măsură/ Unit of measurement	Nivelul prețului în unitățile de comercializare cu amănuntul, lei/Price level in retail units, MDL			Rata de creștere, %/ Growth rate, %	
		01.2022	12.2022	01.2023	01.2023/ 01.2022/	01.2023/ 12.2022/
1	2	3	4	5	6	7
<i>Categoriile de produse incluse în lista produselor social importante, în conformitate cu HG 774 din 20.06.2016/Categories of products included in the list of socially important products in accordance with HG 774 of 20.06.2016</i>						
Pâine din făină de grâu, calitatea 1/ Wheat flour bread, quality 1	0,5 kg.	6,50	8,47	8,60	132,3	101,5
Lapte proaspăt pasteurizat, grăsime 1,5%/Fresh pasteurized milk, fat 1.5%	1 l.	11,95	14,17	14,30	119,7	100,9
Chefir degresat/Kefir, skimmed	1 l.	16,10	19,46	19,92	123,7	102,4
Brânză de vaci, grăsime 5%/Cow's cheese, with a fat content of 5%	1 kg.	65,97	77,55	78,21	118,6	100,9
Smântână, cu conținutul de grăsime 10%/Cream, with a fat content of 10%	1 kg.	37,58	44,76	45,29	120,5	101,2

Continuarea tabelului 2/Continuation of table 2

1	2	3	4	5	6	7
Unt de casă, cu conținutul de grăsime 72,5%/Homemade butter with a fat content of 72.5%	1 kg.	163,11	204,40	206,22	126,4	100,9
Ulei de floarea soarelui/ Sunflower oil	1 l.	41,19	38,28	37,95	92,1	99,1
Făină de grâu, calitate superioară/Wheat flour, superior quality	1 kg.	14,58	18,39	18,39	126,1	100
Orez cu bob rotund, alb/ White round grain rice	1 kg.	21,35	31,49	31,83	149,1	101,1
Crupe de hrișcă/Buckwheat groats	1 kg.	37,59	44,98	41,21	109,6	91,6
Fulgi de ovăz/Oatmeal	1 kg.	23,02	31,52	31,47	136,7	99,8
<i>Categoriile de produse incluse în lista produselor social importante, în conformitate cu Dispoziția CSE nr. 2 din 25.02.2022/Categories of products included in the list of socially important products in accordance with CSE Provision no. 2 of 25.02.2022</i>						
Carne de porc pe os, proaspătă/ Pork on the bone, fresh	1 kg.	87,25	102,57	102,41	117,4	99,8
Carcasă de pui, proaspătă/ Chicken carcass, fresh	1 kg.	48,56	56,76	56,97	117,3	100,4
Pește congelat, întreg, fără cap/ Frozen fish, whole, headless	1 kg.	59,24	66,21	67,08	113,2	101,3
Zahăr cristal/Crystal sugar	1 kg.	16,66	25,56	25,67	154,1	100,4
Paste făinoase (diferite forme)/ Flour pasta (different forms)	1 kg.	22,21	25,52	25,30	113,9	99,1
Ouă de găină/Chicken eggs	10 bucăți/ 10 pieces	28,86	39,71	36,57	126,7	92,1
Cartofi/Potatoes	1 kg.	8,26	10,48	10,51	127,2	100,3
Ceapă uscată/Dry onion	1 kg.	8,44	12,00	13,71	162,4	114,3
Varză/Cabbage	1 kg.	11,92	6,54	6,41	53,8	98
Morcovi/Carrot	1 kg.	10,88	10,57	10,86	99,8	102,7

Sursa: elaborat de autor în baza [5]/**Source:** developed by the author based [5]

Analizând evoluția prețurilor în luna ianuarie 2023, față de aceeași perioadă a anului 2022, atestăm creșteri substanțiale a nivelului prețurilor pentru majoritatea produselor social importante, și anume la: pâine, făină de grâu, crupe, lapte și produse lactate, ouă, carne, pește; reduceri de prețuri fiind înregistrate doar la uleiul din floarea soarelui, morcovi și varză proaspătă. Rata de creștere a prețurilor produselor respective este mai redusă în luna ianuarie 2023 față de decembrie 2022, ceea ce a determinat un grad nesemnificativ de influență a acestor prețuri asupra nivelului Indicelui Prețurilor de Consum, care a constituit 100,45%.

Creșterile masive de prețuri în anul 2022 sunt cauzate de mai mulți factori, în special de prețurile carburanților, a gazelor naturale, a energiei electrice și termice.

Piața carburanților în anul 2022 a fost puternic influențată de factori precum războiul din Ucraina,

Analysing the evolution of prices in January 2023 compared to the same period in 2022, we witness substantial price increases for most socially important products: namely bread, wheat flour, groats, milk and dairy products, eggs, meat, fish; reductions in prices being recorded only for sunflower oil, carrots and fresh cabbage. The growth rate of the prices of the respective products is lower in January 2023 compared to December 2022, which determined an insignificant degree of influence of these prices on the level of the Consumer Price Index, which constituted 100.45%.

The massive price increases in 2022 are due to several factors, especially fuel, natural gas, electricity and heat prices.

The fuel market in 2022 was strongly influenced by factors such as the war in Ukraine, the change in sources and logistical supply routes, the sanctions

modificarea surselor și căilor logistice de aprovizionare, de sancțiunile impuse Federației Ruse de comunitatea internațională și incertitudinea generală existentă pe piețele petroliere. Aspectele date au avut un impact puternic asupra prețurilor la petrol și la produsele derivate din acesta, pe plan internațional, care s-au reflectat direct și asupra prețurilor din Republica Moldova. În plus, începând cu 01 ianuarie 2022, s-au majorat cotele accizelor la benzen, toluen, xilen, hidrocarburi aromatice importate pentru utilizare ca și combustibil. Acciza la motorină și păcură, combustibil lichid cu conținut de sulf, a crescut cu 256 lei/tonă și a atins valoarea de 2990 lei/tonă.

Astfel, prețul minim la benzină la data de 03.01.2022 a constituit 21,30 lei/litru, prețul maxim, la data de 15.06.2022, a atins valoarea de 33,90 lei/litru, prețul mediu anual fiind de 26,55 lei/litru. Pentru motorină plafonul minim și maxim a constituit 17,73 – 32,46 lei/litru, valoarea medie anuală fiind de 26,02 lei/litru.

Anul 2022 a fost anul în care Republica Moldova a trecut prin cel mai mare șoc al creșterii prețurilor la gazele naturale. Din luna februarie până în octombrie, rata de creștere a prețului a fost practic dublă (tabelul 3).

imposed by the international community on the Russian Federation and the general uncertainty existing in the oil markets. The given aspects had a strong impact on the prices of oil and the products derived from it internationally, which were directly reflected on the prices in the Republic of Moldova. In addition, as of January 1, 2022, excise duty rates have been increased on benzene, toluene, xylene, imported for use as fuel, on a mixture of aromatic hydrocarbons. The excise duty on diesel and fuel oil, liquid fuel with sulphur content increased by 256 MDL/ton and reached the value of 2990 MDL/ton.

Thus, the minimum price for gasoline on 03.01.2022 was 21.30 MDL/litre, the maximum price on 15.06.2022 reached the value of 33.90 MDL/litre, the average annual price being 26.55 MDL/litre. For diesel, the minimum and maximum ceiling was 17.73 – 32.46 MDL/litre, the average annual value being 26.02 MDL/litre.

The year 2022 was the year when the Republic of Moldova went through the biggest shock of the increase in natural gas prices. From February to October, the price growth rate was practically double (table 3).

Tabelul 3/Table 3

**Evoluția prețurilor reglementate la gazele naturale/
The evolution of regulated natural gas prices**

Categoriile de prețuri reglementate pentru furnizarea gazelor naturale de către S.A. „Moldovagaz”/ Regulated price categories for the supply of natural gas by S.A. "Moldovagaz"	Preț fără TVA, lei/1000 m ³ / Price without VAT, MDL/1000 m ³		
	Hotărârea CA a ANRE din 28 ianuarie 2022/ Decision of the AC of ANRE of January 28, 2022	Hotărârea CA a ANRE din 23 septembrie 2022/ Decision of the AC of ANRE of September 23, 2022	Hotărârea CA a ANRE din 07 iunie 2023/ Decision of the AC of ANRE of 07 June 2023
- în punctele de intrare în rețelele de transport al gazelor naturale/at the entry points in the natural gas transport networks	11612	24716	13348
- în punctele de ieșire din rețelele de transport al gazelor naturale/at the exit points from the natural gas transport networks	11919	24914	13514
- în punctele de ieșire din rețelele de distribuție a gazelor naturale de înaltă presiune/at the exit points from the high-pressure natural gas distribution networks	12132	25175	13666
- în punctele de ieșire din rețelele de distribuție a gazelor naturale de medie presiune/at the exit points from the medium pressure natural gas distribution networks	12450	25493	14381
- în punctele de ieșire din rețelele de distribuție a gazelor naturale de joasă presiune/at the exit points from the low-pressure natural gas distribution networks	14060	27103	16730

Sursa: sintetizat de autor în baza [9]/Source: synthesized by the author based on [9]

Majorarea excesivă a prețurilor la gazele naturale a provocat un efect de creștere în lanț a prețurilor în domeniile conexe, inclusiv la energie electrică (figura 3).

The excessive increase in natural gas prices caused a chain effect of price increases in related fields, including electricity (figure 3).

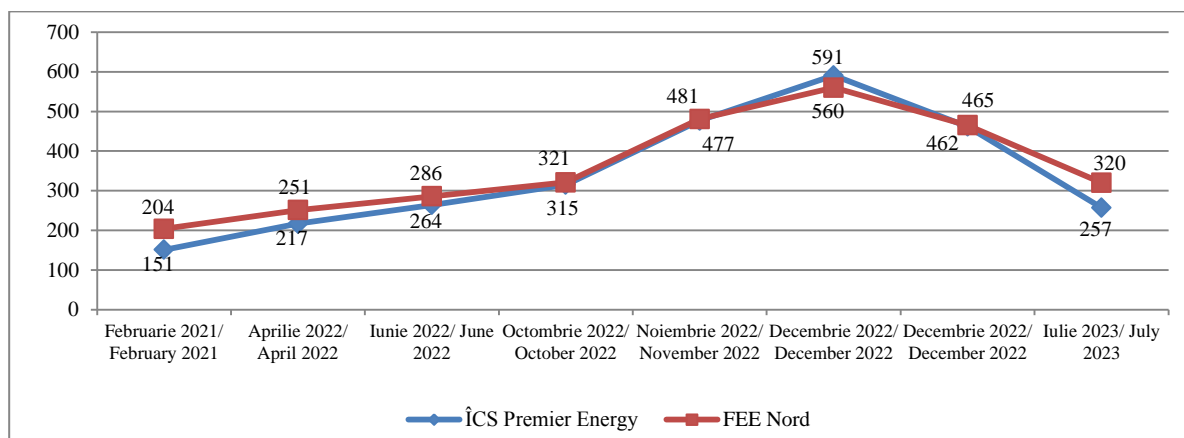

Figura 3. Evoluția prețurilor de furnizare a energiei electrice consumatorilor finali, ale căror instalații sunt racordate la rețelele electrice de distribuție de joasă tensiune, bani/kWh/
Figure 3. Evolution of electricity supply prices to final consumers, whose installations are connected to low-voltage distribution networks, bani/kWh

Sursa: elaborată de autor în baza [9]/Source: elaborated by the author based on [9]

Datele prezentate în figura 3 reflectă evoluția prețurilor la energia electrică, furnizată de doi cei mai mari operatori pe piață: Î.C.S. „Premier Energy” S.R.L. – în zona de centru și sud a țării și S.A. „Furnizarea Energiei Electrice Nord” – în zona de nord.

Trendul de majorare a prețurilor la energia electrică începe din aprilie 2022, urmând creșteri temperate până în octombrie 2022. În noiembrie 2022, rata medie de creștere față de perioada precedentă a constituit 50 p.p., ulterior fiind de 20 p.p. Astfel, în decurs de aproape 2 ani, prețurile la energia electrică furnizată de Î.C.S. „Premier Energy” S.R.L., s-au majorat de 4 ori și aproximativ de 3 ori în cazul S.A. „Furnizarea Energiei Electrice Nord”.

Potrivit Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, motivele care au generat necesitatea ajustării prețurilor pentru energia electrică furnizată consumatorilor au fost următoarele:

- agravarea crizei energetice din regiune și distrugerea sistemului energetic din Ucraina;
- stoparea totală a livrărilor de energie electrică de către centrala de la Cuciurgan, consecință a limitării de către „Gazprom” a livrărilor de gaze naturale către Republica Moldova;
- numărul limitat de oferte și scumpirea energiei electrice pe piețele europene.

Impactul creșterii prețurilor la resursele energetice se regăsește și în evoluția prețurilor energiei termice (figura 4).

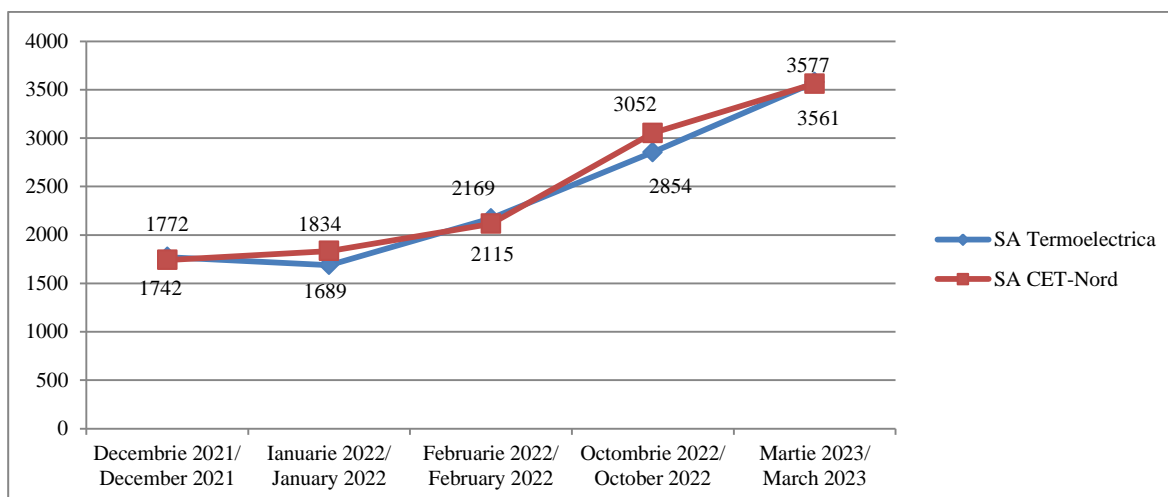
The data presented in figure 3 reflect the evolution of electricity prices, provided by the two largest operators on the respective market: Î.C.S. “Premier Energy” S.R.L. – in the central and southern area and S.A. “FEE Nor” – in the northern area.

The trend of increasing electricity prices startseds from April 2022, followed by moderate increases until October 2022. In November 2022, the average growth rate compared to the previous period was 50 p.p., later it was 20 p.p. Thus, over the course of almost 2 years, the prices for electricity supplied by Î.C.S. “Premier Energy” S.R.L. they increased 4 times and approximately 3 times in the case of S.A. “FEE Nord”.

According to the National Agency for Energy Regulation, the reasons that generated the need to adjust prices for electricity supplied to consumers were the following:

- the aggravation of the energy crisis in the region and the destruction of the energy system in Ukraine;
- the total stoppage of electricity supplies by the Cuciurgan plant following Gazprom’s limitation of natural gas supplies to the Republic of Moldova;
- the limited number of offers and the increase in the price of electricity on the European markets.

The impact of the increase in prices for energy resources can also be found in the evolution of thermal energy prices (figure 4).

**Figura 4. Evoluția tarifului pentru energia termică livrată consumatorilor, lei/Gcal/
Figure 4. Evolution of the tariff for thermal energy delivered to consumers, MDL/Gcal**

Sursa: elaborată de autor în baza [9]/Source: elaborated by the author based on [9]

Informația prezentată în figura 4 reflectă evoluția tarifului pentru energia termică livrată consumatorilor de către S.A. „Termoelectrica” și S.A. „CET-Nord”, în perioada decembrie 2021 – martie 2023. În cazul S.A. „Termoelectrica”, în decurs de o lună (ianuarie-februarie 2022), tariful a crescut cu 478 lei, urmând o creștere, în lunile martie-aprilie, cu 685 lei și, respectiv, 723 lei pentru o Gigacalorie. În același interval de timp, tariful la energia termică livrată de S.A. „CET-Nord” s-a majorat cumulativ cu 1727 lei/Gcal. Astfel, rata de creștere a tarifelor în martie 2023 față de ianuarie 2022 a atins valoarea de 212%, în primul caz, și de 194%, în al doilea caz.

Cauza principală care a determinat majorarea este includerea integrală în structura tarifelor aprobate a prețului reglementat de procurare a gazelor naturale, scopul fiind asigurarea viabilității financiare a operatorilor.

Cronologia reflectată evidențiază clar impactul creșterii prețurilor la gazele naturale asupra situației pe piața energetică a Republicii Moldova. Evoluțiile constatate au agravat, semnificativ, nivelul de sărăcie al populației, care alocă o parte considerabilă din bugetul familiei pentru a achita facturile la energie.

În tabelul 4 sunt prezentate cheltuielile de consum ale populației, după destinația cheltuielilor și criteriile de sărăcie. Menționăm că, Metodologia CBGC (Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice) atribuie la categoria *săraci* – persoanele care au cheltuielile medii lunare pe adult – echivalent mai mici decât pragul sărăciei absolute și *non-săraci* – persoanele care au cheltuielile medii lunare pe adult – echivalent mai mari sau egale cu pragul sărăciei absolute.

The information presented in figure 4 reflects the evolution of the tariff for thermal energy delivered to consumers by SA “Termoelectrica” and SA “CET-Nord” in the period December 2021 - March 2023. In the case of SA “Termoelectrica”, over the course of one month (January-February 2022), the tariff increased by 478 lei, followed by an increase during March-April by MDL 685 and, respectively, MDL 723 for a Gigacalorie. In the same period of time, the tariff for thermal energy delivered by SA “CET-Nord” increased cumulatively by 1727 MDL/Gcal. Thus, the rate of increase in tariffs in March 2023 compared to January 2022 reached the value of 212% in the first case, and 194% in the second case.

The main cause that determined the increase is the full inclusion in the approved tariff structure of the regulated natural gas procurement price, the aim being to ensure the financial viability of the operators.

The reflected chronology clearly highlights the impact of the increase in natural gas prices on the situation on the energy market of the Republic of Moldova. The observed developments have significantly aggravated the poverty level of the population that allocates a considerable part of the family budget to pay the energy bills.

Table 4 shows the consumption expenses of the population according to the destination of the expenses and poverty criteria. We mention that the CBGC Methodology (Household Budget Research) assigns to the *poor* category – people whose average monthly expenses per adult-equivalent are lower than the absolute poverty threshold and *non-poor* – people whose average monthly expenses per adult-equivalent are greater than or equal to with the threshold of absolute poverty.

Tabelul 4/Table 4

**Cheltuielile de consum ale populației după destinația cheltuielilor și criteriile de sărăcie,
lei/lună per persoană/Consumption expenses of the population according to the destination
of the expenses and poverty criteria, MDL/month per person**

Categoriile de cheltuieli/ Categories of expenses	2020		2021		2022	
	Săraci/ Poor	Non-săraci/ Non-poor	Săraci/ Poor	Non-săraci/ Non-poor	Săraci/ Poor	Non-săraci/ Non-poor
Cheltuieli de consum, total/ Consumption expenses, total	1581,7	3234,4	1648,1	3491,4	2128,3	4427,8
Produse alimentare și băuturi nealcoolice/ Food products and non-alcoholic beverages	868,1	1342,2	893,6	1397,8	1143,6	1697,4
Băuturi alcoolice și tutun/ Alcoholic beverages and tobacco	26,7	65,7	24,9	73,1	26,3	80,9
Îmbrăcăminte și încălțăminte/ Clothing and footwear	96	300,9	90,4	335,4	123,9	397,6
Locuință, apă, electricitate și gaze, inclusiv:/Housing, water, electricity and gas, including:	295,6	506,5	315,7	508,4	408,9	692,3
Electricitate/ Electricity	84,2	124,1	82,8	120,9	112,4	167,4
Gaze/Gas	50,7	97,6	56,8	97,5	80,8	147,8
Energie electrică/Electrical energy	106,6	103,5	114,4	111,1	146,6	153,1
Energie termică/Thermal energy	8,6	39,1	9,8	40,5	12	44,3
Mobilier, dotarea și întreținerea locuinței/ Furniture, equipment and home maintenance	68,4	188,7	61,3	211,4	88	273
Sănătate/Health	68,4	152,3	91,7	201	101,3	226,7
Transport/Transport	25	200,2	28,7	252,6	51,9	376,7
Telecomunicații/Telecommunications	70,1	153,3	77,7	154,9	95,6	172,8
Recreere și cultură/Recreation and culture	13,8	84,6	12,9	80,1	15,5	132,2
Educație/Education	5,3	26,8	7,1	36,1	8,5	43,8
Restaurante și hoteluri/ Restaurants and hotels	2,2	74	2,0	86,5	3,8	117,1
Diverse produse și servicii/ Various products and services	42	139,2	42,1	154,1	61	217,2

Sursa: elaborat de autor în baza [5]/Source: elaborated by the author based on [5]

Constatăm că, în anul 2022, ponderea cheltuielilor pentru locuință, apă, electricitate și gaze, a constituit 19% la categoria „săraci” și 15,6% la categoria „non-săraci”.

Necesită a fi menționat faptul că, cheltuielile reale la acest capitol ar fi fost sensibil mai mari dacă instituțiile de stat nu ar fi intervenit în suportul populației.

În primul rând, în conformitate cu art. 96(b), Titlul III al Codului fiscal, cota Taxei pe Valoare Adăugată aplicată la prețul gazelor naturale constituie 8% față de cota standard, în mărime de 20%. Iar energia electrică, energia termică și apa caldă pentru bunurile imobiliare cu destinație locativă reprezintă livrări scutite de TVA (art. 104(b)) [8].

În al doilea rând, începând cu 01 ianuarie 2022, au fost implementate măsuri de susținere a populației și agenților economici din partea statului. În cazul consumatorilor casnici, pentru primii 50 m³ consumați – prețul achitat a fost de 6,80 lei și de 7,90 lei – pentru următorii 100 m³ folosiți. În cazul consumatorilor non-casnici, au fost compensați primii 500 m³ consumați. Acest mecanism a funcționat până la data de 01 aprilie 2022.

We find that in 2022, the share of expenses for housing, water, electricity and gas constituted 19% for the “poor” category and 15.6% for the “non-poor” category.

It needs to be mentioned that the real expenses in this chapter would have been significantly higher if the state institutions had not intervened in the support of the population.

First of all, in accordance with art. 96(b), Title III of the Fiscal Code, the rate of Value Added Tax applied to the price of natural gas is 8% compared to the standard rate of 20%. And electricity, thermal energy and hot water for residential real estate are VAT-exempt supplies (art. 104(b)) [8].

Secondly, starting from January 1, 2022, measures to support the population and economic agents from the state were implemented. In the case of domestic consumers, for the first 50 m³ consumed the price paid was 6.80 MDL and 7.90 MDL for the next 100 m³ used. In the case of non-domestic consumers, the first 500 m³ consumed were compensated. This mechanism worked until April 1, 2022.

Pentru perioada rece 2022-2023, în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la atribuirea categoriilor de vulnerabilitate energetică și modul de stabilire și plată a compensațiilor pentru achitarea facturilor la energie, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 704 din 05.10.2022, a fost stabilit mecanismul de compensare a cheltuielilor pentru resurse energetice, în funcție de gradul de vulnerabilitate energetică, determinat prin raportul dintre cheltuielile pentru resursele energetice și venitul disponibil pentru achitarea energiei. Grilele de vulnerabilitate au fost cuprinse între 10% – consumatori fără vulnerabilitate energetică și $\geq 90\%$ – consumatori cu vulnerabilitate energetică foarte ridicată [10].

Pentru Fondul de reducere a vulnerabilității energetice au fost aprobate următoarele bugete: pentru anul 2022 – 870 milioane lei; pentru anul 2023 – 5 miliarde lei. Acest fapt a pus presiuni semnificative asupra finanțelor publice, în suportul cărora au fost alocate $\approx 3,444$ mlrd. lei din partea Uniunii Europene, a Statelor Unite ale Americii și a altor parteneri de dezvoltare.

Rata de executare a bugetului alocat a constituit 75%, fapt datorat condițiilor climatice favorabile, reducerii consumului de energie a gospodăriilor casnice, dar și a reducerii prețului la energia electrică în luna ianuarie 2023. În luna noiembrie 2022 au fost alocate compensații în sumă de 575 mln. lei, în decembrie 2022 – 826 mln. lei, în ianuarie 2023 – 854 mln. lei, în februarie 2023 – 790 mln lei, în martie 2023 – 727 mln. lei, suma totală a compensațiilor acordate fiind de 3,773 mlrd. lei [11].

Structura acestora, pe categorii de resurse energetice, este reflectată în figura 5.

For the cold period 2022-2023, in accordance with the provisions of the Regulation on the assignment of categories of energy vulnerability and the method of establishing and paying compensations for the payment of energy bills, approved by the Decision of the Government of the Republic of Moldova no. 704 of 05.10.2022 established the mechanism for compensating expenses for energy resources depending on the degree of energy vulnerability, determined by the ratio between expenses for energy resources and the income available for payment of energy. The vulnerability grids were between 10% – consumers without energy vulnerability and $\geq 90\%$ – consumers with very high energy vulnerability [10].

The following budgets were approved for the Energy Vulnerability Reduction Fund: for 2022 – 870 MDL million; for the year 2023 – 5 MDL billion. This fact put significant pressure on public finances, in support of which approx. MDL 3.444 billion were allocated from the European Union, the United States of America and other development partners.

The execution rate of the allocated budget was 75%, a fact due to the favourable climatic conditions, the reduction in household energy consumption, but also the reduction in the price of electricity in January 2023. In November 2022, compensations were allocated in the amount of MDL 575 million, in December 2022 – MDL 826 million, in January 2023 – MDL 854 million, in February 2023 – MDL 790 million, in March 2023 – MDL 727 million, the total amount of compensations granted being MDL 3.773 billion [11].

Their structure by category of energy resources is reflected in figure 5.

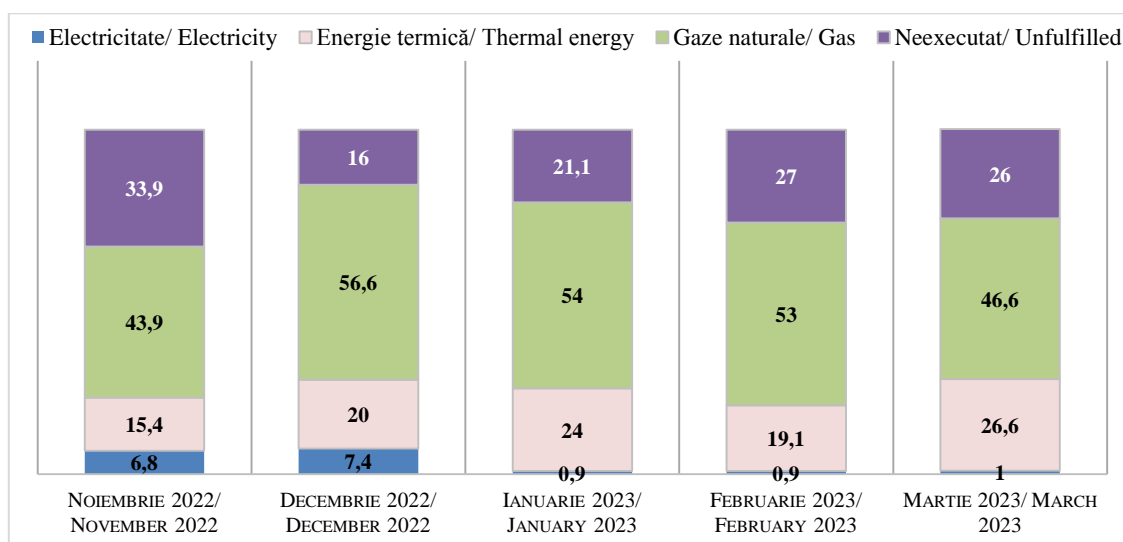

Figura 5. Structura bugetului alocat pentru compensații pe categorii de resurse energetice, %/
Figure 5. Structure of the budget allocated for compensations by categories of energy resources, %
Sursa: elaborată de autor în baza [11]/Source: developed by the author based on [11]

Atestăm faptul că: jumătate din fondul destinat compensațiilor a fost alocat pentru consumul de gaze naturale; de compensații au beneficiat cca 3 mlrd. de gospodării casnice; valoarea medie a alocației per gospodărie a fost de 847 lei lunar.

Dificultățile legate de criza pe piața energetică, nivelul de trai și solvabilitatea redusă a populației, au scos în evidență un fenomen mai puțin cunoscut până la etapa actuală, cel al sărăciei energetice, cu toate că conceptul *DE sărăcie energetică* a fost definit în Legea nr. 139 din 19.07.2018 „Cu privire la eficiența energetică” drept situație caracterizată prin lipsa accesului consumatorului final la sursele moderne de energie și tehnologii și/sau prin puterea de cumpărare redusă a consumatorilor în raport cu resursele energetice, în special combustibili pentru prepararea hranei, energie electrică și/sau energie termică, și/sau prin lipsa confortului termic în locuință sau clădire. Acest concept a fost modificat în Legea nr. 113 din 12.05.2023, accentul fiind pus nu pe oricare categorie de consumatori, dar anume pe consumatorul casnic. Deci, noua formulare a conceptului de sărăcie energetică este următoarea: „situație caracterizată prin lipsa accesului *consumatorului casnic* la sursele moderne de energie și tehnologii și/sau prin puterea de cumpărare redusă a *consumatorilor casnici* în raport cu resursele energetice, în special combustibili pentru prepararea hranei, energie electrică și/sau energie termică, și/sau prin lipsa confortului termic în locuință” [12].

În acest context, sărăcia energetică definește imposibilitatea consumatorilor casnici de a procura un coș minim de bunuri și servicii energetice de bază, care sunt necesare pentru a asigura un nivel de trai decent.

În vederea măsurării sărăciei energetice, în Raportul privind evaluarea sărăciei energetice și mecanismelor de susținere în Republica Moldova, elaborat cu susținerea financiară a PNUD Moldova, se propun 3 abordări [13]:

- *abordarea de peste 10% din venitul disponibil* – reflectă ponderea mai mare de 10% a cheltuielilor pentru energie, în raport cu venitul disponibil;
- *abordarea dublu medianei* – reflectă ponderea de două ori mai mare decât media națională a cheltuielilor pentru energie, în raport cu venitul disponibil;
- *abordarea de corelare a consumului de energie și venit.*

Este suficient să luăm ca bază prima abordare, pentru a constata un grad accentuat al incidenței sărăciei energetice asupra populației Republicii Moldova (a se vedea tabelul 4).

În acest context, se impune evaluarea numărului gospodăriilor afectate de sărăcia energetică, a gradului de afectare a acestora ș.a., în vederea fundamentării politicilor pertinente în susținerea socială și creșterea bunăstării populației.

We attest to the fact that half of the compensation fund was allocated for the consumption of natural gas, compensations benefited approx. 3 billion. of households, the average value of the allowance per household being MDL 847 per month.

The difficulties related to the crisis on the energy market, the standard of living and the reduced solvency of the population highlighted a phenomenon less known until the current stage, that of energy poverty, although the concept of *energy poverty* was defined in Law no. 139 of 19.07.2018 “On energy efficiency” as a situation characterized by the final consumer’s lack of access to modern sources of energy and technologies and/or by the reduced purchasing power of consumers in relation to energy resources, especially fuels for food preparation, electricity and/or thermal energy, and/or through the lack of thermal comfort in the home or building. This concept was modified in Law no. 113 of 12.05.2023, the focus being not on any category of consumers, but specifically on the household consumer. So, the new formulation of the concept of energy poverty is as follows: “situation characterized by the lack of access of the *household consumer* to modern sources of energy and technologies and/or by the reduced purchasing power of *household consumers* in relation to energy resources, especially fuels for food preparation, electricity and/or thermal energy, and/or by the lack of thermal comfort in the home” [12].

In this context, energy poverty defines the impossibility of household consumers to procure a minimum basket of basic energy goods and services that are necessary to ensure a decent standard of living.

In order to measure energy poverty, in the Report on the assessment of energy poverty and support mechanisms in the Republic of Moldova, developed with the financial support of UNDP Moldova, 3 approaches are proposed [13]:

- *the approach of more than 10% of disposable income* – reflects the weight of more than 10% of energy expenses in relation to disposable income;
- *the double median approach* – reflects the share twice higher than the national average of energy expenses in relation to disposable income;
- *the energy consumption and income correlation approach.*

It is enough to take the first approach as a basis in order to find a high degree of incidence of energy poverty on the population of the Republic of Moldova (table 4).

In this context, it is necessary to evaluate the number of households affected by energy poverty, the degree of their impact, etc. in order to substantiate relevant policies in social support and increasing the well-being of the population.

Concluzii

1. Instabilitățile înregistrate în ultimul timp pe piața internațională și regională au influențat trendul prețurilor pe piața internă, impactul cel mai mare avându-l prețurile la gazele naturale, care au determinat creșteri în lanț ale prețurilor la resurse energetice, produse alimentare și alte bunuri de consum. Aceasta a afectat întreaga populație, în special familiile cu venituri reduse, bugetele cărora sunt alocate în proporție de 80% pentru produsele/serviciile care s-au scumpit cel mai mult.
2. Impactul prețurilor de consum asupra bunăstării populației nu poate fi determinat exclusiv de conjunctura pieții, corelarea dintre cerere și ofertă de pe piața bunurilor și serviciilor de consum. Există anumiți regulatori, care sunt utilizați în diferite țări pentru prevenirea șocurilor prețurilor de consum, pentru nivelarea impactului negativ al creșterii prețurilor asupra persoanelor social-vulnerabile, în vederea realizării scopurilor politicii sociale cu privire la reducerea sărăciei și inegalității sociale [14].
3. Un concept, mai puțin cunoscut și utilizat până acum, este cel de „sărăcie energetică” (solvabilitatea redusă a consumatorilor casnici în vederea asigurării unui nivel minim de confort energetic), care este unul pronunțat în Republica Moldova. Astfel, se impune elaborarea unui mecanism de identificare a gospodăriilor afectate de acest fenomen și racordarea sistemului de susținere socială în vederea asigurării unui nivel de trai decent.

Conclusions

1. The recent instabilities recorded on the international and regional market have influenced the price trend on the domestic market, with the greatest impact having the prices of natural gas which caused chain increases in the prices of energy resources, food products and other consumer goods. This has affected the entire population, especially low-income families, whose budgets are allocated 80% to the products/services that have risen in price the most.
2. The impact of consumer prices on the well-being of the population cannot be determined exclusively by the market situation, the correlation between demand and supply on the market of consumer goods and services. There are certain regulators, which are used in different countries to prevent consumer price shocks, to level the negative impact of price increases on socially vulnerable people in order to achieve the goals of social policy regarding the reduction of poverty and social inequality [14].
3. A concept less known and used so far is that of “energy poverty” (reduced solvency of household consumers in order to ensure a minimum level of energy comfort), which is pronounced in the Republic of Moldova. Thus, it is necessary to develop a mechanism to identify households affected by this phenomenon and connect the social support system in order to ensure a decent standard of living.

Bibliografie/Bibliography:

1. Lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”: nr. 315 din 17.11.2022. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2022, nr. 409-410 [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
2. COLESNICOVA, Tatiana, GUTIU, Tatiana, CIOBANU, Mihail, GUTIU, Mircea. *Nivelul de trai al populației Republicii Moldova*. Monografie. Chișinău: Complexul editorial INCE, 2021. ISBN 978-9975-3463-8-2.
3. GORELOVA, Elena, ROJCO, Anatolii. *Influența prețurilor asupra bunăstării populației prin prisma indicatorilor statistici* [online]. Raport analitic [citat 25.10.2023]. Disponibil: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Report_RO_FINAL.pdf
4. *Aspecte privind nivelul de trai al populației Republicii Moldova. (Rezultatele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice)*. Chișinău: Biroul Național de Statistică, 2023. ISBN 978-9975-177-03-0.
5. *Date statistice cu privire la Nivelul de trai al populației și Indicele Prețurilor de Consum* [online] [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/statistic_domain_details/3; https://statistica.gov.md/ro/statistic_domain_details/20
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la prețurile de comercializare a produselor social importante: nr. 774 din 20.06.2016. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2016, nr. 169-183 [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93417&lang=ro
7. *Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale*: nr. 02 din 25.02.2022 [online] [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/2_25.02.2022.pdf
8. Codul fiscal: Lege nr. 1163-XIII din 24.04.1997. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2007, ediție specială [citat 20.12.2023]. Disponibil: <http://www.lex.md/fisc/codfiscaltxtro.htm>

9. *Hotărârea Consiliului de administrație al ANRE* din 26.01.2021, 20.11.2021, 28.01.2022, 18.03.2022, 08.06.2022, 23.09.2022, 28.09.2022, 12.10.2022, 02.11.2022, 30.11.2022, 08.12.2022, 24.12.2022, 28.02.2023, 05.07.2023, 07.07.2023 [online] [citat 20.12.2023]. Disponibil: <https://anre.md>
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului cu privire la atribuirea categoriilor de vulnerabilitate energetică și modul de stabilire și plată a compensațiilor pentru achitarea facturilor la energie: nr. 704 din 05.10.2022. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2022, nr. 315-317 [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133668&lang=ro
11. *Sumar privind utilizarea mijloacelor financiare ale Fondului de reducere a vulnerabilității energetice 2022/2023* [online] [citat 30.10.2023]. Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/05/Sumar-resursele-financiare-ale-Fondului-de-reducere-a-vulnerabilitatii-energetice.pdf>
12. Lege pentru modificarea Legii nr. 139/2018 cu privire la eficiența energetică: nr. 113 din 12.05.2023. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2023, nr. 186-189 [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137208&lang=ro
13. *Raportul privind evaluarea sărăciei energetice și mecanismelor de susținere în Republica Moldova* [online] [citat 22.11.2023]. Disponibil: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/sarac_Raport_Sar_ENER_UNDP-MD_var-ROM_14-09_2022_final_CORECTAT.pdf
14. ROJCO, Anatolii, COLESNICOVA, Tatiana, IVANOV, Svetlana. *Situația în domeniul prețurilor de consum la produsele alimentare și măsuri privind reglementarea de stat a acestora* [online] [citat 27.10.2023]. Disponibil: https://ince.md/uploads/files/1569930849_situatia-in-domeniul-preturilor-de-consum.pdf

CZU: 005.52:657.432

UDC: 005.52:657.432

VALORIFICAREA ANALIZEI CREANȚELOR ȘI DATORIILOR COMERCIALE ÎN PROCESUL DECIZIONAL

Conf. univ. dr. Svetlana MIHAILA, ASEM
svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: 0000-0001-5289-8885

Drd. Violeta CODREAN, ASEM
codrean.violeta@ase.md

ORCID: 0000-0002-1966-8006

Drd. Nicolai JIERI, ASEM
jierinicolai@gmail.com

ORCID: 0009-0006-7095-4581

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.032>

În condițiile actuale ale economiei globale de piață, analiza și gestionarea eficientă a creanțelor și datoriilor comerciale presupune stabilirea unor strategii orientate spre ameliorarea rezultatelor. Prin urmare, monitorizarea creanțelor și datoriilor comerciale necesită o atenție sporită, pentru a evita creșterea excesivă a acestora, care, ulterior, ar putea spori riscul unui eventual faliment. Astfel, managementul entității trebuie să posede informații fiabile și relevante privind situația economico-financiară, în vederea menținerii creanțelor și datoriilor entității la un nivel optim. Prezenta cercetare pune accent pe importanța analizei creanțelor și datoriilor comerciale, precum și pe necesitatea gestionării adecvate a acestora, în vederea îmbunătățirii poziției și performanței financiare a entității. Abordarea metodologică a lucrării presupune utilizarea instrumentului metodologic și statistico-matematic caracteristic științelor sociale.

Cuvinte-cheie: analiză, creanțe comerciale, datorii comerciale, decizie, poziție și performanță financiară.

JEL: M21, M40.

Introducere

În condițiile concurențiale de piață, asigurarea viabilității entității presupune utilizarea unor resurse financiare semnificative. În procesul desfășurării activității economice, fiecare entitate se evidențiază în calitate de participant în circuitul economic, încadrându-se cel puțin în una din următoarele grupe: furnizori sau cumpărători.

Economia de piață, drept formă modernă de organizare și funcționare a activității economice, se bazează pe un ansamblu de relații economice și juridice, de drepturi și obligații, între furnizori și cumpărători. Reieșind din virtuțile sistemului economic, se disting două categorii de relații: de natura datoriilor și de natura drepturilor de creanță, care au

USE OF TRADE RECEIVABLES AND PAYABLES ANALYSIS IN THE DECISION-MAKING PROCESS

Assoc. Prof. PhD Svetlana MIHAILA, ASEM
svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: 0000-0001-5289-8885

PhD candidate Violeta CODREAN, ASEM
codrean.violeta@ase.md

ORCID: 0000-0002-1966-8006

PhD candidate Nicolai JIERI, ASEM
jierinicolai@gmail.com

ORCID: 0009-0006-7095-4581

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.032>

Under the current conditions of the global market economy, effective analysis and management of trade receivables and debts requires strategies aimed at improving results. Monitoring of trade receivables and payables therefore requires increased attention in order to avoid excessive growth in receivables and payables, which would increase the risk of bankruptcy. Thus, the entity's management must have reliable and relevant information on the economic and financial situation in order to keep the entity's receivables and payables at an optimal level. This research emphasises the importance of analysing trade receivables and payables and the need for their proper management to improve the entity's financial position and performance. The methodological approach of the paper involves the use of methodological and statistical-mathematical tools characteristic of the social sciences.

Keywords: analysis, trade receivables, trade liabilities, decision, financial position and performance.

JEL: M21, M40.

Introduction

In competitive market conditions, ensuring the viability of the entity requires the use of significant financial resources. In the process of carrying out economic activity, each entity stands out as a participant in the economic circuit, falling into at least one of the following groups: suppliers, buyers.

The market economy, as a modern form of organisation and operation of economic activity, is based on a set of economic and legal relationships of rights and obligations between suppliers and buyers. The virtues of the economic system distinguish two categories of relationships: those of a debt nature and

termeni de scadență și, în cele mai frecvente contexte economice, sunt reciproce.

În Republica Moldova, principalele acte normative ce reglementează componența, modul de recunoaștere și evaluare, de formare și de stingere a creanțelor și datoriilor entității sunt Standardele Naționale de Contabilitate „Creanțe și investiții financiare” [1] și „Capital propriu și datorii” [2], indirect fiind reglementate de o serie de coduri, legi, Standarde Naționale de Contabilitate (SNC), Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), hotărâri, ordine etc.

Scopul cercetării constă în examinarea metodei de analiză și control al creanțelor comerciale și descrierea tehnicii analizei datoriilor comerciale, prin prisma etapelor analizei exprese, deopotrivă, în reliefașarea importanței analizei și impactului asupra deciziilor, or, performanța financiară a entității depinde în mod esențial de oportunitatea și argumentarea deciziilor manageriale.

Circumstanțele expuse reiterează *actualitatea și importanța temei de cercetare* și argumentează, în același timp, necesitatea examinării subiectului ce vizează majorarea și/sau diminuarea creanțelor și datoriilor comerciale, or, elaborarea deciziilor este precedată de etapa analizei informațiilor privind situațiile financiare, care reprezintă un instrument indispensabil al procesului managerial.

Prin urmare, rezultatele activității economice a entității sunt condiționate de eficacitatea decontărilor comerciale, ce constituie o latură importantă în derularea adecvată a tranzacțiilor comerciale, asigurând minimizarea riscurilor de incapacitate de plată și solvabilitate, promovând tehnici moderne de decontare, contribuind la soluționarea problemelor interne și la desfășurarea eficientă a activității economice [3, p. 4].

Metodologia de cercetare

Abordarea metodologică a lucrării este dimensionată de abordarea teoretică și abordarea practică, utilizând instrumentarul metodologic caracteristic științelor sociale, prin intermediul metodelor de cercetare, precum: *metoda analitică, metoda comparației, metoda sistemică, metoda sintezei, metoda inducției și metoda deducției*. De asemenea, a fost utilizat instrumentarul statistico-matematic, prin intermediul metodelor bibliometrice și scientometrice, pentru măsurarea și analiza literaturii de specialitate în direcția analizei creanțelor și datoriilor.

Metodologia cercetării științifice cuprinde două tipuri de cercetare, în funcție de tehnica utilizată, și anume: *cercetarea cantitativă și cercetarea calitativă*. Astfel, cercetarea cantitativă a problematicii analizei economico-financiare a creanțelor și a datoriilor prin prisma colectării și analizei datelor în formă numerică, presupune utilizarea *metodelor bibliometrice*, în scopul cuantificării analizelor cantitative privind conținuturile științifice, precum și a *metodelor scientometrice*, pentru a măsura și analiza

those of a rights nature, which have terms of maturity and in most economic contexts are reciprocal.

The main regulatory acts governing the composition, recognition and measurement, formation and extinction of the entity's receivables and payables in the Republic of Moldova are the National Accounting Standards “Receivables and financial investments” [1] and “Equity and debt” [2], indirectly regulated by a series of codes, laws, National Accounting Standards (NAS), International Financial Reporting Standards (IFRS), decisions, orders, etc.

The aim of the research is to examine the method of analysis and control of trade receivables and to describe the technique of analysis of trade payables through the stages of express analysis, as well as to highlight the importance of analysis and its impact on decisions, since the financial performance of the entity depends essentially on the timeliness and reasoning of managerial decisions.

These circumstances reiterate *the topicality and the importance of the research* topic and argue the need to examine the issues of increasing and/or decreasing trade receivables and payables, and the drafting of decisions is preceded by the stage of analysing the information from the financial statements, which is an indispensable tool in the management process.

Therefore, the results of the entity's economic activity are conditioned by the effectiveness of trade settlements, which is an important side in the proper conduct of commercial transactions, ensuring minimization of default and solvency risks, promoting modern settlement techniques, contributing to the solution of internal problems and efficient conduct of economic activity [3, p. 4].

Research methodology

The methodological approach of the paper is dimensioned by the theoretical and the practical approaches, using the methodological tools characteristic to social sciences, by means of research methods such as: *the analytical method, comparison, systemic method, synthesis, induction and deduction*. Various statistical and mathematical instruments were also used, through bibliometric and scientometric methods, to measure and analyse the literature in the direction of payables and receivables analysis.

The methodology of scientific research comprises *two types of research*, depending on the technique used, namely: *quantitative research* and *qualitative research*. Thus, quantitative research on the economic and financial analysis of receivables and debts in terms of collecting and analysing data in numerical form, involves the use of *bibliometric methods*, for the purpose of quantifying quantitative analyses of scientific contents and *scientometric methods*, to measure and analyse the literature in relation to the performance of research. Therefore, using the *Web of Science platform*, an overview of the

literatura de specialitate în ceea ce privește performanța cercetării. Prin urmare, utilizând *platforma Web of Science*, s-a prezentat o privire de ansamblu asupra evoluției lucrărilor științifice în circuitul științific mondial, asociate analizei economico-financiare a creanțelor și a datoriilor. Respectiv, s-au setat următorii parametri de cercetare: identificarea sintagmelor „*receivables analysis*” și „*liabilities analysis*” în subiectul publicațiilor din perioada anilor 1975-2023, rezultatele obținute fiind interpretate cu ajutorul pachetului de instrumente de cartografiere și vizualizare Bibliometrix.

Rezultate și discuții

Pentru a atinge scopul propus, este relevant de a cerceta cadrul de interes al cercetătorilor privind subiectul abordat. Astfel, în urma analizei bibliometrice aplicate, se poate constata (vezi tabelul 1), că numărul total al lucrărilor științifice, la nivel internațional, privind analiza economico-financiară a creanțelor, este de 224, prima publicație datând din anul 1992, deopotrivă, s-au identificat 2204 lucrări științifice pe marginea analizei datoriilor, prima publicație datând din anul 1978. Lucrările științifice au fost publicate în 190 surse, respectiv 1454 surse, având la temelie 6193 și 75498 referințe bibliografice. Rata anuală de creștere a publicațiilor este de 6,96% și 8,54%, ceea ce indică o creștere constantă a producției științifice în aceste direcții de cercetare, prioritate acordându-se cercetării datoriilor entităților.

Atât în cazul analizei economico-financiare a creanțelor, cât și a datoriilor, cele mai multe lucrări științifice sunt publicate în formă de articole (1 421.616) și lucrări în conferință (69.383). În ceea ce privește conținutul lucrărilor, s-au identificat 272 și 3.751 cuvinte-cheie plus (identificate de pachetul de instrumente Bibliometrix), respectiv 724 și 6.567 cuvinte-cheie ale autorilor. Numărul total al autorilor se cifrează la 514 și 6.776 autori în perioada analizată, identificându-se 2,29 și 3,07 autori pe lucrare științifică, cu precădere 0,436 și 0,325 lucrări științifice pe autor, adică, în demersul analizei datoriilor se atestă colaborarea mai multor autori decât în cazul analizei creanțelor, ceea ce indică cea mai solicitată arie de interes a cercetătorilor.

evolution of scientific papers in the global scientific circuit associated with the economic and financial analysis of claims and debts is presented. Respectively, the following research parameters were set: identification of the syntagma “*receivables analysis*” and “*liabilities analysis*” in the subject of publications during the period 1975-2023, and the results obtained were interpreted using the Bibliometrix mapping and visualization toolkit.

Results and discussions

In order to achieve the proposed aim, it is relevant to investigate the researchers' framework of interest on the topic. Thus, following the applied bibliometric analysis, it can be seen in table 1 that the total number of scientific papers, at international level, on the economic and financial analysis of debts is 224, the first publication dating back to 1992, likewise, 2204 scientific papers on debt analysis were identified, the first publication dating back to 1978. Scientific papers have been published in 190 sources, respectively 1454 sources, with 6193 and 75498 bibliographic references. The annual growth rate of publications is 6.96 and 8.54%, which indicates a steady increase in scientific production in these research areas, with priority being given to research into the entity's debts.

For both receivables and liabilities financial analysis, most scientific papers are published in the form of articles (1421.616) and conference papers (69.383). In terms of the content of the papers, 272 and 3.751 plus keywords (identified by the Bibliometrix tool package) and 724 and 6.567 author keywords respectively were identified. The total number of authors was 514 and 6,776 authors during the period analysed, identifying 2.29 and 3.07 authors per scientific paper, with 0.436 and 0.325 scientific papers per author, i.e. more authors collaborated in the debt analysis approach than in the receivables' analysis, which indicates the most requested area of interest of the researchers.

Tabelul 1/Table 1

Informații generale privind cercetările științifice publicate în anii 1975-2023/ General information on scientific research published in the years 1975-2023

Descriere/ Description		Rezultate/Results	
		Analiza creanțelor/ Receivables analysis	Analiza datoriilor/Liabilities analysis
1		2	3
Informații generale/ General information	Perioada analizată/Analysed period	1975-2023	1975-2023
	Surse (reviste, cărți etc.)/Sources (magazines, books etc.)	190	1.454
	Lucrări științifice/Scientific papers	224	2.204
	Rata anuală de creștere a publicațiilor, %/Annual growth rate of publications, %	6,96	8,54
	Citări medii pe lucrare/Average citations per scientific paper	15,74	16,06
	Referințe bibliografice/Bibliographical references	6.193	75.498

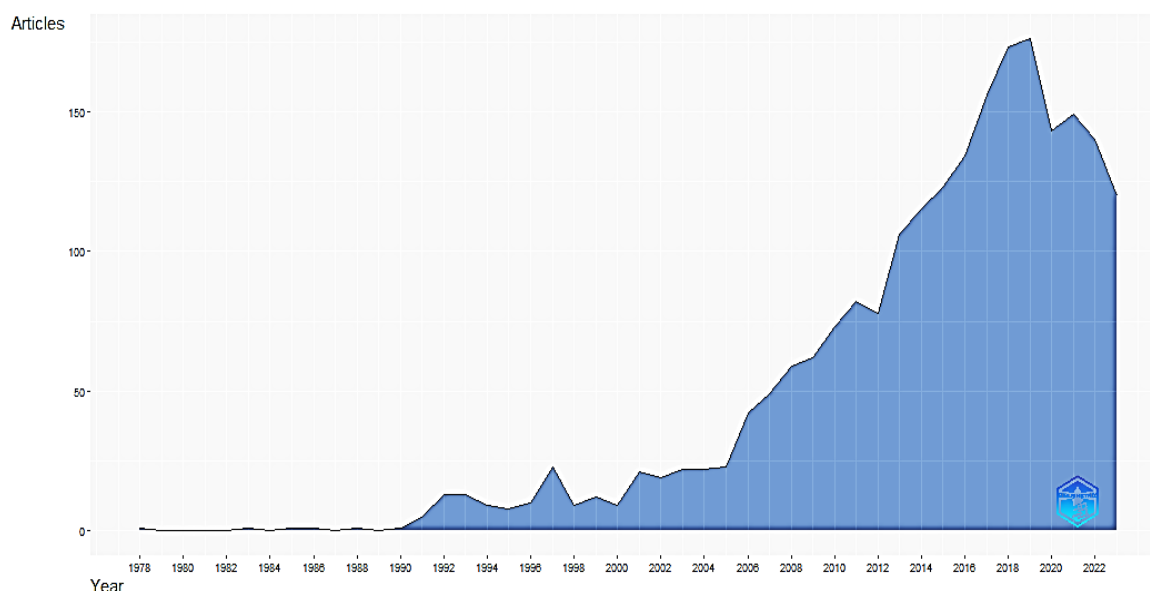
Continuarea tabelului 1/Continuation of table 1

Tipul și conținutul lucrărilor științifice/ The type and content of scientific papers	Articole/Articles	142	1.616
	Lucrări în conferințe științifice/Papers in scientific conferences	69	383
	Recenzii/Reviews	5	69
	Alte tipuri de lucrări științifice/Other types of scientific papers	8	136
	Cuvinte-cheie ale autorilor/Keywords of the authors	724	6.567
	Cuvinte-cheie Plus/Keywords Plus	272	3.751
Colaborarea autorilor/ Author's collaboration	Autori/Authors	514	6.776
	Autori ale lucrărilor cu un singur autor/Authors of single-authored documents	48	528
	Autori ale lucrărilor cu mai mulți autori/Authors of multi-authored documents	446	6.248
	Lucrări științifice pe autor/Documents per author	0,436	0,325
	Autori pe lucrare științifică/Authors per document	2,29	3,07
	Coautori pe lucrare/Co-authors per documents	2,43	3,36
	Index-ul de colaborare/Collaboration Index	2,77	3,80

*Sursa: elaborat de autori prin intermediul platformelor Web of Science și Bibliometrix/
Source: developed by the author via the Web of Science and Bibliometrix platforms*

În aceeași ordine de idei, în figura 1 este prezentată variația numărului lucrărilor științifice publicate în perioada 1975-2023, pe marginea analizei datoriilor comerciale. În anul 2019 s-a înregistrat cel mai înalt nivel al producției științifice, cu un total de 176 lucrări științifice publicate. Deopotrivă, anii 2017, 2018 și 2021 au înregistrat un număr semnificativ de publicații, cu precădere, 173, 156 și 149 lucrări științifice publicate. În perioada 1978-2012 se înregistrează un număr modest de publicații, până la 100 de lucrări pe an, însă, din anul 2013 și până în prezent se atestă cel puțin 106 publicații pe an.

In the same vein, figure 1 shows the change in the number of scientific papers published between 1975 and 2023 on the analysis of commercial debt. Respectively, 2019 saw the highest level of scientific output with a total of 176 scientific papers published. Likewise, the years 2018, 2017 and 2021 recorded a significant number of publications, mainly 173, 156 and 149 scientific papers published. In the period 1978-2012 there is a modest number of publications, up to 100 papers per year, but from 2013 to the present there are at least 106 publications per year.

**Figura 1. Productivitatea științifică anuală în perioada 1975-2023/
Figure 1. Annual scientific productivity in the period 1975-2023**

*Sursa: elaborată de autori prin intermediul platformelor Web of Science și Bibliometrix/
Source: developed by the author via the Web of Science and Bibliometrix platforms*

Subiectele de tendință și direcțiile de cercetare conturează cadrul de interes al cercetătorilor în perioada analizată. Astfel, în figura 2 sunt sintetizate cuvintele-cheie ale autorilor lucrărilor științifice pe marginea analizei creanțelor comerciale, în cadrul unui sistem de coordonate. În materie de gradul de relevanță (axa orizontală) și gradul de dezvoltare (axa verticală).

Trend topics and research directions outline the framework of researchers' interest during the period under review. Thus, figure 2 summarises the key words of the authors of the scientific papers on the analysis of trade receivables within a coordinate system in terms of degree of relevance (horizontal axis) and degree of development (vertical axis).

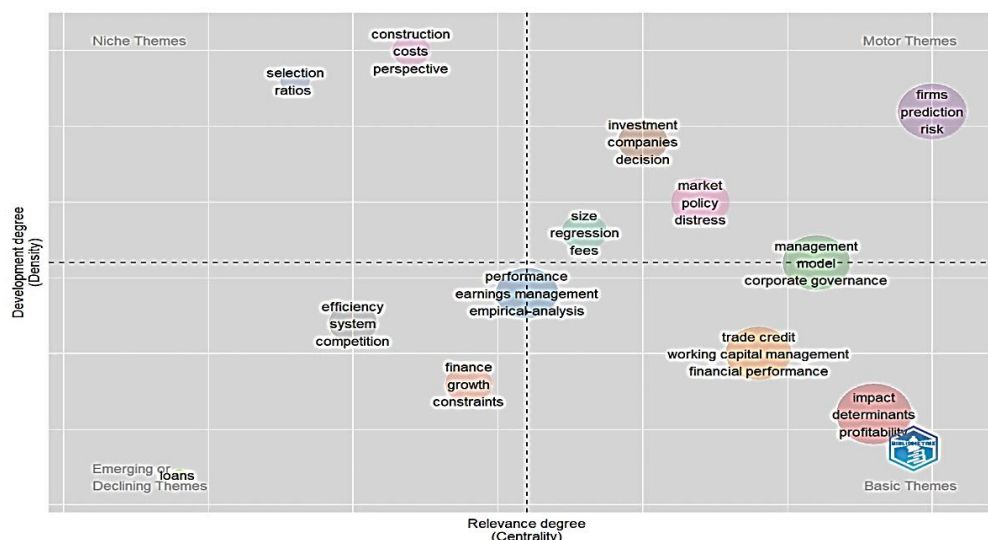

Figura 2. Analiza factorială a structurii conceptuale: metoda statistică MCA/

Figure 2. Factor analysis of conceptual structure: the MCA statistical method

Sursa: elaborată de autori prin intermediul platformelor Web of Science și Bibliometrix/

Source: developed by the author via the Web of Science and Bibliometrix platforms

Drept urmare, se poate conchide că, în perioada cercetată, termenii *loans*, *efficiency*, *system*, *competition*, *finance*, se situează în cadranul temelor emergente sau în declin, interesul cercetătorilor îndreptându-se spre cadranul temelor actuale, cum ar fi: *impact*, *financial performance*, *management*, *profitability*, *empirical analysis* etc. Totodată, în cadranul temelor motrice, se regăsesc cuvintele: *investment*, *companies*, *decision*, *prediction*, *risk*, *market* și altele, ceea ce denotă actualitate și interes în ceea ce privește analiza creanțelor și datoriilor comerciale, întrucât problematica acestora constituie un imperativ pentru fiecare entitate.

Sintetizând rezultatele studiului bibliometric, se poate deduce că tematica analizei creanțelor și datoriilor comerciale ale entității reprezintă interes pentru cercetători și practicieni, fapt ce confirmă existența a cel puțin o lucrare științifică în această direcție de cercetare, începând cu anul 1978 și până în anul 2023. Prin urmare, deducem că creanțele și datoriile constituie un subiect de tendință în rândul cercetătorilor.

La nivel național, analiza literaturii de specialitate a permis reliefaarea lucrărilor autorilor care au drept fundament teoretic contabilitatea și analiza creanțelor și datoriilor comerciale: Țiriulnicova N. [4], Paladi V. [5], Mihaila S. [6], Sajin I. [3], Țurcanu V. [7], Vâlceanu Gh. [8] și alții.

As a result, it can be concluded that during the period under investigation, the terms *loans*, *efficiency*, *system*, *competition*, *finance* are in the emerging or declining themes, while the interest of researchers is directed towards current themes such as: *impact*, *financial performance*, *management*, *profitability*, *empirical analysis*, etc. At the same time, in the driving themes quadrant, the words: *investment*, *companies*, *decision*, *prediction*, *risk*, *market* and others can be found, which indicates the topicality and interest in the analysis of trade receivables and payables, since these issues are an imperative for every entity.

Summarizing the results of the bibliometric study, it can be deduced that the subject of the analysis of the commercial receivables and debts of the entity is of interest to researchers and practitioners, which confirms the existence of at least one scientific work in this direction of research, from 1978 to 2023. Therefore, we deduce that receivables and payables are a trending topic among researchers.

At the national level, the analysis of the literature has allowed to highlight the works of authors whose theoretical basis is the accounting and analysis of trade receivables and payables: Țiriulnicova, N. [4], Paladi, V. [5], Mihaila S. [6], Sajin, I., [3], Țurcanu, V. [7], Vâlceanu, Gh. [8] and others.

Current market conditions ensure success in business only to the performance-oriented ones.

Condițiile actuale de piață asigură reușita în afaceri doar celor orientați spre performanță. Preocuparea pentru introducerea în managementul entității a unor indicatori preciși de măsurare a performanței reprezintă elemente esențiale ale managementului modern. Respectiv, cea mai eficientă metodă de determinare a performanței entității și formulare a deciziilor corecte și oportune privind activitatea entității este analiza economico-financiară [9, p.7].

În spațiul socio-economic în care activează, entitățile trebuie să-și probeze viabilitatea, capacitatea de concurență și adaptarea eficienței activităților care au la bază determinări cantitativ-calitative ale factorilor de producție, randamente maxime ale utilizării acestora etc. [8, p.14].

Informația, îndeosebi informația economică, este prezentă în toate domeniile de activitate, fiind un element important al progresului, ce se aplică pe larg în domeniul economico-financiar. La adoptarea deciziilor, managementul entității necesită informații multilaterale privind situația financiară și rezultatele activității entității. Obținerea informației economice integrale este posibilă numai cu ajutorul contabilității, sistem informațional cunoscut ca un mijloc de culegere, prelucrare, generalizare și transmitere a datelor [7, p.8].

În procesul desfășurării activității economice a oricărei entități apare necesitatea efectuării decontărilor comerciale. Prin urmare, eșalonarea achitărilor în timp generează atât creanțe, cât și datorii [4, p.225]. În acest context, apare necesitatea abordării creanțelor și datoriilor comerciale sub dublu aspect:

- primul aspect, care pune în evidență extinderea sau diminuarea activității entității, analizată prin ritmul modificării creanțelor și datoriilor comerciale;
- al doilea aspect, care surprinde eficiența modului de gestionare a creanțelor și datoriilor comerciale, ținând cont de natura decontărilor și exigibilitatea datoriilor.

Astfel, pe fondul corelării celor două aspecte vom putea constata dacă există o dezvoltare a activității entității. Aceasta se poate obține prin creșterea volumului vânzărilor, datorită unui ritm de încasare superior ritmului de facturare. Totodată, dacă se vor constata evoluții diferențiate ale creanțelor și datoriilor comerciale, rezultă că entitatea acordă atenție sporită analizei gestionării decontărilor comerciale.

Pentru activitatea economico-financiară a entității, analiza corelației dintre creanțele și datoriile comerciale ale entității este primordială, întrucât acestea influențează capacitatea de plată, permit prevenirea creșterii excesive a creanțelor, care ar conduce la micșorarea încasărilor și apariția creanțelor compromise, de asemenea, asigură prevenirea riscului de faliment al entității în cazul creșterii excesive a datoriilor etc.

Mărimea, componența, structura și viteza de rotație a creanțelor și datoriilor determină necesitățile

Concern for introducing precise performance measurement indicators into the management of the entity are essential elements of modern management. Respectively, the most effective method of determining the performance of the entity and formulating correct and timely decisions on the entity's activity is economic-financial analysis [9, p.7].

In the socio-economic area in which they operate, entities must prove their viability, ability to compete and adapt the efficiency of activities based on quantitative-qualitative determinations of production factors, maximum returns on their use, etc. [8, p.14].

Information, particularly economic information, is present in all areas of activity and is an important element of progress that is widely applied in the economic and financial field. When making decisions, the management of the entity requires multilateral information on the financial situation and results of the entity's activity. Obtaining integral economic information is possible only with the help of accounting, an information system known as a means of collecting, processing, generalizing and transmitting data [7, p.8].

In the process of carrying out economic activity of any entity, arises the necessity of carrying out business settlements. Therefore, the staggering of payments over time generates both receivables and payables [4, p.225]. In this context, there is a need to approach trade receivables and payables from a dual perspective:

- the first aspect, which highlights the expansion or contraction of the entity's business, analysed by the rate of change in trade receivables and payables;
- the second aspect, which captures the efficiency of the management of trade receivables and payables, taking into account the nature of the settlements and the due date of the debts.

Thus, on the basis of the correlation of the two aspects we will be able to see whether there is a development of the entity's activity. This can be achieved by an increase in the volume of sales due to a collection rate higher than the invoicing rate. At the same time, if we can observe differentiated developments in trade receivables and payables, it will show that the entity is paying more attention to analysing the management of trade receivables.

For the entity's economic and financial activity, the analysis of the correlation between the entity's trade receivables and trade payables is of prime importance as they influence the ability to pay, prevent excessive growth in receivables which would lead to a reduction in collections and the appearance of compromised receivables, and also prevent the risk of bankruptcy of the entity in the event of excessive growth in payables, etc.

The size, composition, structure and turnover speed of receivables and payables determine the entity's working capital requirements [10, p. 174], a

entității în fondul de rulment [10, p. 174], un șir de indicatori financiari și, în final, profitul entității. Întrucât entitatea poate modifica modul de efectuare a decontărilor și condițiile contractelor, o importanță deosebită o are controlul permanent al stării creanțelor și datoriilor și gestionarea acestora [4, p.225]. Ca valoare, viteza de rotație a creanțelor și datoriilor se situează sub media de 12 rotații pe an (nivel mediu sectorial), pe toată perioada analizată, înregistrând fluctuații accentuate de la an la an [11, p. 57].

Creșterea mărimii creanțelor și a datoriilor are un impact dublu asupra entității, fapt care va fi luat în considerare la analiza decontărilor comerciale. În acest sens, în figura 3 este reprezentat impactul livrărilor cu plată ulterioară, din perspectiva vânzătorilor și a cumpărătorilor.

number of financial indicators and ultimately the entity's profit. As the entity can change the way settlements are made and the terms of contracts, of particular importance is the ongoing control of the status of receivables and payables and their management [4, p.225]. In terms of value, the turnover rate of receivables and payables is below the average of 12 turnovers per year (sector average level) throughout the period analysed, with sharp fluctuations from year to year [11, p. 57].

The increase in the size of receivables and payables has a double impact on the entity, which will be taken into account when analysing trade settlements. In this respect, figure 3 shows the impact of deliveries with subsequent payment from the perspective of sellers and buyers.

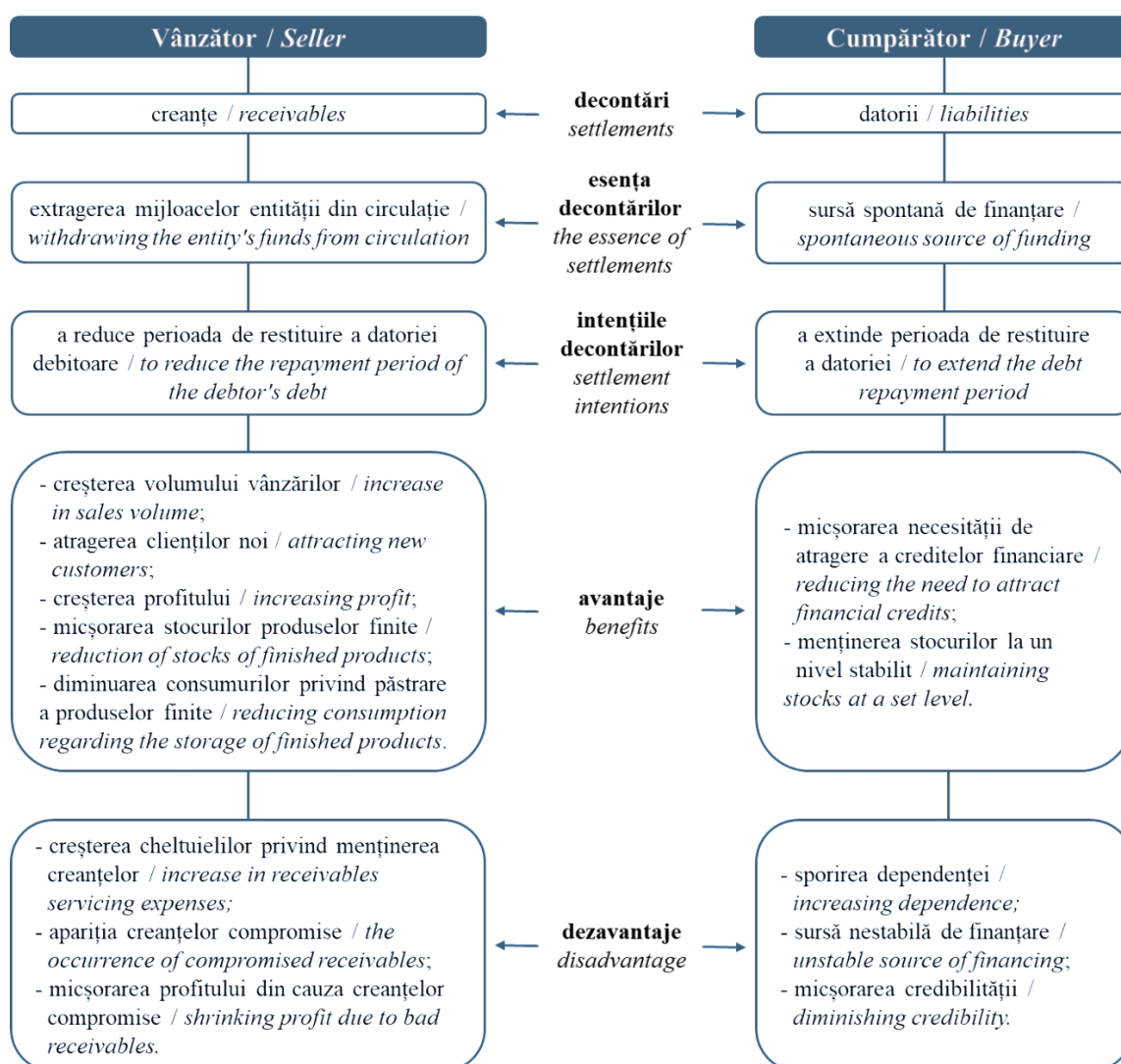

Figura 3. Impactul livrărilor cu plată ulterioară asupra performanței financiare a entității/

Figure 3. Impact of deferred sales on entity performance

Sursa: elaborată de autori în baza [4, p.226]/

Source: elaborated by the author based on [4, p.226]

Dat fiind că existența creanțelor și a datoriilor comerciale nu poate fi evitată la nivelul entității, este primordială stabilirea și menținerea unui nivel optim al acestora, astfel încât să nu influențeze negativ stabilitatea economico-financiară a entității. Pe de altă parte, entitatea trebuie să păstreze echilibrul dintre creanțe și datorii, deoarece, în cazul depășirii nivelului datoriilor față de creanțe, crește nivelul de îndatorare a acesteia și scade nivelul de solvabilitate. Drept urmare, pentru a preveni acest fenomen, este necesar de temperat viteza de creștere a datoriilor față de creanțe, iar mărimea datoriilor să nu depășească mărimea creanțelor [11, p. 48].

În mod evident, rezultatele analizei economico-financiare a creanțelor și datoriilor comerciale sunt necesare atât pentru organizarea activității curente a entității, cât și pentru elaborarea strategiei de dezvoltare de către management, în ceea ce privește volumul vânzărilor. Una din metodele analizei care ar preveni creșterile excesive ale acestora, respectiv micșorarea încasărilor, dar și contrabalansarea profitului entității, este analiza expresă.

Analiza expresă a creanțelor și datoriilor comerciale este efectuată în baza informațiilor din situațiile financiare ale entității și cuprinde următoarele etape (figura 4).

As the existence of trade receivables and payables cannot be avoided at the entity level, it is of great importance to establish and maintain an optimal level of trade receivables and payables so that they do not negatively influence the economic and financial stability of the entity. On the other hand, the entity must keep the balance between receivables and payables, because if the level of payables exceeds receivables, the level of indebtedness of the entity increases and the level of solvency decreases. As a result, in order to prevent this phenomenon, it is necessary to temper the speed of growth of debt to receivables and the size of debt should not exceed the size of receivables [11, p. 48].

Obviously, the results of the economic and financial analysis of trade receivables and payables are necessary both for the organization of the entity's current activity and for the development strategy of the management in terms of sales volume. One of the methods of analysis, which would prevent their excessive increase, i.e. decrease of receipts, counterbalancing the profit of the entity is express analysis.

Express analysis of trade receivables and payables is carried out on the basis of information from the entity's financial statements and comprises the following steps (figure 4).

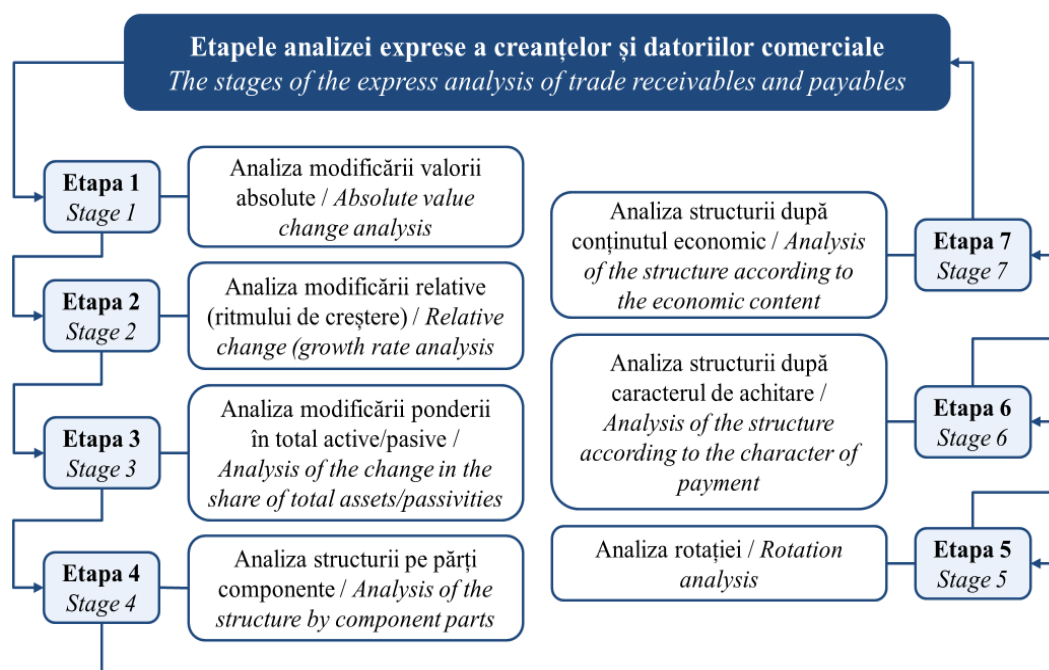

Figura 4. Etapele analizei expresă a creanțelor și datoriilor comerciale/
Figure 4. The stages of the express analysis of trade receivables and payables

Sursa: elaborată de autori în baza [4, pp.227-229, 243-246]/

Source: elaborated by the author based on [4, pp.227-229, 243-246]

În baza figurii 4 se prezintă specificul fiecărei etape din cadrul analizei expresă a creanțelor și datoriilor comerciale, precum și baza informațională necesară.

Based on figure 4, the specifics of each step in the express analysis of trade receivables and payables and the information base required are presented.

Astfel, *analiza modificării valorii absolute a creanțelor și datoriilor comerciale* presupune aprecierea modificării acestora pe parcursul unei perioade de gestiune concrete și se calculează ca diferența dintre mărimea creanțelor și datoriilor la sfârșitul anului de gestiune, cu datele respective la începutul anului. Analiza modificării creanțelor comerciale este importantă pentru evaluarea lichidității, eficienței operaționale și durabilității financiare a entității, este esențială și procesului decizional, în scopul identificării lacunelor, și pentru luarea măsurilor în asigurarea performanței financiare.

Analiza modificării mărimii relative (ritmul de creștere) a creanțelor și datoriilor comerciale presupune aprecierea modificării creanțelor în mărime procentuală și se calculează ca raportul dintre mărimea creanțelor și datoriilor la sfârșitul anului de gestiune și valoarea lor la începutul anului. Menționăm că ritmul de creștere a creanțelor trebuie să fie comparat cu ritmul de creștere a vânzărilor, cel din urmă urmând să depășească ritmul de creștere a creanțelor.

Analiza modificării ponderii creanțelor comerciale în valoarea totală a activelor și în valoarea activelor circulante indică asupra cotei deținute de creanțele comerciale în totalul activelor, pentru a aprecia gradul de înstrăinare a activelor entității, precum și cota acestora în componența celor mai lichide active ale entității.

Analiza modificării ponderii datoriilor comerciale în valoarea totală a surselor de finanțare și în valoarea totală a datoriilor indică asupra cotei deținute de datoriile comerciale în totalul pasivelor, pentru a aprecia gradul de îndatorare, totodată, aprecierea îndatorării pe termen scurt și pe termen lung.

Analiza structurii creanțelor și datoriilor comerciale pe părți componente presupune calculul ponderii fiecărui tip de creanțe și datorii în valoarea totală a acestora la începutul și sfârșitul perioadei de gestiune, de asemenea, vizează determinarea modificării ponderii fiecărei părți componente.

Analiza rotației creanțelor comerciale presupune aprecierea accelerării sau încetirii rotației creanțelor, prin calculul numărului de rotații și a perioadei de încasare a creanțelor (în zile) pentru anul de gestiune, comparând rezultatele obținute cu indicatorii respectivi ai anului precedent.

Analiza rotației datoriilor comerciale presupune calculul numărului de rotații și durata medie de achitare a datoriilor (în zile) pentru anul de gestiune, comparând rezultatele obținute cu indicatorii respectivi ai anului precedent. În cazul datoriilor comerciale, există câteva metode de determinare a indicatorilor de rotație, cum ar fi: metoda bazată pe venitul din vânzări, metoda bazată pe costul vânzărilor și metoda bazată pe cheltuielile operaționale. În esență, analiza modificării datoriilor oferă o perspectivă asupra structurilor de capital ale unei entități și poate fi crucială în stabilirea strategiilor financiare pentru

Thus, *the analysis of the change in the absolute value of trade receivables and payables* involves the assessment of their change over a specific reporting period and is calculated as the difference between the size of receivables and payables at the end of the reporting year and the respective data at the beginning of the year. The analysis of the change in trade receivables is important for assessing the liquidity, operational efficiency and financial sustainability of the entity, and is also essential for the decision-making process in order to identify gaps and to take measures to ensure financial performance.

The analysis of the change in the relative size (growth rate) of trade receivables and payables involves assessing the change in receivables as a percentage and is calculated as the ratio of the size of receivables and payables at the end of the reporting year to their value at the beginning of the year. Note that the growth rate of receivables should be compared with the growth rate of sales, the latter exceeding the growth rate of receivables.

The analysis of the change in the share of trade receivables in total assets and in the value of current assets indicates the share of trade receivables in total assets in order to assess the degree of disposal of the entity's assets and their share in the composition of the entity's most liquid assets.

The analysis of the change in the share of commercial debt in total sources of financing and in total liabilities indicates the share of commercial debt in total liabilities in order to assess the degree of indebtedness, as well as the assessment of short-term and long-term debt.

Analysis of the structure of trade receivables and payables by component parts involves calculating the share of each type of receivables and payables in the total amount of receivables and payables at the beginning and end of the reporting period, and also aims to determine the change in the share of each component part.

Analysis of turnover of trade receivables involves assessing whether turnover of receivables has accelerated or slowed down by calculating the number of turnovers and the period of collection of receivables (in days) for the reporting year, comparing the results obtained with the respective indicators for the previous year.

The analysis of trade debt turnover involves calculating the number of turnover and the average period of debt collection (in days) for the reporting year, comparing the results obtained with the respective indicators of the previous year. In the case of commercial debts, there are several methods for determining turnover indicators, such as: the method based on sales revenue, the method based on cost of sales and the method based on operating expenses. Essentially, debt turnover analysis provides insight into an entity's capital structures and can be crucial in

asigurarea stabilității. Totodată, este esențială și în luarea deciziilor manageriale pentru menținerea echilibrului și maximizării valorii pentru acționari și entitate în ansamblu. De exemplu, o modificare semnificativă a ponderii datorilor comerciale poate influența gradul de riscuri asociate. Dacă datoriile comerciale devin o parte prea mare a surselor de finanțare, entitatea poate deveni mai vulnerabilă la riscul de lichiditate. Analiza acestei modificări poate ajuta managerii să evalueze cât de riscante sunt aceste modificări. Sau, entitățile pot ajusta politica lor de finanțare pentru a-și gestiona mai bine riscurile, pentru a reduce costurile sau pentru a-și consolida poziția pe piață.

Deopotrivă, durata de rotație a creanțelor și datoriilor se determină ca raportul dintre numărul de zile și numărul de rotații ale acestora în perioada de gestiune analizată.

Analiza structurii creanțelor după caracterul de achitare presupune calculul ponderii creanțelor și datoriilor comerciale, dar și al ponderii creanțelor, și datoriilor cu termen expirat, în cadrul fiecărui tip de creanțe și datorii, or, existența creanțelor compromise generează dificultăți financiare, duce la încetinirea vitezei de rotație a capitalului, iar majorarea ponderii acestora în totalul creanțelor comerciale sporește riscurile nerambursării datoriilor debitoare și, în final, diminuează profitul.

Analiza structurii creanțelor și datoriilor comerciale după conținutul economic vizează clasificarea acestora după conținutul economic. Astfel, acestea pot fi divizate în admisibile (justificate) și inadmisibile (nejustificate). Creanțele inadmisibile apar ca rezultat al reținerii plăților de către cumpărători peste termenele de plată stabilite sau al nerespectării condițiilor contractuale, ce duce la apariția pretențiilor față de aceștia, totodată, la categoria acestora se referă și creanțele angajaților privind restituirea prejudiciilor materiale [4, p.229]. Analogic, datorii inadmisibile se consideră cele cu termenul expirat și cele apărute ca rezultat al nerespectării condițiilor contractuale (amenzi, penalități, pagube materiale, clauze penale etc.).

Analiza expresă a creanțelor și datoriilor comerciale permite formularea anumitor concluzii, însă, pentru gestionarea și prognozarea decontărilor comerciale această analiză nu este întotdeauna suficientă. De aceea, în procesul controlului asupra stării creanțelor și datoriilor trebuie depistate cazurile de scădere a calității acestora pentru a preveni pierderile mijloacelor plasate de investitori.

Analiza creanțelor și datoriilor comerciale devine primordială, deoarece afectează performanța financiară, competitivitatea și stabilitatea economico-financiară a entității. Astfel, putem constata că analiza acestora reprezintă unul dintre cele mai importante elemente ale sistemului de management financiar al entității [5, p.121; 13].

establishing financial strategies to ensure stability. It is also essential in making management decisions to maintain balance and maximise value for shareholders and the entity as a whole. For example, a significant change in the weighting of trade payables may influence the degree of associated risks. If trade payables become too large a part of funding sources, the entity may become more vulnerable to liquidity risk. Analysis of this change can help managers assess how risky these changes are. Or, entities can adjust their funding policy to better manage their risks, reduce costs or strengthen their market position.

Similarly, the turnover duration of receivables and payables is determined as the ratio of the number of days to the number of turnover rotations of receivables and payables in the reporting period under review.

The analysis of the structure of receivables by the nature of settlement involves calculating the share of trade receivables and payables and the share of overdue receivables and payables within each type of receivables and payables, since the existence of impaired receivables generates financial difficulties, leads to a slowdown in the turnover rate of capital and the increase in their share in total trade receivables increases the risk of non-repayment of debts owed and ultimately reduces profit.

The analysis of the structure of trade receivables and payables by economic content aims to classify them according to their economic content, which can be divided into admissible (justified) and inadmissible (unjustified). Inadmissible claims arise as a result of withholding payments by buyers beyond the established payment terms or failure to comply with contractual conditions, which leads to the occurrence of claims against them, at the same time, the category also includes employee claims for the reimbursement of material damages [4, p.229]. By analogy, inadmissible debts are considered to be those whose term has expired and those arising as a result of non-compliance with contractual conditions (fines, penalties, material damage, penalty clauses, etc.).

The explicit analysis of trade receivables and payables allows certain conclusions to be drawn, but for managing and forecasting trade settlements this analysis is not always sufficient. Therefore, in the process of controlling the state of receivables and payables, cases of deterioration in their quality must be detected in order to prevent the loss of funds invested by investors.

The analysis of trade receivables and payables becomes paramount because it affects the financial performance, competitiveness and economic and financial stability of the entity. Thus, we can see, that their analysis is one of the most important elements of the financial management system of the entity [5, p.121; 13].

Sintetizând, analiza economico-financiară, prin aplicarea metodelor, instrumentelor și procedeele sale specifice, oferă managementului, investitorilor și creditorilor, încrederea și sprijinul necesar în vederea fundamentării deciziilor.

Concluzii

Analiza creanțelor și datoriilor constituie un mecanism extrem de util în fundamentarea deciziilor manageriale, grație corelației cauză-efect, precum și a cercetării particulare a rezultatelor aferente activității desfășurate sub forma indicatorilor economico-financiar.

În prezenta cercetare s-a demonstrat că creanțele comerciale au un rol primordial în cadrul oricărei entități, deoarece: micșorează stocurile și sporesc volumul vânzărilor (diminuând costurile de depozitare și întreținere); contribuie la păstrarea stabilității prețurilor (vânzarea cu plată ulterioară constituie o metodă atractivă pentru cumpărători); majorează profitul entității (creșterea veniturilor din vânzări) etc. Prin urmare, analiza creanțelor și datoriilor comerciale permite managementului entității să identifice soluții care ar îmbunătăți situația economico-financiară, ar menține echilibrul financiar, implicit ar integra rezultatele în intervalul de siguranță a lichidității. Printre acestea se pot regăsi: o politică corespunzătoare de încasare a creanțelor și achitare a datoriilor; gestionarea eficientă a decontărilor comerciale, astfel încât viteza de rotație a creanțelor să depășească viteza de rotație a datoriilor; neadmiterea încetirii semnificative a ratei de recuperare a creanțelor comerciale; creșterea vitezei de rotație a creanțelor prin negocierea unor termene mai scurte cu clienții etc.

În concluzie, analiza creanțelor și datoriilor comerciale constituie un instrument indispensabil în procesul managerial, de aceea, informația financiar-contabilă, privind aceste elemente contabile, va fi fiabilă și relevantă atunci când: se va utiliza o metodă optimă de încasare a creanțelor și de decontare a datoriilor; se va stabili un punct critic al nivelului creanțelor și datoriilor și se vor înainta măsuri de prevenire a depășirii acestuia; se va monitoriza în timp util starea creanțelor și datoriilor comerciale; se vor grupa debitorii și creditorii, în funcție de necesitățile utilizatorilor de informație; se vor elabora sisteme de gestiune eficientă a creanțelor și datoriilor comerciale ale entității.

Cercetarea în cauză contribuie la îmbogățirea literaturii actuale de specialitate, prin prezentarea unei analize a productivității științifice la nivel internațional și ilustrarea interesului cercetătorilor în domeniul cercetat, precum și relevarea aspectelor de analiză expresă, care să permită echipei manageriale să gestioneze efectiv creanțele și datoriile comerciale, fapt ce ar crește performanța financiară, competitivitatea și ar menține stabilitatea economico-financiară a entității.

In summary, economic-financial analysis, by applying its specific methods, tools and procedures, provides management, investors and creditors with the necessary confidence and support to base their decisions.

Conclusions

The analysis of receivables and payables is an extremely useful mechanism in the basis of managerial decisions thanks to the cause-effect correlation, as well as to the research in particular of the results of the activity carried out in the form of economic and financial indicators.

This research has shown that trade receivables play a key role in any entity because they reduce stocks and increase the volume of sales (reducing storage and maintenance costs), contribute to maintaining price stability (sale with subsequent payment is an attractive method for buyers), increase the entity's profit (increase in sales revenue), etc. Therefore, the analysis of trade receivables and payables enables the entity's management to identify solutions for improving the economic and financial situation, maintaining financial equilibrium, and thus integrating the results into the safety range of liquidity. These may include: an appropriate policy for collection of receivables and settlement of debts; efficient management of trade settlements so that the turnover speed of receivables exceeds the turnover speed of debts; no significant slowdown in the recovery rate of trade receivables; increasing the turnover speed of receivables by negotiating shorter terms with customers, etc.

In conclusion, the analysis of trade receivables and payables is an indispensable tool of the management process, therefore, the financial-accounting information on these accounting elements will be reliable and relevant when using an optimal method of collecting receivables and settling payables, a critical point in the level of receivables and payables will be established and measures will be put forward to prevent it from being exceeded, the status of trade receivables and payables will be monitored in a timely manner, debtors and creditors will be grouped according to the needs of information users, systems will be developed for the efficient management of the entity's trade receivables and payables.

The research in question, contributes to the current literature by presenting an analysis of scientific productivity, at the international level and illustrating the interest of researchers in the researched field, as well as revealing the aspects of express analysis, which would enable the management team to effectively manage trade receivables and payables, which would increase financial performance, competitiveness and maintain the economic and financial stability of the entity.

Bibliografie/Bibliography:

1. Ordin privind aprobarea Standardelor Naționale de Contabilitate „Creanțe și investiții financiare”: nr. 118 din 06.08.2013. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2013, nr. 233-237, art.1534, 1-263.
2. Ordin privind aprobarea Standardelor Naționale de Contabilitate „Capital propriu și datorii”: nr. 118 din 06.08.2013. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 233-237, art.1534, 1-263.
3. SAJIN, I., NEDERIȚA, A. *Probleme ale contabilității și auditului decontărilor comerciale*. Chișinău: ASEM, 2010. 231 p. ISBN 978-9975-75-524-5.
4. ȚIRIULNICOVA, N., PALADI, V., GAVRILIUC, L. ș.a. *Analiza rapoartelor financiare*. Ed. a 2-a, rev. Chișinău: Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova, 2011. 400 p. ISBN 978-9975-78-995-0.
5. PALADI, V., ERHAN, L. Valorificarea analizei creanțelor în sistemul de gestiune a entității. In: *Contabilitatea și auditul în condițiile globalizării: realități și perspective de dezvoltare* [online]: conf. șt. inter., 19-20 aprilie 2018. Chișinău: ASEM, 2018, pp.121-125 [accesat 24 octombrie 2023]. ISBN 978-9975-127-59-2. Disponibil: <https://irek.ase.md/xmlui/handle/1234567890/90>.
6. GRIGOROI, L., ș.a. *Contabilitatea întreprinderii*. Ed. a 3-a, rev. și actualizată. Chișinău: Cartier, 2021. 800 p. ISBN 978-9975-86-456-5.
7. ȚURCANU, V., BAJEREAN, E. *Bazele contabilității*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004. 268 p. ISBN 9975-78-278-7.
8. VÂLCEANU, Gh., ROBU, V., GEORGESCU, N. *Analiză economico-financiară*. București: Editura Economică, 2004. 432 p. ISBN 973-709-049-7.
9. BURLEA, E., SPÎNU, A., SPEIANU, V. *Analiza și gestiunea economico-financiară*. Chișinău: ULIM, 2022. 131 p. ISBN 978-9975-164-53-5.
10. TCACI, N., TCACI, Al. *Diagnostic financiar: note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2020. 213 p. ISBN 978-9975-152-11-2.
11. ACHIM, V-M. *Analiza economico-financiară*. Cluj-Napoca: RISOPRINT, 2017. 241 p. ISBN 978-973-53-2080-5.
12. NIREAN, E., COREȚCHI, B. Impactul creanțelor și datoriilor curente asupra dezvoltării entității. *Relații internaționale Plus* [online]. 2018, nr. 1 , pp. 131-140 [accesat 17 noiembrie 2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/65008.
13. LAZAR, C. M., MIHAIL, A. S., CODREAN, V. Improving an entity's economic efficiency through comprehensive receivables analysis. *Analele Universității Ovidius. Seria Științe Economice* [online]. 2023, vol. 23, nr. 1, pp. 958-968 [accesat 14 decembrie 2023]. Disponibil: <https://stec.univ-ovidius.ro/html/anale/RO/2023-i1/Section%205/13.pdf>.

CZU: 314.723(478):[331.556.46+330.35:304]

UDC: 314.723(478):[331.556.46+330.35:304]

IMPACTUL MIGRAȚIEI ASUPRA BINOMULUI ȚARĂ-ABANDONATĂ – ȚARĂ-GAZDĂ

Conf. univ. dr. Maria GRIGORAȘ, UTM
grigoras-maria@mail.ru
ORCID: 0000-0003-0642-4026

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.044>

Migrația este un vector esențial al dezvoltării, în condițiile în care este bine gestionat, în caz contrar – poate genera dezechilibre macroeconomice, sociale și culturale ireversibile. Dacă până la începerea conflictului ruso-ucraïnean, cele mai persistente motive de imigrare erau cele de ordin economic, educațional și de întregire a familiei, actualmente, un alt motiv se evidențiază și devine mai persistent, și anume motivul de siguranță a vieții și sănătății cetățeanului rezident în Republica Moldova.

Scopul prezentei cercetări este de a determina impactul migrației asupra dezvoltării economice, sociale și culturale a țărilor-gazdă, dar și a celor abandonate pe termen scurt și lung, inclusiv și rolul Republicii Moldova în acest flux migrațional.

Cuvinte-cheie: impact, migrație, flux migrațional, dezechilibru macroeconomic.

JEL: E24, F22, J11.

Introducere

Din cele mai vechi timpuri, migrația reprezintă un fenomen al transferului capitalului uman către alte destinații mai avantajoase și prielnice mediului de trai. Omul a migrat acum două milioane de ani din Africa spre Eurasia, iar vechii egipteni s-au stabilit de-a lungul Nilului, ca, ulterior, să migreze în susul și în josul acestuia. Atunci când Nilul se revărsa, în valea acestuia se acumula loessuri, niște roci foarte fertile, cu particule fine și foarte productive pentru cultură, iar în urma creșterii recoltelor, se majorau exponențial și dările, ceea ce i-a făcut pe egiptenii să fugă în susul Nilului, acolo unde dările erau mai mici, dat fiind cantitățile mai slabe de recolte. Astfel, cei care rămâneau în avalul Nilului plăteau dările și pentru cei care părăseau această regiune, de unde a rămas și sintagma „a da bir cu fugiții”. De-a lungul istoriei s-au înregistrat o diversitate de fluxuri migraționiste, care, în rezultat, au creat o diversitate de state, au contribuit la dezvoltarea națiunilor, economiilor, culturilor, societăților, inclusiv și la fuziunea statelor, prin crearea blocurilor regionale.

IMPACT OF MIGRATION ON THE BINOM ABBANDONED COUNTRY – HOST COUNTRY

Assoc. Prof. PhD Maria GRIGORAS, TUM
grigoras-maria@mail.ru
ORCID: 0000-0003-0642-4026

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.044>

Migration is an essential vector of development when it is well managed, otherwise it can – generate irreversible macroeconomic, social and cultural imbalances. If before the Russian-Ukrainian conflict, the most persistent reasons for immigration were those of an economic, educational and family reunification order, currently, one reason becomes even more persistent, namely the reason for the safety of the life and health of the resident citizen of the Republic of Moldova.

The purpose of this research is to determine the impact of migration on the economic, social and cultural development of the host countries, but also of those abandoned in the short and long term, including the role of the Republic of Moldova in this migration flow.

Keywords: impact, migration, migration flow, macroeconomic imbalance.

JEL: E24, F22, J11.

Introduction

Since ancient times, migration has been a phenomenon of the transfer of human capital to other more advantageous destinations, favourable to the standard of living. The human being migrated two million years ago from Africa to Eurasia, and the ancient Egyptians settled along the Nile, then migrated up and down it. When the Nile overflowed, loess, very fertile rocks with fine particles productive for agriculture, accumulated in its valley and, as a result of the increase in harvests, the taxes also increased exponentially, which required the Egyptians to flee up the Nile, where yields were lower, due to weaker harvests. Thus, those who remained downstream of the Nile also paid tribute for those who left this region, hence the phrase "to fight the fugitives". Throughout history, there have been a diversity of migration flows, which as a result created a diversity of states, contributed to the development of nations, economies, cultures, societies, including the fusion of states through the creation of regional blocs.

According to the International Organization for Migration: "Migration is the movement of a person or a group of persons, either by crossing an inter-

Potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație: „Migrația reprezintă deplasarea unei persoane sau a unui grup de persoane, fie prin trecerea unei frontiere internaționale, fie în interiorul aceluiași stat. Este o mișcare a populației, care vizează toate tipurile de deplasări ale persoanelor, indiferent de distanță, compoziție a grupului de migranți și cauze” [7, p.15].

Organizația Națiunilor Unite definește migranții ca „Persoana care a locuit într-o țară străină timp de peste un an, indiferent de cauze, benevole sau involuntare, și de mijloacele, legale sau ilegale, la care s-a recurs pentru a migra” [6].

Așa cum migrația reprezintă deplasarea în masă a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată fiind de factori economici, sociali, politici sau naturali, aceasta presupune și unele consecințe asupra regiunilor abandonate, dar și asupra entităților statale spre care se îndreaptă valurile migraționiste.

Consecințele migrației depind de formele și de motivele acesteia. Astfel, se deosebesc o varietate de motive: de siguranță, politice, economice, fiscale, profesionale, educaționale, religioase, sentimentale (întregirea familiilor), personale (de întreținere a sănătății), infracționale (pentru a evita arestarea) și victime ale traficului internațional. Diversitatea motivelor migrației fac din acest fenomen un proces greu de estimat, dar care trebuie să fie gestionat și monitorizat continuu.

Așa cum migrația este un dezechilibru macroeconomic, ea poate aduce avantaje, dar și dezavantaje, atât pentru țara abandonată, cât și pentru statul gazdă. Țara abandonată poate înregistra o reducere a ratei șomajului pe contul creșterii imigrării, dar se va intensifica fenomenul brain-drain, se va reduce cereera, vor scădea veniturile în bugetul statului etc. Țara gazdă va înregistra modificări în piramida de vârstă a populației și în structura forței de muncă, cu toate consecințele de rigoare.

Totuși, dacă este supervizat și controlat, fenomenul migraționist poate salva vieți și poate produce valoare atât pe termen scurt, cât și pe o perioadă mai îndelungată.

Metode aplicate

La realizarea acestui articol s-a utilizat *cercearea fundamentală*, care a permis determinarea tendințelor actuale în domeniul migrației, reflectând, totodată, premisele schimbărilor raporturilor de forțe în plan regional. Utilizând cercetarea fundamentală, s-au abordat diferite investigații sub formă de studii teoretice, elaborate de instituțiile internaționale (Organizația Națiunilor Unite, Comisia Europeană, Organizația Internațională pentru Migrație) și naționale (Inspectoratul General pentru Migrație etc.)

national border or within the same state. It is a population movement that covers all types of movement of people, regardless of distance, composition of the migrant group and causes” [7, p.15].

The United Nations defines a migrant as “A person who has lived in a foreign country for more than one year, regardless of the causes, voluntary or involuntary, and regardless of the means, legal or illegal, used to migrate” [6].

Just as migration represents the mass movement of some populations from one territory to another determined by economic, social, political or natural factors, it also implies a number of consequences on the abandoned regions, but also on the state entities towards which the migratory waves are heading.

The consequences of migration also depend on its forms. Thus, a variety of reasons are distinguished: safety, political, economic, fiscal, professional, educational, religious, sentimental (family reunification), personal (maintenance of health), criminal (to avoid arrest) and victims of international trafficking. The diversity of reasons for migration make this phenomenon a difficult process to estimate, but which must be managed and monitored continuously.

Just as migration is a macroeconomic imbalance, it can produce advantages as well as disadvantages for both the abandoned country and the host state. The abandoned country may register a reduction in the unemployment rate due to increased immigration, but the brain-drain phenomenon will intensify, demand will decrease, revenues in the state budget will decrease, etc. The host country will experience changes in the age pyramid of the population and in the structure of the labour force with all the severe consequences.

However, the migration phenomenon can save lives and produce value both in the short term and in the longer term if it is supervised and controlled.

Applied methods

In carrying out this study, the *fundamental research* was used, which allowed the determination of current trends in the field of migration, reflecting, at the same time, the premises of the changes in the balance of forces at the regional level. Using fundamental research, various investigations were approached in the form of theoretical studies developed by international (United Nations, European Commission, International Organization for Migration) and national (General Inspectorate for Migration, etc.) institutions empowered for this purpose, which led to formulating reasoned scientific conclusions. In order to determine the trend of certain indicators, *statistical indicators* such as: absolute and relative average growth, chain-based average growth rate, ranking method, etc., were used.

abilitate în acest scop, care au dus la formularea unor concluzii științifice argumentate. Pentru a determina trendul anumitor indicatori, *s-au utilizat indicatorii statistici*, ca: sporul mediu absolut și cel relativ, ritmul mediu de creștere cu bază în lanț, metoda ordonării rangurilor etc.

Rezultate și discuții

Pentru a determina impactul migrației asupra unui stat este necesar de a elucida formele acesteia.

Astfel, se pot defini următoarele tipologii ale migrației: *în funcție de perioada de timp, în funcție de caracter și după destinație*.

În funcție de perioada de timp, se distinge o migrație temporală (pe o perioadă determinată de timp) și permanentă (când migrantul nu se va mai întoarce la locul său de origine).

Este cert că oricare din aceste două tipuri de migrație cauzează dezechilibre atât pentru statul abandonat, cât și pentru statul de destinație. Ambele state vor suferi modificări în piramida de vârstă a populației și în structura forței de muncă.

De asemenea, țara abandonată, potrivit legii lui Arthur Okun (pentru fiecare scădere cu 1% a șomajului într-o economie, produsul intern brut (PIB-ul) va crește cu 2%, iar produsul național brut (PNB-ul) va crește cu 3%), va pierde o parte din valoarea adăugată, care, prin „efectul jocului de zaruri”, va genera dezechilibre condiționate: salarii mai mici în sectorul public, pensii mai mici, micșorarea cererii, restrângerea ofertei, contribuții mai mici la bugetului statului, ulterior și existența statului ca entitate națională.

Un atu al migrației pentru statul abandonat e că, ipotetic, va raporta o rată a șomajului mai mică în comparație cu realitatea de facto și, în expresie valorică, va reduce volumul al indemnizațiilor de șomaj.

Statul-gazdă, în schimb, va primi un plus de valoare, generat de forța de muncă adoptată, va acoperi deficitul pe piața muncii, iar pe termen lung va avea și o normalizare a situației demografice, care va asigura existența statului ca națiune.

Potrivit Raportului Eurostat Statistics Explained, în anul 2021, statele membre ale Uniunii Europene au acordat cetățenie unui număr de 827.300 persoane, cu 23,11% mai mult decât în anul 2018 (672.000 de persoane) și cu 13,99% mai mult decât în anul 2020 [5], [6]. Dacă statul-gazdă gestionează corect și rapid fluxul migraționist, atunci poate obține un plus de valoare prin acoperirea dezechilibrelor pe piața muncii în anumite sectoare deficitare.

De exemplu, în anul 2021, pe piața muncii din Uniunea Europeană erau angajați 8,84 milioane de cetățeni din afara UE, ceea ce reprezenta 4,7% din totalul populației țărilor membre, cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani, care au completat următoarele sectoare deficitare (tabelul 1) [4].

Results and discussions

It is necessary to elucidate the forms of migration in order to determine the impact it has on a state.

Thus, the following typologies of migration can be defined: *according to the time period, according to the character and according to the destination*.

According to the time period, a distinction is made between temporary migration (for a determined period of time) and permanent migration (when the migrant will no longer return to his place of origin).

It is certain that either of these two types of migration causes imbalances for both the abandoned state and the destination state. Both states will undergo changes in the age pyramid of the population and in the structure of the labour force.

Also, the abandoned country, according to Arthur Okun's law (for every 1% decrease in unemployment in an economy, will increase the gross domestic product (GDP) by 2% and the gross national product (GNP) will increase by 3%), will lose part of the added value, which through the “dice game effect” will generate conditional imbalances: lower salaries in the public sector, lower pensions, reduced demand, reduced supply, lower contributions to the state budget, subsequently, and the existence of the state as a national entity.

An advantage of migration for the abandoned state is that, hypothetically, it will report a lower unemployment rate compared to the de facto reality and reduce the volume, in value terms, of unemployment benefits.

The host state, on the other hand, will receive added value generated by the adopted labour force, will cover the deficits on the labour market and in the long term will also have a normalization of the demographic situation, which will ensure the existence of the state as a nation.

According to the Eurostat Statistics Explained Report, in 2021, the member states of the European Union granted citizenship to a number of 827,300 people, 23.11% more than in 2018 (672,000 people) and 13.99% more than in 2020 [5], [6]. If the host state manages the migratory flow correctly and quickly, then it can obtain added value by covering imbalances on the labour market in certain deficient sectors.

For example, in 2021, 8.84 million non-EU citizens were employed on the labour market in the European Union, which represented 4.7% of the total population of the member countries aged between 20 and 64, which completed the following deficient sectors (table 1) [4].

Tabelul 1/Table 1

**Repartizarea forței de muncă a imigranților pe piața muncii statelor-membre
ale Uniunii Europene în anul 2021/Distribution of the labor force of immigrants on the labour market
of the European Union member states – 2021**

Sector/Sector	Rata de ocupare de către imigranți, %/ Employment rate of immigrants, %	Rata de ocupare de către cetățenii nativi ai Uniunii Europene, %/ Employment rate of native citizens of the European Union, %	Diferența între rata de ocupare a imigranților și rata de ocupare a cetățenilor nativi/ Difference between the employment rate of immigrants and the employment rate of native citizens
Activități de cazare și servicii de alimentație/Accommodation activities and food services	10,2	3,7	6,5
Activități de servicii administrative și suport/Administrative and support services activities	7,7	3,8	3,9
Muncă casnică/Housekeeping	6,7	0,7	6,0
Construcție/Constructions	9,2	6,6	2,6

Sursa: adaptat de autor după [4]/Source: adapted by the author according to [4]

Se conchide că, sectoarele „ignore” de forța de muncă nativă a Uniunii Europene (activitățile de cazare și serviciile de alimentație, și domeniul muncii casnice) sunt suplinite de forța de muncă a imigranților.

Ce ține de grupul ocupațional, cea mai mare diferență între ocuparea globală a forței de muncă de către cetățenii din afara Uniunii Europene și ocuparea globală a forței de muncă de către cetățenii nativi ai UE, se constată pentru personalul de îngrijire și menaj, dar și pentru muncitorii necalificați în industria minieră, construcții, industria prelucrătoare și transporturi (tabelul 2).

It can be concluded that the sectors “ignored” by the native labour force of the European Union (accommodation activities and food services and the field of housekeeping) are supplied by the labour force of immigrants.

By occupational group, the largest difference between the overall employment of non-EU citizens and the overall employment of native EU citizens is found for care and housekeeping staff and for non-qualified workers in mining, construction, manufacturing and transport (table 2).

Tabelul 2/Table 2

**Repartizarea forței de muncă a imigranților pe grupele ocupaționale/
Distribution of the labor force of immigrants by occupational groups**

Grupul ocupațional/ Occupational group	Rata de ocupare de către imigranți, %/ Employment rate of immigrants, %	Rata de ocupare de către cetățenii din UE, %/ Employment rate of native citizens of the European Union, %	Diferența dintre ratele de ocupare a imigranților și cea a nativilor UE/Difference between the employment rate of immigrants and the employment rate of native EU citizens
1	2	3	4
Personal de curățenie și menaj/ Cleaning and housekeeping staff	11,8	2,9	8,9
Lucrători în domeniul serviciilor personale/Personal service workers	6,3	3,7	2,6
Personal de îngrijire/ Nursing staff	5,7	3,0	2,7
Muncitori constructori, exclusiv electricieni/Construction workers, exclusively electricians	6,5	3,7	2,8

Continuarea tabelului 2/Continuation of table 2

1	2	3	4
Muncitori necalificați în industria minieră, construcții, industria prelucrătoare și transporturi/Non-qualified workers in mining, construction, manufacturing and transport	6,0	2,5	3,5
Ajutor de bucătar/Chef Aid	2,3	0,6	1,7
Muncitori necalificați în agricultură, silvicultură și pescuit/Non-qualified workers in agriculture, forestry and fishing	2,8	0,7	2,1

Sursa: adaptat de autor după [4]/Source: adapted by the author according to [4]

Dacă statul-gazdă retardează în gestionarea rapidă a fluxului migraționist, atunci vor crește costurile sociale ale șomajului (creșterea ratei criminalității, creșterea ratei furturilor etc.) și costurile financiare care vizează creșterea numărului indemnizațiilor de șomaj.

De exemplu, în anul 2021, potrivit raportului Comisiei Europene, doar 59,1% din imigranți aveau un loc de muncă, ceea ce denotă faptul că 40,9% din imigranți au contribuit la majorarea costurilor financiare ale șomajului, în comparație cu 26% rata de șomaj printre populația nativă a statelor-membre UE [4].

De asemenea, țara de destinație se va confrunta și cu scăderea salariilor în unele sectoare, deoarece imigranții acceptă să muncească și pentru salarii mai mici.

O altă consecință a migrației e că poate contribui la crearea orașelor satelit, la planificarea orașelor în anumite părți ale globului. De-a lungul istoriei, s-au format o seamă de astfel de localități: Piraeus (lângă Atena, Grecia), Racine (Wisconsin, SUA), Maipu (Chile), Quezon în Filipine, Belen în Peru etc.

În afară de faptul că țara adoptivă va câștiga un plus de valoare economică, ea poate fructifica abilitățile, talentele și competențele capitalului uman. De-a lungul timpului, s-au evidențiat o seamă de talente care au migrat către alte destinații: Marie Curie – unca savantă care a primit două premii Nobel în două domenii științifice diferite: fizică și chimie (a migrat din Polonia în Republica Franceză), Wassily Leontief – economist rus, care a migrat în Statele Unite ale Americii (premiul Nobel pentru economie în anul 1973), Joseph Eugene Stiglitz – savant american de origine evreiască (premiul Nobel pentru economie în anul 2001), Paul Robin Krugman – savant american de origine evreiască (premiul Nobel pentru economie în anul 2008), Oliver Simon D'Arcy Hart – savant american de origine britanică (premiul Nobel pentru economie în anul 2016), Esther Duffo – savantă americană de origine franceză (premiul Nobel pentru economie în anul 2019), Abhijit Binayak

If the host state slows down in quickly managing the migration flow, then the social costs of unemployment (increased crime rate, increased theft rate, etc.) and financial costs aimed at increasing the number of unemployment benefits will increase.

For example, in 2021, according to the European Commission report, only 59.1% of immigrants had a job, which indicates that 40.9% of immigrants contributed to increasing the financial costs of unemployment, compared to 26% unemployment rate among the native population of the EU member states [4].

The destination country will also face lower wages in some sectors as immigrants accept to work for lower wages.

Another consequence of migration is that it can contribute to the creation of satellite cities and to city planning in certain parts of the globe. Throughout history, a number of such localities have been formed: Piraeus (near Athens, Greece), Racine (Wisconsin, USA), Maipu (Chile), Quezon in the Philippines, Belen in Peru, etc.

Apart from the fact that the host country will gain added economic value, it can use the skills, talents and competences of human capital. Over time, a number of talents are known to have migrated to other destinations: Marie Curie – the only scientist who received two Nobel Prizes in two different scientific fields: physics and chemistry (migrated from Poland to the French Republic), Wassily Leontief – Russian economist migrated to the United States of America (Nobel prize in economics in 1973), Joseph Eugene Stiglitz – American scientist of Jewish origin (Nobel prize in economics in 2001), Paul Robin Krugman – American scientist of Jewish origin (Nobel Prize in Economics in 2008), Oliver Simon D'Arcy Hart – American scientist of British origin (Nobel Prize in Economics in 2016), Esther Duffo – American scientist of French origin (Nobel Prize in Economics in 2019), Abhijit Binayak Banerjee – American scholar of Hindu origin (Nobel Prize in Economics in 2019), etc.

As for temporary migration, compared to permanent migration, it brings slightly more advan-

Banerjee – savant american de origine hindusă (premiul Nobel pentru economie în anul 2019) etc.

Ce ține de migrația temporară, aceasta, în comparație cu cea permanentă, aduce puțin mai multe avantaje țării abandonate: un volum mai mare al remitențelor, inclusiv al investițiilor, datorită faptului că cetățeanul se va întoarce la locul de baștină, dar și un aport de „know-how” din țara adoptivă.

La capitolul *migrație, în funcție de caracter*, se deosebește:

- *migrație forțată* – când persoana este nevoită să părăsească locul de baștină pentru a supraviețui. Este cauzată de cataclisme naturale, războaie etc.;
- *migrație voluntară* – când migrantul își părăsește reședința din voință proprie.

Ce ține de *migrația în funcție de destinație*, se deosebește:

- *migrație internă* – când destinația se află în aceeași țară;
- *migrație internațională* – când destinația finală va servi un alt stat.

Astfel, se pot conchide *următoarele cauze ale imigrației*:

- *din motive de siguranță* (conflicte armate în țara de baștină, războaie, epidemii, foamete, cataclisme naturale: cutremure, inundații, incendii etc.);
- *din motive politice* (dezidența politică: de exemplu, Erich Maria Remarque, care prin filosofia pacifistă îi irita pe conservatori și pe naziștii din Germania, a fost forțat să emigreze în Elveția în anul 1932, iar apoi în anul 1939 în SUA; fuga de persecuția politică, corupția politică, lipsa diferitor drepturi și libertăți);
- *din motive economice* (locuitorii cu venituri mai slabe caută destinații unde pot să obțină venituri mai consistente);
- *din motive de fiscalitate* (deseori se caută destinații cu nivele de impozitare mai scăzute);
- *din motive profesionale* (căutarea unui loc de muncă pentru a evita șomajul);
- *din motive educaționale* (obținerea unor diplome recunoscute, obținerea unui grad etc.);
- *din motive religioase*;
- *din motive sentimentale* (întregirea familiilor);
- *din motive personale*;
- *din motive infracționale* (pentru a evita arestarea);
- *victime ale traficului de ființe umane*.

La sfârșitul anul 2021, principalele motive pentru care imigranții rămâneau în spațiul Uniunii Europene erau cele indicate în figura 1.

tages to the abandoned country: a higher volume of remittances, including investments due to the fact that the citizen will return to the place of origin with a contribution of “know-how” from the adoptive country.

According to *the character, the following types of migration* are distinguished:

- *forced migration* – when the person is forced to leave the place of origin in order to survive. It is caused by natural cataclysms, wars, etc.;
- *voluntary migration* – when the migrant leaves his residence of his own free will.

Regarding *migration by destination*, there is a distinction between:

- *internal migration* – when the destination is within the same country;
- *external migration* – when the destination will serve another state.

Thus, the following *causes of immigration can be concluded*:

- *for safety reasons* (armed conflicts in the country of origin, wars, epidemics, famines, natural disasters: earthquakes, floods, fires, etc.);
- *for political reasons* (political dissidence: for example, Erich Maria Remarque, whose pacifist philosophy irritated the conservatives and the Nazis in Germany, was forced to emigrate to Switzerland in 1932, and then in 1939 to the USA; fleeing political persecution, political corruption, lack of various rights and freedoms);
- *for economic reasons* (inhabitants with lower incomes are looking for destinations where they can obtain much higher incomes);
- *due to taxation reasons* (destinations with lower tax levels are often sought);
- *for professional reasons* (looking for a job to avoid unemployment);
- *for educational reasons* (obtaining recognized diplomas, obtaining a degree, etc.);
- *for religious reasons*;
- *for sentimental reasons* (uniting families);
- *for personal reasons*;
- *for criminal reasons* (to avoid arrest);
- *victims of human trafficking*.

At the end of 2021, the main reasons why immigrants stayed in the European Union area were indicated in figure 1.

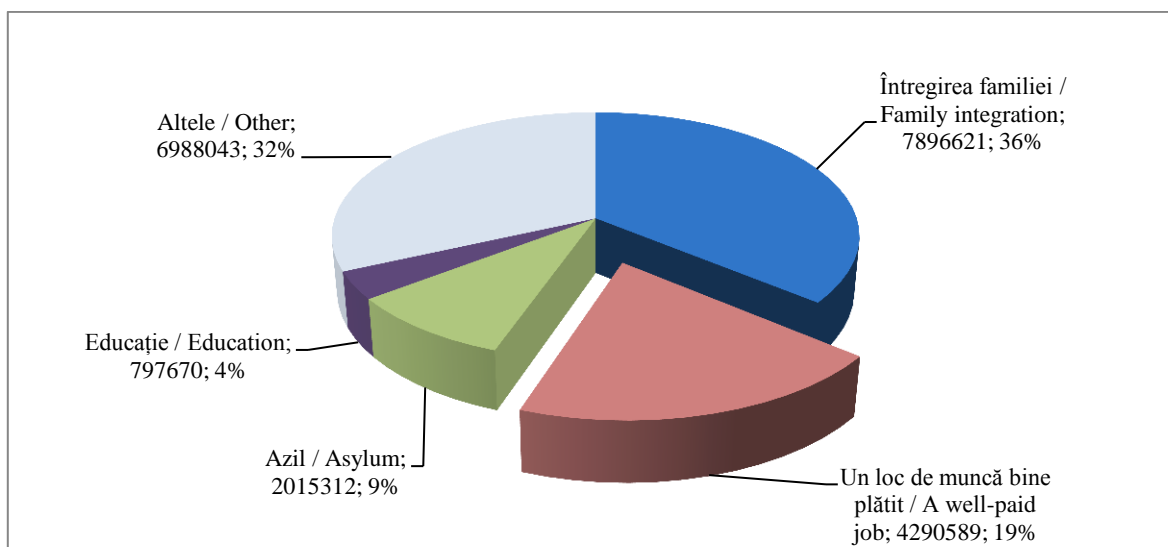

Figura 1. Ponderea motivelor imigranților în spațiul Uniunii Europene/
Figure 1. The share of reasons for immigrants in the European Union area
Sursa: adaptată de autor după [4]/Source: adapted by the author according to [4]

Actualmente, în mare parte țările-gazdă pentru migrații din Europa de Est, Sud și Sud-Est sunt: Canada, SUA, țările Uniunii Europene, inclusiv Germania, Spania, Franța, Italia.

Majoritatea țărilor-gazdă pentru migrații din Republica Moldova sunt: Germania, Franța, Italia, Spania, SUA, Canada etc.

Totuși, Republica Moldova devine și ea țară-gazdă pentru un număr mare de cetățeni veniți din: Bangladesh, Egipt, Camerun, Nigeria, Tunisia, Coasta de Fildeș. În anul 2021, din cele 321 de vize de lungă ședere, 90 de vize erau acordate cetățenilor din Bangladesh, 59 de vize – celor din Camerun, 54 de vize – celor din Nigeria, 29 de vize – cetățenilor din Tunisia [8].

În anul 2021, cele mai importante motive pentru alocarea vizelor de lungă ședere cetățenilor străini au fost: studiile (155 de vize), angajarea la muncă – 122 de vize, reîntregirea familiei – 41 de vize, alte motive – 3 vize. Cei mai mulți dornici de a se angaja la muncă în Republica Moldova au fost cetățenii din Bangladesh, la studii – cei din Camerun și Nigeria, iar pentru întregirea familiei au obținut vize de lungă ședere cei din Republica Arabă Siriană, Liban și Turkmenistan. Iar în anul 2022, au sosit în Republica Moldova 5.928 de străini, în principal din trei state: Federația Rusă, Ucraina și Turcia [8].

În acest flux migraționist, Republica Moldova are contribuții esențiale (figura 2).

Currently, the host countries for migrants from Eastern, Southern and South-Eastern Europe are: Canada, USA, European Union countries including Germany, Spain, France and Italy.

The host countries for migrants from the Republic of Moldova are: Germany, France, Italy, Spain, USA, Canada, etc.

However, the Republic of Moldova also becomes the host country for a number of countries: Bangladesh, Egypt, Cameroon, Nigeria, Tunisia, Ivory Coast. In 2021, out of the 321 long-stay visas, 90 visas were granted to citizens of Bangladesh, 59 visas to Cameroonians, 54 visas to Nigerians, 29 visas to Tunisian citizens [8].

In 2021, the most important reasons for the allocation of long-stay visas to foreign citizens were: studies (155 visas), employment – 122 visas, family reunification – 41 visas, other reasons – 3 visas. The most willing to work in the Republic of Moldova were the citizens of Bangladesh, those from Cameroon and Nigeria for studies, and those from the Syrian Arab Republic, Lebanon and Turkmenistan obtained long-stay visas to reunite the family. And in 2022, 5928 foreigners arrived in the Republic of Moldova, mainly from three states: the Russian Federation, Ukraine and Turkey [8].

In this migration flow, the Republic of Moldova has essential contributions (figure 2).

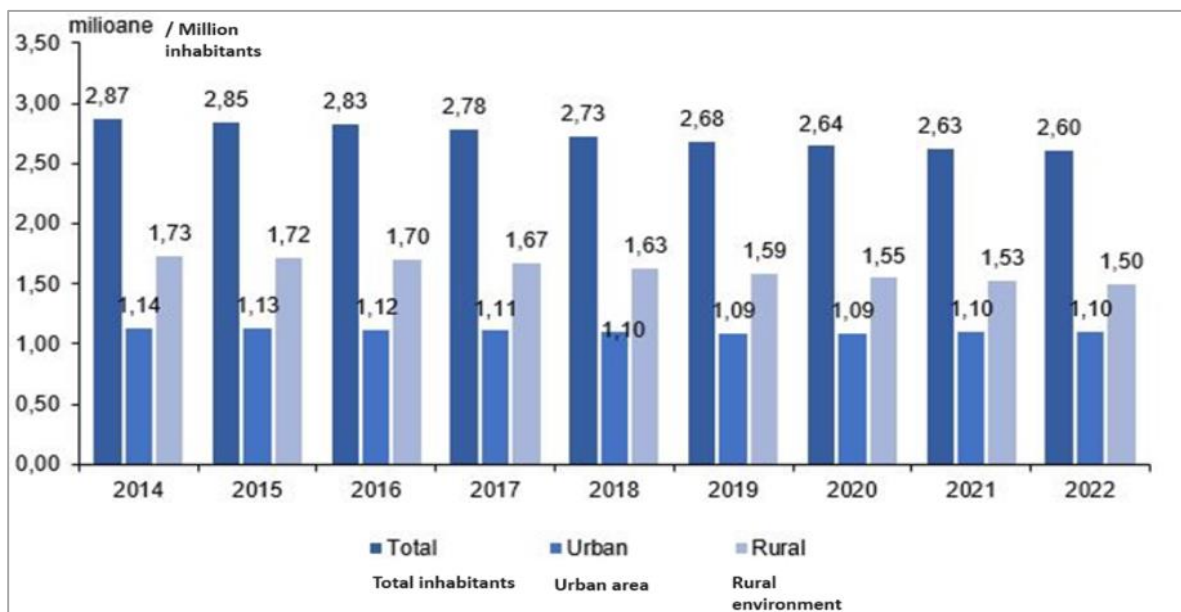

Figura 2. Numărul populației cu reședință obișnuită pe medii, la începutul anilor 2014-2022/
Figure 2. Number of the population with usual residence on average, at the beginning of the years 2014-2022

Sursa: elaborată în baza BNS al Republicii Moldova[1]/

Source: developed on the basis of the NBS of the Republic of Moldova [1]

De-a lungul a nouă ani de zile (2014-2022), depopularea țării a constituit 0,27 milioane, adică s-a înregistrat o scădere a populației cu 9,41% ($\frac{2,60}{2,87} \times 100\% = 90,59; 100\% - 90,59 = 9,41\%$). O scădere mai consistentă a populației se constată în mediul rural, cu 13,29%, urmată de o micșorare a populației și în mediul urban, cu 3,509% (figura 3).

Over nine years (2014-2022) the depopulation of the country was 0.27 million, i.e. a population decrease of 9.41% ($\frac{2,60}{2,87} \times 100\% = 90,59; 100\% - 90,59 = 9,41\%$). A more consistent decrease in the population can be found in the rural environment by 13.29%, followed by a decrease in the population in the urban environment by 3.509% (figure 3).

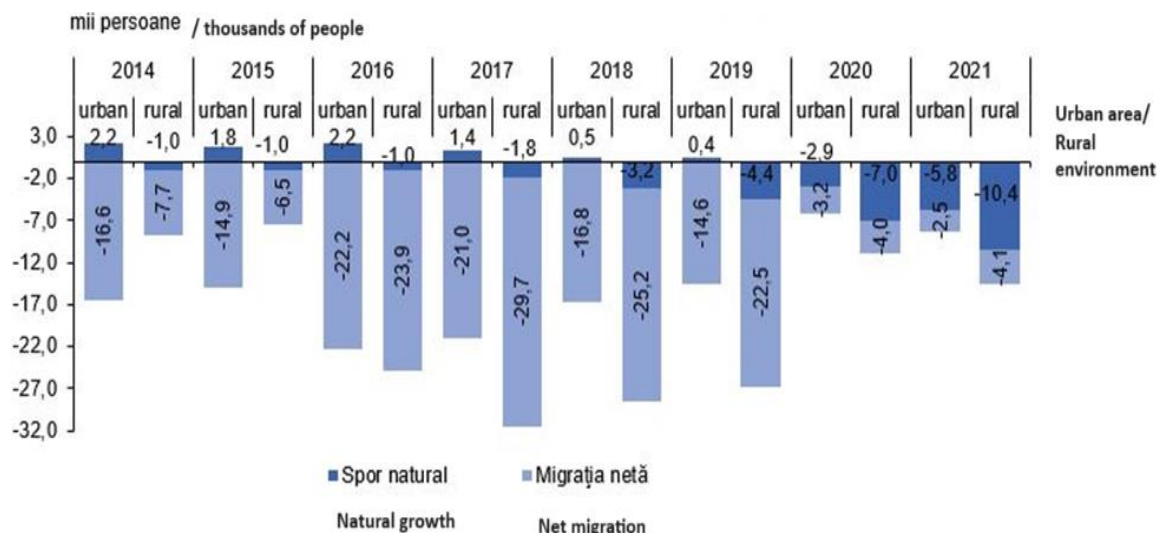

Figura 3. Impactul sporului natural și migrației nete asupra dinamicii populației Republicii Moldova, în perioada anilor 2014-2021/ Figure 3. The impact of natural growth and net migration on the dynamics of the population of the Republic of Moldova in the period 2014-2021

Sursa: elaborată în baza BNS al Republicii Moldova[1]/Source: developed on the basis of the NBS of the Republic of Moldova [1]

Totodată, din anul 2014 până în anul 2019, există o tendință pozitivă a sporului natural urban, iar începând cu anul 2020 se înregistrează un sold negativ al creșterii numărului de cetățeni. Ce ține de mediul rural, există o tendință de descreștere naturală, mai cu seamă în anii 2019-2021, condiționată fiind și de criza pandemică COVID-19.

Totuși, scăderea populației este cauzată și de efectul migraționist. Se denotă că migrația netă (Imigrația-Emigrația) în mediul rural este negativă, atingând apogeul în anul 2017, când a fost de 29,7 mii de persoane, iar în mediul urban a atins apogeul în anul 2016, cu un număr de plecări de 22,2 mii de persoane.

Folosind metoda „ceteris paribus”, putem calcula ce sumă s-a pierdut în încasările bugetului de stat în anul 2017, când au plecat 29,7 mii de persoane (doar din mediul rural). Pentru a determina suma pierdută în încasările bugetului de stat, se va calcula venitul anual impozabil, iar apoi, conform Legii nr.281 din 16.12.2016, se va determina ce cotă a impozitului pe venit va fi atribuită.

Reieșind din Hotărârea Guvernului nr.1233 din 9 noiembrie 2016, a fost aprobat salariul mediu lunar pe economie de 5.600 lei [3]. Astfel, venitul anual impozabil a constituit 67.200 (5.600×12) lei. Așa cum această sumă este mai mare decât 31.140 lei, conform Legii nr.281 din 16.12.2016 [7], se va aplica cota de 18%. În consecință, doar impozitul pe venit va constitui 12.096 lei: $(\text{Suma impozitului pe venit} = \frac{\text{Venitul anual impozabil} \times 18\%}{100\%})$.

Dacă presupunem că toți imigranții aveau același venit anual, atunci în bugetul statului s-a creat un deficit în valoare de peste 359 milioane lei (12.096 × 29,7 mii), care ar fi provenit doar din impozitul pe venit.

Folosind aceeași metodă de calcul și pentru anul 2016, în bugetul statului nu s-au încasat 243,79 milioane lei, care ar fi putut să parvină de la forța de muncă urbană care a emigrat [2].

În consecință, putem afirma că Republica Moldova va pierde resurse financiare importante, dacă nu va întreprinde măsuri de păstrare a forței de muncă în țară.

Ne permitem să presupunem că o scădere a numărului de migranți, în perioada anilor 2020-2021, este condiționată nu de faptul că în Republica Moldova s-au îmbunătățit condițiile de trai, ci, mai degrabă, de restricțiile impuse de situația pandemică COVID-19.

Dacă se analizează migrația netă internațională în profil teritorial (figura 4), se constată că, în anul 2021, cei mai mulți cetățeni au plecat din municipiul Chișinău (2.639 de persoane), urmat de Orhei (0,519 mii persoane), Ungheni (0,427 mii de persoane) și Anenii Noi (0,399 mii de persoane). Iar în Regiunea de Nord se atestă o migrație netă pozitivă pentru raioanele Soroca, Ocnița și Râșcani.

Therefore, from 2014 to 2019, there is a positive trend of natural urban growth, and starting from 2020, a negative balance of population growth is recorded. Regarding the rural environment, there is a natural downward trend, especially in the years 2019-2021, conditioned also by the COVID-19 pandemic crisis.

However, the decrease in population is also caused by the migration effect. It denotes that net migration (Immigration-Emigration) in the rural environment is negative, reaching its peak in 2017, when it was 29.7 thousand people, and in the urban environment it reached its peak in 2016 with a number of departures of 22,2 thousand people.

Using the “ceteris paribus” method, we can calculate what amount was lost in the state budget receipts, in 2017, when 29.7 thousand people left (only from rural areas). In order to determine the amount lost in the state budget receipts, the annual taxable income will be calculated, and then according to Law no. 281 of 16.12.2016, it will be determined what rate of income tax will be assigned.

Resulting from the Government Decision no. 1233 of November 9, 2016, the average monthly salary for the economy of 5600 lei was approved [3]. Thus, the annual taxable income constituted MDL 67200 (5600×12). As this amount is greater than MDL 31140, according to Law no. 281 of 16.12.2016 [7], the rate of 18% will be applied. Consequently, only the income tax will constitute MDL 12096 $(\text{Amount of income tax} = \frac{\text{Annual taxable income} \times 18\%}{100\%})$.

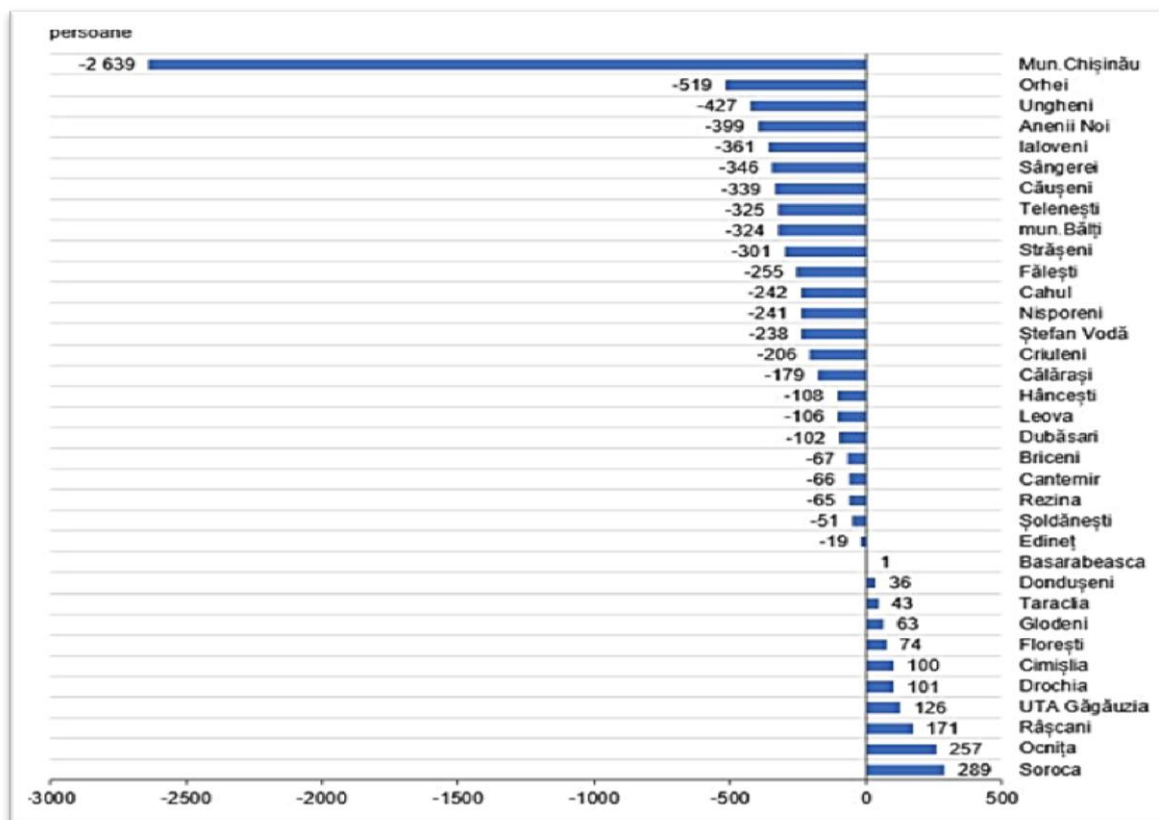
If we assume that all immigrants had the same annual income, then a deficit of more than MDL 359 million (12096 × 29.7 thousand) was created in the state budget, which would have come only from the income tax.

Using the same calculation method for 2016, MDL243.79 million were not collected in the state budget, which could have come from the urban workforce that emigrated [2].

Consequently, we can nominate that the Republic of Moldova will lose important financial resources, if it does not undertake measures to preserve the labour force in the country.

We allow ourselves to assume that a decrease in the number of migrants during the years 2020-2021 is conditioned not by the fact that living conditions have improved in the Republic of Moldova, but rather due to the restrictions imposed by the COVID-19 pandemic situation.

If the net international migration is analysed in territorial profile (figure 4), it was found out that in 2021, most citizens left the municipality of Chisinau (2639 people), followed by Orhei (0.519 thousand people), Ungheni (0.427 thousand people) and Anenii Noi (0.399 thousand people). And in the Northern Region, there is a positive net migration for Soroca, Ocnița and Rascani districts.

**Figura 4. Migrația netă internațională în profil teritorial în anul 2021/
Figure 4. Net international migration in territorial profile in 2021**

Sursa: elaborată în baza BNS al Republicii Moldova[1]/

Source: developed on the basis of the NBS of the Republic of Moldova [1]

Ce ține de migrația internă în anul 2021, se constată o scădere a efectivului populației în unitățile teritorial-administrative, în special în raioanele Hîncești (cu 0,862 mii de persoane), Ștefan-Vodă (0,631 mii de persoane) și Fălești (0,624 mii de persoane), iar în municipiile Chișinău și Bălți are loc o creștere a numărului populației cu 12.471 persoane și, respectiv, cu 739 de persoane [1].

Putem concluziona că, dacă pe viitor se va urma aceeași tendință de concentrare a populației în aceste două municipii, fie se va recurge la procesul suburbanizării, fie vor apărea diferite probleme ce țin de insuficiența bunurilor sociale: ambuteiaje interminabile, lipsa parcarilor, lipsa locurilor de spitalizare, asigurarea cu apă potabilă, creșterea prețurilor imobiliare, poluarea mediului etc.

Dacă până în anul 2022, cetățenii Republicii Moldova migrau în străinătate din motive financiare și educaționale, în special și în Federația Rusă, începând cu 24 februarie 2022, s-a mai adăugat un motiv, cel al siguranței vieții, generat de conflictul din proximitatea granițelor. Este cert că, actualmente, stabilitatea în regiune este dominată de retorica Federației Ruse și de vigilența armatei ucrainene. Această incertitudine și instabilitatea economică generată de

As for internal migration in 2021 [1], there is a decrease in the effective population in the territorial-administrative units, but especially in the districts of Hincesti (by 0.862 thousand people), Ștefan-Voda (0.631 thousand people) and Falesti (0.624 thousand people), and in the municipalities of Chisinau and Balti there is an increase in the number of the population by 12471 people and by 739 people, respectively [1].

It can be concluded that if in the future the same trend of population concentration will be realized in these two municipalities, either the process of suburbanization will be resorted to, or different problems related to the insufficiency of social goods will appear: endless traffic jams, lack of parking, lack of places to hospitalization, provision of drinking water, increase in real estate prices, environmental pollution, etc.

If until 2022, the citizens of the Republic of Moldova migrated abroad for financial and educational reasons, especially to the Russian Federation, starting from February 24, 2022, another reason was added, that of life safety due to the conflict near the borders. It is certain that, currently, stability in the region is dominated by the rhetoric of the Russian Federation and the vigilance of the Ukrainian army.

pierderea parțială a Ucrainei, ca partener de afaceri, inclusiv și creșterea prețurilor la carburanți pe piața mondială, a generat o stare de alertă a populației și a crescut înclinația acesteia asupra ideii de a migra în altă țară. Acum, cea mai vizibilă întrebare retorică a populației este: „În caz că Federația Rusă își fortifică pozițiile în regiune, încotro migrăm?”

Ce ține de factorul cultural, foarte multe națiuni sunt multi-etnice și conviețuiesc bine împreună: Canada, Elveția etc., dar, deseori, apar și incidente destul de sensibile, din punct de vedere cultural-religios, de exemplu: atentatul împotriva revistei „Charlie Hebdo” din 7 ianuarie, 2015 (Paris, Republica Franceză).

Concluzii

Migrația este un proces care trebuie monitorizat, dar și anticipat. Este cert că migrația poate fi gestionată doar printr-un efort comun al statelor, mai ales atunci când este determinată de motive ce vizează siguranța vieții și sănătatea. Dar așa cum statele trebuie să fie solidare, și celelalte motive ale migrației trebuie gestionate cu precauție.

Pe termen scurt, migrația, atât pentru țara abandonată, cât și pentru țara-gazdă, are în consecință dezechilibre macroeconomice.

Pentru Republica Moldova procesul migraționist se soldează cu creșterea deficitului bugetului de stat, din cauza micșorării încasărilor provenite din impozitări. Cu toate că și volumul remitențelor este impunător, economia țării este una consumeristă, ceea ce face ca, prin natura produselor consumate, să se intensifice procesul de repatriere a valutei, care este condiționat de consumul produselor străine.

Pentru a reduce impactul dezechilibrului cauzat pe piața muncii, Republica Moldova are două opțiuni:

- intensificarea politicilor de ridicare a nivelului de trai al populației, inclusiv prin aplicarea strategiilor de modernizare a satelor moldovenești – pentru a menține forța de muncă în țară și a repatria-o pe cea din străinătate;
- compensarea lipsei forței de muncă autohtone cu cea din Asia, acțiune care poate însă genera dezechilibre ulterioare, nu doar economice, dar și socio-culturale.

Migrația devine un proces pozitiv atunci când cheltuielile legate de acest fenomen sunt depășite de profiturile aduse.

Totuși, de-a lungul evoluției omenirii, s-a demonstrat că acest proces rămâne a fi echivalent cu schimbarea, cu eficiența economică, cu respectarea drepturilor și libertăților umane.

Astfel, în final, putem concluziona că gestionarea procesului migraționist este tipică unui „joc cu zaruri” sau unui sistem cu o multitudine de variabile. Dacă până la agresiunea militară provocată de Federația Rusă împotriva Ucrainei, fiecare stat își putea controla mai mult sau mai puțin presiunile legate de migrație, din 24

This uncertainty and economic instability generated by the partial loss of Ukraine as a business partner, including the increase in fuel prices on the world market, generated a state of alertness among the population and increased their desire to migrate to another country. The rhetorical question of the population now is: “If the Russian Federation strengthens its positions in the region, where do we migrate?”

As for the cultural factor, many nations are multi-ethnic and live well together: Canada, Switzerland, etc., but often there are quite sensitive incidents from a cultural-religious point of view - for example: the attack on the magazine “Charlie Hebdo” of January 7, 2015 (Paris, French Republic).

Conclusions

Migration is a process that must be monitored, but also anticipated. It is certain that migration can only be managed through the joint effort of states, especially when the reasons are related to the safety of life and health. But just as states must be united, the other reasons for migration must be managed with caution.

The short-term migration, both for the abandoned country and for the host country, represents macroeconomic imbalances.

For the Republic of Moldova, the migration process results in an increase in the state budget deficit, due to the decrease in revenues from taxation. Although the volume of remittances is also impressive, the country's economy is a consumerist one, which means that, due to the nature of the products consumed, the process of distributing the currency is intensified, which is conditioned by the consumption of foreign products.

In order to reduce the impact of the imbalance caused on the labour market, the Republic of Moldova has two options:

- intensification of policies to raise the standard of living of the population, including, by applying strategies for the modernization of Moldovan villages – to maintain the labour force in the country and repatriate the one from abroad;
- compensating for the lack of domestic labour with that of Asia, but which can generate subsequent imbalances, not only economic, but also social and cultural.

Migration becomes a positive process when the expenses related to this phenomenon are exceeded by the benefits brought.

However, throughout the evolution of mankind, it has been demonstrated that this process remains equivalent to change, to economic efficiency, to respect for human rights and freedoms.

Subsequently, it could be concluded that the management of the migration process is typical of a “dice game” or a system with a multitude of variables. If until the military aggression provoked by

februarie 2022, migrația devine un proces mult mai influent, consistent și, practic, imprevizibil. Astfel, pentru a putea depăși criza migraționistă din Europa de Est, Sud și Sud-Est, țările-membre UE și cele din afara UE trebuie să recurgă la o strategie extinsă, promovată încă din octombrie 2015, de către președinția luxemburgheză, care a activat mecanismul integrat pentru un răspuns politic la crize.

the Russian Federation against Ukraine, each state could more or less control its migration pressures, from February 24, 2022, migration becomes a much more influential, consistent and practically unpredictable process. Thus, in order to overcome the migration crisis in Eastern, Southern and South-Eastern Europe, the EU and non-EU member countries must resort to an extensive strategy promoted back in October 2015 by the Luxembourg presidency which activated the integrated mechanism for a political response to crises.

Bibliografie/Bibliography:

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Populația cu reședință obișnuită în profil teritorial la începutul anilor 2014-2022* [online] [accesat 04 mai 2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/populatia-cu-resedinta-obisnuita-in-profil-teritorial-la-inceputul-anilor-2014-2-9578_59589.html.
2. CĂLDARE, Marina. *Salariul mediu lunar pe economie în anul 2016 a fost stabilit în sumă de 5084 lei* [online] [accesat 17 mai 2023] Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/editorial/salariul-mediulunar-pe-economie-pentru-2017-a-fost-stabilit-in-suma-de-5600-lei.html/>.
3. CĂLDARE, Marina. *Salariul mediu lunar pe economie pentru anul 2017 a fost stabilit în sumă de 5600 lei* [online] [accesat 17 mai 2023]. Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/editorial/salariul-mediulunar-pe-economie-pentru-2017-a-fost-stabilit-in-suma-de-5600-lei.html/>.
4. EUROPEAN COMMISSION. *Statistici privind migrația către Europa la 1 ianuarie 2021* [online] [accesat 04 mai 2023]. Disponibil: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en
5. EUROSTAT STATISTICS EXPLAINED. *Archive: Statistici privind migrația și populația migrantă, 2021* [online] [accesat 3 mai 2023] Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Statistici_privind_migra%C8%9Bia_%C8%99i_popula%C8%9Bia_migrant%C4%83
6. EUROSTAT STATISTICS EXPLAINED. *Migration and migrant population statistics, 2023* [online] [accesat 04 mai 2023]. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics.
7. *Lege Codul Fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997. Titlul II, capitolul IV – Scutiri și alte deduceri* [online] [accesat 04 mai 2023]. Disponibil: <https://salarii.md/modificari-taxe-si-scutiri-salarii-2017/>.
8. MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuar statistic: „Imigrarea străinilor, azilul și apatridia în Republica Moldova în anul 2022”* [online]. Chișinău, 2023. 63 p. [accesat 05 mai 2023]. Disponibil: <https://igm.gov.md/ro/search/node>.
9. OIM. *Key migration terms* [online] [accesat 05 mai 2023]. Disponibil: <https://www.iom.int/key-migration-terms>, <https://historia-europa.ep.eu/sites/default/files/-ro.pdf>.
10. ZUBENSCHI, Ecaterina, ZUBENSCHI, Mariana. *Migrațiologie* [online]. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2018, p. 15. ISBN 978-9975-46-387-4. [accesat 05 mai 2023]. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2645/Migratiologie-Manual.pdf>.

CZU: 005.963.2:35.075.31(478)

UDC: 005.963.2:35.075.31(478)

**ANALIZA INSTRUIRII
FUNȚIONARILOR PUBLICI –
PARTE INTEGRANTĂ
A MANAGEMENTULUI
DEZVOLTĂRII RESURSELOR
UMANE ÎN INSTITUȚIILE
PUBLICHE**

Drd. Igor MATVEICIUC, ASEM
igormatveiciuc@mail.ru
ORCID: 0000-0003-0164-0352
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.056>

În lucrarea de față este abordată problema instruirii profesionale a personalului din instituțiile publice ale Republicii Moldova, ca parte integrantă a managementului dezvoltării resurselor umane, aceasta fiind considerată o direcție importantă de modernizare a societății contemporane. Instruirea profesională a personalului din instituțiile publice este necesară pentru dezvoltarea capacității de reacție la schimbările din ce în ce mai rapide, pentru a le face mai eficiente și competitive în condițiile noilor provocări. Prin urmare, în această lucrare am analizat efortul depus de autoritățile publice centrale pentru organizarea instruirii personalului care activează în administrația publică. În acest context, au fost evaluați mai mulți indicatori, ce caracterizează activitatea de instruire profesională a personalului din instituțiile administrației publice. În calitate de material factologic a servit informația furnizată de Cancelaria de Stat a Republicii Moldova, responsabilă de instruirea personalului din administrația publică.

***Cuvinte-cheie:** management public, resurse umane, dezvoltarea personalului, instruire profesională, competitivitate.*

JEL: H83, I25, J24.

Introducere

Ca și alte state din Europa Centrală și de Est, Republica Moldova este în prezent martorul unor schimbări sociale și economice fundamentale, cauzate de procesul de aderare la Uniunea Europeană, precum și de procesele mai generale de globalizare economică, socială, culturală și politică, formarea societății informaționale și dezvoltarea intensivă a cooperării internaționale.

În societatea contemporană, activitatea managerială capătă din ce în ce mai multă importanță. Acest lucru se datorează faptului că anume calitatea managementului și eficiența acțiunilor și deciziilor manageriale devin un factor esențial și chiar crucial al

**ANALYSIS
OF CIVIL SERVANTS
TRAINING – AN INTEGRAL
PART OF HUMAN
RESOURCE DEVELOPMENT
MANAGEMENT IN PUBLIC
INSTITUTIONS**

PhD candidate Igor MATVEICIUC, ASEM
igormatveiciuc@mail.ru
ORCID: 0000-0003-0164-0352
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.056>

This paper, addresses the issue of professional staff training in the public institutions of the Republic of Moldova, as an integral part of human resource development management, being considered an important direction of modernization of the contemporary society. The professional staff training in public institutions is necessary for the development of the ability to react to the increasingly rapid changes, in order to make them more efficient and competitive in the face of new challenges. Therefore, in this paper we have analysed the effort made by the central public authorities to organize the staff training, working in public administration. In this context, several indicators that characterize the professional staff training activity in public administration institutions, have been assessed. The information provided by the State Chancellery of the Republic of Moldova, responsible for the staff training of public administration, served as factual material.

***Keywords:** public management, human resources, personal development, professional training, competitiveness.*

JEL: H83, I25, J24.

Introduction

Like other Central and Eastern European states, the Republic of Moldova is currently witnessing fundamental social and economic changes caused by the process of joining the European Union, as well as by the more general processes of economic, social, cultural and political globalization, the formation of society information and the intensive development of international cooperation.

In modern society, managerial activity is gaining more and more importance. This is due to the fact, that the management quality and the efficiency of managerial actions and decisions become an essential and even crucial factor of progress in practically all areas of life. The ability to manage, facilitates the timely perception and adequate resolution of social,

progresului în practic toate domeniile vieții. Capacitatea de a gestiona facilitează perceperea în timp util și soluționarea adecvată a problemelor sociale, economice, tehnologice, ecologice, politice, militare și de altă natură în instituții publice, la nivel național. Astfel, îmbunătățirea calității resurselor umane din instituțiile publice, care poate lua forma modernizării sistemelor de dezvoltare a specialiștilor în domeniul managementului public, poate fi privită ca o condiție de importanță critică pentru dezvoltarea societății contemporane. Putem afirma că dezvoltarea potențialului resurselor umane din instituțiile publice este o prioritate importantă a societății.

Scopul acestei publicații este de a dezvoltă domeniile problematice, legate de dezvoltarea specialiștilor în managementul modern, în special dezvoltarea și îmbunătățirea acestora în managementul public, precum și de a sugera soluții la aceste probleme, acordând o atenție deosebită celor care ar putea fi aplicate direct situațiilor din Republica Moldova.

Metode aplicate

În realizarea cercetării au fost utilizate atât lucrări fundamentale în domeniu, cât și articole științifice, studii, rapoarte accesibile online. Analiza materialului factologic a fost realizată în baza Hotărârilor Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anii 2018-2022 și a Raportului cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public pentru anul 2022.

Rezultate și discuții

Pentru funcționarul public din secolul XXI, Needham & Mangan au identificat o serie de abilități, cum ar fi: negociator, comisar și agent de rețea. În opinia acestora, funcționarii publici ai viitorului vor trebui să lucreze în diferite servicii și organizații, adică într-o serie de sectoare [1, pp.5-22]. De asemenea, autorii susțin că va exista un rol mai mare pentru profesioniștii conducători și echipele multidisciplinare, precum și un spațiu mai mare pentru observarea muncii și recunoașterea mai puternică a abilităților generice și relaționale, care fac serviciile publice să funcționeze eficient pentru cetățeni. În aceste condiții, dezvoltarea funcționarilor publici se va orienta spre formarea intersectorială a acestora.

Hall & Battaglio susțin că, în ultimii 10 ani, managementul resurselor umane în sectorul public a evoluat de la un accent pe abilitățile „hard”, pentru serviciul public, la un interes mai mare pentru abilitățile „soft”, adică cele care sunt mai de natură interpersonală, iar acestea din urmă vor juca un rol major în construirea serviciului public al viitorului [2, pp.301-303].

Realizând importanța în creștere rapidă a formării și utilizării efectelor sinergice în dezvoltarea societății moderne, putem afirma că îmbunătățirea dezvoltării specialiștilor în managementul public, ca mijloc de creștere a potențialului de for-

economic, tehnologic, ecologic, politic, militar și alte probleme în instituții publice la nivel național. Astfel, îmbunătățirea calității resurselor umane în instituții publice, care poate lua forma modernizării sistemelor de dezvoltare a specialiștilor în domeniul managementului public, poate fi privită ca o condiție de importanță critică pentru dezvoltarea societății contemporane. Putem afirma că dezvoltarea potențialului resurselor umane din instituțiile publice este o prioritate importantă a societății.

The purpose of this publication is to reveal the problem areas related to the development of specialists in modern management, especially their development and improvement in public management, as well as to suggest solutions to these problems, paying special attention to those that could be directly applied to situations in the Republic of Moldova.

Applied methods

Both, fundamental works in the field, as well as scientific articles, studies, reports accessible online, were used in the research. The analysis of the factual material was carried out based on the Government Decisions of the Republic of Moldova regarding the approval of the Training Program for civil servants in the period 2018-2022 and the Report on the public office and the status of civil servants for the year 2022.

Results and discussions

For the 21st century civil servant, Needham & Mangan identified a series of skills, such as: being a negotiator, a commissioner and network agent. In their opinion, the future civil servants will have to work in different services and organizations, i.e. in a number of sectors [1, pp.5-22]. Also, the authors argue that there will be a greater role for leading professionals and multidisciplinary teams, as well as greater space for observing work and stronger recognition of the generic and relational skills that make public services work effectively for citizens. In these circumstances, the development of civil servants will be oriented towards their intersectoral training.

Hall & Battaglio argue that, during the last 10 years, human resource management in the public sector has evolved from an emphasis on “hard” skills for the public service to a greater interest in “soft” skills, those that are more interpersonal in nature, and the latter will play a major role in building the public service of the future [2, pp. 301-303].

Realizing the importance of the rapid growth of training and use of synergistic effects in the development of modern society, we can state that improving the development of public management specialists, as a means of increasing the potential for the formation of synergistic effects, becomes an essential premise for the modernization of contemporary society.

Considering the current problems of the contemporary society and its development priorities, the

mare a efectelor sinergetice, devine o premisă esențială pentru modernizarea societății contemporane.

Având în vedere problemele actuale ale societății contemporane și prioritățile sale de dezvoltare, următoarea definiție a sistemului de instruire a specialiștilor din instituțiile publice ar putea fi creionată astfel: *sistemul formalizat de instruire profesională a personalului din instituțiile publice este reprezentat de totalitatea instituțiilor și organizațiilor ce contribuie la dezvoltarea și sporirea potențialului specialiștilor în domeniul managementului public, calificări corespunzător, prin prioritățile dezvoltării durabile, inovării, competitivității și formării susținute a capacităților de abordare a problemelor de actualitate.*

Procesul de instruire a funcționarilor publici

Potrivit legislației Republicii Moldova, funcționarul public este responsabil de a-și perfecționa cunoștințele și abilitățile profesionale, în mod continuu. De rând cu funcționarii publici, autoritatea publică se face responsabilă pentru asigurarea procesului de instruire a acestora, care constă în:

- actualizarea permanentă a cunoștințelor și competențelor profesionale și generale;
- ajustarea comportamentului și a atitudinilor funcționarului public pentru realizarea eficientă a sarcinilor de muncă specifice postului ocupat [3].

În acest context, autoritățile publice sunt obligate de a prevedea în bugetul anual propriu, mijloace pentru finanțarea procesului de dezvoltare profesională continuă a funcționarilor publici, în mărime de cel puțin 2% din fondul de salarizare.

Prin urmare, nu numai funcționarii publici, ca și indivizi, dar și instituția publică, și nu în ultimul rând, cetățenii sau membrii comunității ar trebui să fie interesați de creșterea sau îmbunătățirea continuă a muncii acestor angajați.

În continuare, vom aborda problemele de instruire și dezvoltare profesională împreună, întrucât considerăm că prima instruieste pentru poziția prezentă în organizație, pe când cea de-a doua pregătește pentru viitoarele posibile oportunități.

Totodată, în scopul dezvoltării și consolidării competențelor, abilităților și aptitudinilor profesionale necesare pentru exercitarea de către funcționarii publici a atribuțiilor de serviciu, anual se aprobă prin Hotărârea Guvernului la Comanda de Stat programul cu privire la dezvoltarea profesională a acestora, pentru anul în curs. Realizarea programelor de instruire incluse în Comanda de Stat se încadrează în limita mijloacelor financiare alocate în acest scop de Ministerul Finanțelor, iar sumele alocate pot fi consultate în Legile bugetelor de stat anuale. În vederea realizării obiectivelor privind dezvoltarea profesională a personalului din cadrul autorităților publice, se utilizează tot spectrul de forme și metode de învățare a adulților: cursuri de instruire, stagii, seminare, con-

following definition of the system of training of specialists in public institutions could be drawn: *the formalized system of professional staff training in public institutions is represented by the totality of institutions and organizations that contribute to the development and increase the potential of properly qualified public management specialists, through the priorities of sustainable development, innovation, competitiveness and sustained training of capacities to approach current issues.*

The process of training civil servants

According to the legislation of the Republic of Moldova, the civil servant is responsible for improving his knowledge and professional skills, continuously. Along with the civil servants, the public authority is responsible for ensuring the training process of civil servants, which consists of:

- permanent updating of professional and general knowledge and skills;
- adjusting the behaviour and attitudes of the civil servant for the effective performance of the tasks specific to the position held [3].

In this context, public authorities are obliged to provide for their own annual budget means for financing the process of continuous professional development of civil servants, in the amount of at least 2% of the salary fund.

Therefore, not only the civil servants, as individuals, but also the public institution, and last but not least, the citizens or members of the community should be interested in the continuous growth or work improvement of these employees.

In the following, we will approach the issues of training and professional development together, as we believe that the first one trains for the current position in the organization, while the second one prepares for possible future opportunities.

At the same time, in order to develop and strengthen the skills, abilities and professional attitudes necessary for the exercise of the civil servants' duties, the Government Decision regarding the state command for the current year, is approved annually. The realization of the training programs included in the state command, falls within the limits of the financial means allocated for this purpose by the Ministry of Finance, the amounts allocated can be consulted in the Laws of the annual state budgets. In order to achieve the objectives regarding the professional staff development from the public authorities, the whole range of forms and methods of adult learning is used: training courses, internships, seminars, conferences, workshops, round tables in the country and abroad. Besides this, a multitude of professional training programs are carried out in cooperation with external partners.

Staff development, as part of human resources strategy, refers to organizational learning experiences,

ferințe, ateliere de lucru, mese rotunde în țară și peste hotare. În afară de aceasta, o multitudine de programe de formare profesională se realizează în cooperare cu partenerii externi.

Dezvoltarea personalului, ca parte a strategiei de resurse umane, se referă la experiențele de învățare organizațională, în primul rând, dar nu exclusiv de la locul de muncă, în vederea realizării obiectivelor instituționale.

În perioada 2017-2023, prin Comanda de Stat au fost instruiți o multitudine de funcționari publici atât din administrația publică centrală (APC), cât și din administrația publică locală (APL) (tabelul 1).

primarily, but not exclusively at work, in order to achieve institutional objectives.

During the period 2017-2023, a great number of civil servants from both the CPA (Central Public Authority) and the LPA (Local Public Authority) were trained by the State Command (table 1).

Tabelul 1/Table 1

Dezvoltarea profesională a personalului din autoritățile publice prin intermediul Comenzilor de Stat, în perioada anilor 2017-2023/Professional development of staff from public authorities through State Command in the period 2017-2023

Anul/ Year	Numărul total al personalului instruit din autoritățile publice/ Total number of trained staff from public authorities			Numărul de participanți/Number of participants					
				Autoritățile administrației publice centrale/ Central public administration authorities			Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și doi/ First-level and second-level local public administration authorities		
	Persoane/ People	Grupuri/ Groups	Total zile/ Groups	Numărul de persoane/ Number of people	Ponderea persoanelor instruite în total, %/ Share of totally trained people, %	Numărul de grupuri/ Number of groups	Numărul de persoane/ Number of people	Ponderea persoanelor instruite în total, %/ Share of totally trained people, %	Numărul de grupuri/ Number of groups
2017	1650	66	221	1200	72,7	48	450	27,3	18
2018	700	28	92	425	60,7	17	275	39,3	11
2019	1610	70	263	1065	66,1	45	545	33,9	25
2020	1060	44	149	750	70,8	30	310	29,2	14
2021	1080	44	151	775	71,8	31	305	28,2	13
2022	1100	42	146	750	68,2	28	350	31,8	14
2023	850	34	156	525	67,8	21	325	32,2	13

Sursa: elaborat de autor în baza [4-8]/Source: elaborated by the author [4-8]

Informația prezentată în tabelul 1 arată că, cei mai mulți funcționari publici care au beneficiat de instruire profesională în cadrul Comenzii de Stat, au fost din autoritățile publice centrale. Putem observa, cu ușurință, că ponderea funcționarilor publici, instruiți din autoritățile publice centrale în totalul funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat, este de peste 2/3, cu excepția anului 2018. În același timp, constatăm un număr relativ mic de funcționari publici din autoritățile publice locale care participă la

The information presented in table 1 shows that most civil servants, who benefited from professional training within the State Command, were from central public authorities. We can easily notice that the share of civil servants trained by the central public authorities in the total of civil servants trained by the State Command is more than 2/3, except for 2018. At the same time, we note a relatively small number of civil servants from the local public authorities who participate in professional training by

formarea profesională prin intermediul Comenzii de Stat. Considerăm că factorii de decizie ar trebuie să orienteze programele de instruire, prin Comanda de Stat, spre funcționarii publici din APL, pentru a reduce din decalajul înregistrat.

Calitatea instruirii profesionale depinde de mărimea grupului care participă în procesul de formare sau perfecționare profesională. De aceea, în tabelul 2 am analizat mărimea grupului conform numărului de funcționari publici care au participat la programe de dezvoltare prin Comanda de Stat, în perioada 2017-2023.

the State Command. We believe that the decision-makers should orientate the training programs by the State Command towards the civil servants in the LPA in order to reduce the recorded gap.

The quality of the vocational training depends on the size of the group participating in the training or professional development process. That is why, in table 2, we analysed the size of the group according to the number of the civil servants who participated in development programs by the State Command, in the period 2017-2023.

Tabelul 2/Table 2

Numărul funcționarilor publici în grup participanți la instruirea profesională prin Comanda de Stat, în perioada anilor 2017-2023/The number of civil servants in the group participating in professional training through the State Command in the period 2017-2023

Anul/ Year	Numărul total al personalului instruit din autoritățile publice/ Total number of trained staff from public authorities			Numărul de participanți/Number of participants					
	Persoane/ People	Numărul de grupuri/ Number of groups	Mărimea grupului, persoane/ Group size, people	Autoritățile administrației publice centrale/ Central public administration authorities			Autoritățile administrației publice locale de nivel întâi și doi/ First-level and second-level local public administration authorities		
Numărul de persoane/ Number of people				Numărul de grupuri/ Number of groups	Mărimea grupului, persoane/ Group size, people	Numărul de persoane/ Number of people	Numărul de grupuri/ Number of groups	Mărimea grupului/ Group size	
2017	1650	66	25	1200	48	25	450	18	25
2018	700	28	25	425	17	25	275	11	25
2019	1610	70	23	1065	45	24	545	25	21,8
2020	1060	44	24	750	30	25	310	14	22,1
2021	1080	44	25	775	31	25	305	13	23,5
2022	1100	42	26	750	28	27	350	14	25
2023	850	34	25	525	21	25	325	13	25

Sursa: elaborat de autor în baza [4-8]/Source: elaborated by the author[4-8]

Datele menționate în tabelul 2 demonstrează că, numărul funcționarilor publici constituiți în grupuri de formare profesională a fost, în medie, de aproximativ 25. În anul 2019, s-a înregistrat un număr mai mic de persoane, care au format grupurile de instruire, fiind, în medie, de circa 24 persoane – în cazul administrației publice centrale și de circa 22 persoane – în cazul administrației publice locale. Totodată, constatăm că, în perioada anilor 2019-2023, numărul de persoane în grupul de formare profesională, în cazul administrației publice locale, a fost mai mic decât cel înregistrat la autoritățile publice centrale. Aceasta face ca cheltuielile de instruire prin

The information presented in table 2, demonstrates that the number of the civil servants divided in professional training groups, was on average, approximately 25. In 2019, was registered a smaller number of people that formed the training group, being, on average, 24 people in the case of the central public administration and 22 people – in the case of the local public administration. At the same time, we note that in the period 2019-2023, the number of people in the professional training group, in the case of the local public administration, was lower than that registered at the central public authorities. This makes, that the training expenses by the State Command for a person

Comanda de Stat, pentru o persoană instruită din autoritățile publice locale, să fie mai mare decât în cazul unei persoane instruite din administrația publică centrală.

Rezultatele din tabelele 1 și 2 prezintă dinamica numărului funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat. În cercetarea dată, mi-am propus să analizez cum se raportează numărul funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat, la numărul funcțiilor publice real ocupate, dar și la numărul total al funcționarilor publici (tabelul 3).

trained from the local public authorities, to be higher than for a person trained from the central public administration.

The information presented in the tables 1 and 2, shows the dynamics of the number of civil servants trained by the State Command. In our research, we aimed to analyse how the number of the civil servants trained by the State Command, relates to the number of the public positions actually occupied and to the total number of civil servants (table 3).

Tabelul 3/Table 3

**Indicatorii ce reflectă nivelul de instruire a funcționarilor publici prin Comanda de Stat/
The indicators that reflect the level of training of civil servants by the State Command**

Indicatorii/Indicators	Anii/Years				
	2018	2019	2020	2021	2022
Numărul funcțiilor publice efectiv ocupate/The number of public positions actually occupied	40361	38801	407 37	42570	43234
Numărul funcționarilor publici/The number of civil servants	14304	14335	15048	15405	16046
Numărul funcționarilor publici instruiți/The number of the trained civil servants	6667	9763	9492	11136	11463
Numărul funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat/The number of civil servants trained by the State Command	700	1610	1060	1080	1100
Ponderea funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat în totalul funcțiilor publice efectiv ocupate, %/The share of civil servants trained by the State Command in the total number of public positions actually occupied, %	1,7	4,1	2,6	2,5	2,5
Ponderea funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat în totalul funcționarilor publici, %/The share of civil servants trained by the State Command in the total civil servants, %	4,9	11,2	7,0	7,0	6,8
Ponderea funcționarilor publici instruiți prin Comanda de Stat în totalul funcționarilor publici instruiți, %/The share of civil servants trained by the State Command in the total of the trained civil servants, %	10,5	11,2	11,2	9,7	9,6

Sursa: elaborat de autor în baza[4-8]/Source: elaborated by the author[4-8]

După cum se observă din tabelul 3, numărul funcțiilor publice efectiv ocupate și cel al funcționarilor publici a fost într-o creștere continuă, începând cu anul 2019. În același timp, numărul persoanelor instruite s-a redus în raport cu anul 2019, ceea ce a determinat și o diminuare a ponderii acestora în totalul funcțiilor publice ocupate. Față de anul 2019, ponderea funcționarilor publici, instruiți în totalul funcțiilor publice efectiv ocupate, s-a redus cu 1,6%, de la 4,1% în anul 2019 la 2,5%, în anul 2022. De asemenea, constatăm o diminuare a ponderii funcționarilor publici instruiți în totalul funcționarilor publici.

Instruirea prin Comanda de Stat nu este singura modalitate de instruire a funcționarilor publici. Dezvoltarea profesională a funcționarilor publici poate avea loc și prin alte forme de instruire, ce au loc atât în interiorul instituției publice, cât și în exteriorul acesteia. Pentru exemplificare, în figura 1 este prezentată structura instruirii funcționarilor publici, în funcție de locul desfășurării acesteia.

As it can be seen in table 3, the number of public positions actually occupied and that of the civil servants, has been in continuous growth, starting from 2019. At the same time, the number of trained people decreased compared to 2019, which also determined a decrease in their share in the total number of public positions held. In comparison with 2019, the share of the trained civil servants in the total number of public positions actually occupied decreased by 1.6%, from 4.1% in 2019, to 2.5% in 2022. Also, we note a decrease in the share of the trained civil servants in the total civil servants.

State Command training is not the only way to train civil servants. The professional development of civil servants can also take place by other forms of training that take place both inside and outside the public institution. For instance, figure 1 presents the structure of civil servants training, according to the venue.

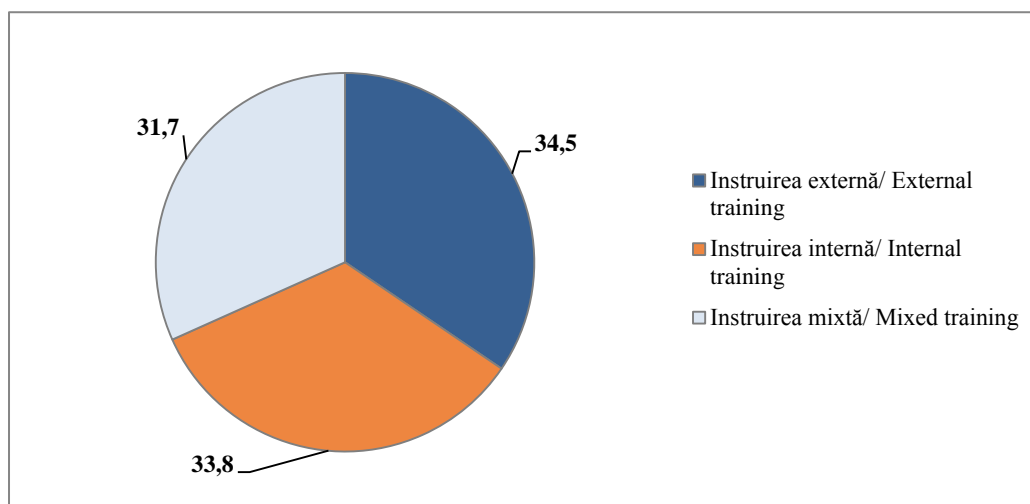

Figura 1. Structura funcționarilor publici instruiți, în funcție de locul desfășurării, în anul 2022, %/
Figure 1. Structure of civil servants trained according to the location in 2022, %
Sursa: elaborată de autor în baza [7]/Source: elaborated by the author[7]

Instituțiile administrației publice realizează instruirea profesională atât în interiorul, cât și în exteriorul acestora. Atât instruirea internă, cât și cea externă se efectuează aproape în egală măsură.

Luând în considerare faptul că instruirea personalului din autoritățile publice prin Comanda de Stat este una formalizată, putem deduce că ponderea acestora este destul de mică. Din cele expuse mai sus rezultă că un funcționar public ar putea să beneficieze de un program de instruire prin Comanda de Stat, la un interval mai mare de 10 ani. Totodată, constatăm că Academia de Administrație Publică, în prezent Institutul de Administrație Publică, și-a adus contribuția la dezvoltarea profesională a funcționarilor publici în proporție de aproximativ 10%, în perioada analizată.

O condiție prealabilă, esențială pentru îmbunătățirea dezvoltării specializate, este crearea și consolidarea acelor legături care trebuie să asigure și să extindă interacțiunea dintre sistemele educaționale și sistemele de activități profesionale. Absența unor astfel de legături sau funcționarea lor ineficientă, reprezintă un obstacol serios în calea îmbunătățirii tangibile a dezvoltării personalului din instituțiile publice.

Concluzii

Instruirea este o investiție în care costurile ei prezente vor fi justificate de veniturile viitoare. Iată de ce este important ca factorii de decizie ai autorităților publice să conștientizeze necesitatea instruirii continue a personalului pe care îl au în subordine, pentru a presta servicii de calitate tuturor cetățenilor. În aceste condiții, este necesar de identificat resurse financiare suplimentare pentru a fi direcționate spre instruirea profesională a personalului din instituțiile publice. De asemenea, se impune o creștere a numărului persoanelor instruite prin Comanda de Stat, în special din cadrul administrației publice locale, unde

Public administration institutions carry out professional training both, inside and outside them. Both internal and external training are used almost equally.

Taking into account the fact that staff training from the public authorities by the State Command is a formalized one, we can deduce that their share is quite small. Considering the above mentioned, it results that a civil servant could be able to benefit of a training program by the State Command, at an interval of more than 10 years. At the same time, we note that the Academy of Public Administration, currently the Institute of Public Administration, contributed to the professional development of civil servants in the proportion of approximately 10%, during the analysed period.

An essential prerequisite for the improvement of specialized development is the creation and strengthening of those links that must ensure and expand the interaction between educational systems and the systems of professional activities. The absence of such links or their ineffective functioning represents a serious obstacle to the tangible improvement of staff development in public institutions.

Conclusions

Investment in training will be justified by future income. That is why it is important for the decision-makers of the public authorities to be aware of the need for continuous training of their subordinate staff, if they aim to provide quality services to all citizens. Under these circumstances, it is necessary to identify additional financial resources to be directed towards the professional staff training in public institutions. There is also an increase in the number of people trained by the State Command, especially within the local public administration,

ponderea acestora este destul de mică. În afară de aceasta, trebuie să existe o diversificare a instituțiilor preocupate de formarea profesională a persoanelor din administrația publică prin Comanda de Stat și nu concentrarea acesteia doar în cadrul unei instituții. Rezultatele cercetării demonstrează că cei mai mulți beneficiari ai instruirii formalizate au fost funcționarii publici din administrația publică centrală, chiar dacă aceștia au mai multe oportunități de instruire comparativ cu funcționarii publici din administrațiile publice locale de nivelul I și II.

Confirmare

Prezenta lucrare a fost elaborată în cadrul proiectului „Dezvoltarea politicilor pe piața muncii în vederea sporirii ocupării forței de muncă”, cu cifrul: **20.80009. 1606.09**, inclus în Programul de Stat pentru anii 2020-2023 și finanțat de Guvernul Republicii Moldova.

where their share is quite small. There must also be a diversification of institutions concerned with the training of people in public administration by the state command and not its concentration only within one institution. The results of the research show that most beneficiaries of the formalized training, were civil servants in the central public administration, even if they have more training opportunities compared to civil servants in local public administrations of level I and II.

Confirmation

This paper has been developed within the project “**The development of policies on the labour market in order to increase employment**”, code: **20.80009. 1606.09** included in the State Program for the years 2020-2023 and financed by the Government of the Republic of Moldova.

Bibliografie/Bibliography:

1. NEEDHAM, C., MANGAN, C. *The 21st century civil servant*. University of Birmingham, 2014. 24 p. [accesat 03.06.2023]. Disponibil: <https://21stcenturypublicservant.files.wordpress.com/2014/09/21-century-report281014.pdf>
2. HALL, J. L., BATTAGLIO, R. P. Get your shades now- the future’s still bright: Leveraging human resources for tomorrow’s public service. *Public Administration Review*. 2019, 79(3), pp. 301-303.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public: nr. 158 din 04.07.2008. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2008, nr. 230-232 [accesat 12.09.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133254&lang=ro#
4. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 49/2018 cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anul 2018* [accesat 31.08.2023]. Disponibil: HG49/2018 (legis.md)
5. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 121/2019 cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anul 2019* [accesat 31.08.2023]. Disponibil: HG121/2019 (legis.md)
6. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 18/2020 cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anul 2020* [accesat 31.08.2023]. Disponibil: HG18/2020 (legis.md)
7. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 17/2021 cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anul 2021* [accesat 31.08.2023]. Disponibil: HG17/2021 (legis.md)
8. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 115/2022 cu privire la aprobarea Programului de instruire a funcționarilor publici în anul 2022* [accesat 31.08.2023]. Disponibil: HG115/2022 (legis.md)

CZU: [347.73:061.1EU]:338(478)

UDC: [347.73:061.1EU]:338(478)

PROVOCĂRI ÎN PROCESUL DE ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI FISCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA CU CEA A UNIUNII EUROPENE

Prof. univ.dr. hab. Ludmila COBZARI, ASEM
cobzari.ludmila@ase.md
ORCID: 0000-0001-7108-2670
Drd. Dorel NOROC, ASEM
norocdorel@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3919-176X
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.064>

CHALLENGES IN HARMONISING THE TAX LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA WITH THAT OF THE EUROPEAN UNION

Professor Dr. Hab. Ludmila COBZARI, ASEM
cobzari.ludmila@ase.md
ORCID: 0000-0001-7108-2670
PhD candidate Dorel NOROC, ASEM
norocdorel@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3919-176X
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.064>

În luna iulie a anului 2014, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană, și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, și statele membre ale acestora, pe de altă parte (în continuare – AA RM-UE). În conformitate cu AA RM-UE, Republica Moldova urmează să armonizeze legislația națională cu cea comunitară, fiind stabilite acțiunile și termenele de realizare. Armonizarea legislației naționale, inclusiv celei fiscale, reprezintă o precondiție de realizare a obiectivului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Studiul nostru examinează principalele provocări din domeniul legislației fiscale, care au fost și urmează să fie gestionate de autoritățile publice, în procesul de armonizare.

Cuvinte-cheie: politica fiscală, creșterea economică, încasări fiscale, structura sistemului de impozitare, armonizare, TVA, accize, scutiri.

JEL: H21, H24, H25.

Introducere

Scopul principal al legislației fiscale comunitare, pe care țările în proces de aderare urmează să o armonizeze, este asigurarea funcționalității pieței unice europene, prin excluderea oricărei bariere fiscale sau a factorilor ce ar putea afecta competiția loială. Adoptarea unei legislații fiscale unitare, la nivelul Uniunii Europene (UE), îi asigură pe cetățenii sau companiile din Republica Moldova (RM), că nu vor întâmpina careva dificultăți legate de dubla impozitare și că aplicând în mod simplu și eficient legislația fiscală în interiorul UE, vor înregistra o creștere economică mai mare.

Totodată, legislația UE intervine doar acolo unde este necesar, în vederea atingerii obiectivelor menționate mai sus, fie prin aplicarea unor reglementări supranaționale, fie prin includerea unor limite minime (de ex: mărirea minimă a cotelor reduse de TVA, cotelor de accize etc.). În limitele legislației UE, statele membre au libertatea elaborării și implementării reglementărilor naționale în domeniul fiscal, în special pe componenta impozitelor directe.

In July 2014, the Parliament of the Republic of Moldova ratified the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, (hereinafter – the AA RM-UE). According to the AA, the Republic of Moldova is to harmonise its national legislation to the *acquis communautaire* and the respective actions and deadlines are set. Harmonization of national legislation, including tax legislation, is a prerequisite for achieving the objective of the Republic of Moldova's accession to the European Union. Our study highlights the main challenges in the field of tax legislation that public authorities are to manage during the harmonization process.

Keywords: tax policy, economic growth, tax revenues, taxation system structure, harmonization, VAT, excise, exemptions.

JEL: H21, H24, H25.

Introduction

The main purpose of the European tax legislation to be harmonized by the acceding countries is to ensure the functionality of the European single market by excluding any tax barriers or factors that could affect fair competition. Tax legislation adopted at the European Union level guarantees that citizens or companies in the Republic of Moldova do not encounter any difficulties related to double taxation, understand and apply tax legislation simply and efficiently within the EU, they will experience higher economic growth.

Concurrently, legislation of the European Union applies only where necessary, to achieve the aforementioned objectives, either by applying supranational regulations or by including minimum limits (e.g. minimum size of reduced or standard VAT rates, excise duty rates, etc.). Within the EU legislation limits, Member States are free in tax regulation matters, particularly on the component of direct taxation.

Armonizarea legislației fiscale în UE, vizează în special, impozitele indirecte: TVA și accizele. Cu toate acestea, recent, UE a depus eforturi și pentru apropierea legislației privind impozitele directe, mai ales pe dimensiunea evaziunii fiscale și colaborării reciproce între administrațiile fiscale [1].

La 23 iunie 2022, Consiliul European a recunoscut perspectiva europeană a Republicii Moldova și a decis să-i acorde statutul de țară candidată pentru aderarea la UE, fapt ce impune eforturi sporite în accelerarea proceselor de armonizare aprofundată a legislației naționale, inclusiv celei fiscale.

Astfel, în anexa IV la AA RM-UE este prevăzută realizarea apropierei legislației Republicii Moldova de actele normative ale UE în domeniul impozitării indirecte, care urmează a fi transpuse în legislația națională, precum și termenii de realizare [2].

Metode de cercetare aplicate

Pentru realizarea scopului cercetării au fost utilizate următoarele metode și instrumente de cercetare: metoda documentară, prin care s-a studiat legislația națională și cea europeană; metoda statistică și comparativă – bazată pe colectarea, prelucrarea și compararea datelor cantitative. Prezentarea și analiza datelor a fost efectuată în baza informațiilor, actelor, documentelor și avizelor emise de către Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, dar și a celor publicate de Eurostat.

Rezultate și discuții

În continuare, se propune o analiză a principalelor divergențe dintre legislația fiscală națională și cea comunitară, care necesită a fi armonizate conform Directivelor UE în vederea asigurării îndeplinirii condițiilor de aderare la comunitatea europeană.

1. Armonizarea legislației privind taxa pe valoarea adăugată (TVA)

Conform Acordului de Asociere pe dimensiunea TVA, Republica Moldova a început armonizarea treptată a legislației naționale la următoarele Directive:

Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, în conformitate cu calendarul stabilit în tabelul 1.

The harmonization of fiscal legislation in the EU is based in particular on indirect taxes, VAT and excises. However, recently the EU has been making efforts to approximate the legislation on direct taxes, especially to deal with tax evasion and mutual assistance between tax administrations [1].

On 23 June 2022, the European Council acknowledged the European perspective of the Republic of Moldova and decided to grant it the status of EU candidate country, which requires a greater effort to accelerate the in-depth harmonization of national legislation, including tax legislation.

Thus, Annex IV of the AA RM-UE provides for EU legislation on indirect taxes to be transposed into national legislation, as well as the implementation deadlines [2].

Applied research methodology

The following research methods and tools were used to achieve the purpose of the research: the documentary method, through which the national and European legislative acts were studied; statistical and comparative method – based on the collection, processing and comparison of quantitative data. The presentation and analysis of the data was carried out based on the information, documents and the notes issued by the Ministry of Finance of the Republic of Moldova, the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova and those published by the Eurostat.

Results and discussions

An analysis of the main divergences between national and Community tax legislation is proposed which, respectively, need to be harmonised in order to ensure that the conditions for joining the European community are met is proposed below.

1. Harmonization of Value Added Tax (VAT) legislation

According to the Association Agreement, on the VAT dimension, the Republic of Moldova has started the gradual harmonization of the national legislation to the following Directives:

Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, according with the calendar established in table 1.

Tabelul 1/ Table 1

Elementele TVA ce necesită a fi armonizate la Directivele UE/ VAT elements that need to be harmonized with the EU Directive

1	2	3	4
ELEMENTELE TVA/ VAT ELEMENTS	REFERINȚA DIN DIRECTIVĂ/ REFERENCE IN THE DIRECTIVE	TERMENUL DE ARMONIZARE/ HARMONIZATION DEADLINE	
1.	Obiect și sfera de aplicare/ Subject matter and scope	Titlul I, Art. 1, 2(1)(a), 2(1)(c), 2(1)(d)/ Title I, Articles 1, 2(1)(a), 2(1)(c), 2(1)(d)	Septembrie 1, 2019 ¹ / September 1, 2019 ¹
2.	Persoane impozabile/ Taxable persons	Titlul III, Art. 9(1), și 10-13/ Title III, Articles 9(1), and 10-13	Septembrie 1, 2019/ September 1, 2019
3.	Operațiuni taxabile/ Taxable transactions	Titlul IV, Art. 14-16, 18, 19, 24-30/ Title IV, Articles 14-16, 18, 19, 24-30	Septembrie 1, 2019/ September 1, 2019

¹ <https://mfa.gov.md/ro/content/ratificarea-intrarea-vigoare-si-aplicarea-provizorie>

Continuarea tabelului 1/Continuation of table 1

1	2	3	4
4.	Locul operațiunilor taxabile/ Place of taxable transactions	Titlul V, Art. 31-32/ Title V, Articles 31-32	Septembrie 1, 2014/ September 1, 2014
5.	Locul operațiunilor taxabile/ Place of taxable transactions	Titlul V, Art. 36(1), 38, 39, 43-49, 53-56, 58-61/ Title V, Articles 36(1), 38, 39, 43-49, 53-56, 58-61	Septembrie 1, 2017/ September 1, 2017
6.	Fapt generator și exigibilitatea TVA/ Chargeable event and chargeability of VAT	Titlul VI, Art. 62-66, 70, 71/ Title VI, Articles 62-66, 70, 71	Septembrie 1, 2014/ September 1, 2014
7.	Baza de impozitare/ Taxable amount	Titlul VII, Art. 72-82, 85-92/ Title VII, Articles 72-82, 85-92	Septembrie 1, 2014/ September 1, 2014
8.	Cote/ Rates	Titlul VIII, Art. 93-99, 102, 103/ Title VIII, Articles 93-99, 102, 103	Septembrie 1, 2019/ September 1, 2019
9.	Scutiri/ Exemptions	Titlul IX, Art. 131-137, 143, 144, 146(1)(a, c, d, e), 146(2), 147, 148, 150(2), 151-161, 163/ Title IX, Articles 131-137, 143, 144, 146(1) (a, c, d, e), 146(2), 147, 148, 150(2), 151-161, 163	Septembrie 1, 2019 Septembrie 1, 2024 referitoare la Zonele Economice Libere/ September 1, 2019 September 1, 2024 related to economic free zones
10.	Deduceri/ Deductions	Titlul X, Art. 167-169, 173-192/ Title X, Articles 167-169, 173-192	Septembrie 1, 2017 – deduceri pentru persoane impozabile entități legale Septembrie 1, 2019 – alte deduceri September 1, 2017 – deductions for taxable persons referring to legal entities September 1, 2019 – other deductions
11.	Obligațiile persoanelor impozabile și ale anumitor persoane neimpozabile/ Obligations of taxable persons and certain non-taxable persons	Titlul XI, Art. 193, 194, 198, 199, 201-208, 211, 212, 213(1), 214(1)(a), 214(2), 215, 217-236, 238-242, 244, 246-248, 250-252, 255, 256, 260, 261, 271-273/ Title XI, Articles 193, 194, 198, 199, 201-208, 211, 212, 213(1), 214(1)(a), 214(2), 215, 217-236, 238-242, 244, 246-248, 250-252, 255, 256, 260, 261, 271-273	Septembrie 1, 2019/ September 1, 2019
12.	Regimuri speciale/ Special schemes	Titlul XII, Art. 281-292, 295-344, 346-356/ Title XII, Articles 281-292, 295-344, 346-356	Septembrie 1, 2019/ September 1, 2019
13.	Dispoziții diverse/ Miscellaneous	Titlul XIV, Art. 401/ Title XIV, Article 401	Septembrie 1, 2014/ September 1, 2014

Sursa: elaborat de autori în baza prevederilor AA RM-UE [2]/

Source: developed by the author based on the provisions of the AA RM-UE [2]

– **Directiva 2007/74/CE a Consiliului din 20 decembrie 2007 privind scutirea de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru bunurile importate de către persoanele care călătoresc din țări terțe:**

- Secțiunea 3 privind limitele cantitative – 1 septembrie 2017.

Deși, din punct de vedere conceptual și din punct de vedere al principiilor de aplicare, legislația națională în materie de TVA este în conformitate cu normele UE, sunt necesare ajustări suplimentare pentru a asigura armonizarea completă a legislației.

Cotele reduse și scutirile de TVA sunt principalele elemente care necesită un efort sporit din partea autorităților publice în armonizarea legislației fiscale. Astfel, legislația fiscală conține un număr mare de cote reduse și scutiri pe care Directiva nu le acoperă.

– **Council Directive 2007/74/EC of 20 December 2007 on the exemption from value added tax and excise duty of goods imported by persons travelling from third countries**

- Section 3 on quantitative limits – September 1, 2017.

Although conceptually and in terms of the application principles, the national VAT legislation complies with EU rules, further adjustments are needed to ensure complete harmonization of legislation.

Reduced rates and VAT exemptions are the main elements that require an increased effort by public authorities in harmonizing tax legislation. Thus, the tax legislation contains a vast number of reduced rates and exemptions that the Directive does not cover.

Aplicarea TVA la cota standard asupra mărfurilor și serviciilor la care, actualmente, sunt aplicate cote reduse (de exemplu, gaze naturale) sau a cotei standard/cota redusă, în cazul scutiilor de TVA (de exemplu: locuințe, încălzire termică, energie electrică etc.), ar avea cu siguranță incidență asupra prețurilor și tarifelor, respectiv, ar genera un impact social.

În această situație, autoritățile trebuie să asigure armonizarea cotelor reduse și a scutiilor de TVA treptat, conform unui plan pe termen mediu, concomitent cu implementarea politicilor sociale, care să reducă efectul majorării prețurilor și tarifelor asupra persoanelor vulnerabile.

Pe lângă necesitatea de a asigura armonizarea legislației fiscale, multe scutiri și cote reduse de TVA afectează baza impozabilă și reduc veniturile bugetare.

Subiectul legat de scutiri și cote reduse este unul sensibil din punct de vedere social, mai ales în contextul inflației, ca urmare a pandemiei și a conflictului regional, dar în același timp, acestea creează unele ineficiențe legate de:

1) erodarea bazei de impozitare, respectiv a veniturilor bugetare. În acest sens, pentru creșterea accesului populației vulnerabile la produse importante din punct de vedere social, sistemul TVA de cote reduse și scutiri este cel mai costisitor din perspectiva resurselor bugetare, întrucât de ele beneficiază toate persoanele, inclusiv cele cu venituri mari;

2) creează distorsiuni economice: anume în cazul scutiilor fără drept de deducere în cadrul lanțului valoric și nu asupra consumului final. TVA reprezintă un procent din consum, iar valoarea TVA, care se încasează la buget, trebuie să fie egală cu prețul produsului final înmulțit cu cota de TVA. Acest lucru este asigurat, ca urmare a dreptului de deducere a TVA-ului, iar fiecare participant în lanțul valoric trebuie să plătească o taxă pe valoarea adăugată, care este determinată ca TVA aferentă ieșirilor minus TVA aferentă intrărilor. Dacă în lanțul valoric de producție al unui produs se aplică o scutire de TVA fără drept de deducere, TVA-ul aferent nu este recuperat, acesta este inclus în costuri, iar ulterior se calculează TVA-ul din suma TVA [3].

De asemenea, la capitolul persoane impozabile, legislația națională necesită să fie completată cu noi prevederi, care includ:

1. Autoritățile publice, dacă acestea desfășoară activități economice;
2. Orice persoană (juridică, fizică) care, ocazional, furnizează un mijloc de transport nou;
3. Orice persoană (juridică, fizică) care efectuează ocazional o tranzacție referitoare la furnizarea, înainte de prima ocupare, a unui imobil sau a unor părți dintr-o clădire și a terenului pe care se află clădirea sau la furnizarea de teren pentru construcții [4].

Modificările la reglementările ce vizează TVA, ca urmare a procesului de armonizare, vor avea

The application of VAT at the standard rate, in the case of reduced rates (e.g., natural gas) or the standard rate/reduced rate in the case of VAT exemptions (e.g., housing, thermal heating, electric energy, etc.), would have an impact on the prices and tariffs, respectively would generate a social impact.

In this situation, the authorities must ensure the harmonization of reduced rates and VAT exemptions gradually according to a medium-term plan, simultaneously with the implementation of social policies that reduce the effect of increased prices and tariffs on vulnerable people.

In addition to the need to ensure the harmonization of tax legislation, many exemptions and reduced rates affect the taxable base and reduce budget revenues.

The subject related to exemptions and reduced rates is a socially sensitive one, especially in the context of inflation following the pandemic and the regional conflict, but, at the same time, it creates some inefficiencies related to:

1) erosion of the tax base, respectively, of the budget revenues. In this regard, to increase the access of vulnerable population to socially important products, the VAT system of reduced rates and exemptions is the most expensive since it benefits all people, including those with high incomes;

2) creates economic distortions on two dimensions: namely in the case of exemptions without the right of deduction within the value chain and not on final consumption. VAT represents a percentage of consumption, and the amount of VAT to reach the budget must be equal to the price of the final product multiplied by the VAT rate. This fact is ensured as a result of the right to deduct VAT, and each participant in the value chain have to pay a tax on their added value, which is determined as VAT output minus VAT input. If a VAT exemption without the right to deduct is applied in the production value chain of a product, the input VAT is not recovered, it is included in the costs, and later the VAT is calculated from the VAT amount [3].

Similarly, with regard to taxable persons, the national legislation continues to be supplemented with new provisions, which shall include:

1. Public authorities if they carry out economic activities;
2. Any person (physical or legal) who, on an occasional basis, supplies a new means of transport;
3. Any person (physical or legal) who carries out, on an occasional basis, a transaction relating to the supply, before first occupation, of a building or parts of a building and of the land on which the building stands, or to the supply of building land [4].

Changes to the VAT regulations following the harmonisation process will have a significant impact

un impact semnificativ asupra veniturilor bugetare, având în vedere că, la momentul actual, este cel mai important impozit din perspectiva finanțării cheltuielilor publice.

on budgetary revenues, given that at the moment, it is the most important tax in terms of financing public expenditure.

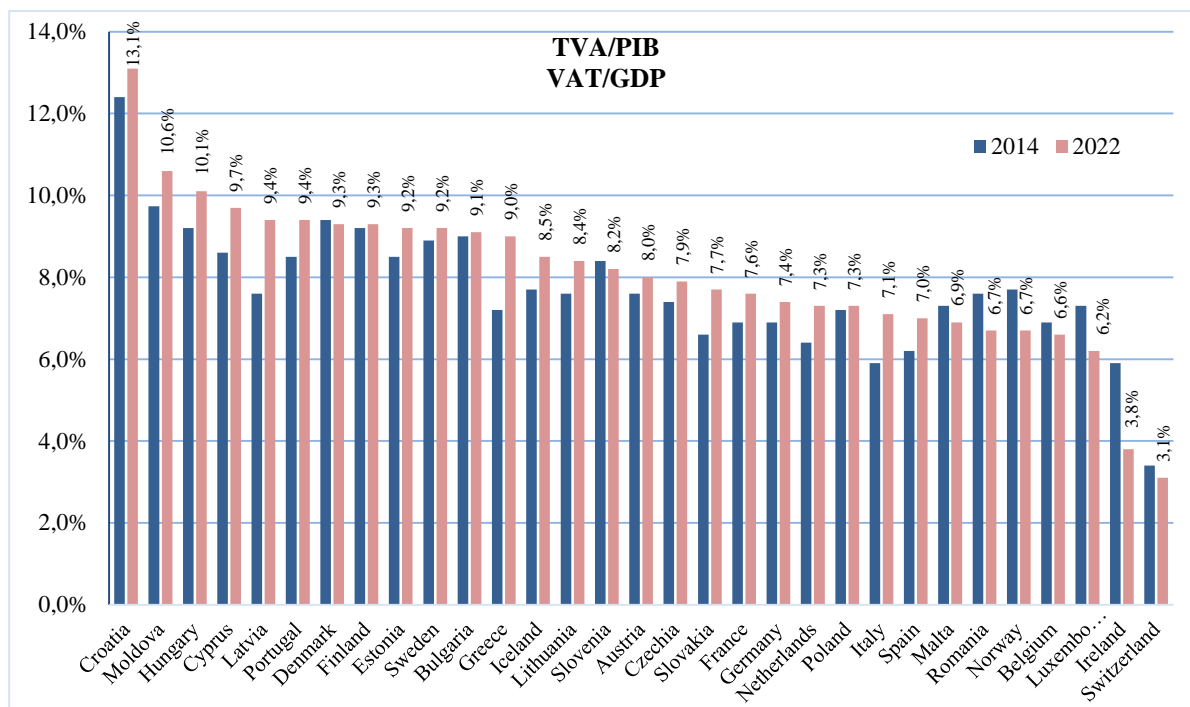

Figura 1. Încasările din TVA în PIB, 2022/2014, UE, R. Moldova, %/

Figure 1. VAT revenues in GDP, 2022/2014, EU, R. Moldova, %

Sursa: elaborată de autori (Date din Eurostat, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică al RM) [5], [6] și [7]/Source: developed by the authors (Data from Eurostat, Ministry of Finance of RM, National Bureau of Statistics of RM) [5], [6] and [7]

Cheltuielile totale ale bugetului de stat, în anul 2022, au constituit 68.6 miliarde MDL. Astfel, încasările din TVA au asigurat finanțarea a 42% din totalul cheltuielilor publice, fiind impozitul esențial din perspectiva rolului acumulării veniturilor bugetare.

În valori absolute, încasările din TVA, în perioada anilor 2014-2022, au crescut de la 12,85 miliarde MDL la 29,06 miliarde MDL, iar raportat la PIB de la 9,7% la 10,6%.

Chiar dacă Republica Moldova se situează pe locul 2 în clasamentul indicatorului TVA raportat la PIB (figura 1), aceasta nu sugerează, neapărat, că există o eficiență sporită a acestui impozit, deoarece este necesar de a se ține cont și de alți parametri, precum structura economiei naționale, care se bazează pe consum sau pe producție și export (în cazul ultimei, sistemul TVA nu se aplică).

În țările dezvoltate, spre deosebire de cazul Republicii Moldova, PIB-ul este mai mare decât consumul final, adică baza de raportare este mai mare, ceea ce are ca rezultat un indicator mai scăzut al încasărilor din TVA în PIB.

Astfel, pentru o analiză mai relevantă a situației încasărilor din TVA, se recomandă compararea

The total expenses of the state budget amounted to MDL 68.6 billion in 2022. Thus, the revenues from VAT ensured the financing of 42% of the total public expenses, being the essential tax from the perspective of the role of revenue accumulation.

In nominal terms, the revenues from VAT in period 2014-2022 increased from MDL 12.85 billion to MDL 29.06 billion, and as a percentage of GDP from 9.7% to 10.6%.

Although the Republic of Moldova ranks 2nd in the ranking of the VAT indicator related to GDP (figure 1), this does not necessarily suggest that there is an increased efficiency of this tax because it is necessary to take into account other parameters like: the structure of the national economy, which is based on consumption or production and export (in the case of the latter VAT does not apply).

In developed countries, unlike the case of the Republic of Moldova, GDP is higher than final consumption, i.e. the reporting basis is larger, which results in a lower indicator of VAT revenues in GDP. Thus, for a more relevant analysis of the VAT revenues situation, it is recommended to compare the indicator of VAT revenues in final consumption in

indicatorului încasărilor din TVA în consumul final, în țările UE și Republica Moldova, care, în rezultat, demonstrează ipoteza descrisă mai sus cu privire la eficiența veniturilor din TVA.

the European Union countries and Moldova, which, as a result, demonstrates the hypothesis described above on the efficiency of VAT revenues.

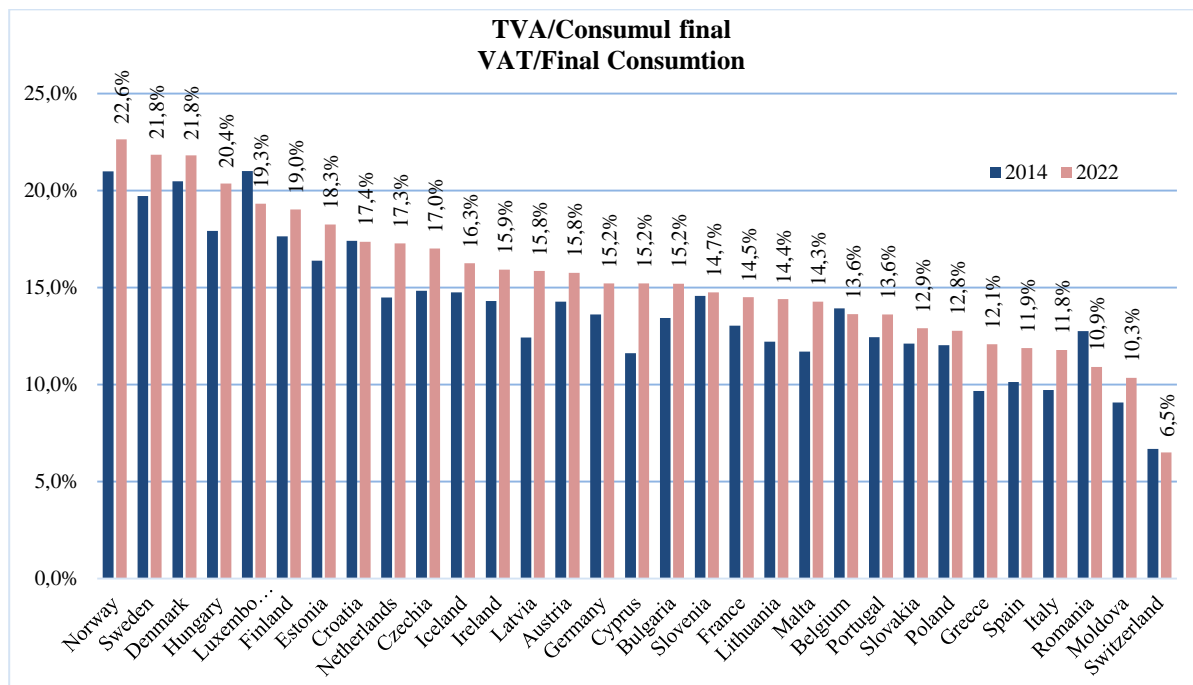

Figura 2. Încasările din TVA în consumul final, 2022/2014, UE, R. Moldova, %/

Figure 2. VAT revenues in Final Consumption, 2022/2014, EU, R. Moldova, %

Sursa: elaborată de autori (Date din Eurostat, Ministerul Finanțelor RM, Biroul Național de Statistică al RM) [5], [6] și [7]/Source: developed by the authors (Data from Eurostat, Ministry of Finance of RM, National Bureau of Statistics of RM) [5], [6] and [7]

În acest sens, dacă Republica Moldova ocupă locul doi, după Croația, la indicatorul încasări din TVA în PIB, atunci după indicatorul încasări din TVA, în consumul final, se află pe penultimul loc, urmată de Elveția (figura 2).

Acest lucru demonstrează, că există spațiu pentru creșterea eficienței încasărilor din TVA în Republica Moldova, obiectiv care poate fi atins prin consolidarea administrației fiscale și optimizarea cotelor reduse de TVA și a scutirilor.

Optimizarea cotelor reduse și scutirilor de TVA reprezintă un proces sensibil din punct de vedere social, fapt pentru care, acesta urmează a fi realizat concomitent cu dezvoltarea unor programe sociale bine țintite, care să asigure evitarea unor dezechilibre sociale.

2. Armonizarea legislației privind accizele

Conform Acordului de Asociere pe dimensiunea accize, Republica Moldova este în proces de armonizare a legislației naționale fiscale cu privire la impozitarea a 3 categorii de produse (tabelul 2).

In this regard, if the Republic of Moldova ranks second after Croatia by the indicator of VAT revenues in GDP, then according to the indicator of VAT revenues in final consumption, it ranks second to last, followed by Switzerland (figure 2).

This demonstrates that there is space to increase the efficiency of VAT receipts in the Republic of Moldova, an objective that can be achieved by strengthening the tax administration and optimizing reduced VAT rates and exemptions.

Optimisation of reduced VAT rates and exemptions is a socially sensitive process, and therefore it should be carried out simultaneously with the development of well-targeted social programs to avoid social imbalances.

2. Harmonisation of excise legislation

According to the Association Agreement, as regards the excise dimension, the Republic of Moldova is in the process of harmonizing the national tax legislation on the taxation of 3 categories of products (table 2).

Tabelul 2/Table 2

**Elementele accizelor ce necesită a fi armonizate la Directivele UE/
Excise elements that need to be harmonized with the EU Directives**

DIRECTIVA/DIRECTIVE			TERMENUL DE ARMONIZARE/ HARMONIZATION DEADLINE
1	2	3	4
1.	Tutun/ Tobacco	Directiva 2011/64/UE a Consiliului din 21 iunie 2011 privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat/ Council Directive 2011/64/EU of 21 June 2011 on the structure and rates of excise duty applied on manufactured tobacco	Septembrie 1, 2016 Cote - 2025 / September 1, 2016 Tax rate - 2025
2.	Alcool/ Alcohol	Directiva 92/83/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind armonizarea structurilor accizelor la alcool și băuturi alcoolice/ Council Directive 92/83/EEC of 19 October 1992 on the harmonisation of the structures of excise duties on alcohol and alcoholic beverages	Septembrie 1, 2017/ September 1, 2017
3.	Energie/ Energy	Directiva 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității Directiva 2008/118/CE a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind regimul general al accizelor A treisprezecea directivă 86/560/CEE a Consiliului din 17 noiembrie 1986 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – Sisteme de restituire a taxei pe valoarea adăugată persoanelor impozabile, care nu sunt stabilite pe teritoriul Comunității/ Council Directive 2003/96/EC of 27 October 2003 restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity Council Directive 2008/118/EC of 16 December 2008 concerning the general arrangements for excise duty Thirteenth Council Directive 86/560/EEC of 17 November 1986 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes – arrangements for the refund of value added tax to taxable persons not established in Community territory	Septembrie 1, 2019 Cote – Septembrie 1, 2024 Septembrie 1, 2016 Septembrie 1, 2017 – pentru persoane impozabile entități legale September 1, 2019 – altele/ September 1, 2019 Tax rate – September 1, 2024 September 1, 2016 September 1, 2017 – for taxable persons referring to legal entities September 1, 2019 – other

Sursa: elaborat de autori în baza prevederilor AA RM-UE [2]/

Source: developed by authors based on the provisions of the AA RM-UE [2]

Principala provocare, în procesul de armonizare a legislației cu privire la accize, o reprezintă cotele minime pe care Republica Moldova urmează să le atingă, acestea fiind prezentate în tabelul de mai jos.

The main challenge in harmonising excise legislation are the minimum rates to be achieved by the Republic of Moldova, these being presented in the table below.

Tabelul 3/Table 3

**Compararea ratelor accizelor în Moldova și minimele prevăzute de Directivele UE/
Comparison of excise duty rates in Moldova and the minimum rates set by EU Directives**

	Ratele de impozitare minime în UE/ Minimum tax rates in EU	Ratele de impozitare aplicabile în Republica Moldova (2023)/ Tax rates applicable in the Republic of Moldova (2023)
Energie/ Energy	Motorină/Unleaded petrol	359 €/1000 l
	Benzină/Gas oil	330 €/1000 l
	Gaze naturale/Natural gas	2,6 €/gigajoule
	Electricitate (utilizare comercială)/ Electricity (Business use)	0.5 euro per MWh
	Electricitate (utilizare non-comercială)/ Electricity (Non Business use)	1.0 euro per MWh
Tutun/Tobacco	90 euro/1000 țigarete/pieces	60 euro/1000 țigarete/pieces

Sursa: elaborat de autori în baza Directivelor UE și a Codului Fiscal al Republicii Moldova. Curs valutar = 20 MDL/Euro. [8], [9], [10], [11]/

Source: prepared by the authors on the basis of EU Directives and the Tax Code of the Republic of Moldova. Exchange rate = MDL 20/EUR 1. [8], [9], [10], [11].

Astfel, Republica Moldova urmează să majoreze accizele la cele 3 categorii de produse, precum și să schimbe baza de impozitare pentru unele dintre ele (de ex: pentru motorină urmează a fi aplicate accize per litru, în prezent se aplică per tonă).

La fel, actualmente, în Republica Moldova nu se percep accize pentru energie electrică și gaze naturale.

Republica Moldova a înregistrat progrese importante în perioada 2014 și 2022, la capitolul majorarea cotelor accizelor, ceea ce s-a transpus și în creșterea încasărilor din accize de la 3.4 miliarde lei la 8.0 miliarde lei, iar raportat la PIB, de la 2.6% la 2.9%, devenind o sursă importantă de finanțare a cheltuielilor publice. În comparație cu țările membre UE, la capitolul încasări din accize raportate la PIB, Moldova se află pe locul 4 (figura 3).

Thus, the Republic of Moldova is to increase excise duty on the 3 categories of products, as well as to change the tax base for some of them (e.g. for gas oil excise duty per litre is to be applied, currently it is applied per ton, for alcoholic beverages).

Similarly, currently in the Republic of Moldova there is no excise duties for electricity and natural gas.

The Republic of Moldova made significant progress between 2014 and 2022 in increasing excise duty rates, which resulted in an increase in excise revenues from MDL 3.4 billion to MDL 8.0 billion and from 2.6% to 2.9% in GDP, becoming an important source for funding public expenditures. Compared to EU Member States, Moldova ranks 4th according to excise revenue reported to the GDP (figure 3).

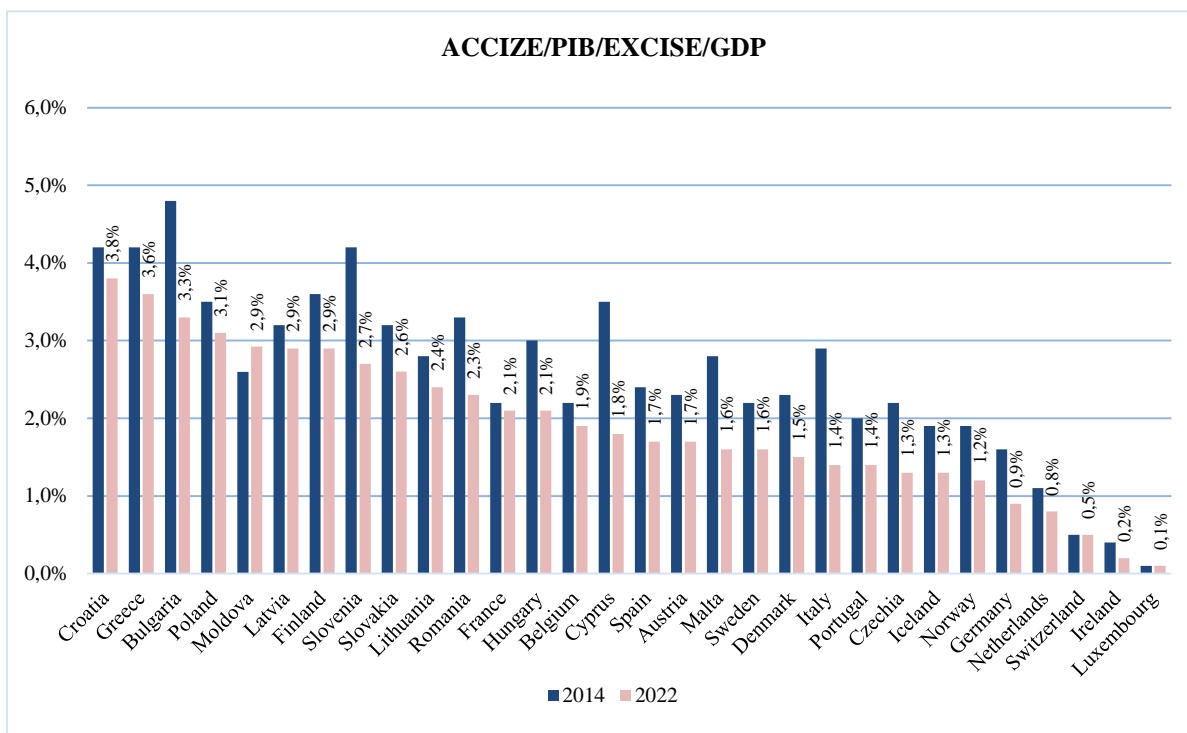

Figura 3. Încasările din accize în PIB, 2022/2014, UE, R. Moldova, %/

Figure 3. Excise revenues in PIB, 2022/2014, EU, R. Moldova, %

Sursa: elaborată de autori (Date din Eurostat, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică al RM) [5], [6] și [7]/Source: developed by the author (Data from Eurostat, Ministry of Finance of Republic of Moldova, National Bureau of Statistics of RM) [5], [6] and [7]

Similar situației privind TVA, în cazul indicatorului încasări din accize raportate la consumul final, Republica Moldova se situează pe o poziție mai joasă, cu un nivel de 2,9%, devansând țări, precum Cipru, Cehia, Islanda, Italia, Portugalia, Olanda, Germania, Elveția, Irlanda și Luxembourg (figura 4).

Similar to the VAT situation, in case of the excise revenues in final consumption indicator, the Republic of Moldova ranks lower with a level of 2.9%, outperforming countries such as Cyprus, Czech Republic, Iceland, Italy, Portugal, Netherlands, Germany, Switzerland, Ireland and Luxembourg (figure 4).

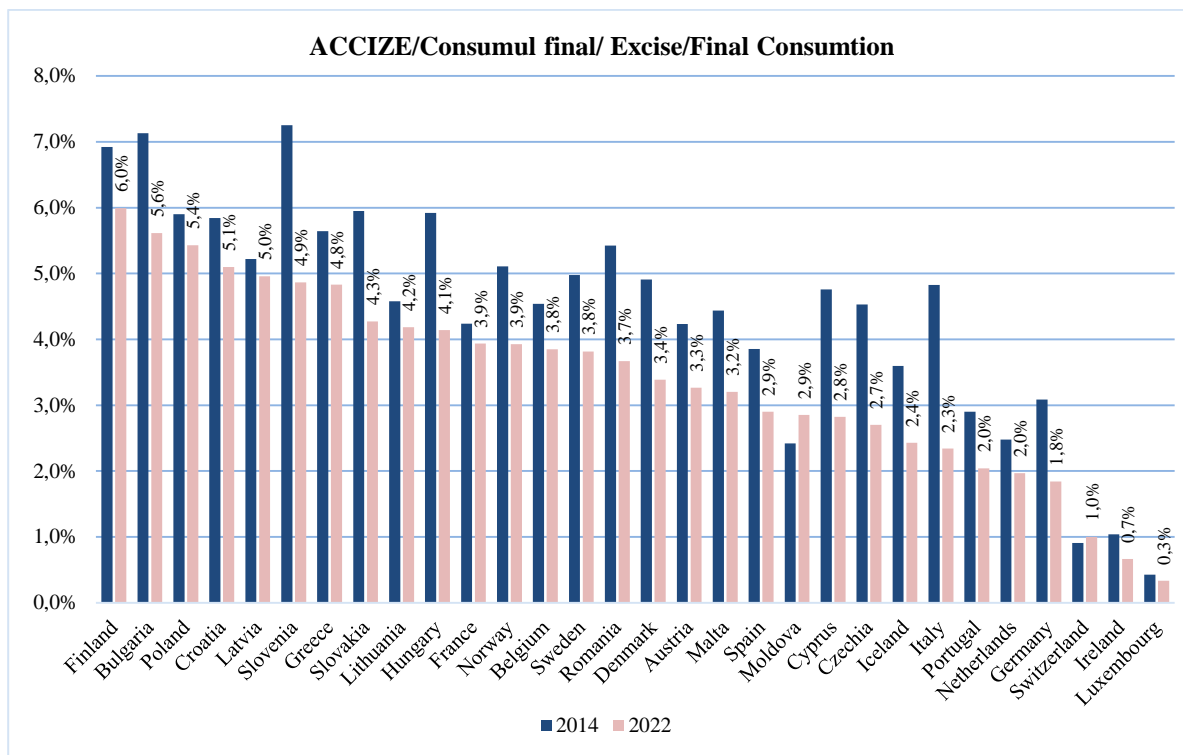

Figura 4. Încasările din accize în consumul final, 2022/2014, UE, R. Moldova, %/

Figure 4. Excise revenues in Final Consumption, 2022/2014, EU, R. Moldova, %

Sursa: elaborată de autori (Date din Eurostat, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică al RM) [5], [6] și [7]/Source: developed by the authors (Data from Eurostat, Ministry of Finance of Republic of Moldova, National Bureau of Statistics of RM) [5], [6] and [7]

Concluzii

În urma cercetărilor și analizelor efectuate, rezultă următoarele concluzii și recomandări:

- încasările din TVA și accize reprezintă cea mai importantă sursă de finanțare a cheltuielilor publice în Republica Moldova care, odată cu procesul de armonizare, se vor consolida și mai mult;
- armonizarea legislației impozitelor indirecte, în special anularea unor scutiri de TVA, pe care legislația UE nu le conține (de ex: scutirea de TVA a energiei electrice/termice, apei livrate populației, locuinței etc.), precum și ajustarea cotelor accizelor la nivelul UE (de exemplu, accize la produsele energetice), vor avea ca efect consolidarea veniturilor bugetare, dar și un impact social asupra populației, din perspectiva prețurilor suportate;
- practica țărilor Uniunii Europene demonstrează, că politicile axate pe cheltuielile bugetare au un succes mai mare în dezvoltarea social-economică, în special prin asigurarea respectării destinației intervenției statului și redistribuirii echitabile a venitului național (spre exemplu: acordarea ajutoarelor sociale pentru persoanele vulnerabile este mai prefera-

Conclusions

According to the carried out research and analysis, the following conclusions and recommendations result:

- VAT and excise revenues are the most important source of funding for public expenditure in the Republic of Moldova, which will be further strengthened along with the harmonisation process;
- harmonisation of indirect tax legislation, particularly the cancellation of VAT exemptions not included in EU legislation (e.g. VAT exemptions for electricity, heating, water supplied to households, housing, etc.), as well as the adjustment of excise duty rates to the EU level (e.g. excise duties for energy products), will have the effect of consolidating budget revenues but also a social impact on the population from the perspective of the prices;
- the practice of European Union (EU) countries shows that policies focused on budgetary expenditure are more successful in social and economic development, particularly by ensuring that state intervention is targeted and national income is redistributed fairly. (For example: social assistance for vulnerable

- bilă, în comparație cu reducerea cotei impozitelor, de care beneficiază întreaga populație, atât grupul-țintă, cât și restul populației);
- un proces gradual de armonizare a cotelor și scutiților, combinat cu dezvoltarea unor programe sociale destinate populației vulnerabile (finanțat din contul consolidării impozitelor indirecte), ar asigura o eficiență mai sporită și mai bine direcționată a finanțelor publice și, respectiv, o redistribuire echitabilă a veniturilor.
 - people is more preferable than tax cuts enjoyed by the whole population, both the target group and the rest of the population);
 - a step-by-step process of harmonisation of rates and exemptions combined with the development of social programs for the vulnerable population (funded by the consolidation of indirect taxes), would ensure greater and well-directed efficiency of public finances and, respectively, a fair redistribution of revenues.

Bibliografie/Bibliography:

1. *Glosarul sintezelor Eur-lex* [online] [accesat 12.12.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/eu-tax-policy.html>
2. *Acordul de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte* [online] [accesat 10.12.2023]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.260.01.0004.01.ENG
3. NOROC, Dorel. *Deficiențe ale sistemului de taxă pe valoarea adăugată în Republica Moldova din perspectiva directivelor UE* [online]. Academia de Studii Economice din Moldova, Dezvoltare prin cercetare și inovare – 2022. Ediția a 3-a. Chișinău, 2022 [accesat 13.12.2023]. ISBN 978-9975-3590-5-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/176494
4. *Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată* [online] [accesat 14.12.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006L0112>
5. *Eurostat* [online] [accesat 13.12.2023]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>
6. *Datele Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova privind executarea bugetului* [online] [accesat 13.12.2023]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale>
7. *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Conturile Naționale* [online] [accesat 13.12.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/en/statistic_indicator_details/12
8. *Cod fiscal al Republicii Moldova* [online]: nr. 1163 din 24.04.1997 [accesat 13.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137193&lang=ro
9. *Directiva 2011/64/UE a Consiliului din 21 iunie 2011 privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat* [online] [accesat 14.12.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/64/oj>
10. *Directiva 92/83/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind armonizarea structurilor accizelor la alcool și băuturi alcoolice* [online] [accesat 14.12.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31992L0083>
11. *Directiva 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității* [online] [accesat 14.12.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0096>

CZU: 336.221.4:330.59(478)

UDC: 336.221.4:330.59(478)

SPORIREA INEGALITĂȚII SOCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA INECHITĂȚII IMPUNERII FISCALE

Conf. univ. dr. Serghei SERDUNI, ASEM
serduni.serghei@ase.md
ORCID: 0000-0002-7467-8442
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.074>

Prezentul studiu examinează inechitățile identificate în sistemul de impozitare din Republica Moldova, analizând, în mare parte, cota unică de 12%, care, de altfel, contribuie la accentuarea decalajelor sociale și economice, deoarece odată cu introducerea sistemului proporțional de impozitare, s-a înregistrat o creștere a nivelului de inegalitate din țară. Autorul evidențiază faptul că, o cotă fixă avantajează în mod semnificativ pe cei cu venituri mai mari, deoarece procentul aplicat este uniform pentru toți contribuabilii. Argumentele aduse pentru a demonstra această teorie, se bazează pe analiza datelor fiscale. Astfel, cei cu venituri financiare mai mari sunt avantajați, în timp ce cei cu venituri mai mici – suportă o povară proporțional mai mare. Articolul subliniază necesitatea unei revizuirii a sistemului de impozitare, pentru a elimina această inechitate și pentru a promova o distribuție mai echitabilă a sarcinii fiscale, în scopul reducerii inegalității sociale.

***Cuvinte-cheie:** inegalitate, inechitate, venit, reformă fiscală, taxă fiscală, impunere fiscală echitabilă.*

JEL: H24, H21, D63, J31.

Introducere

Inegalitatea socială este o realitate prezentă în toate societățile, indiferent de nivelul lor de dezvoltare, deoarece distribuția averii și a veniturilor nu poate fi realizată în mod uniform printre membrii acestor comunități. La fel ca și alte țări, Republica Moldova se confruntă cu fenomenul de inegalitate.

Analiza în dinamică a inegalității este esențială pentru o guvernare eficientă, pentru dezvoltarea de politici publice sustenabile și pentru promovarea unei societăți mai echitabile, deoarece cunoașterea acestor indicatori ne permite: să identificăm tendințe pe termen lung și să înțelegem evoluția societății în ceea ce privește distribuția resurselor și oportunităților; să evaluăm eficacitatea politicilor publice și a reformelor economice asupra nivelului de inegalitate; să anticipăm riscurile sociale și economice; să dinamizăm dezbaterile publice și să mobilizăm opinia

INCREASING SOCIAL INEQUALITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE LENS OF TAX INEQUITY

Assoc. Prof. PhD Serghei SERDUNI, ASEM
serduni.serghei@ase.md
ORCID: 0000-0002-7467-8442
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.074>

This study examines the inequalities identified in the tax system of the Republic of Moldova, analysing, for the most part, the single rate of 12%, which, moreover, contributes to the accentuation of social and economic disparities, because with the introduction of the proportional system of taxation, there has been an increase in the level of inequality in the country. The author points out that a flat rate significantly benefits those with higher incomes, as the percentage applied is uniform for all taxpayers. The arguments put forward to prove this theory are based on analysis of tax data. Thus, those with higher financial incomes are advantaged, while those with lower incomes – bear a proportionately higher burden. The article highlights the need for an overhaul of the tax system to eliminate this inequality and promote a fairer distribution of the tax burden in order to reduce social inequality.

***Keywords:** inequality, inequity, income, tax reform, tax rate, fair taxation.*

JEL: H24, H21, D63, J31.

Introduction

Social inequality is a reality in all societies, regardless of their level of development, because wealth and income distribution cannot be evenly distributed among members of these communities. Like other countries, the Republic of Moldova faces the phenomenon of inequality.

The dynamic analysis of inequality is essential for effective governance, for the development of sustainable public policies and for the promotion of a more equitable society, as knowledge of these indicators allows us to: identify long-term trends and understand the evolution of society in terms of the distribution of resources and opportunities; assess the effectiveness of public policies and economic reforms on the level of inequality; anticipate social and economic risks; stimulate public debate and mobilize public opinion in favour of social and economic change; and guide the authorities' political decisions towards measures to improve social policies and programs.

publică în favoarea schimbărilor sociale și economice; să orientăm deciziile politice ale autorităților spre luarea de măsuri aferente îmbunătățirii politicilor și programelor sociale.

Inegalitatea în sine, de fapt, nu este o barieră majoră pentru derularea eficace a proceselor sociale în comunitate. Ea devine o problemă din momentul în care merge la pachet cu sărăcia și nerespectarea principiilor echității [1]. Astfel, într-o țară cu inegalitate economică sporită, dar în care nivelul de bunăstare al cetățenilor este înalt și se respectă principiul echității fiscale, va fi liniște și progres economic. Într-o țară cu inegalitate ridicată, dar în care se respectă principiul de echitate în impunerea fiscală, situația va fi tolerată de către comunitate, deoarece, în mod gradual, inegalitatea va scădea și nivelul de bunăstare va crește. Cea mai gravă situație se înregistrează în societatea cu nivel ridicat de inegalitate, în care nu se respectă principiile echității, iar cetățenii se confruntă cu sărăcia.

Există țări în care coeficienții de inegalitate sunt mai mari decât în țara noastră și societatea acceptă o atare situație ca ceva firesc, deoarece nivelul veniturilor permite un trai decent, practic pentru toți cetățenii. Or, în Republica Moldova, practic, atestăm fenomenul cel mai grav: inegalitate, inechitate și sărăcie. Rata sărăciei extreme și celei absolute au valori foarte mari și sunt în creștere, concentrarea veniturilor este extrem de înaltă, iar echitatea are carențe majore. În condițiile în care circa o treime din populația țării se află în zona sărăciei absolute, iar un număr foarte redus de cetățeni însușesc aproape o cincime din veniturile imposabile, se creează o situație tensionată, care poate genera conflicte sociale majore.

Inegalitatea este un fenomen complex, iar cauzele sale sunt multiple. Aici vom aborda doar un aspect al problemei, cel legat de veniturile imposabile ale populației și vom încerca să demonstrăm doar dependența dintre sporirea gradului de inegalitate și inechitatea sistemului fiscal. În special vom analiza rezultatele reformei fiscale realizate în această perioadă în Republica Moldova, care s-a axat pe modificarea sistemului de impozitare a veniturilor persoanelor fizice. Începând cu 1 octombrie 2018, sistemul progresiv de impunere fiscală cu două trepte, respectiv 7% și 18%, a fost înlocuit cu sistemul proporțional cu o cotă unică de impunere de 12%.

Această schimbare considerăm a fi una dintre cauzele creșterii inegalității, deoarece un sistem de impozitare proporțional afectează în mod disproporționat veniturile.

Metodologia aplicată

Studiul se bazează pe *analiza și sinteza* publicațiilor științifico-practice, care fac referire la fenomenele de inegalitate, inechitate și impunere fiscală. Pentru efectuarea cercetării au fost utilizate lucrări fundamentale, relevante subiectelor investigate, articole științifice, studii și rapoarte accesibile online. În calitate de surse pentru materialului fac-

Inequality is in fact not a major barrier to effective social processes in the community. It becomes a problem when it goes hand in hand with poverty and a lack of equity [1]. Thus, in a country with high economic inequality, but where the level of wealth of citizens is high and the principle of fiscal equity is respected, there will be peace and economic progress. In a country with high inequality, but where the principle of fairness in taxation is respected, the situation will be tolerated by the community because, gradually, inequality will decrease, and welfare levels will increase. The worst situation is registered in a society with high inequality, where the principles of fairness are not respected and citizens face poverty.

There are countries where the inequality coefficients are higher than in our country and society accepts such a situation as something natural because the level of income allows a decent living for practically all citizens. In the Republic of Moldova, however, we are practically witnessing the most serious phenomenon: inequality, inequity, and poverty. The extreme and absolute poverty rates are very high and rising, income concentration is extremely high, and equity is seriously lacking. With around a third of the country's population living in absolute poverty and a very small number of citizens pocketing almost a fifth of taxable income, this creates a tense situation that can lead to major social conflicts.

Inequality is a complex phenomenon, and its causes are many. Here we will only address one aspect of the problem, that of people's taxable incomes, and try to demonstrate the link between increasing inequality and inequality in the tax system. We shall analyse the results of the tax reform carried out during this period in the Republic of Moldova, which focused on changing the personal income tax system. Since 1 October 2018, the progressive tax system with two tax brackets, 7% and 18%, has been replaced by a proportional system with a single tax rate of 12%.

We consider this change to be one of the causes of increasing inequality, as a proportional tax system disproportionately affects incomes.

Applied methodology

The study is based on the *analysis and synthesis* of scientific and practical publications, which refer to the phenomena of inequality, inequity, and tax imposition. Fundamental works, relevant to the subjects investigated, scientific articles, studies and reports accessible online were used to carry out the research. As sources for the factual material used in the *statistical and comparative analysis*, the annual reports prepared and published by the State Tax Service – the public authority empowered to administer taxes, duties and other payments in the interest of the state, as well as the websites of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova and the World Bank were used.

tologic utilizat în *analiza statistică și comparativă* efectuată, au servit atât rapoartele anuale, elaborate și publicate de Serviciul Fiscal de Stat – autoritatea publică împuternicită să administreze impozitele, taxele și alte plăți în interesul statului, cât și paginile web ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova și cele ale Băncii Mondiale.

Analiza datelor statistice a permis reflectarea situației de moment și identificarea tendințelor referitor la fenomenul de inegalitate, precum și elucidarea efectelor cauzate de prevederile reformei fiscale petrecute în 2018 asupra echității fiscale și inegalității sociale.

Rezultate obținute și discuții

Există mai mulți indicatori utilizați pentru a caracteriza nivelul de inegalitate și care oferă o analiză mai detaliată asupra modului în care resursele, oportunitățile și beneficiile sunt distribuite între diferite grupuri de oameni. Cei mai importanți indicatori sunt:

1. Coeficientul Gini: cu cât coeficientul Gini este mai aproape de 0, cu atât distribuția este mai egală, iar cu cât este mai aproape de 1, cu atât inegalitatea este mai mare;
2. Raportul între veniturile celor mai bogați și celor mai săraci: acest raport indică diferența dintre veniturile celor mai bogați și cele ale celor mai săraci;

Procentajul veniturilor pentru cei mai bogați X%: acest indicator arată cât procent din totalul veniturilor revine unui anumit procentaj din populație.

The analysis of statistical data allowed to reflect the current situation and identify trends in the phenomenon of inequality, as well as to elucidate the effects caused by the provisions of the tax reform passed in 2018 on tax equity and social inequality.

Obtained results and discussions

There are several indicators used to characterize the level of inequality and which provide a more detailed analysis of how resources, opportunities and benefits are distributed between different groups of people. The most important indicators are:

1. Gini coefficient: the closer the Gini coefficient is to 0, the more equal the distribution, and the closer it is to 1, the greater the inequality.
2. Ratio of incomes of the richest to the poorest: this ratio indicates the difference between the incomes of the richest and the poorest.

Percentage of income for the richest X%: this indicator shows what percentage of total income goes to a certain percentage of the population.

Tabelul 1/ Table 1

**Dinamica indicatorilor de inegalitate și sărăcie în Republica Moldova,
pentru perioada 2014-2022/
Dynamics of inequality and poverty indicators in the Republic of Moldova
for the period 2014-2022**

Indicator/ The indicator	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Coeficientul GINI pentru venituri/ The GINI coefficient for income	0,3257	0,3238	0,3314	0,3168	0,3049	0,3148	0,3226	0,3319	0,3208
Raportul venitului dintre quintila I și V/ Income ratio between quintile I and V	5,6636	5,4758	5,7733	5,3455	5,0761	5,0905	5,3030	5,5736	5,3116
Ponderea veniturilor ce revine milionarilor %/ The share of income belonging to millionaires %	-	-	-	2,4	10,3	13,0	13,5	15,4	18,0
Ponderea milionarilor în total contribuabili %/ The share of millionaires in total taxpayers	-	-	-	0,045	0,146	0,210	0,251	0,264	0,315
Rata sărăciei extreme %/ Extreme poverty rate	12,8	10,5	10,4	11,0	8,7	10,7	10,8	9,5	13,5
Rata sărăciei absolute %/ Absolute poverty rate	29,5	25,4	26,4	27,7	23,0	25,2	26,8	24,5	31,1

Sursa: elaborat de autor în baza [10],[7]/Source: developed by the authors based on [10],[7]

Confrom datelor din tabelul 1, pentru primii cinci ani ai perioadei analizate, dinamica inegalității populației după venituri are un caracter de diminuare și continuă trendul demarat în anul 2006. Astfel,

According to the data in table 1, for the first five years of the period under review, the dynamics of population inequality by income is decreasing and continues the trend started in 2006. Thus, the Gini

coeficientul Gini s-a diminuat constant timp de 13 ani. Dacă în 2006 [2], [5] el avea valoarea de 0,3702, apoi către 2018 el a pierdut aproape 18% din greutate și a atins nivelul de 0,3049, care este unul acceptabil și chiar mai bun decât cel din Italia, Spania, Portugalia, Bulgaria, Țările Baltice, România [11]. Dar deja în anul următor, în 2019, vectorul se inversează pentru 3 ani și chiar dacă în 2022 avem, din nou, o diminuare, suntem totuși la nivelul de 0,3208, care este practic cel de la care am pornit acum 8 ani în urmă.

O evoluție similară are și indicatorul „Raportul veniturilor dintre quintila I și V”. Veniturile celor mai înstărite 20% din populație depășesc, în mod constant, de peste 5 ori veniturile celor mai săraci 20% dintre cetățeni. Chiar dacă are o valoare destul de înaltă, acest indicator, la fel, ne poziționează mai sus, în raport cu o serie de țări europene mult mai dezvoltate decât Republica Moldova.

Indicatorul „Pondere veniturilor ce revine milionarilor” caracterizează nivelul de concentrare a veniturilor. În anul 2022, milionarii autohtoni, reprezentând doar 0,315% din totalul contribuabililor, au primit 18% din totalul veniturilor impozabile. Această cifră indică un nivel extrem de ridicat de concentrare a veniturilor impozabile, depășind semnificativ media înregistrată în țările din regiune.

Pentru a înțelege cum introducerea cotei unice de impozitare s-a reflectat în creșterea inegalității economice pentru cetățenii Republicii Moldova, mai jos vom analiza câteva aspecte cheie.

Primul aspect se referă la dinamica surselor de venituri impozabile (vezi tabelul 2). Vom evidenția cum s-a modificat în timp structura surselor de venit ale contribuabililor autohtoni și impactul acestei schimbări asupra diferitelor categorii de contribuabili.

Al doilea aspect ține de influența modificării cotei de impozitare și a scutirilor asupra nivelului de inechitate și, implicit, asupra inegalității. Pornim de la ipoteza că introducerea cotei unice de impozitare a afectat diferit contribuabilii. Astfel, o parte dintre contribuabili, în special cei cu venituri ridicate, au fost avantajați, în timp ce cei cu venituri mici au fost dezavantajați, având ca rezultat creșterea inegalității. Temeiul acestei presupuneri este coincidența temporală a reformei fiscale și a deteriorării indicatorilor de egalitate. Anul 2019, primul an post-reformă fiscală, este anul în care inegalitatea începe să crească.

După cum e și firesc, chiar dacă înregistrează o tendință lentă de scădere, principala sursă de venit impozabil pentru cetățeni rămâne salariul. Pondere salariului în totalul veniturilor impozitate a înregistrat o scădere în ultimii 4 ani, trecând de la cota de 78%, înregistrată în 2018, la cota de 74,2%, în 2022. Grupul de cetățeni care beneficiază de această sursă de venituri este cel mai numeros, în comparație cu celelalte grupe beneficiare de alte surse de venituri.

coefficient has been decreasing steadily for 13 years. If in 2006 [2], [5] it had a value of 0.3702, then by 2018 it has lost almost 18% of its weight and reached the level of 0.3049, which is acceptable and even better than that of Italy, Spain, Portugal, Bulgaria, the Baltic States, Romania [11]. But already in the following year, in 2019, the vector reverses for 3 years and even if in 2022 we have, again, a decrease, we are still at the level of 0.3208, which is practically the one we started from 8 years ago.

A similar evolution is also shown by the indicator “Income ratio between quintile I and V”. The income of the richest 20% of the population consistently exceeds the income of the poorest 20% by more than 5 times. Even though this indicator is quite high, it still places us higher than a number of European countries that are much more developed than Moldova.

The indicator “Share of income accruing to millionaires” characterizes the level of income concentration. In 2022, domestic millionaires, representing only 0.315% of all taxpayers, received 18% of total taxable income. This figure indicates an extremely high level of concentration of taxable income, significantly exceeding the average for countries in the region.

In order to understand how the introduction of the flat tax rate has been reflected in increased economic inequality for Moldovan citizens, below, we analyse some key issues.

The first aspect concerns the dynamics of taxable income sources (see table 2). We will highlight how the structure of domestic taxpayers' income sources has changed over time and the impact of this change on different categories of taxpayers.

The second aspect concerns the influence of changes in the tax rate and exemptions on the level of inequality and hence on inequity. We start from the assumption that the introduction of the single tax rate affected taxpayers differently. Thus, some taxpayers, especially high-income taxpayers, have benefited, while low-income taxpayers have been disadvantaged, resulting in increased inequality. The basis for this assumption is the coincidence in time of the tax reform and the deterioration of the equality indicators. The year 2019, the first-year post tax reform, is the year when inequality starts to rise.

As is only natural, even if it is slowly decreasing, the main source of taxable income for citizens remains wages. The share of wages in total taxed income has been declining over the last 4 years, from 78% in 2018 to 74.2% in 2022. The group of citizens benefiting from this source of income is the largest compared to the other groups benefiting from other sources of income.

Tabelul 2/Table 2

**Dinamica surselor de venit impozabil pentru perioada 2018-2022/
Dynamics of sources of taxable income for the period 2018-2022**

Indicator/ The indicator	Anul 2018/ Year 2018		Anul 2019/ Year 2019		Anul 2020/ Year 2020		Anul 2021/ Year 2021		Anul 2022/ Year 2022		Creștere/ Growth 2022/2018
	Valoarea Value	%	Valoarea/ Value	%	Valoarea/ Value	%	Valoarea/ Value	%	Valoarea/ Value	%	%
Salariu, mln. lei/ Salary, MDL million	46482,84	78,01	53869,85	77,6	5564,89	77,7	63359,33	76,1	72830,17	74,2	+56,7
Dividende, mln. lei/ Dividends, MDL million	6172,31	10,36	8446,85	12,16	7758,87	10,83	9427,14	11,3	12692,11	12,9	+82,6
Locațiune, mln.lei/ Lease, MDL million	1840,02	3,09	2180,43	3,1	2189,57	3,05	2616,41	3,14	3044,39	3,01	+65,4
Livrarea producției agricole, mln. lei/ Agricultural pro- duction delivery, MDL million	2261,06	3,79	2420,89	3,5	1666,58	2,32	2351,94	2,82	2346,64	2,4	+3,7
Creștere capital mln. lei/ Capital increase, MDL million	393,42	0,66	699,39	1	1406,33	1,96	2216,64	2,64	1818,49	1,8	4,6 ori
Venit obținut peste hotare, mln. lei/ Income earned abroad, MDL million	80,2		61,01		57,10		82,46		112,74	0,1	+40
Dobânzi, mln. lei/ Interest, MDL million	30,13		35,27		34,04		35,27		1557,6	1,5	52 ori
Royalty. mln. lei/ Royalties, MDL million	259,91	0,44	296,91	0,43	329,54	0,46	411,98	0,49	525,75	0,5	102 %
Câștiguri la jocuri de noroc, mln. lei/ Gambling winnings, MDL million	761,42	1,28	685,8	0,9	94,54	0,13	210,53	0,24	231,71	0,2,	-3,3 ori
Alte venituri, mln .lei/Other incomes	1298,7	2,18	733,6	1,05	1814,41	2,53	2831,56	3,39	3041	3,01	
Total mln. lei/ Total, MDL million	59580	100	69430	100	71590	100	83300	100	98200	100	64,8

Sursa: elaborat de autor în baza [7]/Source: developed by the authors based on [7]

Pe locul al doilea, ca sursă de venituri impozabile, se situează dividendele. Ponderea acestora în totalul veniturilor a crescut de la valoarea de 10,3%, înregistrată în 2018, la nivelul de 12,9%, atins în 2022. Teoretic, având în vedere rezultatele procesului de privatizare din anii 1990-2000, numărul proprietarilor de active generatoare de dividende este semnificativ însă, în practică, cea mai mare parte din dividende sunt achitate unui număr redus de cetățeni.

Înșușirea veniturilor prin filiera dividende a devenit pentru întreprinzătorii autohtoni o practică răspândită de optimizare a costurilor legate de remun-

Dividends are the second most important source of taxable income. Their share of total income has increased from 10.3% in 2018 to 12.9% in 2022. Theoretically, given the results of the privatization process in 1990-2000, the number of owners of dividend-generating assets is significant, but in practice most dividends are paid to a small number of citizens.

The capture of income through the dividend channel has become a widespread practice for domestic entrepreneurs to optimize the cost of remunerating the human factor. Thus, managers with owner-

nerarea factorului uman. Astfel, managerii cu statut de proprietar însușesc cea mai mare parte din venituri anume prin atribuirea de dividende.

Atunci când venitul obținut prin calcularea de salariu este taxat sub trei aspecte și la cote substanțiale (24% contribuții pentru fondul de asigurări sociale, 9% contribuții în fondul asigurării medicale și 12% impozit pe venit), astfel încât, cumulativ presiunea fiscală este de circa 35,42%, iar venitul obținut prin calea dividendelor este taxat cumulativ la presiunea de 17,28% (12% cota impozit pentru venit pentru persoane juridice și 6% cota impozit pe venit sub formă de dividend pentru persoanele fizice), este mai rațional ca întreprinzătorul să-și obțină venitul prin două căi. Prima cale presupune fixarea unui salariu (de multe ori salariul minim pe economie), care dacă nu luăm în calcul scutițiile, va fi taxat la cota cumulativă de 35,42%, iar restul de venit să fie obținut prin atribuirea de dividend, care cumulativ va fi taxat la doar 17,28%.

Această optimizare este absolut legală, dar generatoare de inechitate fiscală pentru contribuabili cu venituri similare, dar statut diferit. Astfel, venitul obținut prin filiera salariu este taxat mult mai dur decât venitul însușit prin filiera salariu plus dividend [4].

Pe poziția a treia în sursa de formare a venitului impozabil se află venitul provenit din locațiune. Chiar dacă înregistrează creșteri în valori absolute, ponderea acestei surse de venit oscilează în jurul valorii de doar 3%. Acestei surse-i este caracteristic numărul relativ mic de persoane care obțin acest tip de venituri.

Următoarea sursă majoră care contribuie la formarea veniturilor impozabile pentru un număr foarte mare de cetățeni, este livrarea producției agricole. Această sursă contribuie la bunăstarea cetățenilor, în funcție de condițiile climatice ale anului, fapt demonstrat de rezultatele anului 2020, care a fost unul neprielnic. Per general, această sursă de venituri înregistrează valori absolute constante, dar cu tendință de micșorare în valori relative, fixând în anul 2022 cota de 2,4%. Specific pentru această sursă este faptul că, beneficiarii reprezintă un număr mare de persoane care fac parte din categoria celor cu venituri mici.

Pe locul 5 în top surse de venituri se situează creșterea de capital. Deși ponderea acestei surse în volumul total de venituri pentru anul 2022 este de doar 1,8%, iar în valori absolute și relative este mai mică decât în anul precedent, totuși contribuția ei este în trend de creștere, iar comparativ cu anul 2018 majorarea absolută este de peste 4,6 ori. Beneficiari ai acestei surse de venit sunt persoane în număr restrâns, care fac parte din categoria celor cu venituri medii și mari.

O altă sursă, a cărei contribuție la formarea veniturilor impozabile ale cetățenilor a explodat în anul 2022, este venitul obținut din dobânzi. Dacă în anii precedenți contribuția acestei surse era de ordinul sutimilor de procente, apoi în anul 2022, volumul

ship status appropriate most of the income through dividends.

When the income obtained through payroll is taxed under three aspects and at substantial rates (24% contributions to the social insurance fund, 9% contributions to the health insurance fund and 12% income tax), so that cumulatively the tax burden is about 35.42%, and the income obtained through dividends is taxed cumulatively at 17.28% (12% income tax rate for legal entities and 6% income tax rate in the form of dividends for individuals), it is more rational for the entrepreneur to obtain his income through two routes. The first way involves setting a salary (often the minimum wage), which if we do not consider the exemptions, will be taxed at the cumulative rate of 35.42%, and the rest of the income will be obtained by allocating a dividend, which cumulatively will be taxed at only 17.28%.

This optimization is legal but creates tax inequity for taxpayers with similar income but different status. Thus, income earned through the salary channel is taxed much more heavily than income earned through the salary plus dividend channel [4].

The third most important source of taxable income is rental income. Even though it is increasing in absolute terms, the share of this source of income is only around 3%. This source is characterized by the relatively small number of people earning this type of income.

The next major source of taxable income for a very large number of citizens is the delivery of agricultural produce. This source contributes to the welfare of citizens, depending on the climatic conditions of the year, which is demonstrated by the results of 2020, which was a poor year. Overall, this source of revenue records constant absolute values, but with a tendency to decrease in relative values, setting in 2022 the share at 2.4%. Specific for this source is the fact that the beneficiaries represent a large number of people who belong to the category of low income.

In the 5th place in the top sources of income is the capital increase. Although the share of this source in the total revenue volume for 2022 is only 1.8%, and in absolute and relative values is lower than in the previous year, however, its contribution is in the growth trend, and compared to 2018, the absolute increase is over 4.6 times. Beneficiaries of this source of income are a limited number of persons belonging to the category of those with medium and high incomes.

Another source, whose contribution to the formation of taxable income of citizens exploded in 2022, is the income obtained from interest. If in previous years the contribution of this source was in the order of percentages hundredths, then in 2022, the volume of interest-generated income increased compared to previous years by more than 50 times and

veniturilor generat de dobânzi a crescut comparativ cu anii precedenți de peste 50 ori și a atins valoarea de 1,5% din total venituri impozabile. Concentrația beneficiarilor acestei surse de venit este înaltă. Deși numărul celor care obțin dobânda este destul de mare, fiindcă dobânda se calculează atât pentru depozitele bancare la termen, cât și pentru sumele bănești de pe cardurile salariale, totuși fluxul cel mai semnificativ de dobânzi este direcționat spre un număr relativ restrâns de cetățeni, în special spre cei cu venituri mari și medii. Cetățenii din segmentul cu venituri mici nu sunt beneficiari ai acestei surse de venit.

Este important de menționat că, cota de impozitare a veniturilor diferențiază în funcție natura acestora. Astfel, dividendele, royalty și dobânzile sunt taxate la cota cea mai mică, de 6%, iar cota de impozitare pentru venitul provenit din locațiune, în funcție de subiecții raportului de locațiune, persoană fizică sau juridică, este de 7% sau 12%. Pornind de la aceasta, ajungem la concluzia că, în urma modificării structurii surselor de venit, au avut de câștigat cei care au venituri mai mari. Se observă că ritmul de creștere a veniturilor din surse ale căror beneficiari sunt un număr redus de cetățeni, care fac parte din categoria celor cu venituri mari și medii, crește mult mai rapid decât venitul din sursele cu număr mare de beneficiari, dar din segmentul cu venituri mici. Respectiv, veniturile provenite din dividende, royalty, locațiune, dobânzi și creșteri de capital, au înregistrat în perioada 2018-2022 creșteri de: 82,6%, 65,4%, 102%, 460% și 5200%, ceea ce este semnificativ mai mult decât creșterea venitului provenit și salariu, care tot în această perioadă s-a majorat cu doar 56,7%. Doar sursa de venituri „câștiguri de la jocuri de noroc” în acest interval de timp a generat venituri mai mici.

Deci, doar modificarea structurii surselor de obținere a veniturilor a avut efecte de natură să înrăutățească nivelul de egalitate în societate și să sporească gradul de concentrare a veniturilor, iar cauza este inegalitatea în distribuirea și inechitatea în nivelul de impozitare a diferitor tipuri de venituri.

Efectele generate de introducerea cotei unice de impozitare a venitului, la fel, a agravat situația privind egalitatea și echitatea socială.

Impactul și beneficiarii reformei fiscale din 2018 sunt identificate în urma analizei datelor înregistrate în perioada 2017-2022, cu referire la venituri obținute și impozite achitate de către diferite categorii de contribuabili.

La început, evaluând impactul reformei prin prisma sumelor de impozit achitate, opinia publică a asociat prevederile reformei fiscale cu reducerea poverii fiscale.

Cu adevărat, după cum se poate observa, din tabelul 3, în anul 2019 – primul an de după reformă, povara fiscală pentru contribuabilii autohtoni s-a diminuat cu 0.11 p.p. Astfel, dacă în 2017 ponderea impozitelor în total venituri era de 6,85%, către 2019 aceasta a scăzut la 6,74%.

reached the value of 1.5% of the total taxable income. The concentration of beneficiaries of this source of income is high. Although the number of interest earners is quite high, as interest is calculated on both bank term deposits and money on salary cards, the most significant flow of interest is nevertheless directed to a relatively small number of citizens, especially those with high and middle incomes. Citizens in the low-income segment are not beneficiaries of this source of income.

It is important to note that the tax rate on income differs according to its nature. Thus, dividends, royalties and interest are taxed at the lowest rate of 6%, while the tax rate for rental income, depending on the subject of the rental relationship, natural or legal person, is 7% or 12%. From this, we conclude that, following the change in the structure of income sources, those with higher incomes have benefited. It can be seen that the rate of growth of income from sources whose beneficiaries are a small number of citizens, who belong to the high- and middle-income category, increases much faster than income from sources with a large number of beneficiaries but in the low-income segment. Respectively, income from dividends, royalties, rent, interest, and capital increases, have recorded increases during the period 2018-2022: 82.6%, 65.4%, 102%, 460% and 5200%, which is significantly more than the increase in income from wages and salaries, which also increased by only 56.7% in this period. Only the source of income “gambling winnings” during this period generated less income.

So, only the change in the structure of sources of income has had effects that are likely to worsen the level of equality in society and increase the degree of income concentration, and the cause is inequality in the distribution and inequality in the level of taxation of different types of income.

The effects of the introduction of the single income tax rate have also aggravated the situation regarding equality and social equity.

The impact and beneficiaries of the 2018 tax reform are identified by analysing the data recorded between 2017 and 2022, with reference to income earned and taxes paid by different categories of taxpayers.

Initially, by assessing the impact of the reform in terms of the amounts of tax paid, the public associated the provisions of the tax reform with the reduction of the tax burden.

Indeed, as can be seen, from table 3, in 2019 – the first year after the reform, the tax burden for domestic taxpayers decreased by 0.11 p.p. Thus, if in 2017 the share of taxes in total income was 6.85%, by 2019 it decreased to 6.74%.

Tabelul 3/Table 3

**Dinamica poverii fiscale pentru perioada anilor 2017-2022/
Dynamics of the tax burden for the period 2017-2022**

Total Contribuabili/Total taxpayers								
Indicator/ The indicator		Anul / Year 2017	Anul / Year 2019	Anul / Year 2021	Anul / Year 2022	Creșterea %/ Growth % 2019/2017	Creșterea %/ Growth % 2021/2017	Creșterea% Growth% % 2022/2017
1	Numărul, mii persoane/ The number, thousands of people	1200	1200	1520	1530	0	26,6%	27,5 %
2	Venituri, milioane lei/ Income, MDL million	53254	69430	83300	98200	30,3%	58,5%	84,4%
3	Impozite achitate, milioane lei/ Taxes paid, MDL million	3650	4670	6080	7200	27,9 %	66,6%	97,3%
4	Pondere impozitelor (povara fiscală) = = rd3/rd2/ The share of taxes (tax burden) = = row 3/row 2	6,85	6,74	7,29	7,33	-0,11 p. p.	+0,44 p.p	+0,48p.p.
5	Venitul mediu, mii lei = rd 2/ rd 1/ Average income, thousand lei = row 2/row 1	44,378	57,858	54,802	64,130	30,4 %	23,5 %	44,5%
6	Impozitul mediu, mii lei = rd 3/ rd 1 Average tax, thousand lei = row 3/row 1	3,041	3,890	4,000	4,795	27,9%	31,5%	57,7
Contribuabili milionari/Millionaire taxpayers								
7	Numărul, persoane/ The number, persons	537	2515	4007	4810	386,7 %	646%	8,6 ori
8	Venituri, milioane lei/ Income, MDL million	1286	9029	12825	17690	602,1 %	897%	13,8 ori
9	Impozite achitate, milioane lei/ Taxes paid, MDL million	133	586	837,9	1450	340,6%	529%	10,9 ori
10	Pondere impozitelor (povara fiscală) = rd 9/ rd 8/ The share of taxes (tax burden)	10,3%	6,49 %	6,53	8,19	-3,81 p.p	- 3,77 p. p	-2,11p.p.
11	Venitul mediu, mii lei = rd 8/ rd 7/ Average income, MDL thousand = row 8/row 7	2 394	3 590	3 200	3 677	50,0%	33%	53,6,%
12	Impozitul mediu, mii lei = rd 9/ rd 7/ Average tax, MDL thousand = row 9/row 7	248	233	209,1	301,46	-6 %	-16%	21,5%
Contribuabili ordinari/Ordinary taxpayers								
13	Numărul, mii persoane/ The number, thousands of people	1200	1198	1516	1525	-0.02	26%	27 %
14	Venituri, milioane lei/ Income, MDL million	51968	60401	70475	80510	16,2 %	35%	54,9%
15	Impozite achitate, milioane lei/ Taxes paid, MDL million	3517	4084	5242	5750	16,1	49 %	63,5%
16	Pondere impozitelor (povara fiscală) = rd 15/ rd 14/ The share of taxes (tax burden) = = row 15/row 14	6,77 %	6,76 %	7,43	7,14%	(-0,1) p.p	+0,66 p.p.	+0,37p.p
17	Venitul mediu, mii lei = rd 14/ rd 13/ Average income, MDL thousand = = row 14/row 13	43,3	50,42	46,5	52,79	16,4	7,4 %	21,9%
18	Impozitul mediu, mii lei = rd 15/ rd 13/ Average tax, MDL thousand = row 15/row 13	2,93	3,41	3,46	3,77	16,4	18%	28,7%

Sursa: elaborat de autor în baza [7]/Source: developed by the authors based on [7]

Doar peste doi ani tabloul s-a inversat, astfel că, în anul 2021, în comparație cu anul 2019 și chiar cu anul 2017, povara fiscală este deja mai mare și continuă să crească. În anul 2022, povara fiscală s-a majorat cu 0,48 puncte procentuale, în comparație cu anul 2017, atingând un nivel de 7,33%.

Din perspectiva principiului echității și efectului asupra inegalității, prezintă interes consecințele reformei fiscale, resimțite de diferite categorii de contribuabili.

Just two years later the picture has reversed, so that in 2021, compared to 2019 and even 2017, the tax burden is already higher and continues to grow. In 2022, the tax burden has increased by 0.48 percentage points compared to 2017, reaching a level of 7.33%.

From the perspective of the principle of equity and the effect on inequality, the consequences of the tax reform, felt by different categories of taxpayers, are of interest.

Comparând povara fiscală pentru perioadă pre-reformă și post-reformă, vedem că reforma, de fapt, a avut un caracter profund inequitabil. Au fost favorizați acei care sunt relativ puțini, dar au venituri mari sau foarte mari, și sunt defavorizați cei care sunt mulți și au venituri modeste. Diminuarea poverii fiscale din primii ani post-reformă este determinată de două elemente ale reformei: modificarea volumului de scutiri și modificarea cotei de impozitare.

Contribuabilii au resimțit efectul reformei diferit, rezultatele fiind determinate de cuantumul venitului. Astfel, contribuabilii cu venituri mici și medii au beneficiat de reformă, prin efectul obținut din majorarea cuantumului de scutiri, iar contribuabilii cu venituri mari au beneficiat de ambele elemente: majorarea de cuantum de scutiri și diminuarea cotei de impunere fiscală.

În anul 2019, comparativ cu anul 2017, valoarea scutirii totale a crescut de peste 2 ori, de la 12960 lei la 27000 lei. Astfel, diminuarea presiunii fiscale în anul 2019, comparativ cu 2017, se datorează, în primul rând, majorării cuantumului de scutiri (vezi tabelul 4).

Comparing the tax burden for the pre-reform and post-reform period, we see that the reform, in fact, had a deeply inequitable character. Those who are relatively few but have high or very high incomes have been favoured, and those who are many and have modest incomes are disadvantaged. The reduction in the tax burden in the early post-reform years is due to two elements of the reform: the change in the volume of exemptions and the change in the tax rate.

Taxpayers felt the effect of the reform differently, with the results determined by the amount of income. Thus, low- and middle-income taxpayers benefited from the reform through the effect obtained from the increase in the amount of exemptions, while high income taxpayers benefited from both elements: the increase in the amount of exemptions and the decrease in the tax rate.

In 2019, compared to 2017, the value of the total exemption increased more than 2 times, from MDL 12960 to MDL 27000. Thus, the decrease in tax burden in 2019 compared to 2017 is primarily due to the increase in the amount of exemptions (see table 4).

Tabelul 4/Table 4

**Dinamica scutirilor personale și pentru persoane întreținute/
Dynamics of personal and dependant exemptions**

Anul/ Year	Scutirea personală, lei/ Personal exemption, MDL	Scutirea pentru o persoană întreținută, lei/ The exemption for a dependant, MDL	Total scutiri, lei/ Total exemptions, MDL	Creșterea scutirilor totale în raport cu anul 2018 %/Increase in the value of total exemptions compared to 2018 %
2017	10620	2340	12960	-
2018	24000	3000	27000	-
2019	24000	3000	27000	0
2020	24000	3000	27000	0
2021	25200	4500	29700	10
2022	27000	9000	36000	33,3

Sursa: elaborat de autor în baza [8]/Source: developed by the authors based on [8]

Efectul rezultat din majorarea cu 14100 lei (27000-12960) a scutirii totale din anul 2019, față de anul 2017, s-a materializat în diminuarea impozitului achitat cu circa 1684 lei (14040 *12%) per contribuabil. Remarcăm că această reducere a fost resimțită, practic, de fiecare contribuabil, indiferent de volumul venitului. Contribuabilii cu salarii mici au pierdut, din cauza cotei unice de 12%, care era mai mare ca cota de 7% valabilă în perioada pre-reformă, dar au compensat pierderea prin câștigul generat de majorarea scutirilor. Dar per total, au rămas la presiunea fiscală pre-reformă. Mai complicat stau lucrurile cu salariații cu venituri medii și mai mari ca medii. Toți au fost avantajați de majorarea scutirilor, dar introducerea cotei unice i-a dezavantajat pe cei cu venituri medii și i-a avantajat pe cei cu venituri mai mari ca medii.

Dacă comparăm sporul relativ al salariului mediu pe economie și sporul relativ al scutirilor pentru perioada imediat următoare 2019-2022, vedem că salariile au crescut cu un ritm mai accelerat decât

The effect resulting from the increase of MDL 14100 (27000-12960) in the total exemption in 2019, compared to 2017, was to reduce the tax paid by about MDL 1684 (14040 *12%) per taxpayer. We note that this reduction was felt by practically every taxpayer, regardless of the volume of income. Taxpayers with low salaries lost out because of the 12% flat rate, which was higher than the 7% rate applicable in the pre-reform period, but they compensated for the loss by the gain generated by the increase in exemptions. But overall, they remained at the pre-reform tax burden. Things are more complicated for middle-income earners and above. All have benefited from the increase in exemptions, but the introduction of the single rate has disadvantaged middle-income earners and benefited higher middle-income earners.

If we compare the relative increase in the average wage in the economy and the relative increase in exemptions for the immediate period 2019-2022, we see that wages have increased at a faster pace than exemptions, thus the average gross wage has increa-

scutirile, astfel, salariul mediu brut s-a majorat cu circa 44% (10 447,3-7233,7/7333,7), în timp ce valoarea scutirii totale a crescut doar cu 33,3% (tabelul 5). Dacă luăm în calcul că doar o parte din salariați beneficiază de scutiri pentru persoană întreținută, apoi creșterea scutirii personale pentru perioada 2019-2022 este de doar 12,5%. Evident, că în atare circumstanțe se vor pomeni sancționați, în sensul că vor fi supuși unei presiuni fiscale sporite cei care au avut creșteri salariale mai mari de 33,3% sau chiar mai mari de doar 12,5%.

sed by about 44% (10 447.3-7233.7/7333.7), while the amount of the total exemption has increased by only 33.3% (table 5). If we take into account that only a proportion of employees benefit from the personal exemption for dependents, then the increase in the personal exemption is for the period 2019-2022 only 12.5%. Obviously, in such circumstances, those who have had wage increases of more than 33.3% or even more than 12.5% will be penalized in the sense that they will be subject to increased fiscal pressure.

Tabelul 5/Table 5

**Câștigul salarial mediu lunar brut, pentru anii 2017-2022/
Average gross monthly wage for 2017-2022**

Anul 2017/ Year 2017	Anul 2018/ Year 2018	Anul 2019/ Year 2019	Anul 2020/ Year 2020	Anul 2021/ Year 2021	Anul 2022/ Year 2022
5587,4 lei	6268,0 lei	7233,7 lei	7943,0 lei	8979,8 lei	10 447,3

Sursa: elaborat de autor în baza [10]/Source: developed by the authors based on [10]

Putem menționa că evitarea sporirii presiunii fiscale trebuia realizată prin majorarea substanțială și diferențiată a scutirilor acordate. Diminuarea cotei fiscale pentru toți contribuabilii, indiferent de volumul veniturilor obținute, nu respectă principiul echității impunerii fiscale și nu contribuie la reducerea inegalității, dar din contra, duce la majorarea inegalității.

Va purta caracter echitabil doar diminuarea poverii fiscale prin majorarea diferențiată a scutirilor și deducerilor, deoarece se va finaliza cu o diminuare semnificativă a presiunii fiscale pentru cei cu venituri mici și scădere neesențială pentru cei cu venituri mari. Un exemplu parțial în acest sens ar putea servi sistemul fiscal din România, în care, la fel, este cota unică de impunere fiscală, care la capitolul deduceri (scutiri), este mai flexibil ca cel moldovenesc și prevede deduceri diferențiate, în funcție de nivelul veniturilor, iar baza de impozitare cuprinde și venituri (diverse pensii) care sunt omise de către sistemul fiscal autohton [3].

Cu certitudine, cota unică de 12% la impozitul pe venit a avut o contribuție asupra diminuării poverii fiscale, prin segmentul de contribuabili cu venituri salariale mari și foarte mari. Categoria dată de contribuabili a avut de câștigat sub două aspecte. Pe o parte, creșterea scutirilor a diminuat suma impozabilă, iar pe altă parte, cea mai mare parte a venitului trece sub incidența taxei unice de 12%, comparativ cu cea de 18%, care era în vigoare în perioada pre-reformă.

Pentru categoria de contribuabili ordinari, efectul pozitiv al reformei fiscale este unul minuscul. Vedem că atât venitul mediu, cât și impozitul mediu achitat de către un contribuabil în primul an au crescut cu 16,4%. Astfel, dacă în anul 2017 povara fiscală era de 6,77%, în anul 2019 aceasta s-a redus cu doar 0.01 p.p. și a înregistrat cota de 6,76%. Deja în anul 2021 povara fiscală, comparativ cu anul 2017, chiar s-a majorat cu +0.66 p.p., atingând cota de 7,43%. În 2022, povara fiscală pentru categoria de

We can mention that the avoidance of an increase in the tax burden should have been achieved by a substantial and differentiated increase in the exemptions granted. Reducing the tax rate for all taxpayers, irrespective of the amount of income they earn, does not comply with the principle of fair taxation and does not help to reduce inequality, but, on the contrary, increases inequality.

Only a reduction in the tax burden through differentiated increases in exemptions and deductions will be fair, as it will result in a significant reduction in the tax burden for low-income earners and a negligible reduction for high-income earners. A partial example of this could be the Romanian tax system, which also has a single tax rate, which is more flexible in terms of deductions (exemptions) than the Moldovan system and provides for differentiated deductions depending on the level of income, while the tax base also includes income (various pensions) which is omitted by the Moldovan tax system [3].

Certainly, the single 12% income tax rate has contributed to reducing the tax burden, through the segment of taxpayers with high and very high wage incomes. This category of taxpayers has benefited under two aspects. On the one hand, the increase in exemptions has reduced the taxable amount and, on the other, most of the income is subject to the 12% flat tax, compared to the 18% tax that was in force in the pre-reform period.

For ordinary taxpayers, the positive effect of the tax reform is minuscule. We see that both the average income and the average tax paid by a taxpayer in the first year increased by 16.4%. Thus, if in 2017 the tax burden was 6.77%, in 2019 it was reduced by only 0.01 p.p., and recorded a rate of 6.76%. Already in 2021, the tax burden, compared to 2017, even increased by +0.66 p.p., reaching the rate

contribuabili non milionari s-a redus comparativ cu anul 2021, atingând plafonul de 7,14%, dar oricum rămâne a fi superioară perioadei pre-reformă și celei imediat după reformă.

Adevărații beneficiari ai implementării sistemului proporțional de impozitare la cota unică sunt contribuabilii milionari, o categorie care înregistrează o creștere constantă.

În 2017, în Moldova existau 537 de contribuabili cu venituri anuale mai mari de un milion de lei, iar către anul 2022, categoria s-a lărgit semnificativ, ajungând la 4810 persoane. Impactul introducerii cotei unice de impozitare asupra contribuabililor milionari se observă din cifrele care reflectă dinamica veniturilor medii și impozitelor medii achitate. Astfel, venitul mediu obținut a crescut cu peste 53,6% pentru anul 2022, comparativ cu anul 2017, în timp ce impozitul mediu achitat s-a majorat în această perioadă cu doar aproximativ 21,5%.

Prin urmare, reforma fiscală a redus presiunea fiscală pentru contribuabilii milionari încă din primul an de implementare, cu 3,81 puncte procentuale, trecând de la valoarea de 10,3% în ultimul an pre-reformă 2017, la nivelul de 6,49% în anul 2019, primul an post-reformă. Diminuarea poverii fiscale pentru categoria contribuabili milionari este determinată parțial și de modificarea structurii surselor de venit. Datele din tabelul 2 arată că dividendele au crescut în ultimii patru ani cu peste 6 miliarde lei, iar cea mai mare parte din această sumă a fost distribuită unui număr redus de cetățeni, care s-au dovedit a fi din categoria milionarilor. Astfel, cota de impunere de 6% a acestui tip de venituri conduce spre diminuarea mai pronunțată a poverii fiscale atribuită contribuabililor înstăriți, în comparație cu modificarea poverii fiscale pentru contribuabilii ordinari, a căror sursă principală de venit este salariul, care este impozitat la cota de 12%. Către 2022, povara fiscală s-a majorat, atingând nivelul de 8,19%, însă rămâne semnificativ mai mică în comparație cu perioada pre-reformă.

În ultimul an se remarcă o creștere bruscă cu 1,66 puncte procentuale a poverii fiscale, comparativ cu anul precedent 2021. Cauza acestei majorări presupunem a fi creșterea numărului de milionari din contul celor pentru care sursa de venit este salariul, ulterior taxat la cota 12%.

O altă o sursă de venit care a majorat veniturile acestei categorii de contribuabili este locațiunea. Din tabelul 2 observăm că această sursă de venit a crescut în decurs de un an cu 428 mln lei. Pentru o bună parte din această sumă, subiect de raport de locațiune este o persoană fizică și una juridică, iar în acest caz, cota de impunere este, la fel, de 12%.

Dacă comparăm povara fiscală a acestor două categorii de contribuabili (ordinari și milionari) în anul 2017 și anul 2022, observăm că sistemul fiscal are un caracter echitabil în perioada pre-reformă, astfel că cel cu venituri mari suportă o povară fiscală

de 7,43%. În 2022, taxul pentru categoria de non-milionari a scăzut comparativ cu 2021, atingând plafonul de 7,14%, dar este încă mai mare decât în perioada pre-reformă și în perioada imediat post-reformă.

Beneficiarii reali ai implementării sistemului proporțional de impozitare sunt contribuabilii milionari, o categorie care crește constant.

În 2017, în Moldova existau 537 de contribuabili cu venituri anuale mai mari de un milion de lei, iar către anul 2022, categoria s-a lărgit semnificativ, ajungând la 4810 persoane. Impactul introducerii cotei unice de impozitare asupra contribuabililor milionari se observă din cifrele care reflectă dinamica veniturilor medii și impozitelor medii achitate. Astfel, venitul mediu obținut a crescut cu peste 53,6% pentru anul 2022, comparativ cu anul 2017, în timp ce impozitul mediu achitat s-a majorat în această perioadă cu doar aproximativ 21,5%.

Prin urmare, reforma fiscală a redus presiunea fiscală pentru contribuabilii milionari încă din primul an de implementare, cu 3,81 puncte procentuale, trecând de la valoarea de 10,3% în ultimul an pre-reformă 2017, la nivelul de 6,49% în anul 2019, primul an post-reformă. Diminuarea poverii fiscale pentru categoria contribuabili milionari este determinată parțial și de modificarea structurii surselor de venit. Datele din tabelul 2 arată că dividendele au crescut în ultimii patru ani cu peste 6 miliarde lei, iar cea mai mare parte din această sumă a fost distribuită unui număr redus de cetățeni, care s-au dovedit a fi din categoria milionarilor. Astfel, cota de impunere de 6% a acestui tip de venituri conduce spre diminuarea mai pronunțată a poverii fiscale atribuită contribuabililor înstăriți, în comparație cu modificarea poverii fiscale pentru contribuabilii ordinari, a căror sursă principală de venit este salariul, care este impozitat la cota de 12%. Către 2022, povara fiscală s-a majorat, atingând nivelul de 8,19%, însă rămâne semnificativ mai mică în comparație cu perioada pre-reformă.

În ultimul an se remarcă o creștere bruscă cu 1,66 puncte procentuale a poverii fiscale, comparativ cu anul precedent 2021. Cauza acestei majorări presupunem a fi creșterea numărului de milionari din contul celor pentru care sursa de venit este salariul, ulterior taxat la cota 12%.

O altă o sursă de venit care a majorat veniturile acestei categorii de contribuabili este locațiunea. Din tabelul 2 observăm că această sursă de venit a crescut în decurs de un an cu 428 mln lei. Pentru o bună parte din această sumă, subiect de raport de locațiune este o persoană fizică și una juridică, iar în acest caz, cota de impunere este, la fel, de 12%.

Dacă comparăm povara fiscală a acestor două categorii de contribuabili (ordinari și milionari) în anul 2017 și anul 2022, observăm că sistemul fiscal are un caracter echitabil în perioada pre-reformă, astfel că cel cu venituri mari suportă o povară fiscală

mai mare și este profund inequitabil în anii post-reformă. Cei cu venituri modeste au ajuns să achite statului o parte mai mare din venituri față de cei cu venituri înalte, or, un **sistem fiscal echitabil** presupune exact contrariul [6].

Concluzii

Rezultatele cercetării au demonstrat că există o legătură de cauzalitate între degradarea indicatorilor de inegalitate și actualul sistem fiscal al Republicii Moldova. În particular, efecte nocive asupra inegalității au prevederile referitoare la cotele diferențiate de impozitare a diferitor tipuri de venituri. Astfel, o serie de venituri care sunt obținute de un număr relativ restrâns de contribuabili, care fac parte din categoria celor înstăriți, sunt taxate la cote mai mici decât cota de impozitare valabilă pentru venitul obținut din salariu, care, de fapt, este sursa principală de venit pentru majoritatea cetățenilor țării. De asemenea, creșterea inegalității este rezultatul introducerii cotei unice de impozitare. Astfel, indiferent de volumul venitului obținut, cota de impozitare este aceeași pentru toți, acțiune ce contravine principiului echității în impunerea fiscală, potrivit căruia, o impozitare fiscală echitabilă este atunci când cel care beneficiază de venituri mai mari, achită comunității o parte mai mare din venit, sub formă de impozit.

Spre final, apare fireasca întrebare – ce soluții ar putea fi propuse pentru revizuirea actualei politici fiscale a statului, în vederea restabilirii echității fiscale și diminuării inegalității economice? În cele ce urmează, găsiți unele soluții propuse de autor, pentru îmbunătățirea situației actuale:

1. Renunțarea la sistemul proporțional de impozitare și revenirea la sistemul progresiv. Toate țările cu nivel de dezvoltare înalt și nivel de inegalitate redus au un sistem progresiv de impozitare a veniturilor. Doar câteva țări europene, printre care: România, Bulgaria, Rusia, Bielorusia, Țările Baltice, au sistemul proporțional de impunere fiscală, dar cu toate acestea, ele nu fac parte din categoria țărilor care pot servi drept model de referință pentru dezvoltarea economică și socială. Mai mult ca atât, unele țări (România) deja și intenționează să treacă la sistemul progresiv de impunere fiscală;
2. Introducerea unor scutiri și deduceri fiscale diferențiate, care ar diminua semnificativ venitul impozabil, astfel ca povara fiscală finală să fie diferențiată, chiar dacă contribuabilii se încadrează în aceleași cote de impozitare, care nu ar favoriza segmentul de contribuabili bogați;
3. Diferențierea cotei de impunere în funcție de sursa de venit, astfel ca venitul obținut din surse salariale să nu fie supus unei presiuni fiscale mult mai mari decât veniturile obținute din surse non-salariale. Astfel, veniturile obținute din dividende și locațiune să fie taxate la cota minimă valabilă pentru venitul salarial. În

the pre-reform period, so that the high-income taxpayer bears a higher tax burden and is deeply unfair in the post-reform years. Those with modest incomes ended up paying a higher share of their income to the state than those with high incomes, yet a **fair tax system implies** exactly the opposite [6].

Conclusions

The results of the research demonstrated that there is a causal link between the deterioration of inequality indicators and the current tax system of the Republic of Moldova. In particular, the provisions on differentiated tax rates for different types of income have harmful effects on inequality. Thus, a number of incomes earned by a relatively small number of taxpayers, who belong to the category of the wealthy, are taxed at lower rates than the tax rate applicable to income from wages, which is in fact the main source of income for the majority of the country's citizens. The increase in inequality is also the result of the introduction of flat tax rates. Thus, regardless of the amount of income earned, the tax rate is the same for all, which is contrary to the principle of fairness in taxation, according to which fair taxation is when the person with the higher income pays a higher share of the income to the community in the form of tax.

Finally, the natural question arises – what solutions could be proposed to revise the current state tax policy in order to restore tax fairness and reduce economic inequality? In the following, you will find some solutions proposed by the author to improve the current situation:

1. Abandon the proportional system of taxation and return to the progressive system. All countries with high levels of development and low levels of inequality have a progressive income tax system. Only a few European countries, including Romania, Bulgaria, Russia, Belarus and the Baltic States, have a proportional tax system, but they are not, however, among the countries that can serve as a reference model for economic and social development. Moreover, some countries (Romania) are already planning to switch to a progressive tax system;
2. The introduction of differentiated tax exemptions and deductions, which would significantly reduce taxable income, so that the final tax burden is differentiated even if taxpayers fell within the same tax rates, which would not favor the richer segment of taxpayers;
3. Differentiating the tax rate according to the source of income, so that income from wage sources is not subject to a much higher tax burden than income from non-wage sources.

România, începând cu anul 2023, impozitul pentru venitul obținut din chirie este taxat la cota unică de 10% [9];

4. Diferențierea cotei fiscale nu doar în funcție de sursa de venit, dar și de valoarea venitului. Nu este tocmai echitabil când un venit modest obținut din dividend, locațiune sau dobândă, este taxat la cotă similară cu un venit foarte mare.

Aceste măsuri trebuie luate la pachet, astfel vor fi protejați contribuabilii cu venituri non-salariale moderate și vor fi taxați mai aspru contribuabilii cu venituri non-salariale mari sau foarte mari.

Thus, income from dividends and rental income should be taxed at the minimum rate applicable to wage income. In Romania, as of 2023, the tax on rental income began to be levied at the flat rate of 10% [9];

4. Differentiating the tax rate not only according to the source of income but also according to the amount of income. It is not exactly fair when a modest income from dividends, rent or interest is taxed at a similar rate to a very high income.

These measures should be taken as a package, so that taxpayers with moderate non-wage income are protected and taxpayers with high or very high non-wage income are taxed more heavily.

Bibliografie/Bibliography:

1. OSTRY, Jonathan D., BERG, Andrew, TSANGARIDES, Charalambos G. Redistribution, Inequality and Growth [online]. IMF STAFF DISCUSSION NOTE. 2014 [accesat 20.09.2023]. Disponibil: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>
2. ROJCO, Anatolii, HEGHEA, Ecaterina. Inegalitatea nivelului și condițiilor de trai ale populației urbane și rurale din Republica Moldova și măsurile de reducere a acesteia. In: *Creșterea economică în condițiile globalizării*: conf. șt. intern., ed. a 15-a, Chișinău, 15-16 octombrie 2021. Chișinău: INCE, 2021, vol. 2, pp. 324-331. ISBN 978-9975-3529-7-0.
3. SERDUNI, Serghei. Impozitarea echitabilă a persoanelor fizice ca factor de dezvoltare a societății. In: *Strategii și politici de management în economia contemporană*: conf. șt. intern., ed. a 6-a, Chișinău, 26-27 martie 2021. Chișinău: ASEM, 2021, pp. 265-270. ISBN 978-9975-155-20-5.
4. SERDUNI, Serghei. Reforma fiscală prin prisma echității sociale. In: *Strategii și politici de management în economia contemporană* [online]: conf. șt. intern., ed. 8-a, Chișinău, 24-25 mai 2023. Chișinău: ASEM, 2023, pp. 229-236. ISBN 978-9975-147-99-6 (PDF). Disponibil: <https://doi.org/10.53486/icspm2023.35>
5. CENTRAL ANALITIC INDEPENDENT „EXPERT-GRUP”. *Raport de stare a țării, 2019*. [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil: https://www.expegrup.org/media/k2/attachments/Raport_2019_ro_compilat.pdf
6. ЕРЕМЕНКО, Е. А. Об определении налоговой справедливости: теоретические поиски и практический смысл. *Финансы*. 2017, № 7, сс. 60–62.
7. *Serviciul Fiscal de Stat al Republicii Moldova* [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil: <https://sfs.md/ro/stiri/rezultatele-receptionarii-declaratiilor-cu-privire-la-impozitul-pe-venit-pentru-anul-2019,2020,2021,2022>
8. Codul fiscal al Republicii Moldova: Nr. 1163 din 24.04.1997. *Serviciul Fiscal de Stat al Republicii Moldova* [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil: <https://sfs.md/ro/pagina/codul-fiscal>
9. *Cum va fi 2023 pentru taxe și impozite. Pentru prima dată se introduce impozitul pe bacșiș* [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil: <https://romania.europalibera.org/a/modificari-fiscale-2023-taxe-si-impozite/32205430.html>
10. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. *Banca de date statistice* [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV070/NIV071200.px/table/tableViewLayout2/
11. WORLD BANK. *World Development Indicators: Distribution of income or consumption* [online] [accesat 09.09.2023]. Disponibil: <https://wdi.worldbank.org/table/1.3>

CZU: 339.96:338.1(478)

UDC: 339.96:338.1(478)

ROLUL ASISTENȚEI FINANCIARE NERAMBURSABILE ASUPRA ATINGERII OBIECTIVELOR DE DEZVOLTARE DURABILĂ

Drd. Mihaela GRUMEZA, ASEM
mihaela.grumeza@ase.md

ORCID: 0009-0003-0200-1760

Conf. univ. dr., expert proiect ECOCONS

Rodica CRUDU, ASEM

crudu.rodica@ase.md

ORCID: 0000-0002-6470-8601

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.087>

Asistența financiară externă, rambursabilă și nerambursabilă, ca componentă a Asistenței Oficiale pentru Dezvoltare (AOD), reprezintă un element important în dezvoltarea economică a țării recipiente. Efectele pozitive sau negative ale asistenței se regăsesc în indicatorii de dezvoltare, iar rezultatele sunt influențate de o multitudine de factori externi (crize, context politic etc.). Deși părerile sunt împărțite, la etapa actuală nu există studii empirice care să analizeze contribuția asistenței financiare la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD), prioritizate în Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030. Astfel, scopul cercetării este de a identifica rolul Asistenței externe recepționate în realizarea ODD, în Republica Moldova. Metodologia aplicată este reprezentată de analiza factologică corelată cu analiza statistică. Cercetarea prezintă rolul indispensabil al asistenței financiare în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă, în cazul Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: *Asistență Oficială pentru Dezvoltare, asistență financiară, Obiective de Dezvoltare Durabilă, Dezvoltare economică, eficiență.*

JEL: F35, Q01, O1.

Introducere

Interdependența fenomenelor sociale și economice actuale prezintă *asistența financiară nerambursabilă* ca fiind un factor important în catalizarea dezvoltării economice naționale. Conceptul de asistență financiară nerambursabilă este unul relativ recent, definit ca resurse acordate de un stat către un guvern străin, o societate civilă sau în sectorul privat. Asistența sus-menționată poate lua forma unei donații sau a unui grant și poate include capital, alimente, provizii și servicii, ca ajutor umanitar și asistență militară [6], iar scopul acesteia este de a fi investită în realizarea obiectivelor cu impact semnificativ și în suportul unui număr mai mare de beneficiari [3].

Mai mulți cercetători au examinat influența pozitivă a *asistenței externe* asupra dezvoltării econo-

ROLE OF NON-REIMBURSABLE FINANCIAL ASSISTANCE ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

PhD candidate Mihaela GRUMEZA, ASEM
mihaela.grumeza@ase.md

ORCID: 0009-0003-0200-1760

Assoc. Prof. PhD, ECOCONS project expert,

Rodica CRUDU, ASEM

crudu.rodica@ase.md

ORCID: 0000-0002-6470-8601

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.087>

Foreign financial aid, both repayable and non-repayable, plays a key role in the economic development trajectories of recipient countries as part of Official Development Assistance (ODA). The effects, whether positive or negative, can be observed in various development indicators, the outcomes being influenced by external factors (crises, political context). Despite the ongoing debate and scholastic divergence, a gap in empirical investigations persists, pertaining to the assessment of the contribution of financial assistance to the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) outlined in the 2030 Agenda for Sustainable Development. This research aims to fill that gap by investigating the role of foreign assistance in helping the Republic of Moldova reach its SDGs. The applied methodology involves factorial analysis correlated with statistical analysis. The research underscores the indispensable role of financial assistance in achieving sustainable development goals in the case of the Republic of Moldova.

Keywords: *official development assistance, financial assistance, sustainable development goals, economic development; efficiency.*

JEL: F35, Q01, O1.

Introduction

The current interdependence of social and economic phenomena highlights *non-reimbursable financial assistance* as a catalyst for national economic development. The concept of non-reimbursable financial assistance is relatively recently, defined as the resources provided by one state to another state, civil society, or the private sector, encompassing diverse forms such as donations, grants, and allocations of capital, food, supplies, services like humanitarian aid and military assistance [6]. The main objective is directed towards strategic investment in initiatives with substantial impact, designed to benefit a broader spectrum of beneficiaries [3].

A number of researchers have examined the positive impact of *foreign aid* on national economic

mice naționale, din diverse aspecte, și au prezentat-o ca pe un factor important în formarea capitalului și în sporirea investițiilor interne, contribuind la evoluția economiilor, la accelerarea creșterii economice și ca fiind un element care contribuie la reducerea decalajului dintre economii, investiții și export-import, de asemenea, este și factorul care poate duce la eradicarea sărăciei, prin catalizarea asistenței în dezvoltarea locurilor de muncă[5]. În plus, *asistența tehnică*, ca componentă a asistenței externe, contribuie la dezvoltarea cunoștințelor și abilităților tehnice, la dezvoltarea și valorificarea capitalului uman, care este o resursă esențială în rolul constructiv al economiilor dezvoltate. Analizele efectuate presupun și anumite limite, întrucât vizează un anumit grup de țări, iar cercetările nu sunt bazate pe studii empirice.

Din alt punct de vedere, dacă politica de gestionare nu este racordată cadrului fiscal, iar planul investițional nu este elaborat de guvern așa încât să corespundă necesităților vitale ale țării, atunci asistența nu poate soluționa problemele înregistrate. Un alt aspect important al asistenței financiare rambursabile, este că aceasta poate genera consecințe asupra dezvoltării economice pe termen lung. Pentru țările slab dezvoltate recepționarea asistenței externe este un cerc vicios, ce dezvoltă o dependență dintre resursele financiare externe și creșterea economică, legătura pierzându-și din intensitate pe termen lung [9].

Mai mult, conform unui studiu realizat de Martin și Walker, cea mai mare parte a finanțării (77%) pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD) se bazează pe resursele interne ale țării, dar apare necesitatea de a atrage și surse externe [8]. Țările în curs de dezvoltare nu dispun de statistici privind evaluarea performanței atingerii ODD în corelare cu sursele de finanțare. Aceste statistici ar prezenta un instrument politic valoros pentru analiza factorilor care determină schimbări și rezultate.

Deși există mai multe studii cu privire la rolul și importanța asistenței externe în dezvoltarea economică, nici unul dintre acestea nu prezintă aspecte de măsurare a asistenței financiare asupra atingerii ODD sau informațiile oferite de partenerii de dezvoltare, la acest subiect, sunt, în mare parte, declarative, nefiind fundamentate de studii empirice, care să evalueze corelația dintre volumul asistenței externe acordate și atingerea obiectivelor de dezvoltare strategică a țării, inclusiv atingerea indicatorilor ODD.

Totuși, sunt necesare date mai solide sau elaborarea unor indicatori de performanță, pentru a urmări progresul ODD. Aceștia sunt considerați baza procesului de evaluare a impactului finanțării pentru dezvoltare durabilă.

În acest context, scopul cercetării vizează analiza importanței asistenței financiare externe nerambursabile în atingerea ODD, în Republica Moldova și se materializează prin următoarele obiective specifice de cercetare:

development, examining various dimensions and have positioned it as a key factor in capital accumulation and in fostering increase in domestic investment. Notably, it plays a role in narrowing the gap between savings, investment, and the balance of trade (export-import). Furthermore, external assistance is acknowledged for its role in poverty eradication, particularly through its catalysing effect on job development [5]. Besides, *Technical assistance*, a constituent of external aid, is emphasized for its contribution to the enhancement of technical knowledge and skills. This, in turn, facilitates the development and capitalisation of human capital, recognized as a pivotal resource in the constructive evolution of developed economies. The analyses presented bear certain limitations, including a focus on a specific group of countries, and the absence of empirical studies.

Conversely, some scholars argue that financial assistance, may fall short in addressing challenges if not tied to sound management policies and integrated within a coherent fiscal framework. The effectiveness of assistance, is contingent upon the government's adept formulation of an investment plan that aligns with the country's essential needs. From another angle, repayable financial assistance can have consequences on long-term economic development. For underdeveloped nations, the inflow of foreign assistance can establish a detrimental cycle, creating a dependency on external financial resources and economic growth that might diminish in intensity over the extended term [9].

In addition, Martin and Walker's study underscores a significant aspect of SDGs financing, the predominant reliance on domestic resources, (77%), but there arises a need to attract external sources [8]. Developing countries lack statistics for assessing the performance of SDG achievement in correlation with funding sources. These statistics would present a valuable political instrument for analysing factors influencing changes and outcomes.

Although there are several studies on the role and importance of external assistance in economic development, none of them presents aspects of measuring financial assistance on achieving the SDGs or the information provided by development partners on this subject is largely declarative, not being substantiated by empirical studies, assessing the correlation between the volume of external assistance provided and the achievement of the strategic development objectives of the country, including the achievement of the SDG indicators.

However, more robust data or performance indicators are needed to track progress on the SDGs. They are considered the basis of the process of assessing the impact of financing for sustainable development.

In this regard, the aim of the research lies in examining the importance of non-reimbursable external financial aid in achieving the SDGs in the

1. Analiza volumului de asistență externă recepționată de către Republica Moldova;
2. Cercetarea rolului asistenței financiare asupra progresului în atingerea ODD, în Republica Moldova;
3. Identificarea instrumentelor de monitorizare ulterioară a asistenței externe la dezvoltarea durabilă națională.

Cercetarea se adresează necesității de a înțelege modul în care o multitudine de factori, inclusiv cei politici, economici și sociali, determină evoluția domeniilor de intervenție a asistenței financiare externe și contribuie în mod direct la realizarea ODD.

Metode de cercetare aplicate

În vederea atingerii scopului și obiectivelor specifice cercetării, au fost utilizate următoarele metode și tehnici de cercetare: analiza factologică, analiza statistică, preponderent axată pe datele oferite de Platforma de Gestionare a Asistenței Externe (AMP), analiza de impact, axată pe identificarea efectelor asistenței externe asupra realizării ODD, în baza datelor oferite de Organizația Națiunilor Unite (ONU).

Baza informațională a cercetării este susținută de lucrările de referință ale cercetătorilor, printre care: Martin M., McCabe E., Golder U., Engberg-Pedersen P., Zwart R., precum și de publicațiile organizațiilor internaționale, cum ar fi: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Platforma pentru Gestionarea Asistenței Externe (AMP) și datele oferite de Ministerul Finanțelor și Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Rezultate și discuții

1. Tendințe în evoluția asistenței externe în Republica Moldova

În ciuda lipsei datelor privind contribuția asistenței externe în atingerea ODD, guvernele încearcă să îmbunătățească raportarea cu privire la implementarea ODD și la angajamentele asumate, prin intermediul procesului de evaluare națională voluntară. De la independență și până în prezent, Republica Moldova a beneficiat de asistență externă în valoare totală de 4,3 miliarde EUR, care a contribuit la dezvoltarea socio-economică națională. Asistența externă, acordată sub formă de asistență tehnică, resurse financiare nerambursabile sau rambursabile, este crucială pentru a susține redresarea economică și avansarea în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă [10].

În perioada 1991-2023, cei mai importanți parteneri cu care Republica Moldova a cooperat pe linia implementării agendei de dezvoltare, au fost: UE, BM și SUA, aceștia fiind și cei mai mari, și importanți donatori, după volumul debursărilor [8]. În funcție de specificul proiectelor și durata de implementare a acestora, clasamentul partenerilor de dezvoltare se schimbă de la an la an [14].

În acest sens, pentru perioada 2000-2023, conform datelor prezentate de Platforma pentru Gestionarea Asistenței Externe, principalii parteneri de dezvoltare, conform angajamentelor curente, sunt:

Republic of Moldova and is reflected in the following specific research objectives:

1. Analysis of the volume of foreign assistance received by the Republic of Moldova;
2. Assessment of the role of financial aid on achieving the MDGs in Moldova;
3. Identification of post-monitoring instruments for foreign aid in national sustainable development.

The research tackles the need to better understand the way a variety of factors, including political, economic and social determinants, shape the evolution of external financial aid intervention areas and contribute directly to the achievement of the SDGs.

Applied research methods

In order to achieve the specific aims and objectives of the research, a combination of research methods and techniques were employed, namely the factual analysis, statistical analysis, mainly focused on data provided by the Aid Management Platform (AMP), and impact analysis focused on identifying the effects of foreign aid on the achievement of the SDGs, based on data provided by the United Nations (UN).

The information foundation of the research is underpinned by reference works of researchers such as Martin, M., McCabe E., Golder, U., Engberg-Pedersen, P., R. Zwart as well as publications of international organizations as the United Nations (UN), the Aid Management Platform (AMP), and data provided by the Ministry of Finance and the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova.

Results and discussions

1. Trends in the Evolution of Foreign Aid in the Republic of Moldova

Despite of the data gap regarding the contribution of foreign assistance to the achievement of ODD, governments are making concerted efforts to enhance reporting mechanisms concerning the implementation of the SDGs and the commitments articulated through the voluntary national assessment process. In the case of the Republic of Moldova, spanning from its declaration of independence to the present, the government has received foreign assistance amounting to EUR 4.3 billion. External support, offered in the form of technical assistance, grants, or repayable financial resources, has played a pivotal role in fostering national socio-economic development and supporting not only economic recovery initiatives but also in propelling progress towards the sustainable development goals [10].

In the period from 1991 to 2023, the Republic of Moldova has strategically collaborated with key partners, such as the EU, WB, and the USA, in the pursuit of its development agenda. Notably, these entities emerge as the primary donors, as evidenced by the magnitude of their disbursements [8]. The dynamics of these partnerships are notably dynamic, with the ranking of partners based on the specifics of

Comisia Europeană – 18%, Fondul Monetar Internațional – 13%, Banca Europeană de Investiții – 12%, Agenția Internațională pentru Dezvoltare – 11%, Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională – 9%, altele – 38%.

De-a lungul timpului, domeniile de intervenție a asistenței tehnice și financiare nerambursabile și-au schimbat prioritatea, fiind strâns corelate cu sectoarele prioritare de intervenție la nivel de stat, și vin să susțină eforturile guvernului în contracararea efectelor negative, determinate de suita de crize cu care se confruntă economia Republicii Moldova în ultimii ani. Mai mult, asistența externă susține eforturile statului în realizarea priorităților de dezvoltare, tratate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova – 2030”, Planul Național „Construim Moldova Europeană”, 20 de Acțiuni Guvernamentale etc. [6, 14]. În acest sens, majoritatea asistenței tehnice (suport sub formă de transfer de cunoștințe, inclusiv tehnologii, metodologii și tehnici în cadrul proiectelor/programelor) și financiare (suport bugetar) externe țintesc anumite instituții de stat (cum ar fi: Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Ministerul Finanțelor, ÎS „Moldelectrica”, Ministerul Sănătății etc.) și oferă suport eforturilor acestor instituții în implementarea reformelor, în atingerea angajamentelor asumate în acordurile cu acești parteneri de dezvoltare, precum și în atingerea obiectivelor strategice de dezvoltare națională.

Volumul asistenței externe nerambursabile acordată Republicii Moldova variază de an la an. În anul 2022, Republica Moldova a beneficiat de suport financiar și tehnic în valoare de 303 mil. EUR, iar în 2023 suma alocată de partenerii de dezvoltare a fost de 127 mil. EUR. Pentru anii 2024-2025 sunt deja semnate contracte de finanțare în valoare de 47,81 mil. EUR. Sporirea volumelor de asistență externă la nivel național este corelată cu sporirea volumelor de asistență la nivel global. Astfel, AOD, la nivel global, a înregistrat o creștere semnificativă în 2022, fiind determinată preponderent de creșterea alocațiilor destinate contracarării crizei refugiaților, ca urmare a cheltuielilor suferite de refugiații din Ucraina. În 2022, fluxurile nete de AOD, furnizate de țările membre ale Comitetului pentru Asistență pentru Dezvoltare (CAD), au atins suma de 206 miliarde USD, reprezentând o creștere de 15,3% față de 2021. Acesta a fost al patrulea an consecutiv în care AOD a depășit nivelurile sale record, înregistrând una dintre cele mai mari rate de creștere din istoria sa [12].

Analiza structurii asistenței externe pentru dezvoltare, la nivel global, în anul 2022 (figura 1), scoate în evidență ponderea relativ ridicată alocată gestionării crizei refugiaților – 14,2% din totalul AOD al țărilor membre CAD, ceea ce a reprezentat cca 29,3 miliarde USD. Doar AOD netă, acordată Ucrainei, a reprezentat 16,1 miliarde USD, adică 7,8% din totalul AOD. Datele indică faptul că, în

individual projects and the duration of their implementation [14].

Examining the period from 2000 to 2023 and relying on data provided by the AMP, the main development partners, based on current commitments, assume distinct roles in supporting Moldova's development aspirations. The breakdown is as follows: European Commission at – 18%, International Monetary Fund – 13%, European Investment Bank – 12%, International Development Agency – 11%, United States Agency for International Development – 9%, and – 38% attributed to other contributors.

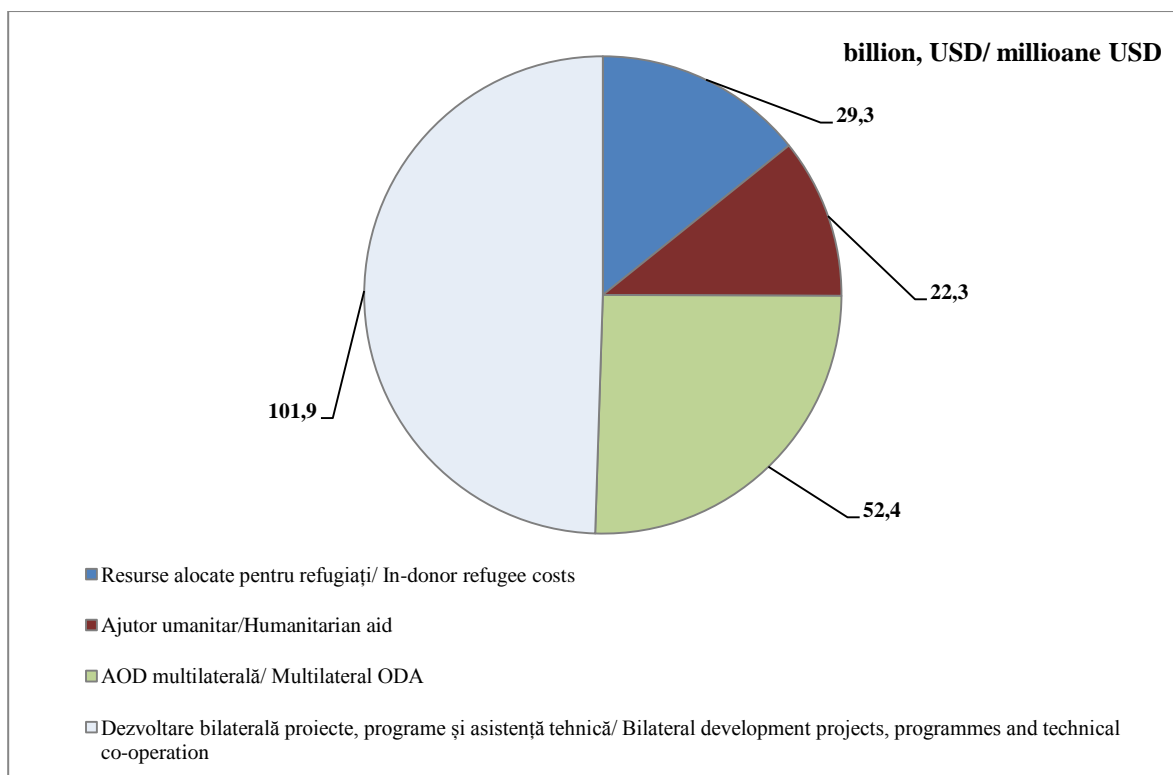
Over the course of time, the focus areas of non-reimbursable technical and financial assistance have dynamically evolved, aligning closely with the priority sectors identified at the state level. This strategic alignment reinforced the government's endeavours to mitigate the adverse impacts stemming from a series of crises experienced by Moldova's economy in recent years. Notably, foreign aid has played a role in supporting the state's pursuit of development priorities outlined in strategic documents such as the “National Development Strategy Moldova-2030”, the Government Action Plan “Building a European Moldova”, 20 Priority Actions of the Government Action Plan, etc. [6, 14]. In this context, a significant portion of external technical assistance (knowledge transfer including technologies, methodologies, and techniques within various projects and programs) and financial assistance (budget support), is strategically directed towards specific state institutions, such as the Government of the Republic of Moldova, the Ministry of Economic Development and Digitisation, the Ministry of Finance, the IS “Moldelectrica”, and the Ministry of Health and offer support the implementation of reforms, fulfil commitments outlined in agreements with development partners, and contribute to the realization of the strategic objectives of national development.

The amount of non-reimbursable foreign aid granted to the Republic of Moldova varies from year to year. In 2022, Moldova received financial and technical support amounting to EUR 303 million, and in 2023 the amount allocated by development partners was EUR 127 million. For 2024-2025, financing contracts amounting to EUR 47.81 million have already been signed. The increase in foreign assistance volumes at national level is correlated with the increase in global aid volumes. Thus, in 2022, there was a notable surge in ODA on a global scale, primarily attributed to heightened allocations aimed at addressing the refugee crisis, spending related to the refugee situation in Ukraine. In 2022 the net ODA flows provided by member countries of the Development Assistance Committee (DAC) reached a substantial USD 206 billion, marking a significant increase of 15.3% compared to the preceding year, signifying the fourth consecutive year in which ODA

2022, țările CAD au alocat mai puține resurse financiare pentru remedierea efectelor pandemiei COVID-19, volumul asistenței externe totalizând cca 11,2 miliarde USD, ceea ce este mai puțin cu 45% în comparație cu datele din 2021. De asemenea, în 2022 se atestă o scădere a fluxurilor de asistență bilaterală netă destinată țărilor africane, cu aproximativ 7,4% mai puțin față de 2021 [12].

surpassed its record levels registering the highest in the history of ODA [12].

The analysis of the structure of global external development assistance in 2022 (figure 1) underscores a significant allocation to the management of the refugee crisis, constituting – 14.2% of the total ODA provided by member countries of the DAC. This allocation amounted to approximately USD 29.3 billion. Notably, the specific focus on addressing the refugee crisis in Ukraine is evident, accounting for USD 16.1 billion, representing 7.8% of the total ODA. The data reveals a comparatively lower allocation of financial resources to address the effects of the COVID-19 pandemic in 2022, totalling about USD 11.2 billion, marking a 45% decrease compared to the allocations in 2021. Furthermore, in 2022, there was a decrease of approximately 7.4% compared to 2021 [12].

**Figura 1. Structura AOD pentru anul 2022, la nivel internațional/
Figure 1. ODA components for the year 2022**

Sursa: elaborată de autori în baza datelor ONU [13]/Source: elaborated by authors based on ONU [13]

2. Rolul asistenței externe în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă a Republicii Moldova

Timp de aproape 50 de ani, comunitatea donatorilor a adoptat și a consolidat responsabilitatea pentru angajamentele internaționale, în sprijinul dezvoltării durabile pe o bază colectivă, datorită unei contabilități comune a ajutorului. Măsurarea AOD și obiectivele sale convenite la nivel internațional au servit la menținerea și îmbunătățirea finanțării și cooperării pentru

2. The Role of Foreign Aid in achieving the Sustainable Development Goals of the Republic of Moldova

Over the span of nearly 50 years, the donor community has embraced and reinforced accountability for international commitments in the realm of sustainable development through collective efforts in joint aid accounting. The practice of measuring ODA and adhering to internationally agreed targets has maintained and enhanced donor financing and development cooperation, thus formulating national strate-

dezvoltare de către donatori, modelând strategiile naționale și informând deciziile politice [5].

Dezvoltarea durabilă a devenit un element de bază al teoriei și politicii naționale și internaționale, realizat în special de agențiile Națiunilor Unite. În 2015, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, care include 17 obiective cuprinzătoare, menite să creeze o societate globală echitabilă alături de un mediu prosper. Aceste obiective acoperă domenii, precum: reducerea sărăciei, securitatea alimentară, sănătatea, educația, egalitatea de gen, conservarea mediului, dezvoltarea economică, justiția, infrastructura, reducerea inegalității și consolidarea parteneriatelor. Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă este implementată de diverși parteneri, în special din sursele Asistenței Oficiale pentru Dezvoltare AOD. Partenerii de dezvoltare prin asistența financiară acordată au contribuit la dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova, inclusiv la atingerea ODD, precum și au sprijinit masiv guvernul în contracararea consecințelor pandemiei COVID-19 și ale războiului din Ucraina [4].

Identificarea indicatorilor ODD specifici Republicii Moldova implică nu doar încorporarea acestora în contextul strategiei naționale, ci și instituirea unui sistem exhaustiv de monitorizare și evaluare a progresului în atingerea fiecărui ODD relevant pentru Republica Moldova.

În vederea monitorizării Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, la nivel global, a fost conceput un cadru statistic de monitorizare a sprijinului oficial pentru dezvoltare durabilă, compus din 241 de indicatori, conceput special pentru a măsura finanțarea externă, cu sprijin oficial pentru dezvoltare durabilă și atingerea ODD. Acest cadru statistic a fost conceput pentru a oferi un sistem coerent, comparabil și unificat de urmărire a investițiilor relevante pentru ODD, care să poată informa planificarea strategică, să identifice lacunele și prioritățile emergente și să evalueze progresele înregistrate în ceea ce privește corelarea ofertei cu nevoile [2]. Totuși, acesta rămâne limitat la cuantificarea doar a sprijinului oficial total pentru dezvoltare durabilă și la fluxurile sprijinite oficial pentru dezvoltare durabilă. Lucrările privind cadrul intenționează să includă așa-numiții indicatori satelit, privind alte fluxuri private externe într-un agregat. Cu toate acestea, măsurarea amprentei de dezvoltare a volumelor mari de finanțare privată externă, cum ar fi transferurile de fonduri, investițiile străine directe și donațiile private, rămâne dificil de stabilit [7].

Pentru Republica Moldova au fost considerați relevanți 152 de indicatori cantitativi și 19 calitativi (narativi). Una dintre marile provocări în procesul de naționalizare a indicatorilor, constă în faptul că nu există metodologii de calcul disponibile pentru 88 dintre indicatorii globali [2].

Deși resursele interne reprezintă cea mai mare sursă de finanțare pentru dezvoltarea durabilă, țările

și servind ca un pilon de bază în informarea deciziilor politice legate de dezvoltare durabilă [5].

Sustainable development has become a core element of national and international theory and policy, carried out in particular by United Nations Agencies. In 2015, the United Nations General Assembly adopted the 2030 Agenda for Sustainable Development, which includes 17 comprehensive goals aimed at creating an equitable global society and a prosperous environment. These goals cover areas such as poverty reduction, food security, health, education, gender equality, environmental conservation, economic development, justice, infrastructure, reducing inequality, and strengthening partnerships. The 2030 Agenda for Sustainable Development is implemented by various partners, mainly from ODA resources. The contributions of development partners, have contributed to the sustainable economic development of the Republic of Moldova including to the achievement of the SDGs, as well as demonstrated significant solidarity and assistance in helping the government mitigate the consequences of the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine [4].

Mapping Moldova-specific SDG indicators involves more than just integrating them into the national strategy. It requires the establishment of a comprehensive system for monitoring and evaluating progress towards each of the SDGs that are pertinent to the Republic of Moldova.

In order to monitor the progress of the 2030 Agenda for Sustainable Development globally, a statistical framework has been developed, consisting of 241 indicators. This framework is specifically designed to measure external financing with official support for sustainable development and to assess the achievement of the SDGs. The statistical framework aims to provide a coherent, comparable, and unified system for tracking SDG-relevant investments, to inform strategic planning, identify gaps and emerging priorities, and assess progress in aligning the supply of support with the actual needs [2]. However, the current framework has limitations. It primarily quantifies total official support for sustainable development and officially supported flows for sustainable development. Efforts are underway to enhance the framework by including satellite indicators on other external private flows in an aggregate. Nevertheless, measuring the development footprint of large volumes of external private finance, such as remittances, foreign direct investment and private donations, poses challenges [7].

For the Republic of Moldova, 152 quantitative and 19 qualitative (narrative) indicators were deemed relevant. One of the major challenges in the process of nationalisation of indicators is that there are no calculation methodologies available for 88 of the global indicators [2].

Indeed, while domestic resources stand as the primary source of financing for sustainable develop-

în curs de dezvoltare se confruntă cu provocări semnificative în ceea ce privește colectarea de statistici detaliate și comparabile privind veniturile, care sunt esențiale pentru evaluarea comparativă a performanțelor în raport cu obiectivele de dezvoltare durabilă. Unele dintre aceste provocări sunt: coordonarea neeficientă între agențiile de colectare a veniturilor; disponibilitatea redusă a datelor istorice; absența unor sisteme informatice adecvate pentru înregistrarea datelor privind veniturile.

Statisticile privind veniturile reprezintă un instrument de politică valoros pentru evaluarea comparativă cu țări similare și pentru analiza factorilor care determină schimbări în ceea ce privește veniturile pe parcursul timpului. Atribuirea de obiective sectoriale sau de politică pentru AOD reprezintă o provocare din punct de vedere conceptual și empiric. Acest lucru este cauzat de natura transversală a ODD-urilor, ceea ce îngreunează, de asemenea, evitarea dublei contabilizări în cadrul finanțării și realizarea unei armonizări între actori în ceea ce privește raportarea [11]. Partenerii de dezvoltare utilizează informații despre realizări, rezultate și impact (adică date privind rezultatele) la diferite niveluri, cum ar fi la nivel de întreprindere, de țară și de proiect, pentru a comunica și a justifica ceea ce s-a realizat, pentru a permite învățarea, luarea de decizii în cunoștință de cauză și corectarea cursului.

Conform datelor furnizate de Organizația Națiunilor Unite, realizarea ODD în Republica Moldova este asigurată prin implementarea a 231 de proiecte, finanțate cu suportul partenerilor de dezvoltare. Pentru anul 2023, resursele financiare alocate constituie 149,4 milioane USD, acestea fiind repartizate procentual conform priorităților partenerilor de dezvoltare: „Obiectivul 2. Zero foamă” – 19,3%; „Obiectivul 3. Sănătate și stare de bine” – 17%; „Obiectivul 1. Fără sărăcie” – 16%; „Obiectivul 16. Pace, Justiție și Instituții Puternice” – 11,1%; „Obiectivul 5. Egalitate de gen” – 10,8%; „Obiectivul 4. Educație de calitate” – 7%; „Obiectivul 8. Muncă decentă și creștere economică” – 5,8%; „Obiectivul 10. Inegalități reduse” – 4%; „Obiectivul 9. Industrie, Inovație și Infrastructură” – 3,3%; „Obiectivul 6. Apă curată și Igienă” – 1,7%; „Obiectivul 7. Energie Accesibilă și Curată” – 1,5%; „Obiectivul 11. Orașe și comunități durabile” – 1,3%; „Obiectivul 17. Parteneriate pentru obiective” – 0,4%; „Obiectivul 13. Acțiune asupra climei” – 0,3%; „Obiectivul 15. Viața pe pământ” – 0,2%; „Obiectivul 12. Consum și producție responsabile” – 0,1%; „Obiectivul 14. Viața sub apă” – 0% [13].

Cel mai important partener în susținerea eforturilor Republicii Moldova pentru atingerea ODD este Uniunea Europeană, care în anul 2023 a alocat suma de 18,4 milioane USD pentru realizarea următoarelor obiective prioritare: „1. Fără sărăcie”; „6. Apă curată și sanitație”; „16. Pace, justiție și instituții eficiente”; „8. Muncă decentă și creștere economică”; „10. Inegalități

ment, developing countries encounter substantial challenges in collecting detailed and comparable revenue statistics. These statistics are crucial for benchmarking performance against the SDGs, providing valuable insights for policy-making and development planning. Some challenges lie in poor coordination between revenue collection agencies, limited availability of historical data and lack of adequate information systems to record revenue data. Income statistics indeed serve as valuable policy tools, offering a lens through which countries can benchmark their economic performance against similar nations and conduct insightful analyses of the factors influencing changes in income over time. Assigning sectoral or policy targets for ODA is conceptually and empirically challenging. This is due to the cross-cutting nature of the SDGs, which also makes it difficult to avoid double-counting in funding and to achieve harmonisation between actors in reporting [11]. Development partners use information on achievements, results and impact (i.e., outcome data) at different levels, such as enterprise, country and project levels, to communicate and justify what has been achieved and to enable learning, informed decision-making and course corrections.

According to the data provided by the UN, the achievement of the SDGs in the Republic of Moldova is ensured via the implementation of 231 projects financed by the development partners. For the year 2023, the financial resources allocated amount to USD 149.4 million, distributed in percentages according to the priorities established by the development partners, namely “Goal 2. Zero Hunger” – 19.3%; “Goal 3. Good Health and Well-Being” – 17%; “Goal 1. No Poverty” – 16%; “Goal 16. Peace, Justice and Strong Institutions” – 11.1%; “Goal 5. Gender Equality” – 10.8%; “Goal 4. Quality Education” – 7%; “Goal 8. Decent Work and Economic Growth” – 5.8%; “Goal 10. Reduced Inequalities” – 4%; “Goal 9. Industry, Innovation and Infrastructure” – 3.3%; “Goal 6. Clean Water and Sanitation” – 1.7%; “Goal 7. Affordable and Clean Energy” – 1.5%; “Goal 11. Sustainable Cities and Communities” – 1.3%; “Goal 17. Partnerships for the Goals” – 0.4%; “Goal 13. Climate Action” – 0.3%; “Goal 15. Life on Earth” – 0.2%; “Goal 12. Responsible Consumption and Production” – 0.1%; “Goal 14. Life under water” – 0% [13].

The European Union’s significant financial commitment to Moldova underscores its pivotal role as the most important partner supporting the country’s efforts to achieve the SDGs. In 2023, the EU allocated a substantial amount of USD 18.4 million towards the following priorities: “1. No Poverty”; “6. Clean Water and Sanitation”; “16. Peace, Justice and Effective Institutions”; “8. Decent Work and Economic Growth”; “10. Reduced Inequalities”; “4. Quality Education”; “9. Industry, innovation and infrastructure”; “5. Gender

redușe”; „4. Educație de calitate”; „9. Industrie, inovație și infrastructură”; „5. Egalitate de gen”. Această finanțare este alocată sub formă de suport bugetar sau asistență tehnică pentru instituțiile de resort, implicate în aceste procese, și anume: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova; Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova; Agenția Națională Asistență Socială; Administrația Publică Locală; Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare; Ministerul Mediului; Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale; Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene; Ministerul Afacerilor Interne; Congresul Autorităților Locale din Moldova; Guvernul Republicii Moldova, Organizația Internațională a Migrației; Biroul de Migrație și Azil; Ministerul Sănătății; Ministerul Educației și Cercetării etc.

Un alt donator important este Fondul Națiunilor Unite pentru Copii – UNICEF, cu un suport de 10,6 milioane USD, catalizat pe realizarea obiectivelor: „1. Fără sărăcie”; „3. Sănătate și stare de bine”; „16. Pace, justiție și instituții eficiente”; „17. Parteneriate pentru Obiective”.

Volumele de asistență financiară livrată de alți donatori au constituit: Guvernul Japoniei – 9,7 milioane USD; UNHCR MD – 7,5 milioane USD; Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord – 6,5 milioane USD; Guvernul Suediei – 5,8 milioane USD; Guvernul Norvegiei – 5,2 milioane USD; Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare – 4,5 milioane USD; Fondul pentru Pace și Ajutor Umanitar pentru Femei – 3,8 milioane USD; Guvernul Țărilor de Jos – 3,8 milioane USD; Facilitatea Globală de Mediu (GEF) – 3,1 milioane USD; Guvernul Regatului Unit – 3 milioane USD; Donatori privați – 2,9 milioane USD; Guvernul Franței – 2,9 milioane USD; Comisia Europeană, Direcția Generală Vecinătate și Negocieri privind Extinderea – 2,8 milioane USD; Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă – 2,7 milioane USD; Comisia Europeană – 2,6 milioane USD; Biroul pentru populație, refugiați și migrațiune din SUA – 2,6 milioane USD; Ministerul Federal de Externe al Germaniei – 2,6 milioane USD; Guvernul Statelor Unite ale Americii – 2,5 milioane USD [13].

Eforturile Republicii Moldova în atingerea ODD în 2022 au rezultat în obținerea unui scor de 78.63 din 100, ceea ce a determinat plasarea țării pe poziția 25 din 166. La nivel național dispunem de:

- **obiective atinse:** „1. Scăderea sărăciei”; „4. Educație de Calitate”; „10. Reducerea inegalității”;
- **obiective care rămân o provocare:** „7. Energie curată și accesibilă”; „13. Acțiune climatică”; „15. Viață pe uscat”; „11. Orașe și comunități sustenabile”; „17. Parteneriate pentru Obiective”;
- **obiective care rămân provocări semnificative:** „2. Foame zero”; „3. Sănătate și bunăstare”; „5. Egalitatea de gen”; „8. Muncă decentă și creștere economică”; „9. Inovație și

Equality”. This funding is provided in the form of budget support or technical assistance to the relevant institutions involved in these processes, namely: The Ministry of Finance of the Republic of Moldova; The Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Moldova; The National Social Assistance Agency; The Local Public Administration; The Ministry of Agriculture and Food Industry; The Ministry of Environment; The Ministry of Infrastructure and Regional Development; The Ministry of Foreign Affairs and European Integration; The Ministry of Internal Affairs; The Congress of Local Authorities from Moldova; The Government of the Republic of Moldova; The International Organization for Migration; The Migration and Asylum Office; The Ministry of Health; The Ministry of Education and Research, etc.

Another important donor is the United Nations Children's Fund – UNICEF, with assistance amounting to USD 10.6 million, focused on the achievement of the goals: “1. No Poverty”; “3. Health and Well-being”; “16. Peace, Justice and Effective Institutions”; “17. Partnerships for Goals”.

Financial assistance volumes delivered by other donors amounted to: The Government of Japan – USD 9.7 million; UNHCR MD – USD 7.5 million; United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland – USD 6.5 million; The Government of Sweden – USD 5.8 million; The Government of Norway – USD 5.2 million; Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC) – USD 4.5 million; Women's Peace and Humanitarian Fund – USD 3.8 million; The Government of the Netherlands – USD 3.8 million; Global Environment Facility (GEF) – USD 3.1 million; The Government of the United Kingdom – USD 3 million; Private Donors – USD 2.9 million; The Government of France – USD 2.9 million; European Commission, Directorate General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations – USD 2.8 million; International Fund for Agricultural Development – USD 2.7 million; European Commission – USD 2.6 million; US Bureau of Population, Refugees and Migration – USD 2.6 million; German Federal Foreign Office – USD 2.6 million; US Government – USD 2.5 million [13].

The Republic of Moldova's efforts to achieve the MDGs in 2022 resulted in a score of 78.63 out of 100, which ranked the country on the 25th position out of 166. Nationally, the following are achieved:

- **achieved goals:** “1. No Poverty”; “4. Quality Education”; “10. Reduced Inequalities”;
- **goals that continue to pose a challenge:** “7. Affordable and Clean Energy”; “13. Climate action”; “15. Life on land”; “11. Sustainable cities and communities”; “17. Partnerships for Goals”;
- **goals that continue to pose significant challenges:** “2. Zero Hunger”; “3. Good Health and Well-Being”; “5. Gender equality”; “8. Decent work and economic growth”;

infrastructură”; „6. Apă și igienă”; „12. Consum și producție responsabile”;

- **obiective care rămân provocări majore:** „16. Pace, justiție și instituții puternice”;
- **informații indisponibile:** „14. Viață sub apă”.

Datele analizate prezintă o relație directă dintre volumele de asistență tehnică și financiară nerambursabilă, debursată de către partenerii de dezvoltare și progresul identificat în atingerea ODD. Totodată, analiza datelor cu privire la AOD și contribuția lor la atingerea ODD la nivel global și național, ne permite să constatăm că măsurarea volumului de fluxuri de asistență externă nu este suficientă. Există o cerere pentru o abordare mai holistică și pentru măsuri eficiente ale impactului asupra dezvoltării, atât din partea actorilor publici, cât și a celor privați, actorii publici încercând să demonstreze că fondurile publice sunt eficiente, iar actorii din sectorul privat căutând să crească randamentul economic, social și de mediu al investițiilor.

Pentru a obține rezultate, eforturile de măsurare și monitorizare a contribuțiilor la dezvoltarea durabilă trebuie să avanseze pe trei dimensiuni:

1. Sunt necesare măsuri ale tuturor resurselor care au un impact asupra dezvoltării durabile. Cadrul de măsurare a sprijinului oficial total pentru dezvoltare durabilă are potențialul de a asigura o măsurare mai cuprinzătoare a resurselor oficiale și a celor sprijinite oficial mai largi, dincolo de AOD și incluzând furnizorii bilaterali. În timp ce cadrul de măsurare a sprijinului oficial total pentru dezvoltare durabilă reprezintă un prim pas în direcția corectă, vor fi necesare alte inițiative și măsuri pentru a obține o imagine completă a resurselor care vizează ODD. Pentru a determina modul în care fluxurile externe sprijină ODD, se depun eforturi pentru a furniza măsuri mai eficiente ale conținutului de dezvoltare sau ale amprentei resurselor, în special a finanțării private, cum ar fi: filantropia, remitențele, investițiile străine directe (ISD) și comerțul cu valoare adăugată;

2. Pentru a identifica lacunele, este necesară cartografierea resurselor în raport cu ODD. Cadrul de măsurare a ODD în sine nu dispune de date fiabile dincolo de AOD. Aproape jumătate din obiectivele de finanțare convenite pentru ODD se bazează pe indicatori care se bazează exclusiv pe AOD. Sunt necesare date și instrumente mai bune, pentru a permite țărilor să evalueze contribuțiile diferiților actori și pentru a consolida capacitatea țărilor de a-și măsura și finanța strategiile naționale de dezvoltare. Unele studii arată că în țările în curs de dezvoltare, pentru a acoperi peste 50% din deficitul de finanțare pentru infrastructura de transport, energie, telecomunicații și agricultură, este nevoie de finanțare din partea sectorului privat [1];

3. Lipsa unui cadru comun de raportare pentru actorii din sectorul privat crește riscul a ceea ce a fost

„9. Industry, innovation and infrastructure”; „6. Clean water and sanitation”; „12. Responsible consumption and production”;

- **goals which continue to pose major challenges:** “16 Peace, justice and strong institutions”;
- **information not available:** “14. Life below water”.

The data analysis reveals a direct relationship between the volumes of non-reimbursable technical and financial aid disbursed by development partners and the progress towards the SDGs. However, it also emphasizes that merely measuring the flow volume of foreign assistance is insufficient. The analysis of ODA data and its contribution to the achievement of the SDGs at both global and country levels underscores the need for comprehensive evaluation methodologies. This demand for a more holistic approach aligns with the evolving expectations of both public and private actors. Public actors aim to demonstrate the effectiveness of public funds, emphasizing the need for accountable and impactful development initiatives. Meanwhile, private sector actors are increasingly focused on maximizing the economic, social, and environmental return on investment.

To yield results, efforts to measure and monitor contributions to sustainable development must advance along the three dimensions:

1. Measures of all resources that have an impact on sustainable development are needed. The framework for measuring total official support for sustainable development has the potential to offer a more comprehensive measure, encompassing not only ODA but also a broader spectrum of officially supported resources, including contributions from bilateral providers. While the framework represents a positive initial step in the right direction, additional initiatives and measures are required to obtain a fuller picture of resources targeting the SDGs. Efforts are underway to enhance the understanding of how external flows contribute to the SDGs by focusing on improving measures of development content or resource footprint. This includes a specific emphasis on private finance, such as philanthropy, remittances, FDI, and value-added trade;

2. Identifying gaps and effectively mapping resources against the SDGs requires a comprehensive approach. However, the current SDG measurement framework faces challenges, as it often lacks reliable data beyond ODA. Notably, nearly half of the agreed financing targets for the SDGs rely solely on indicators linked to ODA. Better data and tools are needed to enable countries to assess the contributions of different actors and to strengthen countries' capacity to measure and finance their national development strategies. Studies indicate that in developing countries, private sector financing is crucial to cover a significant portion of the financing gap, especially in

numit „SDG washing”¹. Astfel, se conturează necesitatea armonizării abordărilor privind măsurarea rezultatelor și valorificării cererii tot mai mare de responsabilitate sporită a actorilor.

În acest context, considerăm că sunt necesare eforturi pentru a determina în ce măsură diferitele fluxuri, nu doar cele de ajutor sau finanțare nerambursabilă, contribuie efectiv la dezvoltarea durabilă, la îndeplinirea planului „Agenda 2030” și la atingerea obiectivelor de dezvoltare strategică națională.

Concluzii

Asistența financiară nerambursabilă joacă un rol crucial în promovarea dezvoltării economice durabile și a atingerii ODD, contribuind la reducerea sărăciei, la îmbunătățirea stării de sănătate, la combaterea schimbărilor climatice, la promovarea egalității de gen și la realizarea altor obiective esențiale. Cu toate acestea, este necesară o gestionare eficientă și transparentă a resurselor, pentru a maximiza impactul pozitiv al acesteia asupra Republicii Moldova.

Evaluarea este primul pas către stabilirea obiectivelor și țintelor și, în cele din urmă, către definirea strategiilor și politicilor, care să maximizeze impactul asupra dezvoltării și să avanseze în direcția agendei globale. O lipsă esențială de date împiedică înțelegerea progreselor înregistrate în ceea ce privește finanțarea dezvoltării durabile și identificarea potențialelor lacune. Cadrul actual al obiectivelor și indicatorilor ODD se bazează, în principal, pe datele oficiale privind ajutorul, furnizate de CAD al OCDE, pentru a urmări finanțarea ODD, lăsând necunoscut conținutul de dezvoltare al majorității finanțărilor.

Sistemul de finanțare a dezvoltării durabile, care se schimbă rapid, ridică noi provocări în ceea ce privește măsurarea volumului, a calităților de dezvoltare și a impactului pe care îl au nenumăratele contribuții asupra dezvoltării. În timp ce ODD se bazează preponderent pe asistența oficială pentru dezvoltare, pentru a determina finanțarea necesară pentru reducerea sărăciei, atingerea obiectivelor Agendei 2030 solicită niveluri de finanțare fără precedent din partea unor noi actori, pentru a avansa dezvoltarea durabilă și pentru a pune capăt sărăciei. În acest context, este nevoie de un mecanism clar de monitorizare a finanțării pentru dezvoltarea durabilă, pentru a înțelege contribuția și interacțiunea complexă a diferiților actori și surse de finanțare. Coerența politicilor de finanțare internă și internațională trebuie să fie pe deplin inte-

sectors such as transport, energy, telecommunications, and agricultural infrastructure, with estimations that more than 50% of the financing gap could be filled by private sector investment[2];

3. The lack of a common reporting framework for private sector actors increases the risk of the so called “SDG washing”¹. This highlights the need to harmonise approaches to outcome metrics and harness the growing demand for increased accountability of stakeholders.

In the given context, we believe that efforts are indeed crucial to measure the extent to which various flows, extending beyond traditional aid or grant funding, contribute to sustainable development and the achievement of the “2030 Agenda” and National Strategic Development Goals.

Conclusions

Undoubtedly, non-repayable financial aid plays a pivotal role in promoting sustainable economic development and contributing to the achievement of MDGs. This form of aid has demonstrated effectiveness in addressing various critical objectives, including poverty reduction, health improvement, climate change mitigation, and the advancement of gender equality. However, for the Republic of Moldova, efficient and transparent management of non-repayable financial aid is essential to maximize its positive impact.

Measurement is the first step towards setting goals and targets and ultimately defining strategies and policies that maximise development impact and move forward towards the global agenda. However, a critical challenge arises from a lack of comprehensive data, hindering the understanding of progress in financing sustainable development and identifying potential gaps. The existing framework of SDG targets and indicators relies predominantly on official aid data provided by the OECD/DAC to track SDG financing, leaving the development contents of most financing unknown.

The evolving landscape of financing for sustainable development presents new challenges in terms of measuring the size, development qualities, and impact of the myriad contributions. While the SDGs primarily rely on official development assistance for measuring the financing needed to reduce poverty, achieving the goals of the 2030 Agenda necessitates unprecedented levels of financing from diverse actors to advance sustainable development and eradicate poverty. In this context, there is a pressing need for a

¹ SDG washing este un termen recent care semnifică o strategie de marketing sau de branding care prezintă impactul SDG fără evaluarea sau monitorizarea potențialelor efecte negative ale acțiunilor. De exemplu, companiile producătoare de automobile electrice pot dori să sublinieze contribuția lor la energia regenerabilă și la acțiunile privind schimbările climatice (ODD 7 și 13) fără a recunoaște că este posibil ca drepturile lucrătorilor (ODD 8) să fi fost încălcate în procesul de extragere a cobaltului utilizat în bateriile lor (ODD 8). / SDG washing is a recent term referring to a marketing or branding strategy that showcases SDG impacts without assessing or monitoring the potential negative effects of the actions. For example, electric car companies may want to highlight their contribution to renewable energy and climate change actions (SDGs 7 and 13) without acknowledging that their worker’s rights (SDG 8) may have been violated in the process of extracting the cobalt used in their batteries (SDG 8).

grată în cadrele de măsurare. Privind în perspectivă, mecanismele noi și cele existente trebuie consolidate, pentru o raportare mai cuprinzătoare a tuturor actorilor și surselor în sprijinul dezvoltării durabile.

În vederea identificării unui mecanism eficient de măsurare a contribuției asistenței externe în atingerea ODD, se conturează mai multe recomandări de politică economică, după cum urmează:

- sprijinirea inițiativei privind transparența, dezvoltarea capacităților locale, pentru a măsura mai bine fluxurile, cartografierea fluxurilor în raport cu ODD și evaluarea nevoilor și lacunelor de finanțare a ODD;
- elaborarea de instrumente de evaluare și de estimare a impactului (de exemplu, instrumente de autoevaluare a întreprinderilor, pentru a evalua performanța în raport cu anumite ODD și mecanisme de raportare a rezultatelor înregistrate către autoritățile relevante) și contribuției diverșilor actori și surse de finanțare pentru dezvoltare durabilă;
- crearea unei platforme de discuții și colaborare, în vederea comunicării nevoilor de asistență externă și coordonarea acestora cu diverși parteneri de dezvoltare, pentru a evita suprapunerile și pentru a stabili o colaborare eficientă între aceștia.

Cercetările ulterioare urmează să abordeze aceste recomandări, în vederea identificării unui mecanism de optimizare a utilizării asistenței financiare externe în dezvoltarea socio-economică națională.

clear mechanism to monitor the financing for sustainable development that can capture the complex contributions and interactions of different actors and funding sources. The coherence of domestic and international financing policies must be fully integrated into measurement frameworks. Forward looking, new and existing mechanisms need to be strengthened for more comprehensive reporting of all actors and funding sources in support of sustainable development.

In order to identify an effective measurement mechanism for the contribution of foreign aid to meeting the SDGs, several policy recommendations are outlined below:

- support the transparency initiative, develop local capacity to better measure flows, map flows against the SDGs, and assess SDG financing needs and gaps;
- development of evaluation and impact assessment tools (e.g., business self-assessment tools to monitor performance against specific SDGs as well as the mechanisms to report performance to relevant authorities) and the contribution of different stakeholders and funding sources to sustainable development;
- create a discussion and cooperation platform to communicate and coordinate foreign assistance needs with various development partners to avoid overlaps and ensure better coordination.

Further research on implementing these recommendations will be instrumental in identifying a mechanism to optimize the use of foreign financial aid in national socio-economic development.

Bibliografie/Bibliography:

1. BENN, J., LUIJKX, W. "Emerging providers' international co-operation for development". *OECD Development Co-operation Working Papers* [online]. 2017, no. 33 [accesat 22 octombrie 2023]. Available: <https://doi.org/10.1787/15d6a3c7-en>.
2. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ. *Naționalizarea Indicatorilor pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă* [online] [accesat 02 noiembrie 2023]. Available: https://statistica.gov.md/public/files/SDG/docs/Indicators_UNU_RO.pdf
3. CAZACU, M., CRUDU, R. External Assistance and its Effects on Eradicating Poverty. *CSEI Working Papers Series* [online]. 2019, issue 12, pp. 39-45 [accesat 17 decembrie 2023]. ISSN 2537-6187. Available: https://csei.ase.md/wp/files/issue12/WP_Issue12-39-45_CAZ.pdf
4. ENGBERG-PEDERSEN, P., ZWART, R. *The 2030 Agenda and Development Co-operation Results* [online]. OECD Publishing 2018. Available: <https://doi.org/10.1787/24140929>.
5. GOLDER, U., SHEIKH, Md. I., SULTANA, F. The Relationship Between Foreign Aid and Economic Growth: Empirical Evidence from Bangladesh. *Journal of Asian Finance, Economics and Business* [online]. 2021, vol. 8, no 4, pp. 0625–0633 [accesat 26 octombrie 2023]. ISSN 2288-4645. Disponibil: doi:10.13106/jafeb.2021.vol8.no4.0625
6. Hotărârea Guvernului cu privire la reglementarea cadrului instituțional și mecanismului de coordonare și management al asistenței externe: nr. 377 din 25-04-2018. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online]. 2018, nr. 133-141 [accesat 07 octombrie 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117564&lang=ro#
7. HYNES, W., SCOTT, S. *The Evolution of Official Development Assistance. Development Co-operation Working Paper Series* [online]. 2013 [accesat 14 noiembrie 2023]. Available: 12.10.1787/5k3v1dv3f024-en.

8. MARTIN, M., WALKER J. *Government Spending Watch Report - Financing the Sustainable Development Goals: Lessons from Government Spending on the MDGs*, Development Finance International [online]. Washington, DC/Oxfam, London, 2015 [accesat 27 octombrie 2023]. Available: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/rr-financing-sustainable-development-goals-110615-en.pdf.
9. McCABE, E., BROWN, N. M. *Asistență externă a Statelor Unite* [online]. 2022 [accesat 18 octombrie 2023]. Disponibil: <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=IF10183>
10. MINISTERUL FINANȚELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. *Raportul privind Asistența Externă pentru Republica Moldova* [online]. Chișinău, 2021. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/sites/default/files/Raport%20ODA%202021.pdf>
11. OECD. Inclusion of an SDG focus field in the CRS database. *DAC Working Party on Development Finance Statistics* [online]. 2018 [accesat 15 decembrie 2023]. Disponibil: [https://one.oecd.org/document/DCD/DAC/STAT\(2018\)1/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DCD/DAC/STAT(2018)1/en/pdf).
12. PRISACARI, M. Abordări conceptuale ale asistenței externe. *Administrarea Publică* [online]. 2019, nr. 3, pp. 118-124 [accesat 19 noiembrie 2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/118-124_1.pdf
13. ONU. *Raportul privind Obiectivele de Dezvoltare Durabilă* [online]. Ediție specială, 2023 [accesat 21 octombrie 2023]. Disponibil: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>
14. Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”: nr. 315 din 17-11-2022. *Monitorul oficial al Republicii Moldova* [online]. 2022, nr. 409-410 [accesat 02 decembrie 2023]. Disponibil: <https://gov.md/ro/moldova2030>

CZU: 336.74.02:336.711(478)

UDC: 336.74.02:336.711(478)

MECANISMUL DE TRANSMISIE A DECIZIILOR DE POLITICĂ MONETARĂ ȘI EFECTELE ACESTORA ASUPRA ECONOMIEI REALE

*Drd. Mariana HÎNCU, ASEM
tabureanu.mariana@gmail.com
ORCID: 0009-0006-2156-2063*

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.099>

Articolul abordează rolul politicii monetare în contextul instabilităților cu care s-a confruntat economia în ultimii ani. Obiectivul de bază al Băncilor Centrale este de a asigura stabilitatea prețurilor, respectiv menținerea unui cadru macroeconomic stabil este principala preocupare a acestora.

Acest subiect este foarte actual, întrucât țările s-au confruntat în ultimii doi ani cu crize economice multiple, care au declanșat valuri de incertitudini și au accentuat vulnerabilitatea economică. Anume din acest motiv apar tot mai multe studii care analizează efectul deciziilor de politică monetară asupra prețurilor și a creșterii economice (creșterea PIB).

Din practică se observă că este necesară existența diferitor mecanisme de transmisie a politicii monetare pentru a atinge toate particularitățile economice ale fiecărei țări.

***Cuvinte-cheie:** Bancă Centrală, politică monetară, sistem monetar financiar, inflație, stabilitate a prețurilor.*

JEL: E42, E43, E52, E58.

Introducere

Politica monetară reprezintă un instrument de intervenție indirectă a autorității monetare în economie. Sintetizând toate definițiile ce se referă la subiect, putem concluziona că politica monetară este totalitatea intervențiilor Băncii Centrale asupra lichidității economiei (prin dimensionarea volumului ofertei sau prin influența ratei dobânzii). Scopul acestor intervenții este de a contribui la realizarea tehnicelor și instrumentelor monetare, respectiv la atingerea obiectivelor politicii monetare.

Politica monetară este o componentă de bază a politicii economice, alături de politica bugetară și fiscală și contribuie la reglarea cantității de monedă din economie prin asigurarea stabilității prețurilor, prin menținerea unui echilibru între balanța de plăți, prin controlul lichidităților din economie etc. [4].

Importanța politicii în cauză constă și în implicarea acesteia în evitarea dezechilibrelor economice, în mod special, prin reducerea derapajelor inflaționiste și susținerea creșterii economice.

TRANSMISSION MECHANISM OF MONETARY POLICY DECISIONS AND THE EFFECTS ON THE REAL ECONOMY

*PhD candidate Mariana HINCU, ASEM
tabureanu.mariana@gmail.com
ORCID: 0009-0006-2156-2063*

DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.099>

The article tackles the role of monetary policy in the context of instabilities happening in the economy over the last years. The major objective of central banks is to provide price stability, thus, maintaining a stable economic framework is their main concern.

This issue is particularly important nowadays as countries have been facing multiple economic crises, which have caused waves of uncertainty and emphasized economic vulnerability. Namely for this reason, there are more and more studies that analyse the effect of monetary policy decisions on prices and economic growth (GDP growth).

Practice shows that different monetary policy transmission mechanisms are necessary to reach all economic peculiarities of every country.

***Keywords:** Central Bank, monetary policy, financial monetary system, inflation, price stability.*

JEL: E42, E43, E52, E58.

Introduction

Monetary policy represents an instrument of the monetary authority's indirect intervention in the economy. After a thorough review of all relevant definitions, it can be said that monetary policy is the culmination of all the interventions made by the central bank to affect economic liquidity (either by dimensioning the volume of the offer or by influencing the interest rate). The purpose of these interventions is to contribute to the implementation of monetary techniques and instruments, and, correspondingly, to the achievement of monetary policy objectives.

Monetary policy is a basic component of economic policy, along with budgetary and fiscal policy, contributing to regulating the amount of money in the economy by providing price stability, maintaining balance of payments, controlling liquidity in the economy, etc. [4].

The policy in question is significant because it helps prevent economic imbalances, particularly by lowering inflationary slippages and promoting economic growth.

Politica monetară, indiferent de instrumentele aplicate și de canalele de transmisie a efectelor acesteia, conduce în esență la modificarea rezervelor disponibile sectorului bancar și nebancar, prin urmare, la modificarea condițiilor în care activează sistemul bancar și nebancar pentru economia reală.

În prezent, din cauza incertitudinilor generate de agresiunea militară rusă, dar și de o serie de evenimente globale macroeconomice, țările se confruntă cu o creștere a prețurilor. Nici Republica Moldova nu este scutită de consecințele acestor evenimente, fiind o piață dependentă de piețele internaționale (din cauza importului) și având o economie, în mare parte, bazată pe consum. S-a demonstrat, încă o dată, relevanța și fragilitatea sectorului bancar în contextul economiei globale.

Rolul Băncii Centrale, în asigurarea stabilității financiare economice, rezultă din puterea acesteia de a reglementa și supraveghea sectorul bancar.

Stabilitatea financiară a sistemului bancar reprezintă un obiectiv primordial în activitatea statelor lumii contemporane. Realizarea tuturor obiectivelor de creștere economică este posibilă doar într-un context de stabilitate a prețurilor, de lipsă a șomajului sau prin menținerea unui echilibru al balanței de plăți.

În aceste condiții, Banca Centrală, prin intermediul canalelor de transmisie de care dispune, poate controla ratele dobânzii pe termen scurt, cursul de schimb valutar etc.

Monetary policy, regardless of the tools applied and transmission channels of its effects, essentially leads to the modification of reserves available to the banking and non-banking sector, and, consequently, to the modification of the conditions under which banking and non-banking system operates for the real economy.

At present, due to uncertainties generated by Russia's military aggression, as well as by a series of global macroeconomic events, countries are facing price increases. The Republic of Moldova is not exempted from the consequences of these events, being a market which depends on the international ones (because of import) and has an economy mostly based on consumption. The relevance and fragility of the banking sector, in the context of the global economy, has been demonstrated once again.

The role of the Central Bank in ensuring economic financial stability results from its power to regulate and supervise the banking sector.

Financial stability of the banking system represents a primary objective in the activity of all the states in the modern world. Achieving all economic growth objectives is possible only in the context of price stability, lack of unemployment or maintaining the balance of payments.

Under these conditions, the Central Bank, through the available transmission channels, can control short-term interest rates, exchange rate, etc.

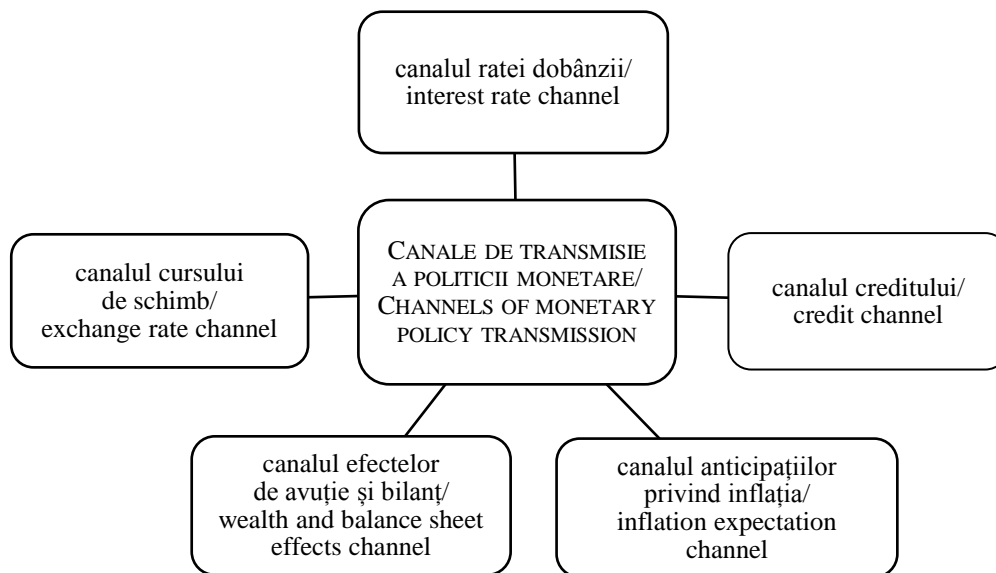

Figura 1. Canale de transmisie a politicii monetare/

Figure 1. Monetary Policy Transmission Channels

Sursa: elaborată de autor în baza [1]/ Source: elaborated by author based on [1]

Conform datelor expuse în figura 1, există cinci canale de transmisie a politicii monetare: canalul creditului; canalul ratei dobânzii; canalul anticipațiilor privind inflația; canalul efectelor de avuție și bilanț; canalul cursului de schimb.

According to the data presented in figure 1, there are five monetary policy transmission channels: the credit channel; interest rate channel; inflation expectation channel; wealth and balance sheet effects channel; interest rate channel.

Politica monetară are rolul de a:

- asigura creșterea economică;
- stabiliza prețurile pe termen mediu și lung, pentru o mai bună absorbție a eventualelor șocuri;
- limita presiunile inflaționiste pe termen scurt.

Principalele instrumente de politică monetară care stau la dispoziția Băncii Centrale, conform regulamentelor în vigoare, sunt:

1. Operațiunile pe piața monetară;
2. Rezervele minime obligatorii;
3. Facilitățile permanente oferite instituțiilor de credit;
4. Intervențiile pe piața valutară.

Metode de cercetare aplicate

Studiul a fost realizat în baza datelor statistice prezentate de către Banca Națională a Moldovei, care au drept subiect deciziile de politică monetară.

De asemenea, la realizarea acestui articol s-au utilizat atât lucrări din domeniu, cât și articole științifice, rapoarte, baze de date accesibile online.

Pentru a atinge obiectivele stabilite, autorul a mai utilizat și o serie de metode de cercetare: metoda analogică, deductivă, inductivă și metoda de analiză și sinteză.

Rezultate și discuții

Importanța politicii monetare este indubitabilă, în mod special în țările în curs de dezvoltare, unde au loc permanent fluctuații ale cursului de schimb valutar, creșteri de prețuri etc. Indiferent de cauza care a stat la baza apariției acestor incertitudini: conflicte militare, pandemie, creșterea prețurilor la resurse pe piețele internaționale, apare necesitatea identificării unei metode eficiente de a gestiona și reduce impactul acestor variații de prețuri. Anume în așa situații intervine Banca Centrală, care are rolul de a aprecia corect efectul perturbărilor din economie și de a adopta măsuri adecvate, ce generează efecte pozitive asupra economiei, în mod indirect, fiind puse în practică prin intermediul băncilor comerciale.

Este important să menționăm despre relația dintre Banca Centrală și băncile comerciale, care este una indirectă și se manifestă prin controlul exercitat, în funcție de regulator al ratelor dobânzii, pe termen scurt și al lichidității. Efectele deciziilor de politică monetară au o reacție întârziată asupra economiei reale, adică o influențează indirect și depind de particularitățile economiei naționale [1].

În continuare, propun spre analiză impactul transmisiei impulsurilor de politică monetară asupra inflației și a creșterii economice, prin intermediul ratei dobânzii.

Rata de bază reprezintă un instrument de politică monetară, prin intermediul căruia Banca Națională a Moldovei are posibilitatea să regleze masa monetară, să influențeze volumul creditelor acordate în sistemul bancar și ratele dobânzii aplicate de către băncile comerciale.

The role of monetary policy is to:

- provide economic growth;
- stabilize prices in the medium and long term for a better absorption of possible shocks;
- limit short-term inflationary pressures.

According to the regulations in force, the main monetary policy tools available to the Central Bank are the following:

1. Operations on the money market;
2. Mandatory minimum reserves;
3. Permanent facilities offered to credit institutions;
4. Interventions on the currency market.

Applied research methods

The study has been done on the basis of the statistic data presented by the National Bank of Moldova (NBM), related to the monetary policy decisions.

Besides, the present study is based on the works from the related field, as well as scientific articles, reports, databases, which can be accessed online.

In order to achieve the objectives set, the author has also used a series of research methods: the analogical, deductive and inductive methods, as well as the analysis and synthesis.

Results and discussions

The importance of the monetary policy is indubitable, especially in developing countries, where there are frequent exchange rate fluctuations, price increases, etc. Regardless of the underlying cause of these uncertainties: military conflicts, pandemics, rising resource prices on international markets, there is a need to identify an effective method to manage and reduce the impact of these price variations. The Central Bank intervenes namely in these situations, having the role to appreciate correctly the effect of disruptions in the economy and to take some adequate measures, which can indirectly generate positive effects on the economy, being applied into practice via commercial banks.

It is important to mention the relationship between the Central Bank and commercial banks, which is an indirect one and is demonstrated by the control exercised as a regulator of short-term interest rates and liquidity. The effects of monetary policy decisions have a delayed reaction on the real economy, i.e. they influence it indirectly and depend on the peculiarities of the national economy [1].

Subsequently, we suggest examining the influence of interest rate transmission of monetary policy impulses on inflation and economic growth.

The base rate is a monetary policy instrument, through which the NBM has the possibility to regulate the money supply, to influence the volume of loans granted in the banking system and the interest rates applied by commercial banks.

To maintain price stability, banks should have suitable tools at their disposal. Exchange rates are the

Pentru a menține prețurile stabile, băncile trebuie să aibă la dispoziție instrumentele potrivite. Ratele dobânzilor sunt instrumentul principal care se utilizează pentru îndeplinirea politicii monetare. În ultimii ani, au apărut noi instrumente sau canale de transmisie a acesteia, ca răspuns la șocurile petrecute în economie, care au determinat îngreunarea obiectivului de a menține stabilitatea prețurilor.

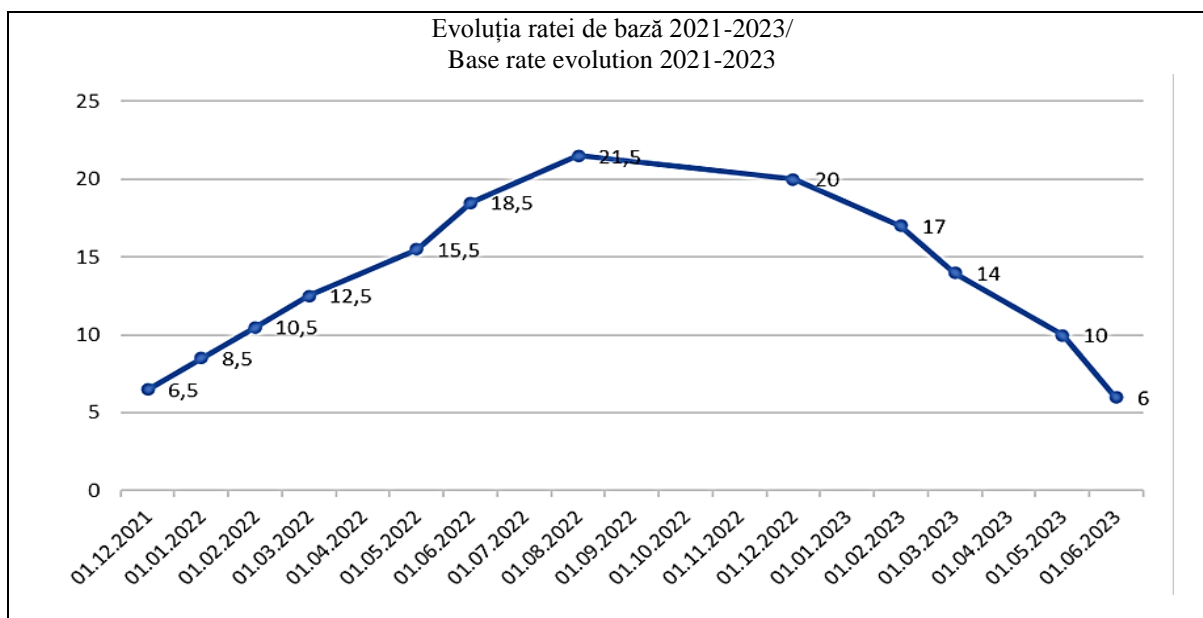
Acest subiect reprezintă o problemă cotidiană, care s-a accentuat în țara noastră în ultimii ani și a fost amplificată de conflictul militar din regiune, de relansarea economiei post-covid la nivel global, de creșterea prețurilor resurselor energetice pe piețele internaționale etc.

Astfel, în contextul acestor crize multiple, Banca Națională a Moldovei a fost obligată să acorde o atenție sporită stabilității financiare, prin punerea în aplicare a unei politici monetare eficiente, menită să reducă șocul acestor dezechilibre.

main instrument used for implementing the monetary policy. Recently, new tools or transmission channels appeared as a response to shocks which happened in the economy, which determined the objective of maintaining price stability.

This subject represents a daily problem, which has become more evident in our country over the last years and has been amplified by the military conflict from the region, relaunching post-COVID economy at the global level, increase in the prices of energy resources on the international markets, etc.

Thus, in the context of these multiple crises, the NBM was forced to pay more attention to financial stability, by applying an efficient monetary policy, that is intended to reduce the shock of these imbalances.

**Figura 2. Evoluția ratei de bază, promovată de BNM/
Figure 2. Evolution of the base rate promoted by NBM**

Sursa: elaborată de autor în baza [2]/Source: elaborated by author based on [2]

Din cauza creșterii presiunilor inflaționiste, începând cu decembrie 2021, Banca Națională a Moldovei a majorat continuu rata de bază, acțiuni care au generat, în luna februarie 2023, adoptarea deciziei de relaxare a ratelor de bază, cu scopul de a stimula consumul și investițiile (figura 2).

Se cunoaște că cererea agregată în economie este influențată, în special de nivelul ratei dobânzii, pentru că reducerea dobânzii determină creșterea investițiilor, în timp ce majorarea acestora contribuie la stimularea economisirilor, reducând consumul.

Banca Centrală influențează indirect ratele dobânzii, pe termen mediu și lung, prin intermediul

Due to the growing inflationary pressures, starting from December 2021, the NBM has been continuously increasing the base rate, which has led to adopting the decision to reduce the base rates, with the purpose of stimulating consumption and investment (figure 2).

It is known that the aggregate demand in the economy is especially influenced by the interest rate level, as the interest reduction determines investment growth, which, in its turn, contributes to stimulating savings, reducing consumption.

The Central Bank indirectly influences medium and long-term interest rates, through the rates

ratelor practicate de către băncile comerciale la depozitele atrase și creditele acordate.

Mecanismul prin care rata de bază influențează inflația se referă la faptul că reducerea ratei de bază determină și reducerea ratelor dobânzii la creditele acordate de către bănci. Deși acesta are un efect întârziat, este un mijloc eficient de a gestiona presiunilor pro inflaționiste, doar dacă Banca Centrală are stabilite clar obiectivele politicii monetare pe termen scurt și lung, și monitorizează legătura dintre rata de bază și celelalte instrumente ale politicii monetare.

Efectuând o analiză a evoluției ratei de bază din ultima perioadă, observăm o reducere a acesteia. Luând în calcul toate incertitudinile și analizând evoluția macroeconomică internă și externă, BNM a luat decizia de a micșora rata de bază la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt până la nivelul de 6%. Astfel, se urmărește stimularea acordării creditelor noi și relansarea economiei.

Aceasta măsură stimulativă continuă șirul de decizii menite să creeze condiții monetare necesare, pentru a readuce inflația în intervalul de variație de aproximativ 1,5 pp de la ținta inflației de 5,0 la sută și menținerea acesteia în intervalul prognozat pe termen mediu.

Un alt canal utilizat pentru a gestiona situația macroeconomică este canalul cursului de schimb valutar. Acesta reprezintă un mecanism important de propagare a politicii monetare, dat fiind relevanța liberalizării mișcărilor de capital.

Toate deciziile politicii monetare au un rol important asupra fluxurilor de capital, care, prin urmare, influențează cursul de schimb și, ulterior, prețurile.

De nivelul cursului de schimb depinde balanța dintre import și export, întrucât deprecierea monedei naționale stimulează exporturile, dar, în schimb, are loc o scumpire a importurilor.

Cursul de schimb influențează prețul relativ al bunurilor interne comparativ cu bunurile de pe piețele externe. Un exportator va câștiga mai mult, dacă prețul obținut, în valută, din comercializarea spre export al bunurilor sale, este transformat în lei, la un curs de schimb mai ridicat (moneda națională este mai depreciată). Pe de altă parte, un importator va câștiga mai mult, dacă bunurile vândute pe piața internă sunt achiziționate în valută, la un cost mai mic, exprimat în lei (moneda națională este mai apreciată). Cursul de schimb transmite, astfel (prin intermediul canalului exporturilor nete sau canalului indirect al cursului de schimb), cu un anumit decalaj în timp, impulsurile inițiale ale ratei dobânzii de politică monetară asupra activității economice [5].

Conform raportului trimestrial asupra inflației prezentat de BNM, în trimestrul II se atestă o apreciere a monedei naționale cu 0,7 la sută, în raport cu dolarul SUA și cu 0,3 la sută față de euro, comparativ cu trimestrul anterior [3].

De asemenea, generalizând, piața valutară a fost într-un echilibru ușor, perioadele de cerere și ofertă

charged by commercial banks for deposits attracted and loans granted.

The mechanism by which the base rate influences inflation refers to the fact that the decrease of the base rate determines the decrease of interest rates on bank loans. Although there is a delayed effect, it is an efficient means to manage inflationary pressures, but only if the Central Bank has well-established monetary policy objectives, both short- and long-term ones, and supervises the connection between the base rate and other monetary policy instruments.

Making an analysis of the recent base rate evolution, we can notice its reduction. Taking into account all uncertainties and analysing both internal and external macroeconomic evolution, the NBM made the decision to reduce the base rate on the main short-term monetary policy operations to the level of 6%, which is aimed at stimulating granting new loans and relaunching the economy.

This stimulus measure continues the series of decisions aimed at creating the monetary conditions necessary to bring inflation back within a range of about 1.5 p.p. from the inflation target of 5.0 p.p. and keeping it within the forecast range over the medium term.

Another channel which is used to manage the macroeconomic situation is the foreign exchange rate channel. It represents an important mechanism for propagating the monetary policy, given the relevance of the liberalization of capital movements.

All monetary policy decisions have an important effect on the money turnover, which, as a result, influences the exchange rate, and, subsequently, prices.

The exchange rate level influences the balance between import and export, as the national currency depreciation stimulates exports, but at the same time imports become more expensive.

The exchange rate influences the relative price of internal goods as compared to the goods on external markets. An exporter, having traded the goods on the export market, will earn more if the price expressed in a foreign currency is transformed into lei, at a higher exchange rate (the national currency is more depreciated). On the other hand, an importer will earn more if the goods sold on the internal market are purchased in a foreign currency, at a lower cost expressed in lei (the local currency is more appreciated). In this way, the exchange rate transmits (by means of the net export channel or the indirect exchange rate channel), with a certain time gap, initial impulses of the monetary policy interest rate to the economic activity [5].

According to the quarterly report on inflation presented by the NBM, in the second quarter there is an appreciation of the national currency at the rate of 0.7% in relation to the US dollar and 0.3% in relation to the euro, compared to the previous quarter [3].

To sum up, the foreign exchange market has been in the state of a light balance, the periods of

de valută au alternat și au generat anumite presiuni de depreciere sau apreciere asupra cursului de schimb.

Concluzii

Fiecare decizie de politică monetară a Băncii Centrale se bazează pe:

- evaluarea complexă a obiectivelor politicii monetare;
- analiza obiectivelor politicii monetare, și anume: dacă susține evoluțiile economice financiare și monetare, într-un mod care ar menține stabilitatea prețurilor pe termen mediu. Deciziile corecte ale politicii monetare se manifestă prin alegerea și calibrarea instrumentelor adecvate de politică monetară atât individual, cât și în combinație.

BNM evaluează sistematic impactul măsurilor sale, atunci când urmează să aprobe orice decizie ce vizează politica monetară. Aceste evaluări includ o analiză amplă a tuturor beneficiilor și posibilelor efecte negative ale măsurilor de politică monetară, luând în calcul și impactul acestora în timp.

În final, pot afirma că, în urma șocurilor economice generate de pandemia de COVID-19, Banca Centrală a aprobat decizia de relaxare a politicii monetare, a oferit lichiditate piețelor și s-a implicat în a menține fluxul de credit.

foreign currency supply and demand have been changing and generating certain pressures of depreciation or appreciation on the exchange rate.

Conclusions

Every decision of the Central Bank's monetary policy is based on the following:

- complex evaluation of the objectives of the monetary policy;
- analysis of the monetary policy objectives, namely: if it supports the economic financial and monetary evolutions in the way which would maintain the medium-term price stability. Correct monetary policy decisions are manifested in the choice and calibration of appropriate monetary policy instruments, both individually and in combination.

The NBM systematically evaluates the impact of its measures when any decision related to the monetary policy is going to be approved. These evaluations include an extensive analysis of all the benefits and possible negative effects of the monetary policy measures, taking into account their impact over the time.

Finally, it can be claimed that as a result of the economic shocks generated by the COVID-19 pandemic, the Central Bank has approved the decision on monetary policy relaxing, has offered liquidity to the markets and got involved in maintaining the flow of credit.

Bibliografie/Bibliography:

1. EUROPEAN CENTRAL BANK. *Measuring inflation – the Harmonised Index of Consumer Prices (HICP)* [online] [accesat 17.08.2023]. Disponibil: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op265~a3fb0b611d.en.pdf>
2. Banca Națională a Moldovei: *supraveghere* [online] [accesat 20.08.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md>
3. BIKAI, Jacques Landry, ESSIANE, Patrick-Nelson Daniel. *Politique monétaire, stabilité monétaire et croissance économique dans la CEMAC : une approche SVAR bayésienne* [online] [accesat 20.08.2023]. Disponibil: https://www.beac.int/wp-content/uploads/2018/03/Beac_Working_Paper_08-17.pdf.
4. *Mecanismul de transmisie a politicii monetare* [online] [citat 23.08.2023]. Disponibil: <https://www.bnr.ro/Mecanismul-de-transmisie-a-politicii-monetare--712.aspx>
5. POPOVA, I. L. Competitivitate financiară. *Economie*. 2017, nr. 5, pp. 20-24.

CZU: 657.6(478)

UDC: 657.6(478)

**PERFEȚIONAREA AUDITULUI
DATORIILOR FINANCIARE
PRIN DEZVOLTAREA RELAȚIEI
DINTRE PRAGUL
DE SEMNIFICAȚIE
ȘI PROCEDURILE DE AUDIT**

*Drd. Nicolai RUSSU, ASEM
cochermoldova@gmail.com
ORCID: 0009-0004-2023-1284
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.105>*

Aspectele cele mai importante ale lucrării au la bază studierea, în ansamblu, a relațiilor juridice, a metodologiilor contabile și a spectrului viziunilor de perspectivă ale auditului financiar al datoriilor financiare prezentate de autor. Cercetarea s-a axat pe delimitarea metodologică a pragului de semnificație aplicabil în contabilitatea financiară și cel aplicabil în auditul financiar, pentru aprecierea corectă a surselor și utilizarea acestora în scopuri concrete, dar și a influenței acestora asupra rezultatelor auditului. Totodată, procedurile de audit au fost identificate și selectate în baza cercetărilor pragului de semnificație și stabilire a relației complementare. Prezentul studiu se focusează asupra mediului de aplicare a raționamentului profesional pentru edificarea unei structuri argumentate, prin care procedurile de audit să prezinte un fundament solid al pragului de semnificație aplicabil în audit, delimitat de cel utilizat în contabilitatea financiară, precum și identificarea influenței și impactului acestor acțiuni asupra informațiilor din cadrul raportului de audit.

***Cuvinte-cheie:** audit, datorii financiare, prag de semnificație, proceduri de audit, raționament profesional.*

JEL: M40, M41, M42.

Introducere

Importanța informațiilor calitative, corecte și veridice, în procesul auditării situațiilor financiare, reprezintă o provocare atât pentru auditori, cât și pentru alte categorii de utilizatori ai situațiilor financiare. Momentul critic, care capătă o amploare semnificativă, este aprecierea de către auditori a pragului de semnificație, în procesul auditării situațiilor financiare la nivelul datoriilor financiare, pentru aplicarea corectă, proporțională și eficientă a procedurilor de audit, care, la rândul lor, vor contribui, prin rezultatele obținute, la edificarea unui raport de audit reprezentativ și credibil.

În cadrul proceselor practice, aferente faptelor economice, ce țin de contabilizarea și prezentarea informațiilor aferente datoriilor, privind creditele și

**IMPROVING THE AUDIT
OF FINANCIAL LIABILITIES
BY DEVELOPING
THE RELATIONSHIP
BETWEEN THE MATERIALITY
AND THE AUDIT PROCEDURES**

*PhD candidate Nicolai RUSSU, ASEM
cochermoldova@gmail.com
ORCID: 0009-0004-2023-1284
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.126.105>*

The most important aspects of the research are based on the overall study of legal relationships, accounting methodologies and the spectrum of perspective views of the financial audit of financial liabilities presented by the author. The research is focused on the methodological delimitation of the materiality applicable in financial accounting and the one applicable in financial audit for the correct assessment of sources and their use for specific purposes, as well as their influence on the audit results. At the same time, the audit procedures were identified and selected based on materiality research and establishing the complementary relationship. The study also focuses on the application of professional judgment to build a reasoned structure through which the audit procedures present a solid foundation of the materiality applicable in the audit, delimited from that used in financial accounting, as well as identifying the influence and impact of these actions on the information in the audit report.

***Keywords:** audit, financial liabilities, materiality, audit procedures, professional judgment.*

JEL: M40, M41, M42.

Introduction

The importance of qualitative, correct and truthful information in the process of auditing financial statements represents a challenge both for auditors and for other categories of financial statements users. The critical moment that acquires a significant scope is the auditors' assessment of the materiality in the process of auditing the financial statements at the level of financial liabilities for the correct, proportional and efficient application of the audit procedures, which, in turn, will contribute, through the results obtained, to the building of a representative and credible audit report.

Within the practical processes focused on economic facts, related to the accounting and presentation of information of liabilities regarding credits and loans in the financial statements, there are a multitude of determining aspects of uncertainty situa-

împrumuturile în situațiile financiare, există o multitudine de aspecte determinative ale situațiilor de incertitudine sau abordări bazate pe un raționament profesional. Aceste evenimente produc, în sine, un dezechilibru procedural, care duce la necesitatea identificării unui prag de semnificație în cadrul auditului datoriilor financiare. În prezent, problemele de ordin teoretic și practic ale studiului în cauză sunt abordate selectiv de către mediul normativ și academic, lăsând loc pentru interpretări și abordări individuale, care, în sine, generează o atmosferă liberalistă dintre normele instituționale cu caracter general și situațiile practice particulare de interacțiune a pragului de semnificație și procedurile de audit aplicabile în procesul auditării datoriilor financiare.

Scopul acestei lucrări este studierea multilaterală a abordărilor particulare în auditul datoriilor financiare, care sunt influențate de stabilirea pragului de semnificație și procedurile de audit specifice alese.

Prin tematica, conținutul și structura sa, lucrarea conține: aspecte teoretice privind aprecierea normativă a auditului datoriilor financiare; definiții ale pragului de semnificație și conținutul complementar al acestora; aspecte bazate pe raționamentul profesional privind edificarea unei structuri logice și interconectate ale pragului de semnificație și alegerea procedurilor de audit pentru auditarea datoriilor financiare.

În prezentul articol sunt investigate următoarele probleme de ordin principal:

- 1) *analiza pragului de semnificație, determinat în contabilitatea financiară și importanța acestuia pentru stabilirea pragului de semnificație în auditul datoriilor financiare;*
- 2) *investigarea surselor necesare pentru aprecierea pragului de semnificație în auditarea datoriilor financiare;*
- 3) *identificarea procedurilor de audit specifice datoriilor financiare, în baza pragului de semnificație;*
- 4) *stabilirea interconexiunii și caracterului complementar al pragului de semnificație și procedurile de audit stabilite pentru auditul datoriilor financiare.*

Platforma teoretică de abordare a domeniului investigat se prezintă prin intermediul publicațiilor de specialitate ale savanților autohtoni și străini, precum și a actelor normative specifice, care au fost studiate de autor pentru edificarea unui mase concentrate, ce a contribuit la atingerea scopurilor, după cum urmează:

- *actele normative naționale: Legea privind auditul situațiilor financiare [1], Standardele Internaționale de Audit [2], Standardul Național de Contabilitate Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare [3], Ghidul metodologic de întocmire a situațiilor financiare [4];*

tions or approaches based on professional judgment. These events, produce a procedural imbalance that leads to the need to identify a materiality in the audit of financial liabilities. Currently, the theoretical and practical problems of the study in question are selectively addressed by the normative and academic environment, leaving space for individual interpretations and approaches, which in itself generate a liberal atmosphere between general institutional norms and particular practical situations of interaction of the materiality and applicable audit procedures in the process of auditing financial liabilities.

The purpose of this research is the multilateral study of particular approaches in the audit of financial liabilities that are influenced by the establishment of the materiality and the specific chosen audit procedures.

The paper's structure, theme, and content include the following: definitions of the materiality and their corresponding content; theoretical aspects of the normative assessment of the financial liability audit; and professional reasoning-based concerns about the development of a logical and connected structure of the materiality and the selection of audit procedures for financial liability audits.

The following main issues are investigated in this article:

- 1) *analysis of the materiality, determined in financial accounting and its importance for establishing the materiality in the audit of financial liabilities;*
- 2) *investigating the sources necessary to assess the materiality in the auditing of financial liabilities;*
- 3) *identification of audit procedures specific to financial liabilities based on the materiality;*
- 4) *establishing the interconnection and complementary character of the materiality and the audit procedures established for the audit of financial liabilities.*

The theoretical platform for approaching the investigated field is presented through the specialized publications of domestic and foreign scholars, as well as the specific normative acts, which were studied by the author to build a concentrated mass, which contributes to the achievement of the goals, as follows:

- *national normative acts: Law on the audit of financial statements [1], International Auditing Standards [2], National Accounting Standard Accounting policies, changes in accounting estimates, errors and subsequent events [3], Methodological Guide for the preparation of financial statements [4];*
- *documents with special legal norms: International Standard on Auditing 320 Materiality in planning and performing an audit [5];*

- actele cu norme juridice speciale: International Standard on Auditing 320 Materiality in planning and Performing an audit [5];
- publicațiile de specialitate ale savanților autohtoni și străini, care au abordat în diferite viziuni atât conceptul pragului de semnificație în contabilitatea financiară și în auditul financiar, cât și interacțiunea acestora cu procedurile de audit aplicabile la auditarea datoriilor financiare: Sajin I. [6], [7], Nederița A. [8], [9], [6], [10], Османова П., Хамбулатова З., Исмаилов М. [11], Vitiuc A. [8], [12], [10], Brinișter A. [8], [10], Runner R. (2021) [13], Codrean V. [14], Berheci M. [15].

În vederea cercetării literaturii de specialitate cu referire la aspectele de importanță semnificativă pentru lucrarea în cauză, autorul a identificat că pragul de semnificație, ca noțiune și concept de aplicare în procesul auditului, inclusiv a datoriilor financiare, este pe larg tratat în limite asemănătoare. Astfel, conceptul de prag de semnificație în auditul financiar este definit de ISA 320 ca „suma sau sumele stabilite de auditor la un nivel mai scăzut decât pragul de semnificație pentru situațiile financiare ca întreg, pentru a reduce la un nivel adecvat de scăzut probabilitatea ca denaturările necorectate sau nedetectate agregate să depășească pragul de semnificație pentru situațiile financiare ca întreg” [5, p.318]. Mai mult decât atât, pragul de semnificație în audit este tratat de practicieni în procesul auditării situațiilor financiare în corespundere cu prevederile normative, cu mici particularități, ca de exemplu: „pragul de semnificație exprimă nivelul maxim admisibil de eroare acceptat, pentru a putea decide dacă conturile sunt corecte sau nu” [14, p.4]. Prin urmare, ideea și conceptul general strategic al abordării pragului de semnificație în audit este similar din toate punctele de vedere, cu unele particularități.

Subiectul ce vizează corelația pragului de semnificație în audit și influența acestuia asupra alegerii și aplicării procedurilor de audit este mai puțin tratat în literatura de specialitate. Cu toate acestea, autorul a reușit să identifice unele abordări tangențiale, care au la bază percepții particulare de conexiune între pragul de semnificație și procedurile de audit. Spre exemplu, în lucrarea „Pragul de semnificație și procesul de eșantionare în auditul financiar”, Berheci M. identifică aprecierea pragului de semnificație în strânsă legătură cu obiectivele urmărite și, ulterior, aplicarea procedurilor de audit: „definirea precisă a obiectivelor implică ideea că auditorul trebuie să stabilească clar, ce anume vrea să demonstreze, adică, trebuie să definească caracteristici ale elementelor considerate erori sau anomalii” [15, p.298]. Lipsa unei abordări generale de interacțiune a pragului de semnificație și setarea procedurilor de audit, provoacă autorul să dezvolte viziuni proprii, care, prin aplicarea metodelor și tehnicilor

- specialized publications of local and foreign scholars who have approached the concept of the materiality in different ways both in financial accounting and in financial auditing and their interaction with the audit procedures applicable to the auditing of financial liabilities: Sajin I. [6], [7], Nederita A. [8], [9], [6], [10], Osmanova P., Khambulatova Z., Ismailov M. [11], Vitiuc A. [8], [12], [10], Brinister A. [8], [10], Runner R. (2021) [13], Codrean V. [14], Berheci M. [15].

In order to carry out a study of the specialized literature with reference to the aspects of significant importance for the research, the author identified that the materiality, as a concept of application in the audit process, including financial liabilities, is widely treatable within similar limits. Thus, the concept of materiality in the financial audit is defined by ISA 320 as “the amount or amounts set by the auditor at less than materiality for the financial statements as a whole to reduce to an appropriately low level the probability that the aggregate of uncorrected and undetected misstatements exceeds materiality for the financial statements as a whole [5, p.318]. More than that, the materiality in the audit is treated by practitioners in the process of auditing the financial statements in accordance with the normative provisions, with small particularities, such as: “the materiality expresses the maximum admissible level of error accepted to be able to decide whether the accounts are correct or not” [14, p.4]. Therefore, the general strategic idea and concept of the approach to the materiality in the audit is similar from all points of view, with some particularities.

In the part related to the correlation of the materiality in the audit and its influence on the selection and application of the audit procedures, the issue is less treated in the specialized literature. However, the author was able to identify some tangential approaches that are based on particular perceptions of the connection between the materiality and audit procedures. For example, in the work “*The materiality and the survey in the financial audit*”, Berheci M. identifies the assessment of the materiality in close connection with the objectives followed and subsequently the application of the audit procedures: “the precise definition of the objectives implies the idea that the auditor must clearly establish what it is that he wants to prove, that is he must define the features of the elements considered errors or anomalies” [15, p.298]. The lack of a general approach to the interaction of the materiality and the setting of audit procedures, challenges the author to develop his own visions that, by applying scientific research methods and techniques, based on the presentations of the specialized literature, have evolved into tangible results that can be applied in practice.

științifice de cercetare, bazate pe prezentările literaturii de specialitate, au evoluat în rezultate palpabile, pasibile de a fi aplicate în practică.

Metodologia cercetării

Conținutul și structura metodelor, tehnicilor și procedeele de cercetare a domeniului, se conturează prin: aplicarea direcționată a modelărilor; prin exemplificarea situațiilor specifice aferente auditului datoriilor financiare; prin prisma aprecierii pragului de semnificație și aplicarea procedurilor de audit specifice.

Dintre metodele generale de studiu au fost utilizate analiza și sinteza informațiilor din actele normative de specialitate, lucrările științifice și practicile agreate. Aplicarea în situații concrete a procedeele de agregare și dezagregare, observație, comparație și analiză sistemică la nivel specific, reprezintă o soluție reală întru atingerea obiectivelor menționate.

Sub aspect general, autorul s-a orientat, de asemenea, în aplicarea metodelor dialectice, cu referire la auditul datoriilor financiare și urmărirea efectului corelat dintre pragul de semnificație și procedurile de audit selectate. Utilizarea focusată și/sau combinată a metodelor descrise are ca scop valorificarea potențialului contabilității datoriilor financiare și ajustarea auditului acestora la practicile reale, cu efecte relevante utilizatorilor.

În baza afirmațiilor prezentate, se conturează un tip interdisciplinar al cercetării, cu elemente evidente aplicative, care se referă la o dinamică pronunțată a faptelor economice, ce stau la baza explorării și afectează sursele inițiale de cercetare a datoriilor financiare.

Autorul s-a concentrat atât pe examinarea aspectelor economico-financiare a prevederilor actelor normative menționate și, totodată, referitoare la contabilitatea și auditul datoriilor financiare, cât și pe prezentarea informațiilor obligatorii și opționale în situațiile financiare.

Rezultate obținute și discuții

Autorul poziționează problematica aprecierii pragului de semnificație, în procesul auditului datoriilor financiare, ca soluție viabilă pentru aplicarea procedurilor de audit. Astfel, pentru perceperea aprecierii pragului de semnificație este necesară determinarea absolută a cadrului normativ existent și încadrarea abordărilor profesionale în limitele instituționale existente, pentru a nu depăși normele impuse și pentru a asigura un rezultat scontat în strictă conformitate cu legislația.

Prevederile normative existente stabilesc un cadru sustenabil și calitativ pentru studierea și aplicarea exhaustivă a abordărilor ce țin de pragul de semnificație în cadrul auditării situațiilor financiare, în special a datoriilor financiare. Aceste documente includ legislația specifică, reprezentată de Legea privind auditul situațiilor financiare, care, prin dispoziții speciale, impune descrierea pragului de semnificație și a factorilor calitativi [1, p.1], ce îl determină pe

Research methodology

The content and structure of the methods, techniques and research procedures in the field are outlined on the targeted application of the models by exemplifying the specific situations related to the audit of financial liabilities through the prism of the appreciation of the materiality and the application of specific audit procedures.

Among the general study methods, the analysis and synthesis of information from specialized normative acts, scientific works and agreed practices were applied. The application in specific situations of the procedures of aggregation and disaggregation, observation, comparison and systemic analysis at a specific level represents a real solution to achieve the mentioned objectives.

In general terms, the author also focused on the application of dialectical methods with reference to the audit of financial liabilities and the tracking of the correlated effect between the materiality and the selected audit procedures. The focused and/or combined use of the described methods is aimed at capitalizing on the potential of financial liabilities accounting and adjusting their audit to real practices with relevant effects for users

Based on the presented statements, an interdisciplinary type of research is outlined with obvious applicative elements that refer to a pronounced dynamic of the economic facts that are the basis of the exploration and affect the initial research sources of financial liabilities.

The author focused on the examination of the economic-financial aspects of the provisions of the mentioned normative acts regarding the accounting and auditing of financial liabilities and the presentation of mandatory and optional information in the financial statements.

Obtained results and discussions

The author puts the issue in the perspective of assessing the materiality in the financial liabilities audit process as a viable solution for the application of audit procedures. Thus, in order to perceive the appreciation of the materiality, it is necessary to determine the absolute existing normative framework and insert the professional approaches within the existing institutional limits in order not to exceed the imposed norms and ensure an expected result in strict accordance with the legislation.

The existing normative provisions establish a sustainable and qualitative framework for the study and exhaustive application of materiality approaches in the audit of financial statements, especially financial liabilities. These documents include the specific legislation represented by the Law on the audit of financial statements, which by special provisions imposes the description of the materiality and the qualitative factors [1, p.1] that determine it in the process of auditing financial liabilities, auditing stan-

acesta în procesul auditării datoriilor financiare, standarde de audit (ISA 320) și alte standarde conexe, care stabilesc norme generale privind modul în care pragul de semnificație se aplică în evaluarea efectului denaturărilor identificate asupra auditului și a denaturărilor necorectate, dacă ele există, asupra situațiilor financiare.

Autorul presupune, că premisele și factorii fundamentali pentru identificare și aprecierea factorilor calitativi, care stau la baza pragului de semnificație aplicat în auditarea datoriilor financiare, se conturează în abordări faptice, ca surse directe de apreciere și abordări analitice, ca surse indirecte de apreciere. Înainte de a testa soldurile conturilor datoriilor financiare, se recomandă de evaluat riscul asociat soldului conturilor datoriilor financiare. Dacă riscul este mai mic, atunci probele care trebuie testate sunt mai mici și invers. Deci, evaluarea riscului ghidează și direcționează testarea. Prin urmare, pentru a asigura un proces calitativ, se consideră necesar ca auditorul să efectueze procedurile inițiale de evaluare a riscurilor în faza de planificare [13, p.1].

Totodată, sunt foarte importante identificarea și aprecierea riscurilor și semnificației acestora în diferite faze, așa că planificarea și aplicarea procedurilor de audit, au fost descrise de autorul A. Nederița [8, p.2] și alții în cercetările lor. În baza rezultatelor cercetării menționate, autorul A. Nederița apreciază ca fiind calitative argumentele, prin care se demonstrează că pragul de semnificație, în auditul financiar, poate fi identificat în baza unui sau a mai multor indicatori, în dependență de necesități și caracterul individual al misiunii de audit. Totodată, clasificarea pe etape consecutive a examinării caracterului, semnificativ în procesul aplicării procedurilor de audit, reprezintă o bază teoretică viabilă, inclusiv pentru lucrarea în cauză.

Suplimentar, autorul ține să scoată în evidență și problematica identificării și aplicării pragului de semnificație aplicabil în contabilitatea financiară, care, la rândul său, reprezintă un punct de pornire și un element de influență semnificativă pentru determinarea pragului de semnificație în auditul datoriilor financiare. Stabilirea unor limite argumentate în politicile contabile, privind impactul anumitor sume din conturile contabile ale contabilității financiare asupra caracterului reprezentativ al situațiilor financiare, reprezintă o provocare pentru contabilii, utilizatorii ai situațiilor financiare și auditori. În acest sens, autorul menționează ca fiind critice situațiile în care impactul pragului de semnificație al contabilității financiare poate influența limita de apreciere a pragului de semnificație în audit. Astfel, se creează o structură logică, prin care informațiile contabile, care sunt sub pragul de semnificație, în cele mai dese cazuri, nu sunt abordate de auditul financiar. La rândul său, stabilirea unui prag de semnificație în audit presupune sprijinul determinant al informațiilor contabile. Pornind de la cele expuse mai sus, integrarea

(ISA 320) and other related standards, which establish general rules on how the materiality is applied in assessing the effect of identified misstatements on the audit and uncorrected misstatements, if any, on the financial statements.

The author assumes that the premises and fundamental factors for the identification and assessment of the qualitative factors that are the basis of the materiality applied in the auditing of financial debts are outlined in factual approaches, as direct sources of assessment, and analytical approaches, as indirect sources of assessment. Before testing financial liability account balances, it is recommended to assess the risk associated with the financial liability account balance. If the risk is lower, then the samples to be tested are lower and vice versa. So, the risk assessment guides and directs the testing. Therefore, in order to ensure a qualitative process, it is considered necessary for the auditor to perform the initial risk assessment procedures in the planning phase [13, p.1].

At the same time, the identification and assessment of risks and significance in different phases are of great importance, so as the planning and application of audit procedures, are described by the authors Nederita A. [8, p.2] and others in his research. Based on the mentioned research results, Nederita A. appreciates as qualitative the arguments according to which the materiality in the financial audit can be identified based on one or more indicators depending on the needs and the individual nature of the audit mission. At the same time, the classification by consecutive stages of the examination of the significant character in the process of applying the audit procedures represents a viable theoretical basis, including for this research.

Additionally, the author wants to highlight the issue of identifying and applying the materiality applicable in financial accounting, which in turn represents a starting point and an element of significant influence for determining the materiality in the audit of financial liabilities. Establishing reasoned limits in accounting policies regarding the impact of certain amounts in the accounting accounts of financial accounting on the representativeness of financial statements, represents a challenge for accountants, users of financial statements and auditors. In this sense, the author considers as critical the situations in which the impact of the materiality of financial accounting can influence the assessment limit of the materiality in the audit. Thus, a logical structure is created through which accounting information that is below the materiality, in most cases, is not addressed by the financial audit. In turn, establishing a materiality limit in the audit requires the decisive support of accounting information. Starting from the above, the logical and gradual integration of information to create an audit report that reflects representative

logică și graduală a informațiilor pentru crearea unui raport de audit, care să reflecte informații reprezentative, necesită aplicarea cu grijă a raționamentului profesional, pentru delimitarea pragului de semnificație aplicabil în contabilitatea financiară, care va contribui la identificarea și aplicarea pragului de semnificație în auditul financiar. Mai multe idei valoroase, privind aplicarea pragului de semnificație, au fost studiate de autor în baza lucrării cercetătorului A. Nederița, unde, ca element relevant studiului în cauză, a fost identificată ideea, precum că „mărimea și modalitățile de stabilire a pragului de semnificație se determină în baza raționamentului profesional, ținând cont de particularitățile activității entității și scopurile urmărite de către aceasta. Modul de stabilire și de aplicare a pragului de semnificație se referă la contabilitate și afectează indicatorii din situațiile financiare” [9, p.3]. Din cele menționate rezultă un impact direct al pragului de semnificație asupra situațiilor financiare și, respectiv, asupra auditului acestora, prin aplicarea în continuare a pragului de semnificație în audit.

În dezvoltarea opiniilor expuse și aprecierea impactului pragului de semnificație din contabilitatea financiară, se poate edificat o multitudine de surse directe și indirecte pentru cercetarea pragului de semnificație în auditarea datoriilor financiare, care pot fi structurate conform tabelului 1.

information, requires the careful application of professional judgment to delimit the materiality applicable in financial accounting that will contribute to the identification and application of the materiality in the financial audit. Several valuable ideas regarding the application of the materiality were studied by the author in the work of the researcher Nederita A., where as an element relevant to the study in question the idea such as, that “the size and the ways of establishing the materiality are determined based on professional judgement, taking into account the particularities of the entity’s activity and the goals pursued by it. The way of establishing and applying the materiality refers to accounting and affects the indicators in the financial statements” [9, p.3]. From the mentioned results a direct impact of the materiality on the financial statements and respectively on their audit through the further application of the materiality in the audit.

A wide range of direct and indirect sources can be used to research the materiality in the auditing of financial liabilities, which can be organized in accordance with table 1, in order to develop the opinions offered and evaluate the impact of the materiality in financial accounting.

Tabelul 1/Table 1

Sursele directe și indirecte pentru aprecierea pragului de semnificație în auditarea datoriilor financiare/The direct and indirect sources for assessing the materiality in the audit of financial liabilities

Surse directe (abordări faptice)/ Direct sources (factual approaches)	Surse indirecte (abordări analitice)/ Indirect sources (analytical approaches)
1	2
Documente primare și de stabilire a raporturilor juridice (de exemplu, contracte de împrumut/credit, extrase din cont bancar, politici financiare și documente conceptuale și de altă natură etc.)/Primary and legal relationship documents (e.g. loan/credit agreements, bank statements, financial policies and conceptual and other documents, etc.).	Calculare analitice privind poziția economico-financiară a entității/Analytical calculations regarding the economic-financial position of the entity.
Înregistrări contabile sintetice și analitice (de exemplu, registre contabile, conturi analitice etc.)/Synthetic and analytical accounting records (eg accounting journals, analytical accounts, etc.).	Metode și tehnici ale aprecierilor comparative naționale și internaționale privind auditul datoriilor financiare/Methods and techniques of national and international comparative assessments regarding the audit of financial liabilities.
Situații financiare (de exemplu, informații privind datoriile financiare din bilanț și nota explicativă)/Financial statements (for example, information on financial liabilities in the balance sheet and notes to financial statements).	Componența și cota datoriilor financiare la nivel micro și macroeconomic/The composition and share of financial liabilities at the micro and macroeconomic level.
Note de contabilitate și note la situații financiare (de exemplu, calcule privind dobânda, majorarea de întârziere, penalități, diferențe de curs valutar etc.)/Accounting notes and notes to financial statements (for example, calculations of interest rates, additional fees, penalties, exchange rate differences, etc.).	Impactul datoriilor financiare asupra poziției și performanței economico-financiare a entității/The impact of financial liabilities on the position and economic-financial performance of the entity.

Continuarea tabelului 1/Continuation of table 1

1	2
Acte de verificare a soldurilor dintre debitor și creditor/ Documents verifying the balances between the debtor and the creditor.	Importanța masivă a datoriilor financiare în structura elementelor situațiilor financiare/The massive importance of financial liabilities in the structure of the elements of financial statements.
Correspondența, după caz, între debitor și creditor, cu referire la faptele generatoare de datorii financiare/Correspondence, between the debtor and the creditor with reference to the facts generating financial liabilities.	Experiența și durabilitatea entității în administrarea datoriilor financiare/The experience and sustainability of the entity in managing financial liabilities.

Sursa: elaborat de autor/Source: developed by the author

În opinia noastră, pentru fiecare categorie de surse, care contribuie la stabilirea pragului de semnificație, este necesară aplicarea raționamentului profesional, pentru argumentarea exhaustivă a deciziilor luate, care vor contribui calitativ la constituirea raportului de audit. Sursele descrise mai sus reprezintă o opinie analitică a autorului și nu se limitează doar la această listă.

Mai mult decât atât, combinarea surselor și alegerea acestora constituie un drept și o libertate a auditorilor, în dependență de ce se necesită pentru aprecierea pragului de semnificație.

Astfel, raportul de interdependență și impact asupra pragului de semnificație poate fi stabilit de sine stătător de către auditor, conform necesităților și cerințelor interne, în conformitate cu prevederile ISA 320, care stabilește clar o serie generală de caracteristici importante auditării datoriilor financiare, și anume „incertitudinile inerente în măsurarea sumelor bazate privind utilizarea estimărilor, raționamentul și luarea în considerare a evenimentelor viitoare” [5, p.317].

Un exemplu de combinare a surselor directe și a celor indirecte, care să contribuie la aprecierea pragului de semnificației în procesul auditării datoriilor financiare, ar fi actele de verificare a soldurilor întocmite și solicitate (agreate) periodic de către părți, care pot prezenta divergențe temporare sau fundamentale, cauzate de modurile de contabilizare a faptelor economice, în special în partea ce ține de diferențe de curs și de sumă, calcularea penalităților și dobânzilor de întârziere etc. Astfel de situații provocative apar în cazul în care debitorul și creditorul folosesc diferite abordări pentru identificarea sumelor descrise mai sus și a perioadelor de contabilizare, fapt care cauzează o discordanță a soldurilor și a raporturilor.

De remarcat, că aceste situații incerte reprezintă o problemă pentru autentificarea tranzacțiilor în cadrul auditării datoriilor financiare, ceea ce duce la stabilirea și analiza surselor indirecte pentru aprecierea semnificației sumelor. Continuând firul logic descris, stabilim că, pentru mitigarea efectului provocativ al problemei menționate, auditorul poate alege o sursă indirectă sau mai multe surse, care ar

In our opinion, for each category of sources that contribute to the establishment of the materiality, it is necessary to apply professional judgement for the exhaustive argumentation of the decisions taken that will contribute qualitatively to the creation of the audit report. The sources described above represent an analytical opinion of the author and are not limited to this list.

More than that, the combination of sources and their selection constitutes a right and a freedom of the auditors depending on the needs for assessing the materiality.

Thus, the ratio of interdependence and impact on the materiality can be established independently by the auditor, according to internal needs and requirements, in accordance with the provisions of ISA 320, which clearly establishes a general series of important characteristics of auditing financial liabilities, namely “uncertainties inherent in the measurement of amounts based on the use of estimates, judgment and the consideration of future events” [5, p.317].

An example of combining direct and indirect sources that would contribute to the assessment of the materiality in the process of auditing financial liabilities would be the balance verification documents prepared and requested (agreed) periodically between parties that may present temporary or fundamental divergences caused by the ways accounting of economic facts, especially in the part related to exchange rate and amount differences, calculation of penalties and interest, etc. Such challenging situations arise when the debtor and the creditor use different approaches to identifying the amounts described above and the accounting periods, which cause a discordance of balances and ratios.

It should be noted that these uncertain situations represent a problem for the authentication of transactions in the audit of financial liabilities, which leads to the establishment and analysis of indirect sources for the assessment of the materiality of the amounts. Continuing the logical line described, we establish that to mitigate the provocative effect of the mentioned problem, the auditor can choose one or more indirect sources that would provide a rational

oferi o explicație rațională ori, după cum cere legislația, un factor calitativ la aprecierea pragului de semnificației. În acest sens, descrierea factorilor cantitativi și calitativi, prevăzută de ISA, cum ar fi „magnitudinea relativă, natura și efectul asupra unui obiect specific și interesul exprimat al utilizatorilor ori al altor beneficiari” [2, p.51], se identifică perfect în lista surselor directe și indirecte de apreciere a pragului de semnificație. Astfel, autorul apreciază, că studierea metodelor și tehnicilor de comparație la nivel național și internațional, din punct de vedere contabil și administrativ-financiar, precum și determinarea experienței și sustenabilității entității de a administra datoriile financiare, ar reprezenta factori calitativi de apreciere a pragului de semnificație, în combinație cu sursele directe.

În cazul în care există o diferență certă dintre metodele, tehnicile și modul de tratare a prevederilor legislației în vigoare, privind contabilizarea datoriilor financiare și a tuturor faptelor complementare între debitor și credit, ceea ce ar duce la divergențe de solduri la un moment dat și/sau care pot fi ajustate pe parcursul perioadei, auditorul poate examina analitic aceste divergențe și stabili impactul acestora la determinarea pragului de semnificație sub două aspecte: una din entități (debitor sau creditor) nu aplică corect prevederile legislației; sau entitățile au implementate metode și tehnici corecte, conform necesităților utilizatorilor situațiilor financiare, care, la o anumită etapă de stabilire a soldurilor, pot genera divergențe, fără încălcarea normelor legale. În aceste cazuri se va ține cont și de prevederile Standardului Național de Contabilitate, de Politicile contabile, de alte modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare, care stipulează patru situații de apariție a erorilor contabile și modul de corectare a acestora (pct.26) [3, p.6].

Pornind de la cele expuse, autorul aduce argumente care exprimă importanța și impactul aprecierii pragului de semnificație, în valori absolute, asupra procedurilor de audit aplicabile pentru auditarea datoriilor financiare. Astfel, multitudinea procedurilor de audit aplicate în practică pentru examinarea datoriilor financiare, pot fi simplificate sau extinse, în dependență de pragul de semnificație stabilit, fără a reduce din importanța sau diminuarea principiului continuității activității. Astfel, procedurile de audit urmează a fi strâns legate și de verificarea de către auditor a elementelor fundamentale ale principiului continuității activității entității ori „pierderile semnificative pot naște incertitudini privind capacitatea entității de a-și onora obligațiile și, respectiv, de a-și continua activitatea” [7, p.53]. Mai mult ca atât, procedurile de audit sunt o parte esențială a misiunii de audit pentru a verifica acuratețea și legalitatea soldurilor și tranzacțiilor. Aceste proceduri de audit facilitează activitatea auditorului la verificarea soldurilor și tranzacțiilor în diferite moduri [11, p.4].

explanation or, as required by the legislation, a qualitative factor when assessing the materiality. In this sense, the description of quantitative and qualitative factors, provided by ISA such as “the relative magnitude, nature and effect on a specific object and the expressed interest of users or other beneficiaries” [2, p.51] is perfectly identified in the list of sources direct and indirect means of assessing the materiality. Thus, the author appreciates that studying the methods and techniques of comparison at national and international level from the point of view of accounting and financial administration, as well as determining the experience and sustainability of the entity to manage financial liabilities would represent qualitative factors for assessing the materiality, in combination with direct sources.

In case, there is a certain difference between the methods, techniques and the way of approaching the provisions of the legislation in force regarding the accounting of financial liabilities and all the complementary facts between the debtor and the credit, which leads to divergence of balances at a specific time and/or which can be adjusted during the period, the auditor can analytically examine these divergences and determine their impact when determining the materiality under two aspects: one of the entities (debtor or creditor) does not correctly apply the provisions of the legislation; or the entities have implemented correct methods and techniques according to the needs of the users of the financial statements which, at a certain stage of establishing the balances, may generate divergences, without violating the legal norms. In these cases, will also be taken account of the provisions of the National Accounting Standard Accounting policies, changes in accounting estimates, errors and subsequent events, which stipulate four situations of occurrence of accounting errors and how to correct them (pt. 26) [3, p. 6].

Starting from the above, the author brings arguments expressing the importance and the impact of assessing the materiality in absolute values on the audit procedures applicable for auditing financial liabilities. Thus, the multitude of audit procedures applied in practice for the examination of financial liabilities can be simplified or expanded depending on the materiality established, without reducing the importance or diminishing the principle of business continuity. Also, the audit procedures are to be closely related to the auditor’s verification of the fundamental elements of the principle of continuity of the entity’s activity, or “significant losses may give rise to uncertainties regarding the entity’s ability to honour its obligations and, respectively, to continue its activity” [7, p. 53]. Moreover, audit procedures are an essential part of the audit engagement to verify the accuracy and legality of balances and transactions. These audit procedures facilitate the auditor’s work in checking balances and transactions in different ways [11, p.4].

Urmând exemplul procedurilor de audit, descrise în lucrarea lui Sajin I., Nederița A. [6, p.145], și făcând analogie cu auditul datoriilor financiare, constatăm că lista procedurilor prezentate poate fi ajustată la specificul datoriilor financiare. Principalele proceduri ale Programului de audit, pentru controlul datoriilor financiare, este prezentat în tabelul 2.

Following the example of the audit procedures described in the work Sajin I., Nederita A. [6, p.145] and making an analogy with the audit of financial liabilities, we find that the list of presented procedures can be adjusted to the specifics of financial liabilities. The main procedures of the Audit Program for the control of financial debts are presented in table 2.

Tabelul 2/Table 2

**Programul de audit pentru controlul datoriilor financiare/
Audit program for financial liabilities control**

Lista procedurilor de audit/ List of audit procedures	Surse de informații/ Sources of information
Examinarea aspectului calitativ al contractelor de împrumut/credit/ Examination of the qualitative aspect of loan/credit contracts.	Contractele de credit/împrumut încheiate/Credit/ Concluded credit/loan contracts/Credit.
Verificarea soldurilor inițiale pe termene de evidență a datoriilor financiare/ Checking the initial balances on financial liabilities record terms.	Înregistrări contabile, registre contabile/ Accounting records, accounting registers.
Analiza rambursării principalului și achitării dobânzilor/ Analysis of principal reimbursement and interest payments.	Înregistrări contabile, registre contabile, documente primare bancare/ Accounting records, accounting books, primary banking documents.
Verificarea datelor inventarierii cu creditorii și confirmarea soldurilor de către aceștia/ Checking inventory data with creditors and confirming balances with them.	Acte de verificare reciprocă a soldurilor, contracte de credit/împrumut, procese-verbale/ Mutual balance verification documents, credit/loan contracts, confirmation acts
Verificarea esenței economice și corectitudinii corespondenței conturilor contabile cu creditorii/ Verification of the economic essence and correctness of correspondence of accounting accounts with creditors.	Registre contabile, politici contabile etc./ Registers, accounting policies, etc.

Sursa: elaborat de autor după Sajin I. [6, p.145]/Source: drafted by the author after Sajin I. [6, p.145]

Urmând aplicabilitatea aspectului gradual al prezentărilor de opinie ale autorului, susținem că lista prezentată nu este una exhaustivă sau obligatorie pentru aplicare. Ținând cont de caracterul permisiv de aplicare a raționamentului profesional, auditorii pot dezvolta liste de proceduri particulare, care să fie aplicabile în procesul auditării datoriilor financiare.

Revenind la corelația procedurilor de audit a datoriilor financiare și pragul de semnificație stabilit în baza factorilor calitativi, autorul identifică o relație particulară, care s-ar manifesta prin omiterea caracterului important al contractelor de credit/împrumut, care oscilează în jurul pragului de semnificație și, prin urmare, a tuturor înregistrărilor contabile și prezentărilor de informații în situațiile financiare aferente. Totodată, prin aplicarea procedurii de audit, de inventariere a soldurilor datoriilor financiare și constatării divergențelor, aplicabilitatea pragului de semnificație capătă o importanță semnificativă. Mai mult ca atât, utilizarea conturilor contabile incorecte sau a celor care nu reflectă esența faptei economice, contribuie și mai mult la scoaterea în evidență a pragului de semnificație necesar în stabilirea impactului asupra informațiilor din situațiile financiare. Respectiv, la etapa de aplicare a oricărei proceduri de audit descrise mai sus, se recomandă ca auditorul să

Following the applicability of the gradual aspect of the author's opinion presentations, we claim that the presented list is not exhaustive or mandatory for application. Taking into account the permissive nature of applying professional judgment, auditors can develop lists of particular procedures that are applicable in the process of auditing financial liabilities.

Returning to the correlation of financial liabilities. audit procedures and the materiality established on the basis of qualitative factors, the author identifies a particular relationship that would manifest itself by omitting the important character of credit/loan contracts that oscillate around the materiality and therefore all accounting records and disclosures in the related financial statements. At the same time, by applying the audit procedure of inventorying financial debt balances and ascertaining discrepancies, the applicability of the materiality takes on significant importance. Moreover, the use of accounting accounts that are incorrect or that do not reflect the essence of the economic fact contributes even more to highlighting the materiality, necessary for establishing the impact on the information in the financial statements. Accordingly, at the stage of applying any audit procedure described above, it is recommended

țină cont de aspectele de semnificație încorporate în conceptul pragului de semnificație.

Concluzii

Problematica auditării datoriilor financiare este influențată de o multitudine de factori, care, după natura acestora, joacă un rol semnificativ în aplicarea procedurilor de audit și stabilirea pragului de semnificație.

Problemele de identificare a aspectelor calitative, pentru stabilirea pragului de semnificație, nu au un fundament instituțional bine definit și lasă în proiecția raționamentului profesional stabilirea acestuia, inclusiv aspectul „stabilirii unui eșantion larg sau restrâns, în cadrul auditului datoriilor financiare, ce țin strict de politicile interne ale auditorului” [12, p.1].

Prin argumentele și recomandările propuse, precum și exemplele prezentate, autorul a adus claritate și a prezentat o tendință de practică care poate fi aplicată în procesul auditului datoriilor financiare. Astfel, sursele directe și cele indirecte de apreciere a aspectului calitativ al pragului de semnificație, pentru auditul datoriilor financiare, oferă utilizatorilor și părților interesate o claritate suplimentară și o încredere mai mare în rezultatele auditului.

Totodată, combinarea surselor directe și a celor indirecte crește nivelul analitic de apreciere a pragului de semnificație și, respectiv, duce la abandonarea unui program de audit adecvat în continuare.

Autorul consideră că este important să fie corelat pragul de semnificație cu aplicarea procedurilor de audit a datoriilor financiare, în special în partea în care există divergențe practice la aprecierea soldurilor și contabilizarea datoriilor financiare. Este important, că aplicarea procedurilor de audit, ținând cont de pragul de semnificație, să se realizeze la „etapa finalizării auditului” [10, p.2], însă să nu limiteze, în situații particulare, aplicarea raționamentului profesional la aprecierea, în cazuri concrete, a pragului de semnificație.

În baza celor expuse, se constată o necesitate suplimentară, la nivel național și internațional, de examinarea multilaterală a etapelor și elementelor auditului datoriilor financiare, care să includă aspecte ce țin de aprecierea corectă și argumentată a pragului de semnificație, procedurilor de audit aplicabile și interdependența acestor compartimente, pentru ilustrarea imaginii veridice și complete a datoriilor financiare, inclusiv în situații financiare consolidate, pentru a evidenția exhaustiv soldurile datoriilor financiare generate de raporturi juridice între părțile afiliate, prin efectuarea unui șir de eliminări (ajustări) de consolidare, corectitudinea cărora poate fi verificată prin realizarea unor calcule [4, p.9].

Un audit al datoriilor financiare este important, pentru că în cadrul acestuia se examinează dacă conturile și soldurile sunt corect înregistrate și dacă înregistrările oferă o corectitudine pentru înțelegerea obligațiilor afacerii. Auditul regulat al datoriilor financiare asigură eficiența financiară și managerială și

that the auditor take into account the materiality aspects incorporated in the materiality concept.

Conclusions

The problem of auditing financial liabilities is influenced by a multitude of factors, which, by their nature, play a significant role in the application of audit procedures and the establishment of the materiality.

The problems of identifying the qualitative aspects for establishing the materiality do not have a well-defined institutional foundation and leave its establishment to the projection of professional judgment, including the fact that “the establishment of a wide or narrow sample in the audit of financial liabilities strictly depends on the internal policies of the auditor” [12, p.1].

Through the arguments and recommendations proposed, as well as the examples presented, the author brought clarity and presented a practice trend that can be applied in the financial liability audit process. Thus, direct and indirect sources of assessment of the qualitative aspect of the materiality for the audit of financial liabilities provide users and stakeholders with additional quality and greater confidence in the audit results.

At the same time, the combination of direct and indirect sources increases the analytical level of appreciation of the materiality and, respectively, the approach of an appropriate audit program in the future.

The author considers the materiality to be important and correlated with the application of financial liabilities audit procedures, especially in the part where there are practical divergences in the assessment of balances and the accounting of financial liabilities. It is important that the application of audit procedures, taking into account the materiality, is carried out at the “stage of completing the audit” [10, p.2] but does not limit in particular situations the application of professional judgment for assessing the materiality in concrete cases.

Based on the above, there is an additional need at the national and international level for a multilateral examination of the stages and elements of the audit of financial liabilities that include aspects related to the correct and reasoned assessment of the materiality, the audit procedures applicable and interdependent to these compartments for illustrating the true and complete picture of financial liabilities, including in consolidated financial statements, to exhaustively highlight the balances of financial liabilities generated by legal relationships between related parties, by making a series of eliminations (adjustments) of consolidation, the correctness of which can be verified by making some calculations [4, p.9].

A financial liabilities audit is important because it shows whether accounts and balances are correctly recorded and whether the records provide a fair understanding of the business's obligations.

ajută la prevenirea plăților duplicate, a datoriilor neînregistrate și a neîndeplinirii obligațiilor [13, p.21].

Aplicarea în practică a recomandărilor sus menționate poate simplifica activitatea auditorilor în procesul de verificare a datoriilor financiare, precum și poate fi un exemplu sau model particular de aplicare în practică pentru auditori și sursă de inspirație pentru cercetători, la fel, poate fi și o provocare pentru legiuitori, în sensul descrierii complete și fără rezerve a cerințelor privind aspectele calitative ale pragului de semnificație la auditarea datoriilor financiare.

Regular audit of financial liabilities ensures financial and managerial efficiency and helps prevent duplicate payments, unrecorded debts and non-fulfilment of obligations [13, p.21].

The practical application of the above-mentioned recommendations can simplify the activity of auditors in the process of verifying financial liabilities, as well as be a particular example or model for practical application for auditors and a source of inspiration for researchers as well as a challenge for legislators in the sense of description complete and unreserved requirements regarding the qualitative aspects of the materiality in the process of auditing financial liabilities.

Bibliografie/Bibliography:

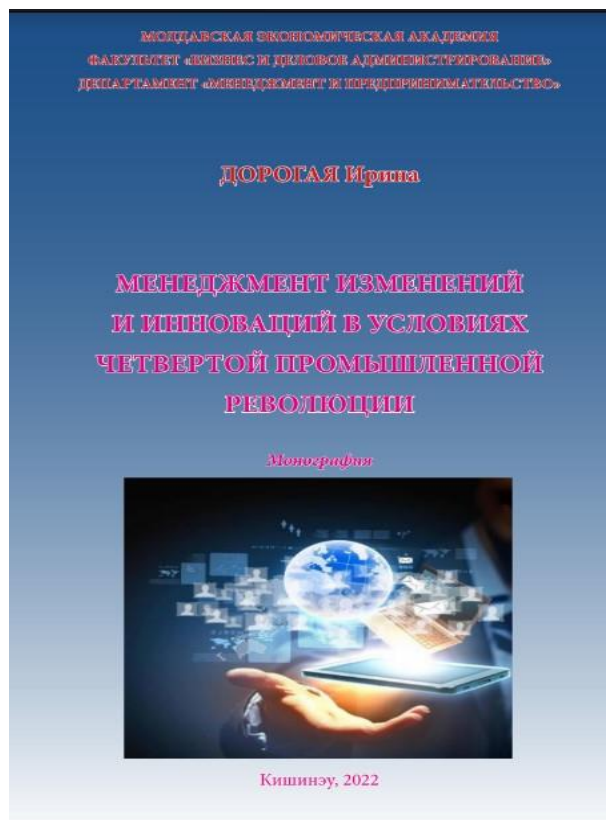
1. Legea privind auditul situațiilor financiare: nr. 271 din 15-12-2017//12-01-2018. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2018, nr. 7-17, 75-85.
2. *Standardele Internaționale de audit* [online] [citat 20.08.2023]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/contabilitate-%C8%99i-audit/acte-legislative>.
3. Standardul Național de Contabilitate Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2013, nr. 177-181, 94-103.
4. Ghidul metodologic de întocmire a situațiilor financiare Ordinul ministrului finanțelor: nr. 154 din 09.12.2020. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2020, nr. 360-371, 85-109.
5. *International standard on auditing 320 Materiality in planning and performing an audit*. [online] [citat 15.08.2023]. Disponibil: https://www.ifac.org/_flysystem/azureprivate/publications/files/A019%202012%20IAASB%20Handbook%20ISA%20320.pdf.
6. SAJIN, I., NEDERIȚA, A. *Probleme ale contabilității și auditului decontărilor comerciale*. Chișinău: ASEM, 2010. 145 p. ISBN 978-9975-75-524-5.
7. SAJIN, I. Aplicarea procedurilor analitice aferente decontărilor comerciale. *Economica*. 2008, nr. 1, 51-55. ISSN 1810-9136.
8. NEDERIȚA, A., VITIUC, A., BRINIȘTER, A. Modul de determinare a pragului de semnificație și a erorii admisibile în procesul exercitării auditului rapoartelor. *Contabilitate și audit*. 2001, nr. 7, 41-49. ISSN 1813-4408.
9. NEDERIȚA, A. Recomandări practice privind determinarea și aplicarea pragului de semnificație conform noilor SNC. *Contabilitate și audit*. 2015, nr. 8, 11-17. ISSN 1813-4408.
10. NEDERIȚA, A., VITIUC, A., BRINIȘTER, A. Rolul caracterului semnificativ la etapa finalizării auditului rapoartelor financiare. *Contabilitate și audit*. 2001, nr.10, 39-44. ISSN 1813-4408.
11. ОСМАНОВА, П., МУСТАФАЕВНА, Х., ПАМЗАНОВНА, З., ИСМАИЛОВ, М. *Аудиторская Проверка Дебиторской и Кредиторской Задолженности Организации* [online] [citat 20.08.2023]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/auditorskaya-proverka-debitorskoy-i-kreditorskoy-zadolzhennosti-organizatsii/viewer>.
12. VITIUC, A. Modul de abordare a auditului și aplicarea nivelului de semnificație în cadrul acestuia. *Contabilitate și audit*. 2002, nr. 11, 28-32. ISSN 1813-4408.
13. RUNNER, R. *Auditing Debt (or) Loan Auditing Procedures* [online] [citat 30.08.2023]. Disponibil: <https://www.carunway.com/auditing-debt-or-loan-auditing-procedures/>
14. CODREAN, V. Fundamentarea raționamentului profesional contabil în aplicarea pragului de semnificație = Basis of accounting professional reasoning in the application of the significance threshold. In: *Provocările contabilității în viziunea tinerilor cercetători: conf. șt. intern. studentească, ISSC 2021: culegere de articole șt., ed. a 5-a, 11-12 martie 2021*. Chișinău: ASEM, 2021, pp. 102-109. ISBN 978-9975-155-12-0.
15. BERHECI, M. Pragul de semnificație și procesul de eșantionare în auditul financiar. *Revista Lucrări științifice USAMV Iași – Seria Horticultură* [online]. 2009 [citat 15.11.2023]. Disponibil: https://www.uaiasi.ro/revista_horti/arhiva.php?an=2009

RECENZIE
asupra monografiei
„MANAGEMENTUL
SCHIMBĂRII ȘI AL INOVĂRII,
ÎN CONDIȚIILE CELEI
DE-A PATRA REVOLUȚII
INDUSTRIALE”

Autor: conf. univ. dr. Irina DOROGAIA

REVIEW
on the monograph
“CHANGE
AND INNOVATION
MANAGEMENT IN THE
CONDITIONS OF THE FOURTH
INDUSTRIAL REVOLUTION”

Author: Assoc. Prof. PhD Irina DOROGAIA

Subiectul managementului inovării și al schimbării în contextul Industrializării 4.0 este extrem de relevant. Având în vedere schimbările rapide care au loc în mediul extern și în comparație cu următoarea revoluție industrială, teoria și practica managementului este, de asemenea, supusă unor schimbări semnificative, asociate cu necesitatea de a implementa tehnologii noi – inteligența artificială, Big Data, robotizarea, Internetul lucrurilor. Cel mai semnificativ efect este produs de aceste tehnologii în combinație, expunând compania la o regândire a modelelor de afaceri și a principiilor de funcționare.

În primul capitol „EVOLUȚIA REVOLUȚIILOR INDUSTRIALE ȘI ABORDĂRILE MANAGEMENTULUI”, autorul analizează în detaliu conceptul de revoluții industriale și efectele pe care fiecare dintre ele le-a avut asupra economiei și societății. Este examinată evoluția managementului ca știință și

The topic of innovation and change management in the conditions of Industrialization 4.0 is extremely relevant. Given the rapid changes occurring in the external environment and compared to the next industrial revolution, the theory and practice of management is also subject to significant changes associated with the need to implement new technologies – artificial intelligence, Big Data, robotization, the Internet of Things. The most significant effect is produced by these technologies in aggregate, exposing the company to a rethinking of business models and principles of functioning.

In the first chapter “EVOLUTION OF INDUSTRIAL REVOLUTIONS AND MANAGEMENT APPROACHES” the author examines in detail the concept of industrial revolutions and the effects that each of them had on the economy and society. Further, the evolution of management as a science and art of

artă, aducând, în mod logic, contextul evolutiv la schimbările revoluționare, care implică noi principii și metode de management. Acest capitol evidențiază necesitatea de a regândi practicile de management utilizate în multe întreprinderi moderne, deoarece acestea nu corespund tendințelor actuale.

Cel de-al doilea capitol „CHARACTERISTICILE INDUSTRIALIZĂRII 4.0” ia în considerare diferite puncte de vedere privind înțelegerea Industrializării 4.0, analizează conceptele cercetătorilor marcanți, care au inițiat termenul. De asemenea, autorul examinează, în detaliu, tehnologiile celei de-a Patra revoluții industriale și particularitățile de funcționare a acestora la nivelul întreprinderilor. Autorul prezintă statisticile mondiale privind utilizarea tehnologiilor Industriei 4.0, atât în retrospectivă, cât și valorile prognozate de dezvoltare. De un interes deosebit este conceptul de singularitate, care se aplică în contextul noilor realități de dezvoltare și este legat de incertitudinea extremă pe care o poartă tehnologiile moderne. Acest concept este considerat ca un contrabalans pentru liniaritatea care a prevalat în formarea abordării strategice a companiilor și care își pierde relevanța în prezent. În plus, se iau în considerare caracteristicile specifice fiecărei țări, în ceea ce privește dezvoltarea proceselor legate de utilizarea tehnologiilor de ultimă oră, oportunitățile și riscurile suplimentare pe care acestea le aduc. Un loc aparte este acordat proceselor de schimbare care au loc în Republica Moldova, sunt prezentate date statistice privind nivelul de utilizare a tehnologiilor informaționale și date privind programele oferite de organizațiile de stat și internaționale. Sunt prezentate datele cercetărilor efectuate în 46 de obiecte ale economiei naționale în perioada ianuarie-martie 2022. Analiza datelor demonstrează necesitatea schimbărilor transformatoriale în IMM-urile din Republica Moldova și, în același timp, relevă un număr mare de factori care acționează ca obstacole în calea acestor schimbări.

Al treilea capitol este dedicat esenței și caracteristicilor managementului schimbării – „MANAGEMENTUL SCHIMBĂRII – DE LA CLASICĂ LA NOILE TENDINȚE ALE DEZVOLTĂRII ORGANIZAȚIONALE”. Aici autorul ia în considerare aspectul evolutiv al conceptului de dezvoltare organizațională, concentrându-se pe particularitățile proceselor de transformare digitală; prezintă metodologia și tehnicile de foresight; analizează tipologia schimbării, rolul echipelor în implementarea schimbării și funcționarea ulterioară a organizației; analizează principiile de funcționare a organizațiilor moderne, prin prisma metaforelor organizaționale; analizează diverse abordări ale schimbării; oferă o caracteristică a agenților schimbării. O atenție deosebită este acordată analizei și caracterizării modelelor de management al schimbării. Toate aceste aspecte sunt luate în calcul, în contextul cercetărilor efectuate în cadrul întreprinderilor din Republica Moldova.

management is examined, logically bringing the evolutionary context to revolutionary changes involving new principles and methods of management. This chapter leads to the need to rethink the management practices used in many modern enterprises because of their inconsistency with current trends.

The second chapter “CHARACTERISTICS OF INDUSTRIALIZATION 4.0” examines different views on understanding Industrialization 4.0, analyzing the concepts of prominent researchers who originated the term. The author also examines in detail the technologies of the Fourth Industrial Revolution, their peculiarities of functioning at enterprises, gives the world statistics on the use of Industry 4.0 technologies, both in retrospect and forecast values of development. Of particular interest is the concept of singularity, which is applied in the context of new development realities and is related to the extreme uncertainty of modern technologies. This concept is considered as a counterbalance to linearity, which prevailed in the formation of the strategic approach of companies and which today is losing its relevance. In addition, it considers the country-specific features of the development of processes related to the use of the latest technologies, additional opportunities and risks that they carry. A special place is given to the processes of changes taking place in the Republic of Moldova, statistical data on the level of information technologies use and data on the programs provided by state and international organizations are presented. The data of the research conducted in 46 objects of the national economy in the period from January to March 2022 are also presented. The analysis of the data proves the necessity of transformational changes in SMEs of RM, and at the same time, reveals a large number of factors that act as obstacles to these changes.

The third chapter is devoted to the essence and features of change management – “CHANGE MANAGEMENT – FROM CLASSICS TO NEW TENDENCIES OF ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT”. Here the author considers the evolutionary aspect of the concept of organizational development, focusing on the peculiarities of digital transformation processes; presents methodology and techniques of foresight; considers the typology of changes, the role of teams in the implementation of changes and further functioning of the organization; considers the principles of functioning of modern organizations through the prism of organizational metaphors; analyzes various approaches to change; provides a characteristic of change agents. Special attention is paid to the analysis and characterization of change management models. All these aspects are considered in the context of the research conducted in the enterprises of the Republic of Moldova.

In the fourth chapter “MANAGEMENT 4.0: PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT” the author specifies the concept of business model and the areas

În cel de-al patrulea capitol „MANAGEMENTUL 4.0: PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE”, autorul precizează noțiunea de model de afaceri și domeniile modelului de afaceri în curs de transformare. De asemenea, se discută conceptul de transformare digitală, conceptul de model de afaceri digital, procesul de tranziție la un model de afaceri digital și oferă date de cercetare privind direcția schimbării transformatoriale. O atenție deosebită este acordată conceptului de abordare bimodală și management zonal, care sunt foarte populare în lumea de astăzi. Sunt oferite statistici mondiale privind companiile unicorn: particularitățile dezvoltării lor, analiza comparativă cu alte companii. Sunt analizate, în detaliu, aspectele funcționării companiilor de tip nou – organizațiile „turcoaz”, care sunt comparabile cu modelul unei organizații „vii”. Aceste aspecte decurg, în mod logic, din necesitatea de a utiliza metodologia Agile, care este extrem de relevantă pentru companiile de tip nou. Sunt luate în considerare aspecte legate de construirea inovațiilor „deschise”, care reprezintă viitorul managementului inovației și care sunt deja utilizate pe scară largă, în prezent, de companiile avansate. Capitolul se încheie cu concluzii și recomandări, pentru întreprinderile din Republica Moldova, cu privire la necesitatea de a utiliza cele mai recente tendințe în dezvoltarea inovării și transformarea la timp a abordărilor de management.

Lucrarea conține o listă amplă a surselor literare, introducere, rezumat, iar anexa include un chestionar utilizat pentru cercetare.

Ținând cont de toate cele menționate mai sus, aș dori să remarc faptul că, monografia „*Managementul schimbării și inovării în condițiile celei de-a Patra revoluții industriale*”, elaborată de Irina Dorogaia, este un studiu științific independent, valoros, atât din punct de vedere științific, cât și practic, care poate servi drept suport de bază în regândirea multor procese de schimbare atât pentru companiile autohtone, cât și pentru cele străine.

Recenzent: conf. univ. dr. hab. Lilia COVAȘ

of business model undergoing transformation. Here the concept of digital transformation, the concept of digital business model, the process of transition to a digital business model, and research data on the direction of transformational change are presented. Special attention is paid to the concept of bimodal approach and zone management, which are very popular in today's world. World statistics regarding unicorn companies is given: peculiarities of their development, comparative analysis with other companies. Aspects of functioning of companies of a new type – “turquoise” organizations, which are comparable to the model of a “living” organization, are considered in detail. These aspects logically flow into the need to use the Agile methodology, which is extremely relevant for companies of a new type. Also considered are aspects of building “open” innovations, which represent the future of innovation management and which are already widely used by advanced companies today. The chapter ends with conclusions and recommendations for the enterprises of the Republic of Moldova regarding the necessity of using the latest trends in innovation development and timely transformation of the management approach.

The work contains a wide list of literature sources, introduction, summary, the annex includes a questionnaire used for the research.

Taking into account all the above-mentioned, I would like to mention that the monograph “*Change and Innovation Management in the conditions of the Fourth Industrial Revolution*”, developed by Irina Dorogaia is an independent scientific research, which is valuable both from the scientific and practical point of view and can serve as a basis for rethinking many processes for change in both Moldovan and foreign companies.

Reviewer: Assoc. Prof., Dr. Hab. Lilia COVAȘ

Bun de tipar 16.01.2024
Coli de tipar 13,35. Coli editoriale 14,90.
Comanda nr. 1.

Serviciul Editorial-Poligrafic al ASEM
Chişinău – 2005, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 59
tel. 022-402-936 (+373 68-79-89-70); 022-402-886 (+373 60-75-49-85);
022-402-910 (+373 79-01-47-32)

ISSN 1810-9136